

A N I T A (nar. 1919)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 7. října 2007 v Pasadeně.

T: /Anito/, já bych vás chtěla požádat, jestli můžete vyprávět o svém životě.

R: Ok, well, já jsem si vzala chlapce, který se jmenoval /Tmelíř/, jeho rodiče byli český, a tak já jsem chtěla českýho chlapce, ale jak moje děti, já jsem měla dvě děvčata, jak začaly do školy, žádný to nemohl vyslovit, oni říkali: to, to to a tak jsem konečně řekla mému mužovi: my si musíme změnit jméno. Tak jak to máme změnit. Tak místo /T TME/, tak jsme udělali /TEM/, to bylo po anglicky a už, tak my jsme jediný /Temlirs/ na světě. To už žádný není. ((smích)) Děvčata už nejsou /Temlir/, nu, nuže, když jsem byla malá, tak tatínek nás vzal do Chicago, tam jsme bydleli a já jsem tam chodila do ve škole až jsem vychodila v osmé třídě. Nu přišlo, jak jsi slyšela ten depression, a maminka ztratila svoji práci a tatínek ztratil práci. A tak co teď. A já jsem měla v Bystřici babičku, která pořád psala, můj tatínek se jmenoval /Alois/, ale babička vdycky mu říkala /Lojzíček/, you know. Tak ona vdycky: /Lojzíčku/, přijď, já jsem sama a já se bojím být sama a přijď a já mám peníze, neboj se a přijď. Tak tatínek se rozhodl, mně bylo 13 roků, tatínek se rozhodl, že celá rodina se stěhuje do Československa. No já jsem neuměla ani slovo česky a moje maminka chudák, když ji vzal do Ameriky, ona se musela naučit anglicky a teď se musela naučit trochu česky ((smích)) ale tak jsme jeli. Jeli jsme a...

T: Vy jste se narodila kde.

R: Ve Francii.

T: V kterém roce.

R: Devatenáct devatenáct. My jsme s maminkou šli asi na šest tejdnu do Francii a tatínek jel lodí do Československo připravit pro nás domov. A tak on myslel, že Brno by bylo lepší než nějaká Bystřice, nějaký malý městečko, tak stěhoval babičku a všechno do Brna, oh well, bylo to Židenice u Brno. Tak jsme přijeli a tatínek mohl pro nás dostat bydlit, byt, a on kupoval, koupil všechn nábytek, peřiny a všecko, on byl ohromnej člověk. Tak jsme přijeli a hned tatínek mě vzal do školy. A tam byla jediná škola, co... já jsem neuměla ani slovo! Tak mě vzal a on promluvil s učitelem a oni se rozmyslili, že abysm šla do druhé třídy. No tak já jsem vychodila, mně už bylo třináct roků, já jsem vychodila jaksi americkou školu, ale do druhé

třídy. Nu ale... ó, to bylo báječný. Žádněj se mně nesmál, že neumím česky. VŠECHNY spolužákyně mně pomáhaly, oh, oni byly tak pyšní, každému říkaly: my máme ve třídě Američanku! you know, a teď si pamatuju, moje otec byl přísněj a on neměl rád ženy s krátkějma vlasama, co já jsem měla dlouhý vlasy a tak jsem měla dva copy a ty děvčata voni nemohly věřit, že tady přijde Američanka a vona má dlouhý vlasy a má copy! ((smích)) Ale vony všechny byly nádherný děvčata, oh, ony mně tak pomáhaly, jak mohly mně pomáhat. A tak jsem, kde jsme bydleli, tak všecy lidi pomáhali mojí maminku, aby vona trochu rozuměla česky a všechno. No a já myslím, že asi tak za rok já jsem skoro mluvila úplně česky. Nebylo to nic. Tak jsem měla druhou měšťanku a třetí měšťanku a pak jsem si myslela: já mám angličtinu umím a frančtinu taky, když jsem byla ve Francii, frančtina byla moje mateřská řeč, já jsem neuměla anglicky, když jsem začala školu a s maminkou jsme mluvila dycky francouzsky. Tak jsem myslela, já mám tolik těch znalec, já myslím, že já chci být nějaká sekretářka pro nějakýho ambassador někde v cizině. Nu tak, od měšťanky já jsem chodila na dva roky, jmenovalo se to obchodní škola, a to jsem dostala více česky a německy a samozřejmě bookkeeping, jak se řekne bookkeep- ÚČETNICTVÍ a všechno jako pro obchod. To byly dva roky, a pak jsem řekla: toto není dost, pro to, abysem byla sekretářkou pro nějakého ambassador, já musím mít víc. Tak v Brně měli, byla to obchodní akademie a to bylo jako juniversita, to byla vyšší škola, tak jsem řekla: well, uvidíme, co můžu udělat. Well, já jsem nechtěla ztratit ty dva roky a voni řekli: no my máme, že můžete dělat zkoušky a jestli uděláte zkoušky, nemusíte jít do tého prvního roku, můžete jít hned do druhýho a to bylo trochu lepší. Tak v létě já jsem dostala učitel, který mě učil aldžebra a angličtinu jsem znala a potom zeměpis jsem se musela študovat, nu a když jsem šla tam do školy, já jsem angličtinu znala, tak ačkoliv ten profesor neměl mě rád, von byl anglický a von říkal, že moje angličtina je špatná, to je prej americký a to nepatří, to von nechce slyšet. ale musel mně dát, že to umím. Potom jsem udělala výborně na zkoušku pro aldžebra a zeměpis, a já nikdy to nezapomenu, já to musím říct. Ten profesor řekl: co se nejvíc vyrábí v Egyptě. A teď já myslím: bavlna a to. No, no, a vona to nakonec byla cibule! V Egyptě. Cibule. Ale voni mě vzali. Tak jsem ten celý rok byla v obchodní akademii, kde jsem se učila více německy a všecko a měla jsem tam moc ráda, to bylo velice dobrý. Bylo to univerzita, ale děvčata byly ve své třídě a chlapci tam ve svých a my jsme je nikdy neviděly, jenom když jsme měly volno, tak se promenádovali okolo a my jsme na ně mávaly a voni na nás mávali, ale já jsem to měla velice ráda být v dívčí třídě. Potom já jsem měla tetu a měla jsem bratranec a já myslím, že teta si koukala, bylo to z druhý strany bratranec, a já myslím, že teta takhle koukala trochu, abysem, že bych byla dobře pro jejího syna, a von byl moc dobrej chlapec a hezkej a moje maminka si myslela: á, to by byl dobrej

chlapec pro moji holku. Nuže a tak najednou já vidím, že ty maminky, nějak se to točilo, a já jsem se nechtěla vdávat! Já jsem chtěla být sekretářkou pro nějakýho ambassador. Tak zatím Hitler se dostal do Viena a můj otec a maminku, oni chodili dycky odpoledne do kavárny a v kavárnách měli dycky noviny z Anglii a ze všech... druhý země. A voni viděli, že podle anglický noviny, že to nekouká dobře, že jak Německo se začíná dostávat tolik bojetnictví a ty tanky a všecko a tak najednou já jsem si myslela: počkej, já se nechci vdávat a jak já se můžu z toho dostat ven. Tak byla jsem akorát osmnáct roků a mohla jsem si vybrat, jestli můžu být česká, Češka, anebo jít zpátky do Ameriky, a já jsem si myslela: you know, já myslím, že já půjdu zpátky do Ameriky. A můj otec myslel: to je dobře. Dostaň ji odtad'. Tak já jsem jela s maminkou, přišla jsem zpátky do Chicaga a už jsem byla osmnáct, tak jsem dostala práci sem a tam a maminka taky. Ale co se stalo. Já jsem byla Češka, já jsem byla svobodná, žádněj mně nemůže říct, co mám dělat, ale maminka se snažila, ale maminka se nedostala daleko. A potom moje maminka a tatínek, voni byli pořád, jak se řekne po americky, sweethearts. Voni se měli POŘÁD strašně rádi. VELICE rádi. Tak maminka začala mít, jak mám říkat, jak je to slovo... vona ho měla ráda a vona chtěla být s ním. Tak vona jela zpátky do Československa a zrovna v ten čas, když začali s Hitlerem, to byl ten Chamberlain a Daladier, s ním začali mluvit. A vona řekla: já nedbám. Já jestli se něco stalo, já chci být s mojím Toníčkem, Tony. Tak vona jela zpátky a když přijela do Prahy, tak vona se koukala z nádraží a akorát tam už přijeli ty tanky německy, no ale jí to nevadilo, vona šla domů, vona šla a byla s jejím Tony. A moje babička ještě žila, tak voni nemohli odejít, ačkoliv já myslím, že maminka myslela, když ona tam pojede do Čech, že dostane tatínka zpátky, ale babička ještě žila, tak nemohli odejít, vona neumřela, až nineteen forty two. Nu, já jsem se dostala do Sokola, do zpěvnický sbor, a oh, tam mě všecky ženský, oh, voni všecky byly tak hodný ke mně, you know, holka z Československa, samotná, bez maminky! A taky jsem šla do Sokola, teda do cvičení a tam jsem měla taky hodně známých. A jedna známá, moje maminka ji znala, vony všechny řekly mamince, že vony se vo mně opatrují. A vona přišla a řekla: víš co, já jsem chodila, to byl jeden restaurant v Chicagu, von měl všechny český děvčata, co dávaly na stůl a voni potom vdycky často za chvilku všecky se dostaly dohromady a začaly zpívat český písničky a to byl VELIKÝ, von měl pro něho obchod, každej tam chodil. A slyšet ty holčičky zpívat česky. Tak ve San Francisco otevřeli výstava a von ten, co měl ten restaurant, ten myslel si, že něco podobnýho bude mít tam na tu výstavu a von se znal s tou paní, paní Knoeblová se jmenovala, tak vona přišla ke mně a řekla: víš co, /Anitko/, já jedu do Kalifornii a já budu dávat na stole a já toho člověka znám a von by byl moc rád, kdyby měl mladou holku jako ty, to by bylo něco pro jeho restauraci. Protože von nevěděl, co von dostane tam ve San Francisco. Tak já jsem řekla: well, já jsem měla práce,

který bylo sem tam, já jsem řekla: tak dobře. Tak vona jela napřed a dostala nám místo, byt, a potom já jsem jela, samotná jsem jela, nastoupila jsem na autobasu, a jela, přes celou Ameriku, jsem viděla všecko, až do Denver a v Denver jsme potom šli podle hory a dostali jsme do Arizona a do New Mexico a já koukám a koukám, že hledám indiána nebo cowboy tam po celé cestě a tam v basu každéj byl ke mně MOC hodnej, všecky ty starší lidi i mladý, všecky dávali pozor na mě a když jsme zastavili pro kafičko, dycky mně pomáhali, ale já jsem uměla anglicky, you know, protože já jsem vychodila anglickou školu, tak ale přece, že jsem mladá, mně bylo 18, já jsem vážila jenom 119 pounds a já jsem byla jako malá, maličká, tak každéj se vo mně staral, já jsem se měla tak dobře. A tak jsem se dostala do San Francisco a ta paní přišla pro mě na to station a dostala jsem místo, jmenovalo se to Continental Cafe, červenou sukýnku, černej živůteček a tohle ve vlasech. Voni ve San Franciscu nechtěli, aby měl děvčata v krojích. San Francisco bylo velice union town, on sotvaže mě mohl tam dostat. Paní Knoeblová taky byla v českým kroji, tak každéj myslel, že jsme matka a dcera. Tak my jsme jim neřekly nic jiného, protože ona velice pozorně hlídala, abysem se dostala do všelijakých věcí. Potom, když to zavřeli, řekli: no, my vás nemůžeme vzít. Tak jsme potom jely zpátky spolu do Chicaga. A v Chicagu ona znala jedna paní, co bydlela v pěkným městě Berwyn a tam byli hodně Češi, tak ona šla k ní a zeptala se, jestli zná o někoho, kdo by potřeboval mladou holku. A ona povídá: jo, moje sousedka, její manžel zrovna zemřel, ona má tříletou holčičku, ona je Češka a ona má prázdný pokoj. Já říkám, já jsem měla štěstí, jak žádnej jinej, tak jsem dostala pokoj tam. A pak když jsem se vdala, mého muže jsem viděla, my jsme měli ve San Francisco Českoslovák Day a on přišel se sokolama, muži, prodávat ukázka na náradí, protože on byl v tom lepší gymnast. On měl červený vlasy a já jsem se koukala tam dole: tam je ten jeden, má takový červený vlasy. Ale já jsem si nevšimla. Jely jsme zpátky do Chicaga, já jdu do Sokola Chicago, bože můj, kdo se tam točí na kruhách, než ten červenej. Ale zase jsem si nevšimla. Potom se všichni sokolové dostali jednou za rok, měli veliké cvičení, kde pozvali všechny lidi. Bylo to v pátek. To bylo more takový rehearsal... všichni se dostat a jak to půjde. Jako než ten slet přijde. A já jdu a já jsem zrovna slyšela ten den that že budou mít zase ten rok výstava v San Francisco. Tak já vidím, on si tady pije vodu u takový fountain a já jsem se zastavila a já jsem řekla: nevíš, půjdou zas sokolové zpátky do San Francisco? A chudák, on se na mě díval, třikrát se polykal, on tam stál vedle něho nějakéj jeho buddy a jemu řekl: vem ty holky domů, já vezmu tuhle. Tak on mně řekl: můžu tě vzít domů? Ó né, já jsem řekla, já můžu jít po tramvaji. Řekl: ne, můžu vás vzít domů? Tak jdeme, přijdeme a krásný nový auto. Já jsem řekla: hm, tenhle fanoušek se chce chlubit s autem. No, tak jsme se začali domluvit a já jsem na to přišla, to je zrovna takovej chlapec český, co já jsem hledala. No a my jsme byli... jak dlouho jsme byli ženatý? 60 roků.

On zemřel jenom několik roků zpátky. Jeho maminka mě nechtěla. Ona ztratila jejího /Bohouše/ si. Ona měla všechno proti mně. A já jsem si myslela: když jsme byli v Čechách, moje chudák babička, vona nerozuměla ani slovo anglicky a teď jsme breptaly mezi sebou, jenom mezi maminkou a já, jsme breptaly anglicky pořád. Ona taky měla proti mamince, protože maminka byla Francouzka. Tatínek si nevzal Moravanku. On si vzal Francouzku. Tak to bylo jedno, co ona neměla ráda. Tak ona nebyla moc hodná k mé mamince. A já jsem si to pamatovala a já jsem si řekla: počkejme, tahle mě taky nechce, tak já nechci být na tom stejným jako moje maminka, tak zkrátka já to nechám bejt. Ó né! prosím nenech mojí maminku... Já jsem řekla: my se můžeme vzít, vdávat, a já nebudu bydlet tady v Chicagu. Oh, kde chceš bydlet? On měl tetičku v Minesota a já jsem řekla: pojd', víš co? Pojedem si do Kalifornie. Já jsem to tam měla ráda. A von řekl: jedem! Tak jsme se vzali. On přišel napřed, jestli může dostat tady práci, než bysme se tam stěhovali. A to jo. Von dostal práci a potom von jel domů ve dne v noci jel domů, to říct, že se můžeme. On přišel k nám, kde jsem bydlela a řekl: můžeš být upakovaná na 14 let? 14 dní? A já jsem řekla: pravda. Dobře. Vdaná a upakovaná, můžu jít. My jsme se vzali na úterý a ve středu jsem se zapakovali naše auto a my jsme si jeli do Kalifornie. No a tady v Kalifornie jsme se dostali do Sokola. Bylo to tady hodně... v stejném věku jako my. A tak my jsme se tady měli OHROMNĚ pěkně v Sokole. You know, mezi Češi já jsem jinačí, protože já mluvím tak dobře česky

R: To je, proč já, můj život je úplně jinačí, než co sem přijeli. ((smích))

T: *Takže vaše maminka byla Francouzka...*

R: Jo, Francouzka, ano.

T: *Váš tatínek byl...*

R: Čech.

T: *Čech. A setkali se kde.*

R: See, ve Francii.

T: *Jak se setkali, za jakých okolností.*

R: Oh, tatínek tam byl blízko. Oni tam měli camp blízko malé MALÉ městečko, kde vona bydlela. Tak on s kamarádama oni se šli koukat, co je ke koukání, you know? vyšli si do městečka. A moje maminka zrovna takhle se koukala, to bylo... Vánoce. A ona takhle seděla u okna a takhle se koukala z okna a najednou tatínek šel a viděl ji a řekl ty chlapci: jděte si. A přišel zpátky a řekl jeho jméno. A teď můj otec stále měl něco se žaludkem, on nemohl všechno jíst, a tak se zeptal jí a ukazoval jí, jestli má vajíčka. A vona řekla: ano. Tak ona ho přinesla do domu a udělala mu francouzský amolet a tak to začalo. Tak pak on jak měl nějaký čas volný,

tak HONEM šel. ((smích)) Moje maminka se jmenovala /Marie Claire/. Si Francouzi rádi dávají dva jména. Tatínek jí dycky říkal: /Marie Claire/. Tatínek se naučil francouzsky, aby mohl with jeho /Marie Claire/... a voni se... milenci. Oni byli milenci do konců. Já jsem nikdá neviděla, že tatínek nikdy neřekl žádný špatný slovo na ni a vona na něho, a takový já jsem měla pěkný domov a vo mně se starali. Já jsem neměla bejt.

T: Tatínek tam byl jako voják?

R: Voják. Americký voják. See, tatínek přijel... nineteen fourteen.

T: Tatínek byl Čech?

R: On byl Čech.

T: Ale byl v americké armádě.

R: Ano, well, on byl Čech. A když tak to koukalo, že bude třeba válka... ne, válka ještě nezačala, to bylo nineteen fourteen, tak von měl jít jako Čech měl jít do rakouské armády. A když byl mladej, tak Němci vždycky říkali všem Čechám: bohmische Hund. České psi. A von NENÁVIDĚL Němci. A von řekl, že von NEPŮJDE do rakouské, protože co by dělali s těma Čechama. Ty chlapeci vdycky museli být pro ty vyšší... uklízet po ně anebo je dali ke koním, you know, to je, kam je vždycky dávali. Tak tatínek řekl: ne! Tak babička měla nějaký peníze, babička dávala mu peníze a von přijel do Ameriky, nineteen fourteen přijel do Ameriky, dostal se do Kanady a potom od Kanady on šel pěšky přes hranice do Ameriky a potom on v Americe šel, kde všichni Češi byli, do Chicago. Chicago to bylo jako Praha. To byli samí Češi. On taky neuměl ani slovo anglicky, ale on tam mezi Čechama a on tam potom našel jedna paní, která měla pro něho... všecy ty české maminky, když byl nějaký mladej chlapec, tak chtěly se dycky o ně postarávat. Tak ta paní měla o něho a vona měla syn, syn stejný rok jako tatínek, a ten syn řekl: nemůžeš dostat práci, počkej, já ti dostanu práci. Umíš šít něco? Nu, můj dědeček byl tailor... dělal šaty.

T: Krejčí.

R: Krejčí, jo. Tak tatínek už trochu k tomu se měl, a tak on dostal pro něho práce, kde dělali obleky pro mužský, a tatínek začal dělat jenom kapsy a potom on byl tak šikovnej, tak ho dali dále a dále. Nu, ale jak přišla válka, tatínek IHNED řekl: já jdu na vojnu. Počkej, já půjdu postřílet ty Němci. ((smích)) Ale on se nedostal... infantries s puškama. Von se dostal do armády, training musel. Nu, ale co se jemu stalo. Von chodil po chodníku a nějaký buď corporal nebo sergeant šlo proti mu a tatínek si ho nevšimnul. Oh, boy! ten ho dostal. On měl salutovat. Ty si mně nesalutoval! Počkej, řekl, ty budeš plakat, že si mně nesalutoval. Počkej, počkej! Tak druhej den, voni ty všechny vojáci dávali do řady, you know, a řekli: my potřebujeme volunteers a lidi, co by chtěli jít do Francie. A tatínek myslel: ó, ten mně bude

dávat samej pláč, tak já radši půjdu do Francie a tam já budu moct dostat nějakého Němce. A tak se dostal do Francie, jako do americký armády. Já mám historii jako žádněj jinej. ((smích)) To je, když jste řekla někdo, kdo to znal.

T: Takže on se naučil anglicky.

R: Oh, ano, yes, všechny ty Češi se naučili anglicky. To není tady jako ty Mexikáni, co se nechtěj učit anglicky.

T: S maminkou mluvil nejdřív jak?

R: Francouzsky.

T: On se naučil i francouzsky.

R: Yea, on se naučil francouzsky, mluvil s ní francouzsky a já jsem s maminkou mluvila francouzsky, až jsem šla do první třídy. Potom já jsem začala školu a neznala jsem ani jedno slovo anglicky. Ale vono to nedlouho trvá. Jak člověk je mezi dětma, to se naučí rychle.

T: Vy jste chodila ve Francii do anglický školy?

R: No, no. Ve Francii jsem byla jenom asi pár měsíců, jenom na návštěvu.

T: Vy jste se narodila ve Francii.

R: Ano, mně bylo asi jenom rok a půl, když tatínek nás vzal zpátky do Chicago. My jsme ve Francii nezůstali. Ale maminka a tatínek stále mluvili francouzsky mezi sebou a já s nima.

T: Ona se tady pak naučila anglicky?

R: Ó, ano. Ó anglicky. Ona šla do školy. Ona byla, you know... čiperná.

T: Tatínek se po válce rozhodl, že se s vámi vrátí do Ameriky, protože se tady mu líp dařilo?

R: Ano. Ano, ó jo. On by nechtěl zůstat v Evropě. Něco vám musím říct. Jak se evropsky dívali na tatínka. Jak bylo dycky Rakousko, tak to nebyli Češi. Oni byli Bohemians. A ve Francii Bohemian je to gypsy, Roma. Každěj říkal mamince: co je s tebou, ty jsi blázen, ty si bereš Bohemian!? Nu ale, a to ještě ty americké noviny a všechno v Evropě ještě se koukaj na ty Češi jako Bohemians. A to je, proč já, když jsem řekla... my jsme se učili ve škole, že být Čech... oni do nás troubili, být Čech, to je nejhrdější... co můžeme být. A oni nám ve škole dycky říkali: musíme být čestliví, zdraví, pohodlný, poctiví a všechno, protože jsme Češi! To je, co nás učili v Československu. A všecko vokolo. To byl ten rok, ve 30. roce. Zrovna bylo potom, co jsme dostali svobodu. To byl NÁDHERNÝ život ve třicátém. Ó! To bylo nádhery.

T: To jste byli v Brně. Tak vyprávějte, jak vzpomínáte na 30. léta.

R: Ano. To byl BÁJEČNÝ, báječný. Každěj byl tak PYŠNEJ, že je Čech. A pomáhali jeden druhýho. V Americe bylo depression a v Československu nebyl žádněj depression, tam byl [...]

R: Vona zemřela v dubnu forty two.

T: Před válkou vás vzala maminka do Ameriky.

R: Ano.

T: A tatínek zůstal v Československu.

R: Zůstal. A maminka přišla zpátky pro tatínka.

T: Ale zůstala tady taky nějakou dobu.

R: Oh, jo. Ona zůstala celou dobu. To je, co přijde teďko. Můj tatínek vždycky chodil každý rok do Prahy, protože americkým vojákem, voni mu vždycky dali ten passport vždycky ještě na jeden rok. A když maminka přijela sem s tatínkem, vona přijela na jeho passport, protože voni byli Mr. Mrs. Tenkrát mohli. Tak vona byla na jeho passport, tak vždycky měli ten passport spolu. Zkrátka potom, co babička zemřela, jeden den přišel policie a řekl tatínkovi: vy a paní jdete s náma. Voni je vzali a tatínka dali do žaláře mužskýho, maminku do ženskýho žaláře. Zatím maminka byla velice nemocná, vona chodila k doktorovi s plícema a všechno možný. Nu ale tatínka voni sebrali jako Američan hned. Von byl v žaláři jenom asi den nebo dva, ale tam byl Red Cross, tak von dostal někoho, aby šli ke gestapu říct: tahleta paní je tak nemocná, vy nechcete, abyste měli mrtvou Američanku na cestě. Tak ať si tady žije. Ale každý den musí k nám do kanceláře říct, že je tady. Aspoň ten lékař jí udělá. Tak tatínka vzali do koncentračního kempu, to bylo pro Američany, tak to bylo pod vládou Red Cross. Red Cross jim přinesli ovoce a jídlo.

T: A ve kterém byl?

R: Bylo to zrovna na hranici Německa Švýcarsko. Byl to starej hrad a jmenovalo se to Tittmoning.

T: Tam byl teda tatínek a maminka zůstala v Československu?

R: Zůstala v Československu, v Židenicích. A tam všichni, co bydleli v tom domě, všechny se vo ní starali. Šli nakupovat, přinesli jí jídlo, postarali se, a vona tam zůstala, potom to bylo, že se s ní nebudou zlobit. Potom jak tatínek slyšel, že se chystá na D-day do Normandie, tak von šel k tomu Red Cross a řekl: musíte mně dostat moji ženu ven. Tak co voni udělali: Red Cross přišli, a jeden den řekli mamince: spakujte si věci, vy jdete s námi. Půjdete na vlak a bude s vámi gestapo. A ten gestapo jí dal tydlety na r- a dal ji na vlak. Oni jeli do Německa a ve Stuttgart, ona jela do Francii, tam byl koncentrační tábor pro americké ženy ve Francii, v klášteři. Ve Stuttgart museli si změnit vlak, tak on řekl: půjdeme sem do hotelu. Tak ji vzal do hotelu, a tam ji těmadle ji dal na postel a řekl: a já jdu dole, kde je shelter. A maminka řekla: to přišly americké bomby. A bomby okolo ní! Ona byla utahaná u postele a nemohla se pohnout a bylo to tak zlé, že vona ztratila rozum, ona si potom nemohla pamatovat, kdo je, jak se jmenuje, odkad' je, kam jde, nic. Nu ale ten Němec ji vzal na vlak, až do tého kláštera. A tam v tom klášteře hned

všechny ty sestřičky, ó, voni ji maminku opatrovaly a mluvily s ní a všechno možný, že maminka za chvílku všechno si pamatovala. Potom ten její camp byl osvobozen od Patton. Patton přišel a osvobodil je všechny ženský. A ty americký vojsko říkali: copak tady máme ty ženský za těma brány. Otevřte brány! No, no, no, no. Tak potom voni je vzali, protože voni byly tam, kde bylo nebezpečný a zatím Paříž bylo osvobození. Tak voni všechny ty americký ženský vzali a poslali je do Paříže a tam v Paříži já myslím, že byli asi tejdén nebo dva tejdny a potom řekli: pojd'te, vy jdete domů a dali je na troopship, pro vojsko, a poslali do Ameriky. Než se to všechno stalo, já jsem dostala návštěvu od dva muži a voni řekli, že jsou od FBI. A voni sedli, just like já mluvím k tobě, oni chtěli každej kousek z našeho života v Chicagu a kde jsem byla a maminka, všechno, každej malej kousek. A potom jsem dostala telegram od Red Cross, že maminka přijede. Maminka byla na tom troopship se všechny ženama. A všechny ženy odešly a maminka byla jediná na tom troopship, tak ji vzali do kanceláře a řekli: jak se to mohlo stát, že vy jste jela z Brna až do Francii ve vlaku. Tak voni mysleli, že vona je špehačka. A voni ji nechtěli pustit. A teďka začali se jí zeptat: co jste dělala tam. A to všechno muselo být ok, akorát jak já jsem říkala těm FBI. A ještě ji nemohli pustit. A maminka řekla: buď mě pustěte, nebo já půjdu over board, you know, přes... do moře. Maminka řekla: oni mi listovali všechny ty papíry, najednou obrátili papír a tam byla pohlednice, když maminka přijela nineteen twenty do Ameriky a já malý dítě a maminka řekla: kde, jak jste to, jak to, že to máte? To jsem já a to je moje dcera. Běžte si, Mrs. ?, you're fine. Just like that. Pak jela na vlak a přijela domů, a když přijela do Union Station, tak voni tam ty dva muži tam byli. Já jsem hned poznala maminku, vzala jsem si ji do mého domu. Maminka ta byla taková čiperná ženská, Francouzka. Ona jednoho dne, neřekla mi, kam jde a vona si šla do Los Angeles a našla si místo, říkalo se jim volunteers of America. A tam do toho chodily všechny bohatý ženský jako volunteers některý tam šly, jestli by mohly dostat služku pro jejich domov. No a maminka přijde, you know, a ta paní se na ni podívá, a maminka, jako Francouzka, you know, a řekla: kdo jste? A maminka měla taky ten dialect, francouzský. Vona ta paní řekla: vy jste Francouzka? Ano, řekla moje maminka. Přijdete se mnou domů! Já jsem paní So-and-so, já mám veliký domov v Bel Air a přijd'te si se mnou. Tak maminka přijde domů a řekne: já mám práci! A voni dokonce maj jeden pokoj, že když tatínek přijde, voni budou rádi, když tatínek bude pracovat pro ně taky. Tak to bylo hotový.

R: Moje dcera je librarian. To je knihovnice pro hight school, má 3 000 žáků. Když jeden dostane jeden dva knihy, kolik ona těch knih musí rozdávat. Tak ona vždycky přijde domů velice unavená a specialy pondělí je hodně na ni. Tak my přijdem domů a ona si může sednout

nebo ulehnout, nebo co ona si přeje. Tak my jsme šli jednou na ten lanč a pak jsme přišli moc pozdě. Když jsme na cestu přes tři hodiny, tak není to tak zlý, po třech hodinách je to nemožný, potom nám to vezme 4 hodiny se dostat domů.

R: A teď můj otec. Můj otec byl v tom kempu. Ono to pořád bylo pod Red Cross, nebylo to dobrý, ale nebylo to nejhůř. Tak voni potom řekli s Němcema: Amerika si vezme zpátky svoje prisoners of war. Oni je poslali ty Němci domů. Tak tatínek přijel. Maminka přišla zrovna před Vánoci in fourty five a tatínek přišel asi v březnu fourty five a já jsem očekávala moje první děvče, já jsem byla takhle a můj tatínek přišel a já koukám a koukám a von si nechal vyrůst mustache malej. A von řekl: Adolf Hitler mustache. A on řekl: já to nikdy nedám pryč. On si dycky chtěl pamatovat na toho. A zase tam byli ty FBI agents. Tak tatínek a maminku oni měli práci. Dozvěděli se o nějaký místo tady v San Marino. Nějaký známí to viděli a řekli, to by bylo dobrý místo pro něj. Ona byla paní sama, starší paní sama, a syna měla na vojnu, but voni nemysleli, že von tam bude bydlet dlouho a syn byl dosti starej už taky a potom ona jim platila dvakrát třikrát, co dostali za prvé. A taky tatínek měl pokoj pro sebe a maminka měla pokoj pro sebe a tatínek byl zahradníkem. Můj tatínek uměl dělat všecko! Jako Čech. Moje babička nechtěla jíst nic, co moje maminka vařila, tak můj otec musel všecko vařit, tak se naučil vaření. No tak pro tu paní, on byl zahradníkem a kuchařem a moje maminka byla jaksi hospodyňkou, no tak to bylo dobrý. A voni pro ni pracovali 10 roků. Koupili si domov a vona jim dala peníze, asi 10 000 dolarů pro jejich domov. Ona byla moc hodná paní. ... A ta taní umřela a její syn se stěhoval do toho velkého domu. [...] aby někdo stromy ostříhal a můj tatínek tam nebyl, a můj tatínek přijde a podívá se, on byl velice pyšnej na jeho zahradu, oh, von udělal krásnou zahradu [...] když byl mladej, pracoval často ve Vídni, pracoval zrovna naproti Schönbrunn [...] on se podíval: co ten člověk udělal s těma stromama?! Oh, já to musím spravit. Vylezl na to, ztratil... a von spadl. Za dva dny měl vnitřní krvácení a zemřel. Oni byli spolu skoro 10 12 roků, maminka žila ještě 8 roků po něm. To už byla ve svém domečku. Tatínek všecko dělal pro jeho /Marie Claire/.

T: Když jste se vy dostala s maminkou z Československa do Ameriky... vy jste v Československu prožila tak pět šest let... co pro vás znamenalo tahle změna?

R: Oh, já jsem to nenáviděla. Kdyby nebyla bývala válka, já by sem se vrátila hned. Ale zatím už byla válka. Specially v Chicagu. Když jsem byla v San Francisco, tak to tam byly už kopce a stromy, voni byly trochu jinačí ve San Franciscu, ale v Chicagu... já jsem se nemohla s žádným spojit [...] Já jsem moje děvčata vychovala po evropským způsobem. Voni měly moc těžko dostávat kamarádky, protože voni taky nerozuměly, co ty holky dělaj.

T: Co to je tím evropským způsobem. Co to znamená?

R: Česky to bylo. Poctivý, pracovitý, dobrý, pomocný. Všechny ty nejlepší věci, you know, sousedství a podobné věci. Hlavně pomocný, ale tady v Americe, každéj grab, you know, everybody for his own! Oh, specailly tam, kde my bydlíme. [...] Ona se dostala do Německo, a protože byla zvyklá na německé způsoby, vono to nebylo pro nic nic divný. Vona bydlela v Německu 10 roků.

T: Uvažovala jste vy někdy, že byste se vrátila do Československa po válce?

R: Ne, ne. Za prvé, to byli komunisti, to já bych se nikdy nevrátila. Potom jsem byla tady vdaná a byla jsem šťastná. [...] Tatínek přinesl nějaký peníze z Ameriky, moji rodiče nikdy nemluvili vo peníze doma, já jsem nikdy nevěděla, jestli jsme chudý nebo bohatý. Tak on koupil velice hezký činžovní dům, ale to byl jeden pán, co bydlel v našem domě, on tam byl, zrovna když přinesli tatínka ven a tatínek zamával a řekl mi: postarej se vo domov.

T: To bylo v Československu.

R: V Československu. V Židenicích. Tak co ten člověk udělal. Tak von se o ten domov postaral Potom von zemřel. Potom se všichni nájemníci vystěhovali, protože tam žádnej se vo to nestaral. Ale ty komunisti, voni nám to nemohli sebrat. Všechny ty činžovní domy ty komunisti sebrali. Ale naše bylo americký a voni to nemohli sebrat. Tak voni řekli: to bude nejlepší, když to necháme tak a vono se to rozpadne samotné. Náhodou přišel mladej člověk s jeho ženou, von byl student a von potřeboval někde bydlet, a žádnej mu tam nechtěl nic dávat bydlet, protože voni řekli: mladej člověk, mladá žena, to budou děti a žádnej mu tam nechtěl. Tak von šel do té komunistické kanceláře a řekl: nemáte někde, kde bych já mohl najít byt, A voni řekli: well, tady je ten rozpadanej činžovní domov, jděte tam a nemusíš nic platit.

[...]

T: Vy znáte Čecha i Američany, podle vás, jaký je mezi nimi rozdíl?

R: Oh, Američani, ty maj strach vo peníze. Strašně. A porád sbíraj, sbíraj peníze. Někdy jsou hodný, sem tam najde člověk, ale obyčejně jsou velice... nedbaj vo žádného jiného než vo sebe. [...] Oni šlumpacky oblíkají. Já nevím, to je taková nižší třída a já říkám, samozřejmě je vyšší třída a ty se boješ vo peníze [...]

Američani každéj pro sebe. Najde se sem tam, slyšíte: So-and-so dává tolik peněz anebo So-and so má nějakéj bál pro děti a podobně, jako ta Oprah, má školu pro černé děti v Africe. Ale to je málo. To je jenom jeden!

T: A Češi jsou podle vás jaký?

R: Voni jsou... anglicky se řekne... generous. Když přišel někdo: dej mu pivo! You know.

T: A to mluvíte o Čechách v Československu nebo tady.

R: Well, já tady jich tolik neznám. Když jsme přišli sem do Kalifornie, tak bylo nás nějakých 20, ale to byly všechny děti, co rodiče byli český, tak s těma jsme se dohodli: my jsme sokoli. My jsme chodili do Sokola, my jsme cvičili v Sokole.

T: Vy se považujete za Američanku?

R: Američani, but jsme sokoli! My jsme z Čech.

T: Ale vy sama se teď považujete za Američanku.

R: Ano, but se říká Čech descent, a na to jsme byli hrdý. Když Němci vzali Československo, tak v Chicagu, tam byli ještě dobrý, v Sokole, v Chicagu jsme chodili po velké ulici downtown to some place, že my jsme Češi, you know, co to Němci dělaj. Ale lidi nám říkali: bů, bů, vy chcete dostat Ameriku do války. To je, jak voni koukali na nás.

T: Vy jste několikrát řekla, že maminka vás vychovávala po evropským způsobu. To mě zajímá, co tím myslíte.

R: Ano, maminka i tatínek. Ó, můj tatínek, on se na mě podíval a já už jsem byla maličká. Já jsem donesla špatný známky v počtách, a och, já jsem dostala přes zadnici.

T: To chcete říct, že evropský způsob byl přísný.

R: Ano, přísný. Ó velice. A voni na to nepřišli, než jsem byla v Československu, kdy tehdy vzali všechny žáci a žákyně pro oči a voni na to přišli, že já jsem potřebovala brejle. Jak jsem dostala jednu brejle, tak jsem dostávala samé jedničky. Ale ty tady nic takového neměli. Ačkoliv já musím říct, v Chicagu já jsem dostala dobrý education. Tenkrát to ještě bylo dobrý, že nás dobře učili. A co nás učili jedno, co jsme neměli v Československu, oni měli pro nás děvčata, nějakých 20 30 stroje na šití a když jsme vychodili školu, tak jsme si ušily svoje obleky, suknička, živůtek. [...] pak jak nakupovat. Uvařili jsme. Jak se dává na stůl.

T: A jak vy jste slavili třeba Vánoce. Jaký jsou Vánoce ve Francii, asi maminka udržovala francouzský zvyky, že jo.

R: Ó jo, a v Chicagu můj otec vždycky koupil veliký strom a měli jsme všelijaký ty věci, ale když jsme přijeli do Československa, tak moje babička byla strašně pobožná, ale vona nám nedovolila mít strom. To bylo utratit peníze za nic. Tak strom jsme neměli. ale potom, když jsem přijela s maminkou do Chicaga, přišly vánoce a koupily jsme si malej strom a koupily jsme si ty boublíci na to, a já ty boublata ještě mám.

T: A co jste měli ke štědrovečerní večeři.

R: Ó, s babičkou jsme měli dycky jenom rybu. Vždycky rybu.

T: A co je ve Francii zvykem?

R: A černý kuba, to jsme měli taky. Moje babička měla, jako všechny babičky, těžký život, velice těžký. Ona byla ve Vídni za služku. Tam si vydělala peníze, aby se mohla vdávat. Potom

se vdávala a měli peníze pro dobytek a podobné. A její manžel VŠECHNO utratil na pití a na gambling. Ona měla 6 dětí, z těch šest dětí jenom Fanyнка, to byla její dcera, ta umřela, když jí bylo 18 a můj otec 9 roků.

R: ohromný dobrý lidi specialy tenkrát v tom roce třicátém, you know, každej se tak snažil. My jsme byli tak rádi, že je demokracie a Masaryk je prezident, ó, to byla taková pýcha.

T: Takže vy jste Američanka, a v srdci, jste řekla, že jste Češka.

R: Yea. Jo. Ó a ty Němci. Ó, my jsme měli v Brně... jedna ulice byla Česká, jmenovala se Česká ulice, a hned vedle byla Běhounská a po České ulici chodili všechny študenti v neděli odpoledne, chodili up, you know, and down and up and down and mávali si jeden na druhýho a na tu Běhounskou chodili všechny ty německý a ty děvčata v těch dirndl, you know, a ty chlapi v těch krátkejš tohle, och, jak jsme je NENÁVIDĚLI, a voni měli nejlepší školy, to bylo to. Ale za republiky měli volnost, to byla, to je demokracie a vono jim dalo volnost. A to bylo jako ten Sudetenland, dávali jim volnost a koukejte se, co se nám stalo! I don't know, jestli víte vo tom, ale Beneš po válce udělal decret, kde všechny ty študenti museli jít. Ale v tom Prague Post pořád je nějakěj německěj š'oural, že se chce vrátit, že to patřilo jim. Že chtějí ten Sudetenland zase jim.

T: No vidím, že máte informace čerstvý, jste říkala každý týden?

R: Jo, jo, každej tejden to přijde. Well, je to po anglicky. Je to anglicky, ne česky. Já to nesu sem! Oh, you know, já nezastavím ani kousek, aby lidi si mysleli, že Češi jsou lepší... a for me? Češi jsou nejlepší. Francouzi, ach! Já jsem se na Francouza ani nekoukala. Nikda. A na Němce bysem nikdy nekoukala. Uf! A na Španěla stejně. A na Italiana! Já jsem koukala po hodnej českej chlapec. Oh, boy, a pánbůh byl dobrej na mě, on mi poslal.

T: A po Američanech jste se nedívala?

R: NE! Ó ne! Oh no!

T: Jak to, byli tak hrozný? ((smích))

R: Oh no, never! Třebas ještě Švédsko, jo. Norwegian ještě ty jsou, ale oh no. Američani.

T: Proč ne Američani.

R: Voni jsou different!

T: Ale jak.

R: Ty moji rodiče mě pochovali jaksi po evropsky. A Američané tomu nerozumí. A moje děti obě, moje starší dcera, ta je, jak mám říct, rebelantka? Ta když řeknu: udělej to, tak to neudělá, ona udělá something něco jiného, ale bóže můj, tahleta malá je zlatá, jak ona se o mně stará, já

s ní bydlím, protože manžel se ztratil a vona ztratila jejího manžela asi tři roky zpátky, von byl dosti mladej člověk. [...]

T: A v čem jsou ty Američani jiný, proč od nich máte takový odstup.

R: Jak já říkám voni jsou... každej si hlídá too much pro sebe. You know, proč jsou všechny ty divorces? Říkaj nám, že lidi, který se vdávaj, tak to třeba vydrží dva roky... já nevím, možná že, může být, že děvčata jsou zkaž-, že ženy jsou pokažený, že chtějí vše- ... Američan chce moc. On chce velkou káru, von chce velký domov, von chce všechno velký a nestará se, kde dostane peníze. To jsou, jak teďko se říká, třeba jste slyšela, že tolik lidí ztrácejí domovy, protože banky, aby prodávaly ty domy, tak dávaly, jak se říká, mortgage free, nemusíte dávat nic, a můžete se stěhovat. Tak voni ty blázni si to chopili, no a teďko nemaj peníze zaplatit ani za jeden měsíc, co maj platit, a to jsou Američani.

R: A člověk slyší tolik, jak voni jejich ženy zmlátějí, to je pořád, pořád někdo slyší, jak jsou zmlácený... a může to být doktor a von ženu mlátí.

F E L I X (nar. 1923)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 12. září 2008 v Pasadeně.

T: Dnes je 12. září 2008, nahrávám rozhovor s panem...

R: /Felixem K./.

T: /Felixem K./ Pane /K./, já bych vám chtěla položit první úvodní otázku, jestli byste mohl vyprávět, odkud... nebo kdy jste se narodil, kde jste se narodil, tak nějak chronologicky mi přiblížit váš život.

R: Já jsem se narodil na venkově... můj táta a máma, ty chodili... u sedláka prostě pracovali, já jsem se narodil na hliníkovéj, nebo na kleji, pod vozem. No, jo no, potom jsme se přestěhovali, to bylo v Pašicích, což je okres Český Budějovice. No pak otec dostal práci, tak jsme se přestěhovali do Mydlovar, z Mydlovar do Zlivi a ve Zlivě jsem prostě chodil do školy, no a... pak jsem se prostě učil ševcem. Maminka to nechtěla, tak jsem chodil dělat prodavače v konzumu. To ani nevíte, co je konzum.

T: Vím.

R: Víte?

T: Obchod. Obchod se smíšeným zbožím.

R: No, vodtud' jsem byl totálně nasazenej, tak jsme vopravovali německý letadla a vyráběli německý džety...

T: A kde jste byl nasazenej?

R: V Budějovicích. No a po válce jsem byl... jsem se naverboval do policie, tak jsem dělal... no a protože jsem měl určitý aktivity a určitý... závisti, tak mě prostě vyhodili, no. Vodtud' jsem šel prostě... pracoval jsem v nemocenský pojišťovně v Ústí nad Labem... no a vodtud' jsem prostě odešel dobrovolně... a jako dobrej... komunista, ale já nikdy nebyl komunista, ale jako dobrej pracovník, tak jsem se nechal přepsat na manuální práce. No tak jsem byl v Jiřetíně na Mostecku. No a pak jsem dělal u stavební firmy na Flájích. To jsme dělali tunel. Fláje jsou prostě nahoře a dělali jsme tunel, aby přiváděl vodu do Ústí a do Mostu. No a vodtud' potom jsem utekl. Utekli jsem a to bylo... to bude teďkon 54 let tenhle měsíc. No, utekli jsme přes hranice do Drážďan a v Drážďanech, jak říkám, nejblbější sedlák má největší brambory

((smích)). Měli jsme štěstí a tam jsme prostě přišli, hledali jsme adresu, tam jsme ji nenašli, tak dáma nám pomohla [...] ... tak jsme vodtud' jeli vlakem do... do... z Drážďan do Berlína. No, jsem nekouřil tenkrát, ale za tu cestu jsem vykouřil 30 cigaret. No, tak jsme se dostali do Berlína a v Berlíně, tam holt jsme se dostali do americký CIA rukou, no a tam jsem byl skoro rok. Dělal jsem, co se dalo. Hlídal jsem uprchlíky, staral jsem se vo ně, dělal jsem kuchaře a tak dále, no a vodtud' jsem se prostě... mně slibovali... slibovali mi Ameriku, to nešlo, protože jsem trénoval volejbal, tak jsem měl možnost jet do Alžíru trénovat volejbal, protože jsem byl s Američanama, tam byli Francouzi, vzhledem k tomu, že můj strejc byl... v českým letectví, no tak mě tam prostě nechtěli pustit. Pak jsem se dostal vodtud' do Kanady, no a v Kanadě co, no tak jsem neměl kde bydlet, tak mě dali do vězení. No, nebylo to zlý. Nebylo to zlý. No, to bych mohl vyprávět hodinu ty šprky, co se mi stalo a co se mi nestalo a tak dále. Ale ve zkratce, jsem se dostal do Resort Hotelu, a tam jsem prostě začal zametat a uklízet záchody a tak dále a tak dále. A jeden den ta, bylo to mimo sezónu, to byla... Maďarka, tak jsme se jako německy domluvili, tak potřebovala uklidit stoly a všechno, tak já jsem prostě přišel, uklidil, dal to na plater, ona: ježišmarja, ty seš... ta seš číšník! Ne, já nejsem číšník. Jak to že to umíš?! No jo, no, tak jsem chodil a dělal jsem číšníka. Napsala, co je potřeba, já jsem to přinesl, ona to servírovala, ted'ko ty zákazníci nevěděli, že já nemluvim anglicky nebo francouzsky, tak se zeptali: can I have a water? Já jsem jim přinesl water. ((smích)) No, vodtud' jsem se potom votočil do Toronta, no a tam jsem dělal prostě profesi, co bylo prostě (pro žití). No, v Torontě jsem pracoval, kde se dalo, na stavbách, pak jsem prostě začal kreslit pro jednu americkou kompanii, no a...

T: Kreslit?

R: Drawsmen... Uměl jsem všechno. Na jedný straně... jsem to neuměl, tak mě vyhodili, tak už jsem se něco naučil, tak jsem šel do dalšího a prostě tam už jsem byl expert. Tak tam... dělali jsme hlavně vzduch a chlazení, kupříkladu, General Motor, když postříkali auto barvou, tak to šlo skrz pec a tak dále... A co já jsem utekl, já jsem utekl s kamarádem, on byl architekt a von prostě mluvil francouzsky, no tak ten pořád na mě, abych se vodstěhoval do Ameriky. Tak jsem se odstěhoval do Ameriky a přišel jsem do Ameriky a nemohl jsem dostat zaměstnání. No jo, tak tenkrát jsme jeli s tím autem z Toronta do Detroitu a z Detroitu jsme jeli do Arizony. No jo, žádný zaměstnání pro něj, pro mě, tak von chtěl bydlet v HOLLYWOODU ((smích)). Tak jsem se vodstěhovali do Hollywoodu. Najít zaměstnání bylo prostě dost těžký, protože jsem neměl žádnou transportaci. Já jsem měl appointment v 10 hodin a já jsem se dostavil, když jsem přejel celý Los Angeles autobusem ve čtyry hodiny vodpoledne. No tak nic. Tak jsem šel... employment agency. Byl jsem tam ve čtvrtek, v pátek už jsem pracoval. Návrhy na restaurace.

T: Takže vy jste dělal... rýsoval jste?

R: Jo, rýsoval. Návrhy na restaurace. No jo, tam jsem pracoval, tam jsem se to prostě trošku naučil, šel jsem k jiné kompanii, a tam už jsem byl expert... Já dělal restaurace, návrhy v Kanadě, v Americe, já procestoval polovičku Ameriky, já jsem dělal v Mexiku restaurace, jsem byl dvakrát v Rusku na restaurace a tak dále, no a tam už jsem prostě zase musel něco lepšího, tak jsem si našel něco lepšího, dělal jsem hlavně Denny's restaurace, to jste možná viděla tady... a tam prostě nosili další a další a další, no a pak jsem se vosamostatnil a dělal jsem prostě sám pro sebe skoro dvacet let, a musím říct, bylo to prostě zajímavý. Jsem dělal hotely, restaurace, zařizoval restaurace a tak dále... mezi tou dobou jsem se prostě voženil. Jel jsem na Hawaj, na Hawaji jsem potkal... vona byla z Německa, bydlela v Oaklandu.

R: [Felix mluví na svého syna] I am talking about your mother, you know that, hm?

Henry: I pieced together. You are piecing it together.

R: A tak jsme se prostě vzali, no a mám tři syny, /Henry/ je prostřední, no a co ještě tak jinýho bych řekl? Dneska jsem retired.

T: Dneska co?

R: Dneska jsme v penzi. Starej pán, vosmdesát pět... Život ,no, co jinýho bych vám ještě mohl říct.

T: Mě by zajímalo ještě, když se vrátíme zpátky do toho Československa, já jsem to zkoušela počítat, takže vy jste odešel v 54.?

R: V padesátým druhým.

T: V padesátým druhým, a jak dlouho jste o tom přemýšlel, že odejdete? nebo co byl důvod pro vás?

R: Jel jsem tramvají a potkal jsem toho druhýho Frantu...

T: Ten architekt?

R: Ten architekt. A protože jsem byl trenérem toho volejbalovýho klubu pro muže a pro ženy, tak jsem se zastavil a říkal jsem: tak co, tak budeme hrát? to bylo v pátek. Jak budeme hrát v neděli. On mi říká: já... tady nebudu. Já jsem říkal: kde budeš? Já jdu přes hranice. Já jsem řekl: já půjdu s tebou.

T: Teda!

R: No, já jsem pracoval na tomhlectom, já jsem nebyl komunista, já jsem taky prostě měl svoji, můžu říct, hubu. Prostě já jsem se vyjádřil, no a prostě měl jsem předvolání, to bylo v pátek, předvolání, já když jsem pracoval na těch Flájích, tak tam jsem prostě dělal účetního, řekněte zaměstnání a já jsem to dělal. Účetního jsem dělal a prostě když byla zima, tak jsem to musel

dělat na lyžích a já jsem nosil s sebou někdy až 100 tisíc korun a nic, tak já jsem si žádal o zbraň, a prostě ten kádrovej, to víte, co to byl kádrovej... nevíte.

T: Hm.

R: Za komunistů.

T: To je dnešní personální.

R: Kádrovej byl... komunistickéj boss. Tak ten, já jsem mu říkal, že mám předvolání na policii, jestli je to dobrý, nebo není to dobrý a von říkal: no, není. Tak shodou okolností, jedno k druhýmu, tak jsem to zabalil a šli jsem přes hranice. Měli jsme tašku, já jsem měl tašku, dva krajíčky chleba ((smích)) a předstírali jsme, že jsme šli přes hranice, že jdeme na houby. Ovšem to bylo v září. Krásný teplo, holky chodily v krátkých sukničkách... a my jsme chodili a měli jsme montgomeráky. Víte, co byl montgomerák?

T: To bude určitě nějaký zimní kabát. ((smích))

R: To byl kabát, prostě montgomerák. Montgomery, prostě tyhle kabáty. A měli jsme prostě tašky, no tak to bylo prostě rozhodnutí, no a jak říkám...

T: Už byly na hranicích ty zóny?

R: O jistěže jo. Zóny. Největší co bylo na tom, když jsme přešli hranice, tak prostě jsme byli... já jsem neměl nic jiného, ale můj kamarád se přestrojil a měl... svatební šaty si vzal na sebe. Frája! ((smích)) To jsme přišli... v Německu to bylo celkem dobrý, musím říct. V Berlíně. Berlín je hezký město. Hezký město...

T: Takže ten přechod byl bez problémů?

R: Žádný problém. Problém byl jenom, že jsem prostě kouřil moc a pak že prostě mi došly nervy...

T: A vy jste šli přes den? k večeru?

R: Jsme šli ráno. V 6 hodin jsme vzali tramvaj do Telnice a z Telnice to byl prostě lyžařskej tenhleten a jsme šli přes hranice do Německa.

T: A nikdo vás nepřeváděl. Vy jste šli sami.

R: Nikdo, my jsme to udělali sami. Znovu ten farmář... nejblbější farmář má největší brambory. Štěstí bylo s náma.

T: A co doma, věděli to, že odcházíte?

R: Ne, nikdo, nikdo, nikdo... My jsme odešli v pondělí a v sobotu jsem měl narozeniny, slavili jsme s mojí přítelkyní a... druhej den jsem vodošel. Nikdo o tom nevěděl. Můj kamarád u mě spal, tak mu říkám: seber si všechno, co chceš. Prostě měl todle, tak utekl. Tak jsem tam nechal peníze, co jsem měl z tý kasy a klíče a tak dále... ten... bylo to pryč. Proč to bylo pryč? protože

ten v podnájmu, co jsem bydlel, tak pan Vacek prostě to votočil, no. Von totiž chodil, you know, ukradl mi knížky, co jsem měl, a tak dále, no prostě... Další otázka.

T: Když jste odcházeli... já jsem pochopila, že jste uměl třeba německy, když jste byli v tom Německu... ze školy...

R: No, já jsem uměl německy malounko. Protože za války jsme prostě museli mluvit německy, se učit německy, tak jsem trochu uměl.

T: Byl jste v Drážďanech, jste říkal...

R: V Drážďanech, jo.

T: Tam jste byl jak dlouho?

R: V Drážďanech akorát, co jsme se tam vyspali pod ruinou nějakýho baráku, pak jsme šli k řece, umyli jsme se a šli jsme na nádraží najít adresu, co měl... von měl adresu nějakýho známýho, tak jsme šli, tak jsem přišli, tam byl pošťák, tak von mluví německy lepší, tak se ptá, kde prostě tadleta a tadleta bydlí. Ona je ve třetím poschodí nahoře! A je to žena. My hledáme muže. No, ne ne ne ne. Tak jsem nechal, co jsme měli, dole, von šel nahoru, zazvonil, vtevřela a von se ptá prostě na toho pána. A dáma přišla a říká: on tady nebydlí. Vy jste z Čech a vy jdete do Berlína. Přímou nám to řekla. Pojďte dál. Von říkal: já nemůžu, kamarád čeká dole. Tak ho přiveďte. Tak nám udělala KNEDLÍKY s vomáčkou a tak dále, no, její syn prostě byl komunistickéj pajonýr, no a ta nás prostě převedla. Nám pomohla, jsme šli a když byli četníci nebo strážníci, vona přišla, vždycky se jich něco ptala, my jsme propluli a tak dále.

T: A co v tom Berlíně? můžete se k tomu ještě vrátit?

R: V Berlíně? když jsme přišli do Berlína... my jsme nešli prostě do východu, my jsme šli... prostě proti směru, protože když půjdeme ven, tak tam budou tyhlecty čekat atd., tak my jsme šli v protisměru a tam jsme viděli U-Bahn, což je podzemní dráha, tak jsme na to sedli a prostě holt jsme čekali, kdy bude západní Berlín. Tak jsme přišli a chtěli jsme vystoupit a tam bylo Wannsee, tak jsme říkali: no, to ještě není. Tak příští stanici jsme vystoupili a to byla akorát hranice mezi východním a západním ((smích)) tak jsme šli a tam prostě jsme se ptali... jo tak můžete tady zůstat a dejte nám pasy, tak jsem dali pasy, můžete spát tady kdyžtak. No jo, my jsme šli na záchod tam dáma, kočárky a prádlo viselo, my jsme museli lízt na záchod. Tak si lehněte tady. To bylo večer. My jsme šli a hledali jsme americkou nákovou konexi. Našli jsme americkou konexi, rádio na plný pecky a nikdo tam. Kluci honili... ((smích)) no tak jsme tam zůstali, no tak si lehněte, kde můžete. No tak jsme si lehni na stůl, ráno se probudím a vedle mě leží taková pěkná holka... co utekli, tak tam zůstali. Dostanete kafe. Chcete kafe? Jo! kafe. To byl utrejch. No tak ona zavolala CIA, to bylo CIA, vo tom není sporu. A ty přijeli mercedesem, naložili nás a dali nás do hotelu.

T: A vy jste nechtěl zůstat v Německu?

R: Bylo to dost nebezpečný, protože... v Německu, když jsem byl, tak tam jsme měli... my jsme bydleli ve vile, tam bylo aspoň dvacet pětadvacet uprchlíků, z toho byli taky špióni. A pro ty jsem vozil, připravoval snídaně a večeře, chodil nakupovat. A Franta, ten šel prostě ven. Šli jsme do biografu, někdy, když už se na to ptáte, do biografu, nám bylo 20, tak jsem koupil lístky atd. a s mojí zlámanou němčinou a šli jsem do biografu. Holky měly problém s flamingem a chtěly jít k doktorovi. Neuměly německy, já uměl málo, tak jsme šli k doktorovi a musel jsem vysvětlit, ((smích)) jaký má potíže. ((smích)) Chodil jsem nakupovat na večeře a připravoval večeři pro každého atd. No a tam jsem si taky vyrážel... to byla jedna z těch perodií... můj nadřízenej, kterej se prostě na mě díval a todleto, byl Silvestr, tak prej půjdeme do města. No já jsem měl pět marek, tak jsme se setkali, von přišel hogo fogo, s prominutím, že mluvím, tak prostě vobjednal šampaňský a děvčata byly kolem něho. Tak jsem mu říkal: víš, co? tady máš pět marek, astalavista. Ráno mi volá: já jsem ve vězení, můžeš mi přinést něco k jídlu? ((smích)) Byly to zajímavý věci.

T: No, sleduju.

R: Máte zájem vo nějaký jiný story?

T: No, vy jste to řekl, tak jak to šlo a já se teď vracím k těm epizodám dál... nebo máte něco, co byste chtěl říct?

R: No, tam v Německu, co bylo... tam byla restaurace... to nebyla restaurace, to byl taneční sál Rezi, ty měli ty... votrspíl, to je voda stříkala nahoru a dolů podle muziky. Tak já tam vždycky přišel v sobotu, tak kolem šestý sedmý hodiny, sednul jsem si, tam byly dlouhý stoly, osm těch, sednul do rohu, objednal si kafe a zákusek a seděl. Němci přišli, neměli kde sedět, přišli, no, tak jsem šel domů dycky a potkal jsem podporu ((smích)) voni pili, já pil s nima. ((smích))

T: Pro mě zní exoticky, když říkáte, že jste vařil pro špióny... To byli Češi?

R: Češi, samozřejmě to byli Češi, i v tom CIA, co byla, tak tam byla jedna Češka. A já to nemůžu říct, co bych jí přál... špiónka pro komunisty. Jsme tam měli... uprchlíky a druhý den se ztratili. No tak co to bylo. Nic jinýho. Co nám bylo řečeno: dejte si pozor, aby žádný ženský vás nelákaly na sex atd., protože vás přetáhnout zpátky do východního Německa a... Já jsem nevěděl nic. Já jsem byl svobodňák, tak jsem vždycky vařil sám pro sebe, tak co jsem mohl dělat. Umím všechno.

T: Můžete mi říct, přiblížit, jak byl ten Berlín rozdělenej? To ještě přece nebyla zeď.

R: Byl rozdělenej Berlín.

T: Já vím, ale zeď ještě nebyla.

R: Zeď'd'd'd'...

T: To jsou ty šedesátý roky...

R: Byla zeď, nebo nebyla zeď? No my jsme k nim tou podzemní dráhou jsme to prostě projeli.

T: Bylo to nějak ohraničený?

R: Ta podzemní dráha nebyla vohraničená... Jak říkám, nejhlupejší farmář... (smích)) Štěstí. Štěstí.

T: A jak dlouho jste byl v Berlíně?

R: Skoro rok.

T: Hm, a potom teda z Berlína do Kanady.

R: Z Berlína jsem... jel do Kanady... a v Kanadě jsem byl kanadskej občan... a pak jsem se vodstrčil do Ameriky... s Frantou.

T: Jste ještě pořád v kontaktu?

R: Ano, jistě, v kontaktu, jo, jsem tam byl u nich na Vánoce atd., von šel zpátky a převedl manželku a dceru, protože byl v CIA prostě nějaký espionážní servis...

R: [Felix mluví na svého syna] /Henry/, you don't dring anything!

R: A tak se dostal do Washingtonu... von měl hrozně dobrou pozici, jako architekt, hrozně dobrou pozici, přijel s manželkou, no a manželka našla si jinýho a... astalavista! on byl sám.

T: Kdy vy jste se potom poprvý podíval do Československa?

R: To bylo asi v šedesátým pátým. Jo, v šedesátým pátým, když jsem se vosvatbil, tak jsme jeli do Německa, manželka byla z Německa... ona zemřela, měla cancer.

R: [Felix mluví na svého syna] [...]

R: Tak jsme jeli... koupili jsme Volvo, ve Frankfurtě nás čekalo, tchán a tchyně, ty tam prostě na nás čekali, no pak jsme dojeli do Česka... celkem to bylo dobrý.

T: Bylo to nebezpečný pro vás? vrátit se tam?

R: Nemyslím, že by to bylo nebezpečný.

T: Vy jste už byl Američan?

R: Ne, já jsem byl pořád Kanad'an... no, já už jsem byl Američan, v šedesátým čtvrtým...

T: Přesto mi občas někdo řekne, že i když měl americký občanství, že cítil, že se může stát cokoli.

R: No jo, nebylo to... jsme tam přijeli, přes hranice jsme jeli, on přijde, má todleto, míří to přímo na mě. Mu říkám: dej to nahoru!

T: ((smích)) To jste mu řekl česky, že jo.

R: Česky, samozřejmě, česky.

T: On by anglicky asi nerozuměl.

R: Anglicky, co bych mluvil anglicky. Von rozumí, kdežto anglicky... prostě by se mu vařila krev víc, to není potřeba.

T: Nevím, jestli to není zbytečný, ale napadlo vás někdy vrátit se do Československa? natrvalo, myslím.

R: Poslyšte, manželka byla z Německa, já měl rodinu tady, tak vrátit se zpátky... já nemyslím, že bych měl něco lepšího, než mám tady. Já už jsem prostě víceméně byl zajištěnej, pracoval atd. a... to, co jsem já dokázal tady díkybohu ((klepe na stůl)), to bych nedokázal v Česku. To bych nedokázal v Česku. Musím děkovat bohu za to, že při mně stál.

T: Jak jste vnímal události v 68.?

R: Sleduju. Já, dneska, když je tohleto, jdu večer na kompjutr, tak prostě si zahraju karty a čtu český noviny. Čtu český noviny. To je prostě, kdo sexuálně zneužil atd., Topolánek atd. ((smích))

T: Ted' jste dokázal, že se orientujete. ((smích))

R: No jistěže jo. Chci vědět, co je, protože... zahraniční zprávy, já čtu Právo, tak aspoň... vidím ten názor, co je v Česku nebo v Evropě a co je tady. To jsou různé věci. Tak já dostanu z Česka ten názor a ten názor může bejt jinej, než tady z Ameriky. Český noviny, Blesk... Blesk má krásný porno. ((smích)) Ne, že bych to používal, ale zjistil jsem, no, když jdu na to... přesně... chlebiček?

T: Já nedám si. A vy?

R: Ne.

R: [Felix mluví na svého syna] Chceš? chceš chleba?

Henry: No, I don't wanna any bread, no.

R: Řekni, nechci!

Henry: Nechci. ((smích))

T: A vaši synové mluví anglicky a německy?

R: /Henry/, protože manželka byla Němka, tak /Henry/ mluví krásně německy, ty další dva, ty mluví německy, /Carl/, ten prostě byl tam navíc, ten mluví dobře německy... no a nemáme možnost to používat...

R: [Felix mluví na svého syna] Can you use it very often your German?

Henry: No.

R: No. You don't drink very much. You need little schnaps, /Henry/.

Henry: ((smích)) No, I don't.

R: No, tak takový to je, pokud se týká, co se stalo. Ty špatný věci atd., na ty jsem zapomněl, ale co jsou víceméně srandovní atd., tak to si pamatuju i co se stalo i co se nestalo.

T: Já se budu ptát na Ameriku, no na Kanadu... když jste sem přišel jako imigrant, jak jste byl přijat?

R: Jak jsem byl přijat?

T: Jaká je vaše vzpomínka?

R: Když jsem byl v Montrealu, tak Montreal je anglickej a... francouzskej... Angličani, ty jsou (kippers) a Francouzové, ty jsou pepsi. A já jsem byl squarehead. Všichni prostě, který nemluví francouzsky or anglicky, jsou squarehead, to jsou prostě emigranti. Squarehead... No dělal jsem prostě, co jsem mohl! No, když mě vyhodili ze dveří, tak jsem šel zpátky voknem.

T: A za jak dlouho jste se naučil anglicky?

R: Bohužel, bohužel, to je moje... já jsem se naučil anglicky na ulici. Já, když jsem přišel do Kanady, tak jsem uměl dvě slova anglicky: I love you. A: people. ((smích)) A ten prostě, co byl nad námi, ten vedoucí, to byl ex-marine. Když jsme měli dinner, tak zvuk procházel z vobouch stran... Horem a dolem. Vod toho jsem se naučil první anglický slovo, four-letter words... Vy nevíte, co to je four-letter word? tak se musíte na to zeptat.

T: Tak ještě jednou mi to řekněte.

R: Four-letter word... Musíte se na to zeptat. Máte přítele, tak... Vod toho jsem se naučil první anglický slovo. A to používám. Dneska ta Maďarka mě seznámila s jedním Čechem, protože vona měla tuberu a byla v tom sanatoriu a tam byl Čech, z Prahy, Jiří Janů, a tak jsme se dali dohromady, tak von mi pověděl, co... vo čem mluvím, co to znamená... Tak no, kdy jsem se naučil, pak jsem prostě na kontrakci atd. Tak angličtinu jsem prostě (prospás), což ještě do dnešního dne mám eksent, velkej eksent... no co mám dělat, no. Co mám dělat.

T: Mluvíte plynule.

R: Jo, domluvím se...

R: [Felix mluví na svého syna] Nothing else if I have English problem I have a dictionary with me, hm, /Henry/?

Henry: ((smích)) Yes, you do.

[...]

R: Chvátáte někam?

T: Ne. Vy?

R: Musím uvařit večeři atd., tak to je všechno. [...]

R: Jo, tak to bylo. Když jsem byl v Montrealu, tak jsem taky úplně nestihl appointment do zaměstnání, tak jsem se díval na tu tramvaj, kam jede, tak jsem jel... já nevím, jestli máte zájem o tydlety...

T: Pane /K./, my se neznáme, takže já... nevím, na co se vás mám přesně ptát ve vašem životě, takže budu ráda, když... vyprávíte sám od sebe.

R: No, jo, tak když bylo todle... tak šel jsem a chtěl jsem napsat domů... dopis. Tak jsem šel a říkal jsem... do trafiky a říkal jsem: writing paper. She gave me... cigarette paper... e ble e e e... Yes. She vona mi dala tabák. ((smích)) No, tak jsem potřeboval někam jet, tak jsem si zjistil, jak ta tramvaj jede, sednu do tramvaje, dám 10 centů, dalších 10 centů, no ten mi dal tiket, druhéj tiket... no, říkám, je to hezký, najednou zjistím, že jsem... ta tramvaj jela vokolo a kde jsem začal, tam jsem skončil. ((smích))

T: Takže jste se učil takhle na živo.

R: No jo, no, co stalo se, stalo, tak co mám dělat.

T: Já když jsem se vás zeptala, jak jste sledoval, jestli jste se zajímal o ty události v Československu... ale v 68. ještě nebyl internet...

R: 68. co je, tak to vím, to ještě mám, já nevím, kde jsem to dostal, Pražské léto, obrázek... samozřejmě, že to sleduju. Kdyžtak tady máme český noviny, Chicago atd.

T: Je tady nějaká, nebo byla tady nějaká česká komunita? stýkali jste se jako Čechoameričani tady?

R: Ne já... tenkrát v 68. jsem byl náčelníkem Sokola. A rodinu atd., zaměstnání. Chlebiček je... přednost. A nějaký tydlety... co s tím pomůžu, jestli tady budu protestovat atd., co s tím pomůžu!? Nic. Logika. to je moje logika. Možná je to logika vostatních. Tak v 68. Pala? Pala was it. Jak se jmenoval ten, co se upálil?

T: Jan Palach.

R: Jan Palach...

T: Kdy jste byl naposled v Čechách?

R: Na pohřbu mého bráchy. A kdy to bylo? To už možná bude takovejch... 10 let.

T: A když to znáte v obou zemích, uměl byste říct, co pro vás už jako bylo cizí, když jste se pak už vrátil do Československa... v čem jste cítil, že je nějaké odcizení?

R: Řeč. Ty maj takový zkomoleniny češtiny, že tomu nerozumím. Když čtu noviny, tak musím přemejšlet, co todleto znamená, co tamhleto znamená... A je to pokrok, to se nedá nic dělat. To se nedá nic dělat. Samozřejmě... nesleduju ty politický, těch dvacet nebo třicet politickejch stran, kdo má co atd. Ale... generálně prostě sleduju, co se děje tam.

T: Reflektovala média tady nějak, když v 89. skončil režim?

R: Co se stalo?

T: No, konec komunismu.

R: Konec komunismu, no přišlo to... byly zprávy jestli Dodgers nebo Angels vyhrál, tak to bylo první, a tohleto musíte... ((smích)) no to musíte hledat v novinách, co se dělo.

T: Takže sport na prvním místě.

R: Sport a sex na prvním místě... Já nevím, jestli jste měla interview podobný, co jsem já, možná že ne... řekl bych, jak to jde.

T: *Jste první, kdo řekl slovo sex.*

R: No... všechno se to točí kolem sexu. Všude, kam půjdete, co budete dělat, tak je tam v tom pozadí...

T: *Já vám říkám, v čem se liší.*

((smích))

T: *Jaké máte prvenství... Dělán si legraci.*

R: No můžete se zeptat přímo, já vám můžu přímo odpovědět.

T: *... Znáte obě země, dá se říct, jaký jsou obecně Američani a Češi? Jak to vidíte vy? Nějaký rozdíl, nebo podobnosti.*

R: ... Češi... začínají být Americanized Všechno, co máte, tak je to Amerika, Amerika, Amerika. I když nenávidí Češi Ameriku, pořád maj rádi podstatný americký věci atd... Já nevím, jestli jsem odpověděl správně?

T: *Jak jste chtěl, tak jste odpověděl... Ještě se vrátím k období tý druhý světový války, máte ještě nějaký vzpomínky na to?*

R: Druhý světový války?

T: *Hm, jak jste byl nasazenej.*

R: Druhá světová válka... totálně nasazenej... prostě politicky nás prodali. Já nevím, jestli odpovídám správně. Jestli ta otázka...

T: *Jak prostě vzpomínáte na to období.*

R: To období... to myslíte válečný období?

T: *Hm.*

R: No, ne velice... protože tenkrát, pokud já se týká, tak... jenom ručičky vod hodinek nekradly.

((smích)) Na to období, no moc nikterak nevzpomínám, protože... jídlo.

R: [Felix mluví na svého syna] /Henry/, are you hungry?

Henry: I am getting there but...

[...]

T: *We can finish very soon.*

R: No, that's alright, that's alright, /Henry/, I told him it's going to take hours. [...]

R: To období bylo... ze dne na den... vy si to nepamatujete ((smích)).

T: *Můj děda mi vyprávěl, že byl v Ostravě nasazenej. Pak se nějak ke konci války schovával doma. ale on už nežije, tak si vzpomínám, co nám říkal, když jsem byla malá.*

R: Za války, za války to prostě bylo... jsme žili na venkově a všude, kde se chtělo něco dostat, vod doktora nebo vod někoho, tak se muselo přiject na šišce másla nebo... to nevíte, co to znamená...

T: Co? šiška?

R: Na šišce másla nebo ((smích)) na praseti atd... korupce. Prostě muselo se podplácet všechno. Si pamatuju, když jsme byli, tak abysme prostě mohli žít, tak koupit... na venkově se muselo hlásit, že máte prase doma. tak když přišly Vánoce, tak se koupilo malý prase a to velký prase se zabilo, pořád jsme měli JEDNO prase. Pořád jsme měli jedno prase. ((smích))

T: Který stárlo a stárlo...

R: Stárlo a stárlo, to byl život na venkově, no.

FRANTIŠKA (nar. 1922)

Rozhovory pořídila Patricie Kubáčková 28. září a 3. října 2007 v North Hollywoodu.

První rozhovor

T: Dnes je 28. září 2007 a nahráváme rozhovor s paní /Františkou/...

R: /Polish/.

T: /Polish/. /Františko/, já bych vás chtěla požádat pro začátek, jestli byste mohla vyprávět o svém životě.

R: ((smích)) ... Narodila jsem se v 1922, v listopadu, v Košicích, a byla jsem tam až do... skoro do 28. října 1938, kdy Maďaři zabrali Košice. Potom jsme se prakticky rozprchli na čtyři místa, maminka se vrátila do vily, protože NIC se nemohlo odvézt, tatínek šel z kanceláří do Tatranský Lomnice a bratr, ten zase sháněl školu, kde by mohl pokračovat v septimě... měl až do septimy už angličtinu. A já jsem se dostala k mejm známejm do Liptovského Svätého Mikuláša, a tam jsem byla do Vánoc, potom jsem odjela na Šumavu k tatínkovo příbuznejm. A nakonec jsme se sešli celá rodina za rok v Praze. Tam jsme halt dělali, co jsme mohli. Bylo to vlastně NOVÝ, neznali jsme nic o tom, jak ((smích)) Praha žije a jak my jsme žili v Košicích. No, ale nedalo se nic dělat, museli sme někde zakotvit. A tak to byla Praha. No, ještě něco... Už jsem potom nepokračovala v dalších studiích, protože vždycky mi bylo hozený, že neumím češtinu atd. No, voni měli praxi, já ne. A tak jsem řekla rodičům, že radši něco budu dělat jinýho, než jít do školy. No a hlavně bratr, kterej už chodil do septimy, aby von dodělal studie, to se mu bohudíky podařilo. Akorát když byl v prvním semestru na Karlový Univerzitě, tak Němci zavřeli univerzitu. No, to bylo asi tak zhruba... po jeho matuře... a já jsem byla povolána na úřad, že mě pošlou, i bratr, že mě pošlou do Německa na práci. A ten pán, naštěstí, byl z Užhorodu, a taky v takové situaci jako my jsme byli, tak tatínka požádal, aby... že ho potká venku z kanceláře, tak ho tam potkal a řekl mu: podívejte se, jeden z vašich dětí půjdou do Německa. Vypadá to tak. Jedině, co bych vám mohl poradit, kdybyste nechal děti dát do učení, Hitler ještě pořád na to trpí, na pracující lidi, jako manuálně. No a já jsem dělala... účetnici, který Hitler nařídil v malým obchodě na klobouky... a ta paní byla velice velice příjemná, každej myslel, že

je to moje maminka, protože jsme se velmi dobře shodly, tak tatínek k ní přišel a řekl: taková je situace, jestli by místo jako mě tam měla jako takovou nákou úřednici, kdyby mě přihlásila za učednici. Což udělala, tím pádem jsem se na krátkou dobu, než mě začali volat pořád, že mě pošlou do Německa... no, tak byla jsem tam tři roky jako učednice. No a potom bylo po válce, tak co jinýho, vdala jsem se, pak se narodila /Martina/ a trampoty začaly, když komunisti ve 48. roce zvítězili, tak šli po obchodnících, a manželovo otec měl, než Hitler came [vysl. kejm], přišel, velkoobchod dovoz ze Švýcar Tobler čokoládu, ze Švédska ty... jak se jim říká... rybičky a chemikálie, protože von byl farmacist a von začal, že měl na Vinohradech farmacii, takže byl zavlečený do té branže... pak prodal ochod, co měl, tu farmacii a začal dovážet. No a potom to bylo všecko zabavený, protože jelikož my jsme byli malej stát, tak když vám... Chiclets [vysl. čiklis] ty... chewing gums...

T: Žvýkačky.

R: Žvýkačky, dovážely se tady z Ameriky, a von měl pro střední Evropu, dovoz pro státy, a od něj se to všecko rozdělovalo, kdo co si koupil v těch jinejch státech. Obchod jim šel dobře, no tak halt byli nebezpečí pro komunisty, protože obchodníci byli špatný lidi, využívali pracovníky atd. No, já myslím, že to každěj zná. No, tak šli po nás a už ten obchod nebyl tak výtečný, protože ty konexe se zničily... Ty veliký majitele, veliký... no tak privátní, co byl jenom jeden majitel, tak ty toho tolik neměli, takže byli SKORO skoro zničený. Otec manžela řekl, že by chtěl, aby manžel s ním spolupracoval, že by mu potom předal ten obchod, a tím jsme se stali špatný lidi, a šli po nás. A jeden den přišli a hledali manžela, a já jsem řekla: není doma. Byl to policajt. A já jsem řekla: něco se stalo? A von říkal: ne, ne, já jsem s ním chtěl mluvit. No, tak NAIVNÍ, nepočítaje, že to něco znamená, potom manžel zjistil, že šli po něm, a že ho chtěli zavřít. No a tak mu to nedalo: co jsem udělal? já tam půjdu. Tak šel na policii, a voni si ho tam nechali. Dali ho do pracovního tábora, že je... mám sice tady někde papíry, kde řekli, že je vykořisťovatel lidí atd. Byl odsouzený na dva roky práce v těch táborech. Připravovali tábory pro další lidi, který voni chtěli zavřít. Nakonec skončil v Plzni a tam to připravovali pro... bibli- , jak se jim to říká, ty, co studujou bibli.

T: Pro kněží?

R: Jo, ty, co studovali bible, potom pro kněze a co eště... Tam ocaď taky šli do Svatýho Jána, kde vyklidili ten klášter... No a manžel se rozhodl, že kdyby něco špatnýho udělal nebo něco takovýho, tak by to SPÍŠ snesl, ale takhle to v něm vařilo a von měl v ÚMYSLU, jak sem potom pozdějc zjistila, že on tam nebude, tak... odešel, z nějakýho důvodu dostal dovolenou, do Prahy, no a tam se rozhodl, že uteče. Tak mu to trvalo chvíli, než našel, kdo by ho převedl přes hranice. Odešel akorát na Mikuláše, sedmýho... decembra... jak se to...

T: Prosince.

R: Prosince. No a já jsem zůstala sama s /Martinou/, která měla luxaci, tehdá každý druhý děvče to mělo. Odmítla jsem jít s ním, protože přijdu do ciziny... kde já vezmu peníze na operaci. Já jsem měla auto a loď a různé věci, co jsem v bytě měla, tak si lidi koupili ode mě, tak z toho jsem žila. A když jsem měla zákazníka na loď a možná na auto, v té době, tak jsem musela jít na policii a... ověřit papíry nebo něco takového a voni si to tam nechali. A tím to skončilo. Vůbec mi neřekli: můžeš nemůžeš. Tak jsem byla v problémech. Hlíдали mě, potom jsem zjistila sama. Každý druhý den po čtyry měsíce, chodili dva, jeden, kterej psal a druhý, kterej mě vyslychal, a po čtyrech měsících už mě ani nechtěli nechat číst, co jsem řekla, voni JEDNO a to samý ze mě vytahovali, já jsem nelhala, tak jsem pořád jim říkala stejny věci. A von říká: to už nemusíte číst, podepište to. Já jsem řekla: a a. Já jsem jednou udělala... jste mi nerozuměli a neopravila jsem to a co jste udělali. Byli jste VELMI velmi voškliví na mě. A tak jsem schválně četla pomalu a jsem říkala: některý věty musím číst dvakrát. ((smích)) Tak jsem četla dvakrát. Po těch čtyrech měsících já jsem z toho byla skoro nemocná. Po těch čtyrech měsících jsem... nechali mě. Manžel ještě nebyl pořád pryč. Eště byl pořád v Praze, se schovával, já nevěděla ze začátku kde a potom jsem se pochopitelně dozvěděla. A tak mi volal, že chce se mnou mluvit. Tak jsem se sešli na... nahoře je nějaký vila, jak se to tam jmenuje... na Karlově... nebo něco takového... někde na Letný. A já jsem tam šla. Najednou jsem zjistila, že to byla velká chyba v parku ((smích)) si udělat s ním schůzku, protože najednou jsem zjistila, nějaký chlapík ke mně přišel, začal na mě mluvit a já jsem mu řekla: jestli vám nepálí půda pod nohama, tak zmizněte! a šla jsem dál a najednou vidím takovej nějaký dlouhej chlapík za mnou šel, ale ten ke mně nepřišel a já jsem řekla: to je podezřelý, to vypadá jako tajnej. Tak jsem šla a najednou jsem se OBRÁTILA a von skoro vyskočil, ((smích)) protože nečekal, že se tak rychle obrátím, a já HO sledovala, ne von mě, ale já HO. No a von potom zmizel. ((smích)) A manžel mezitím přišel a já, když jsem šla proti němu, tak jsem mu ukázala... nezastavila jsem se, ale šla jsem dál, no tak von naskočil do eletrikey a šel k známejm... což bylo ve STEJNÝM baráku, kde já jsem bydlela. Já jsem šla potom domů a už jsem zjistila... na každého jsem se koukala, a myslela jsem, to je nějaký uličník, ((smích)) kterej mě hlídá. No a tak jsem s ním mluvila. Von mně vyprávěl, že pětatřicet lidí mělo jít přes hranice, což byla blbost, a byli chycený, a von tu adresu měl špatnou, tak se tam nedostavil a to bylo štěstí, protože jinak by byl chycenej. Tak se mu potom podařilo jít přes hranice eště s nějakým známým. Dostali se bez problému. Náhodou ten, kterej jim to ukazoval, tak byl... slušnej člověk, že je nezradil. No a já jsem měla ty problémy, já už jsem z toho byla nemocná, protože vždycky, když mě vyslychali, od osmi hodin rána do pěti do večera, někdy i dýl, tak odešli a já jsem se třásla, úplně to se mnou lomcovalo, ať jsem dělala, co jsem

dělala, já jsem se nemohla zastavit a musela jsem jít k těm sousedům, tam jsem se nějak uklidnila... Věci mi zabavili. Hledala sem nějaký papíry. A ten, co mě vyslyšel... jsem ho neslyšela... prostě, člověk byl nervózní, tak jsem nesledovala, co dělá, tak stál za mnou, říká: co tam máte? Já říkám: peníze. – Jo? A kde jste je vzala? Já jsem řekla: prodala jsem nějaký věci a teď sbírám peníze pro /Martinu/ na operaci. Protože ve třech letech měla mít tu operaci a bylo jí... eště ne dva a půl roku. A tak von říkal: ukažte. A já říkám: na co se budete dívat? – No, já chci vědět, kolik tam máte. Tak zjistil, že jsem tam měla pětáctyřicet tisíc... no to bylo něco a zabavili mi to. Tak jsem věděla, že prostě jsem v oprátce. Že nemůžu nic dělat. A teď mě honili do práce. Vona byla v tom biomechanickém aparátce, takže jsem se od ní nemohla hnout. Šla jsem na ten úřad pracovní, a byla to nějaká ženská, která bydlela na té samý ulici, jako my jsme bydleli. Vona znala všechno, co se na ulici dělo. Pořád v okně. A pořád baba říkala: pitomá Maďarka sem přišla pobláznit všechny kluky. To už ti řekne, jak inteligentní vona byla. Já vím, že kluci tam za mnou pálili. No, ale já jsem přišla... kde jsem měla bejt, pod mostem nebo kde? Tak vona byla v tom úřade, a voni mi pořád posílali obsílku, abych šla do práce. Tak jsem se jednou sebrala, vzala jsem /Martinu/ s tím aparátkem v kočárku a šla jsem a když jsem tam přišla, tak nějaká paní tam byla a já jsem jí řekla: prosím vás, můžete mi říct, jaký práva já mám? Eště že jsem řekla práva. ((smích)) Můžu jít do práce? Nebo MUSÍM jít do práce? Vona řekla: dyť máte malý dítě, tak nemusíte do práce. Já jsem řekla: jak to, že každěj měsíc mi posíláte upomínku, že jsem se ještě nedostavila kvůli práci. A vona se na mě takhle podívá a říká: malý moment. Šla do kanceláře vedle. Přišla zpátky a říká: vy musíte do práce. Já říkám: jak to? Zákon říká, že ne. Vona říká: ale zákon pro vás... neplatí. Já jsem říkala: hm. A vona se na mě podívala a říkala: já nevím, jak bych vám poradila. Ale ty ŽENSKÝ vás úplně nenávidí. Já říkám: co jsem jim udělala? Vona říká: no kdybyste se podívala na ně a podíváte se na sebe, tak uvidíte ten rozdíl, že vám závidí, jak vypadáte. A vona říká: víte, kdybyste si na sebe dala pytel od bramborů, tak budete pořád vypadat líp, než voni. Já jsem žasla, jak ta ženská měla... měla guts [vysl. gac] mi to říct. Takže nevěděla, co jsem já. Tak jsem jí poděkovala a jsem říkala: nevím, co budu dělat, pokusím se. Já jsem říkala: máte nějakou adresu, kam bych se podívala? Dali mi adresu, to jsem nemohla vůbec najít. ((smích)) To bylo... jak je Prašná brána... jak se jmenuje ta koncertní místnost tam...

T: Obecní dům?

R: Obecní dům myslím, že to bylo... Národní třída je v tu stranu a Příkopy jsou v tudle stranu, tak tam je tadleta brána, myslím a za tím to mělo bejt a já tam chodila jak blbá dvě hodiny ((smích)) a nemohla se od nikoho dozvědět, kde to bylo. To byla falešná adresa. Tak jsem se na to vykašlala. Tak jsem říkala: no jo, vona bude sedět na mejch zádech tak či tak. Vona měla

moc hezkýho syna a von byl echt komunista a von byl ve Španělsku a tam bojoval, jako komunista, vždycky přišel, slušelo mu to opravdu moc a vona si myslela, že s ním budu chodit, nebo něco a já jsem ignorovala všechny, protože jeden poslal mamince zprávu, že by si mě chtěl vzít, mně bylo osmnáct, že by si mě chtěl vzít a že mi nemusí dávat ani bačkory, hlavně, abych si ho vzala. ((smích)) Maminka říkala: ten starej kocour! Mně bylo, říkám osmnáct skoro, pár měsíců před osmnácti a tak... mu vůbec ani neodpověděla. Říkala: no jo, vidí mladou holku, nezkušenou, a von byl třicet šest nebo tak nějak, dvakrát tak starej jako já a bydlel tam s maminkou a... to je úplná velká story, jak... na sebe upozornil. Von pustil dechovku v sobotu ve dvanáct hodin a já myslela, že ještě tam jsou Osmadvacátého pluku kasárna v Praze. Já myslela, že ještě tam naši vojáci jsou a voni byli známí, že každou sobotu pochodovali po Osmadvacátého pluku ulici, tam, kde jsme bydleli, a vyhrávali. Tak koukám z okna, no ŘVALO to, že to musel každě slyšet až do vnitřní Prahy. ((smích)) ... A bylo vidět, že to uměl asi používat prstama to, tak mi řekl, že jde na nádraží, prostě rozuměla jsem mu, věděla jsem, co dělá s těma rukama a že jde na nádraží takhle, pro kufry atd. Já neodpověděla, já jsem se koukala ze zvědavosti, mladá holka. ((smích)) Tak potom poslal vzkaz po sousedce a maminka mu ani neodpověděla, akorát řekla: starej kocour by chtěl mladou holku! ((smích)) Potom mezitím jsem... pracovala a byla jsem přihlášená jako učednice, ale dělala jsem... Hitler nařídil, že každěj artikl v obchodě musí mít kalkulaci, no a tý můj šéfový manžel byl nemocnej, měl išias, prostě von to dělal a musel to nechat, vona hledala někoho, no já četla ten... inzerát, tak jsem se tam přihlásila, protože to bylo asi pět minut od baráku, kde jsme bydleli, tak jsem si řekla... každěj říkal: za rok bude po... jako když Hitler byl, za rok bude po tom. A teď když někdo nevěřil: za rok bude po nich, oni se utopí v tom. ((smích)) No, tak bohužel to bylo dyl a tím pádem asi celá ta historie se... moc nezměnila, prostě... jsme si nebyli jistý. Všichni jsme na tom byli tak, že jsme se kolikrát báli, když někdo zaklepal na dveře. Mezitím jsem poznala manžela, když jsme byli na plovárně, v sobotu nebo v neděli to bylo. A moje kamarádka si nesla krásnej volejbalovej balón... to je, jak jsem dostala jméno /Iška/, protože hned mě chtěli vzít a to /Františka/, jak to bude dlouho, ((smích)) když se hraje, to /Františko/! aby mě upozornili, že balón na mě hází, tak přišli a říkali: vadilo by ti to, kdybysme tě přejmenovali na něco jinýho? Já jsem říkala: ne, já to budu vítat, protože to jméno mě úplně pálí. Tak udělali to /Iška/. Od té doby... proč jsem si to udělala? Já jsem říkala: když vám řeknu, co je moje jméno, tak se mi nebudete divit. ((smích))... Tak jsem se začaly opalovat, obě dvě jsme četly a balón byl mezi náma, a to jsem věděla až potom, později, jsme si koupili lístky, manžel a jeho kamarád nás pozorovali a najednou přišli dva ruský vojáci a najednou, než jsme se nadály, tak sebrali balón... tehdá VŠECKO, co mohli, tak sebrali, neptali se: můžu, nemůžu, nebo něco takovýho. No a tak si to

házeli jako malý děti. A kluci řekli: ta, a půjdeme je zachránit, protože věděli, že dvě děvčata se bráněj proti ((smích)) dvěma Rusákům, a náhodou nebyli tak špinavý jako na naší ulici, kde stěhovali potom německý vojsko, tak manžel vzal balón a říká: půjdeme hrát volejbal? A já jsem řekla: jo! Hned jsem věděla, co v tom je. Tak jsem říkala: Jarmilo, jdeme. Vona kouká na mě, já jsem říkala: jdeme hrát volejbal, jo? Tak já jsem přišla k tomu Rusákovi, sebrala jsem mu balón a jsem řekla: jdeme hrát volejbal. Já jsem řekla: znáš... volejbal? Da, da. To všechno znali. Já jsem říkala: tak pojd'te. Jsem si říkala: no, co z toho vyjde, sámpánbůhví, možná, že odejdou, ((smích)) možná že ne, ale viděla jsem černě. Tak jsme šli, a tam byl nákej... měl továrnu na nudle, se to jmenovalo tehda a měl tam chatu a hned vedle něj bylo hřiště, tak jsme šli a začali jsme tam hrát... tak: da, da. Tak jsme říkali: pojd'! hraj! A kluci viděli, že to nahrávám na ně, že to zřejmě neví, protože mě slyšeli, co jsem říkala, a tak ani bouchnout do toho neuměli. Tak se najednou sebrali a zmizeli, tak jak přišli nenápadně k nám, tak tak rychle zmizeli. ((smích)) Tak takhle jsem se seznámila s manželem. A to bylo... a když jsem říkala, že mě přestali vyslychat, to bylo asi tak nějak... listopad, prosinec, leden, únor... anebo do března, na tom nezáleží, no ale bylo to moře měsíců... tak jsem říkala: co mám dělat? /Martina/ operaci potřebuje, peníze mi VZALI, auto mi zabavili, loď mi zabavili... ty peníze nevydělám na tu operaci. Tak manželova matka pracovala pro Američany, protože uměla sedm řečí, tak požádala toho ambasadora, jestli by MOHL VZÍT dopis k mojemu manželovi, tak šli do toho lágru, dali mu, že prostě mi berou všechno, že asi operace nebude možná, protože i peníze mi vzali. Teď jsem nevěděla po dva měsíce, co bude. Necelý dva měsíce, no ale vypadalo to jako dva roky. ((smích)) Najednou jsem dostala oznámku, že je tam manžel, že pro mě přišel. Tak von se vrátil z Německa a měl nákyho kluka, kterej... narodil se tam a všechno znal, každěj kámen znal, takže von věděl, kam nás bere. Tak když jsme se dostali po pěti hodinový cestě na nádraží, tak tam čekali, ale moje KUFRY nepřišly. Co teď. Tak jsme museli dvě hodiny čekat. A v osm hodin večer jsme začali pochodovat přes hranice. A to není po cestě, to se šlo po louce, po vodě, protože tehda zrovna začali mít ty tři pásma, že v tom třetím pásmě ti neřekli: zastav, stop. Ale střelili. Tak to byla doba, než lidi zase vyकुmštovali, jak se přejde přes ty hranice. Tak vlastně zavřeli v Německu LÁGRY pro uprchlíky. Když jsme se tam dostali, tak nás tam bylo pět tisíc. To museli obnovit, to už IRO přestalo pracovat, tak to museli obnovovat, v malým měřítku, protože předtím jich bylo moře, který tam předtím přišli. No a tak jsme dostali ten dý pí status, displaced person, no a žádali jsme, chodili jsme na medikl na všechny státy, ať to bylo Maroko, ať to byla Francie, ať to byla Anglie, Novej Zéland, Austrálie. My jsme si zažádali předtím na Ameriku pochopitelně, na jižní státy, i na Afriku, i na Maroko. A to sme chodili z jednoho mediklu do druhýho. To nás pořád prohlíželi. Stejná rutina. Každěj stát chtěl zdravý

lidi a prostě abys jim dokázala, že to myslíš vážně, rozumíš? že nejseš žádný darebák nebo něco takovýho. A udělali jsme medikl na Austrálii. A tehda byly takový... ňáká, já tomu říkám mafie, jenže to nebyla mafie, něco podobnýho, že jako mně by vzali číslo a někdo jinej vyemigroval. My jsme přišli na australský a manželovo kamarádka poslala afidejvid, že nemusíme s malým dítětem jít a pracovat na železnici, někde v tramtárii, v Austrálii, pro dva roky. A já jsem řekla /Eduardovi/: jak je to možný, tak voni ti řeknou, máš tam někoho, který by se za tebe zaručili? Tak Tonka se zaručila za nás. Chvíli jí to trvalo, než to dostala pro nás a když přišlo k tý emigraci, tak von nás donutil podepsat dva roky kontrakt na trať. Naše štěstí bylo, že jsme měli zažádáno do Ameriky, co se čekalo vždycky pět roků, a proto lidi šli do Austrálie nebo do Brazílie nebo kamkoliv a po pěti letech mohli vyemigrovat. Tak přišel ňákej známej a říkal: hele, byli jste v čtyřicátým sedmým roce někde za hranicema? za Československa? Tak jsme řekli: jo, byli jsme v Jugoslávii, a to vlastně byl od Čedoku první trip, do Jugoslávie. A my jsme tam byli, tak my jsme měli možnost se za ty dva a půl roku, co jsme byli v lágru, se dostat do Ameriky. A to bylo tak rychlý, že jsme nechtěli věřit. Všude tak dlouho to trvalo, než se člověk mohl dostat někam. A říkám, do tý Austrálie, že jsme to podepsali, tak jsme měli možnost, ale asi někdo jinej vyjel na naše jméno, ((smích)) což nám je jedno. No a my jsme se dostali – to byla taková krátká procedura - nebylo to nic takového – přijďte za týden, nebo za 10 dnů, my vám pošleme oznámení nebo něco takovýho. Ne, to neexistovalo. Řekli, že máme právo jít, a že nám ohlásí, kdy loď vyjede. Tak dostali jsme ohlášení do Brehmen Hafen... mluvím... do Ameriky, když jsme jeli... Tak jsme tam byli týden, nebo deset dní, a čekalo se, než americký vojsko přijelo z Ameriky, než se dostali pryč, vyčistili to, pochopitelně to je 10 dní ((smích)) a my jsme se dostali na tu americkou vojenskou loď a trvalo nám to 10 dnů, než jsme se dostali do Novýho Yorku. Já litovala ty kluky. Já jsem říkala: chudáci, nejenom že se musí bojovat, ale takhle jedou. Protože to bylo ČTYŘI patra, ((smích)) spali čtyři nad sebou. ((smích)) ... Každý byl rád, že jsme se dostali aspoň někam, že nejsme v tom lágru. Protože tam nám dali sudetský Němce, jako lagrlajtr. A ty nám se snažili pomoci, jo? ale oprátkou. Protože nechtěli zapomenout, že jsme je vystěhovali. TO, že udělali proti nám s Hitlerem, to bylo okej. Ale že my jsme je vystěhovali, tak to bylo špatný. No a tak jsme se dostali do Ameriky. A první... ve tři hodiny nás vzbudili, spakovat, já nevím ani, jestli jsme dostali vůbec snídani ((smích)) a teď najednou jsme pluli na moři. A první, co jsme viděli, když se rozsvítilo, sochu Svobody. Já vám řeknu, to dodneška nezapomenu ten POCIT, když jsme viděli tu sochu Svobody. To bylo něco tak fantastickýho pro nás, že... to se musí prožít. To bylo něco... svoboda. Konečně jsme někde, kde můžeme zakotvit a něco dělat. Ale to byl TAKOVEJ pohled. A voni vás nepustí, aby nás vylodili, protože každou minutu vám počítaj, ty lodě musí

platit. Zakotvit, tak každou minutu. Tak proto my jsme pluli na moři, objeli jsme kolem tý sochy, a tak dojemný, lidi až brečeli, jak to bylo dojemný. Pak jsme vyšli ven, a první věc... Dřív lidi šli na *Ellis Island*. Když my jsme přišli, tak už to neexistovalo. Což v určitém směru, když jsem to sledovala, tak to byla určitá výhoda, že kdo neuměl anglicky, tak tam měli lidi, který mluvili řeč, kterou jste používali, odkud jste byli. Já jsem zjistila, čtu jméno a říkám: ježiš, to je český jméno! Tak jsem se na tu paní obrátila a jsem řekla: are you Czech? A vona říká: ne, můj manžel. A pak jsme měli u jedny paní party a von tam přišel s ní, tak jsem s ním seděla asi půl hodiny a von říká: jak si na to přišla, že to je český jméno. Já jsem řekla: protože když to přečtu, tak jak je to spelovaný, tak to je typický český jméno. Von říká: jo, já se pamatuju, že dědeček mi vyprávěl, že byli na Ellis Islandu, tam byl člověk, kterej jim ten spelling udělal, takže to jméno znamenalo to samý, jak se to četlo. Tak ten pán, co nám prohlížel ty papíry, tak se podíval na manžela a říká: vy budete tu mít strašný těžkosti s jménem. Musíte si udělat... jinej spelling, nebo musíte si vzít jiný jméno. Von říkal: budete mít HROZNÝ těžkosti. Pak sem na něj vzpomínala a von měl stoprocentní pravdu. Ten musel asi se učit pro ten Ellis Island, aby pomáhal našim lidem. ((smích)) Všude, kam jsme přišli, tak /Františka/ bylo /Frances/, a ten spelling byl skoro stejnej, až se přišlo ke konci: a /Polak, Pollack/ and this and this... a teď tady, když byl jako chemik, tak von jednal s lidma, co chtěli atd. a vždycky, když ho volali, tak ty holky neuměly přečíst jeho jméno, tak říkaly: nobody that name's is here. Tak řiditel, když slyšel, že /Eduard/ si chtěl mít... protože Československo nás zbavilo občanství. Tak chtěl, aby měl to občanství, když tu bude pět roků. A ten řiditel to slyšel v tý továrně a zavolał si /Eduarda/ a mluvil s ním asi hodinu a půl nebo dvě a říkal: tak chceš tady žít? Máš rodinu atd., tak proč nám to neuděláš lehčí? A von říká: no jo, ale jak to udělat, aby ten spelling byl lehčí. Von se na to podíval a von říká: jo, to budeš mít problém, ale zkus to! Tak když přišel domů /Eduard/, tak /Martina/ a my jsme říkali: proč máš měnit jméno /Polák/? ((smích)) Potom nakonec jsme se vzdaly s /Martinou/, a řekly jsme: spelling neumíme, jak to spelovat, abysme rozuměly, tak jsem řekla: tak to přeložíme. /Polák/ na /Polish/. Tak to bylo rychlý. S tím jsme problém neměli, akorát vždycky se mě ptali, jestli jsme z Francie anebo jestli jsem si já vzala vojáka americkýho, kterej měl francouzský jméno. ((smích)) Tak to byl náš začátek. Tak jsme byli asi tři a půl roku v New Yorku a potom manželovo... strýc, to byl taky jako otec farmacista, von prohrál peníze, tak dědeček se tak na něj zlobil, že mu zaplatil jednu cestu do Ameriky, ale ne zpáteční, protože to byl vyvrhel rodiny, ((smích)) gemblovat na koničky a prohrát všechny peníze. ((smích)) Byl tady v Americe pětadvacet roků a POŘÁD mluvil o Kalifornii a Pasadena. Pasadena kdysi byla ta elita tam. A taky když pojedíš po některých ulicích, tak uvidíš... některý jsou zanedbaný, ale teď když se vyjede z 210 na... kam se to jede? ... z fríveje, tak se jede ulicí a tam jsou... park je

na jedny straně a na druhý straně jsou domy, který koupila Kalifornie, aby dodělali tu 710 frivej, protože lidi se proti tomu postavili, tak teď to obnovovali a vypadá to moc hezky, protože když to chátralo, voni to pronajímali za pár dolarů, tak ty lidi zničili, co zničit mohli. No tak... já jsem chtěla něco říct ((smích)) a nevím co teď.

T: Že mluvil strýc o Kalifornii a Pasadeně.

R: Jo, on tady byl pětadvacet roků v Americe a když hledal místo, tak jako cizinec a být farmacistou bylo těžký, ale dostal nabídku, jestli by šel na nějaký ostrov, kde byla choroba, která se tehda neuměla... neměli možnost léčit, tak jestli by tam nejel. Tak tam jel a tam nadělal peníze. Tak odsad' se dostal potom do *Ocean View*, do New Yorku, někde severně od města New York, a tam byl v real istejtú, nakoupil věci a tak dále a měl manželku, prej nějakou krasavici, a von jí koupil sportovní auto a vona měla havárku a jelikož tehda to sklo bylo, že se roztránilo... a dostalo se to do jejího mozku, tak byla okamžitě ne-... nevnímala, jak se to řekne česky?

T: V bezvědomí?

R: V bez- vědomí asi měla, ale nevěděla, o co se jedná. Tehda nebyla ta lékařina tak daleko, aby... když sklo do mozku se dostalo, tak to bylo totální... von byl STRAŠNĚ strašně zničený z toho. Tak říkal, že pojedou... měl tam nějaký parcely a nějaký majetek, tak to dal někomu do... aby platili, aby to neztratil a že se jde podívat domů. A přišel sem a Hitler přišel. Zůstal v Praze viset, koupil si zpátky tu farmacii, drugstore, jak se to řekne česky...

T: Lékárna.

R: Lékárnu, jo. A bylo to jak je Karlův most a když se jde do Starýho Města, tak za tím vchodem, kousek za tím byla na rohu farmacie a to von si koupil zpátky. A von byl... známej, že vždycky když objednal věci, tak hned platil. Okamžitě tomu cest'ákovi zaplatil. A von byl MOC fajn člověk. Ten člověk byl zlatej. Opravdu. Ten, kdykoliv se na něj někdo z rodiny obrátil, tak řekl: ok, tak já ti pomůžu. Žádný cavyky: proč a jak a to. A pomohl. A byla jsem v Praze, na Tyláku jsem nasedla na tramvaj a kdo tam není, vidím: strejček Ada. A jak jsem ho poznala. Já jsem ho viděla podruhý v životě. Voblíknutej a karafiát. A proto, von vypadal ÚPLNĚ jinač než ty lidi kolem. A já jsem přišla k němu a já jsem řekla: strejčku Ado, pamatujete si na mě? A on potom říká: ó jo, jo! Protože taky mě viděl jednou, ((smích)) nanejvejš podruhý. A to byl VELICE velice příjemnej. A on říká: můžu pro tebe něco udělat nebo to? A já jsem řekla: ne, ale říkala jsem si: to je nákej povědomej člověk. ((smích)) Velice velice příjemnej. Taky pak ztratil všecko pochopitelně... Tady manžel v New Yorku jako chemik mohl dostat zaměstnání, který bylo hůř placený než já. Tam nebyla žádná industrie. Dlouho mluvil před každým... Jedný známý hráli každou neděli karty, manžel se zmínil, že by

nejradši jel do Kalifornie, protože NÁS chtěli poslat do Chicaga, tam v mlíkárně dávali džoby, že zkoušeli, aby ten vrch byl pevněj, aby se to nevytilo, a to jsme slyšeli: tam anglicky nemusíš umět v Chicagu a tak. ((smích)) Manžel řekl: já do Chicaga nepůjdu, já se česky nechci naučit. ((smích)) Já češtinu znám. A tak jsme řekli: no, tak asi tam nepojedeme a uvidíme, že bysme se dostali do Kalifornie. Mezitím /Martina/ šla do školy. Tam ji zbili, protože neuměla anglicky. Tak jsme skončili se zlomenou nohou. Teď škola žádnou insurance neměla, a my tady byli šest týdnů. Tak to bylo... jako milión dolarů pro nás. A to jsme museli platit. Manžel měl v cukrovaru místo, museli jsme nějakým stylem... ještě než si vzal tohleto místo říkal: ty máš o pět dolarů víc a tu a tam jsem mohla pracovat v sobotu. Já jsem měla v New Yorku lepší možnost než von. Tak von šel na Kolumbijskou juni- univerzitu a tam pracoval. Od 12 v noci do 8 rána pracoval v cukrovaru. Od 9 do 5 pracoval na Kolumbijský univerzitě. A bral tam nějaký kurzy. Ten vždycky musel brát nějaký kurzy. ((smích)) Pro něj kniha něco znamenala. Ten byl hrozně hrozně... kdyby mu někdo udělal něco s knihou, tak mu vynadal, že ((smích)) ani pes si od něj kůrku nevzal. No a tak jsme se najednou rozhodli, ty taky, co hráli karty: jedeme do Kalifornie. Tak teď co. My jsme koupili ten nábytek, já ho ještě mám a tehda jsme to kupovali u Mejsiho, to byl velmi dobrej obchod, nebyl luxusní a nebyl... podřadnej, taková ta zlatá cesta. Jedna Češka, která měla obchod v český čtvrti v New Yorku na Manhattanu [...] to byl malinkej byt, to byla jedna místnost, která byla přepažená a když se vešlo dovnitř, tak se vešlo hned do... jestli to byla kuchyně nebo obývací nebo co to bylo, tak jsme koupili tehda u Macyho... a ta paní nám řekla: vy si musíte vybudovat... kredit. Tak jsme se na ni koukali, když platí člověk KEŠ, že to je výhodnější. Vona řekla: ne, vy musíte mít nějakej kredit. A než jsme odcházeli, tak ona řekla, abysme si našli někde papíry a přišli k ní, že vona se za nás zaručí. Vona nás neznala. Viděla, co se nám stalo, my šetřili a já jsem se naučila stříhat jeho vlasy, ŠESTNÁCT ROKŮ jsem stříhala jeho vlasy ((smích)) a moje, že byly kudrnatý, tak jsem je stříhala taky, tak když jsem udělala chybu, tak to nebylo vidět. ((smích)) Tak jsme šli k Mejsimu, já nevím, co jsme tam koupili, myslím, že to byl... místo postelí jsme koupili... tomu se říká dejbet, na den se to zavře a v noci se to rozloží. Protože to byla taková místnost, kde postele by se nehodily, jedinej jedna postel. Tak jsme to koupili a vona nám podepsala pět set dolarů. Tehdá pět set dolarů, to bylo úžasný. Doktor, ta noha nás stála tři sta dolarů, tak jsme málem padli do mdlob. Neutráceli jsme zbytečně, šetřili jsme, manžel nekouřil. Von kouřil, předtím. HULIL, ne kouřil. Jednu po druhý jako můj otec. A přestal kouřit. Říkal: mně to nic neříká. Vždycky byl se známejma: /Eduarde/, kuř, kuř, kuř. No tak říkal: když kouřili, tak jsem kouřil taky. Nic mu to asi neříkalo, protože najednou říkal: já nebudu kouřit. A tím skončil. Žádný problémy, nic takovýho. Asi na to nemyslel, protože když na to někdo myslí, tak po tom touží. Ale když to vymýtíš z rozumu,

tak to není nejhorší. No tak nekouřil, já taky, nepili jsme, a tak jsme šetřili, jak jsme mohli. Nakonec jsme si zařídili byt, dostali jsme ještě větší, tak jsme si to zařídili a nevěděli jsme opravdu, jestli pojedeme, nebo ne, až potom, když jsme chodili na ty karty k někomu, tak jsme se domluvili. Tak teď co, když prodáme ten drahej nábytek, jako lidi kupovali za dvacet dolarů kus nábytku, jenom ty knihovny, jedna mě stála 130 dolarů, to byl bleached. Víš, co je to bleach... bělidlo. Tak to byl mahagon a ten vybělili, takže byl světlej nábytek a doma, co jsme nechali, manžel to ani neviděl, protože utekl, ale já jsem dostávala nábytek, když ho udělali, tak mi to dovezli. Takže jsem některej nábytek ani neužila pochopitelně a zavřela jsem dveře a odešla jsem. Potom, co člověk prožil s nima, jsem říkala: no, co mám dělat... Protože jednou když jsem řekla... ten tajnej mi říkal, proč jsem neplatila garáž? A já jsem mu říkala: můžete mi říct, kdo je majitelem věci... když... papíry má? A von říkal: no, tak to je majitel. Já jsem říkala: vy máte moje papíry, tak VY si to plaťte. Víte, co mi řekl? Že by mě zavřel. Já jsem řekla: víte? já vím tolik, že mozaika, kterou mám, není dodělaná a když mě zavřete, tak já budu aspoň mezi slušnejma lidma. Já myslela, že ten chlap mě uškrtí, když jsem todlecto řekla. ((smích)) Já nevím, kde jsem ten guts měla. No ale byla jsem v takový situaci, kdy... prostě mně už to bylo jedno, jestli mě zavrou nebo ne. Protože, někdo mě udá a zavrou mě. No a todlecto jsem mu aspoň řekla. A ten chlap já myslela... to byl krásnej... starej... barák... ne barák, v Praze... byty, krásný vysoký ty... klenby a já myslela, že on prolítne tou vysokou, ne jako tady... hrozně vysokou, jak byl naštvanej, co jsem mu řekla. ((smích)) Aspoň dodělá mozaiku a budu mezi slušnejma lidma. ((smích)) Já nevím, kde jsem nabyla... tu sílu. Já jsem řekla: když mě zavřete, tak mi to písemně podepíšete, že se o /Martinu/ postaráte... Opravdu to jsem mu řekla. Já jsem říkala: já tady se snažím čekat do třech let, že bude mít operaci... střádala jsem peníze a ty jste mi vzali. Já myslím, že jsem mu řekla ukradli. ((smích)) Já jsem si nedala pozor na pusu. Opravdu. Já jsem byla v takovém stavu, že mně to bylo jedno. Ale von když mě... tak bych vás nejradši zavřel. Já jsem řekla: no, máte možnost... Pak už jsem začala být klidnější, když jsem utekla, i když jsme bydleli... to musí každej vidět, aby pochopil, jak jsme bydleli. Já se řekla: moje babička má pro PRO kuřata lepší ((smích))... ne místnost... lepší místo. To byly trámy vedle sebe, prkna a ty byly asi mokré a ty se vysušily a tak tam bylo na prst škvíra. Dostali jsme od lágrlajtunku dolar padesát žena a mužskej tři dolary měsíčně, mimo stravu, kterou nám tam dávali takzvaně, to že si člověk koupí zubní pastu a takový... tak já jsem koupila mouku, /Eduard/ šel a sháněl noviny a udělali jsme lepidlo a polepili jsme, aby tam nef- zima tam byla, sníh padal atd., tak by jsme tam zmrzli. Teď nám nechtěli dát sudeťáci uhlí, tak všichni mrzli, tak tam byly baráky, KDYSI tam byla kolonie Holanďanů nebo něco takovýho a ty udržovali pěkně, a když MY jsme tam přišli, tak nám dali vždycky ty nejhorší. Tak jsme chodili rabovat,

to říkali: do Sudet ((smích)) že jdou rabovat. A když nám scházelo někde okno, protože my jsme byli první na tom baráku, tak manžel šel, vzal okno z toho pěknýho baráku, kde jsme nemohli žít a zatlouk to, von to neuměl, ale zatlouk to tam, nějaký hřebíky našel, takže dům aspoň okna měl... Na zemi taky byly takový škvíry, tak někde sehnal celtovinu z amerického stanu, a to jsme dali na zem, protože ty škvíry se schovaly. A teď jak vytápět? Jak něco si uvařit, nebo něco takovýho. Uhlí nám nedali, vytápět jsme nemohli, vařit jsme nemohli, tak /Eduard/ sehnal takový... asi takhle to vypadá, takhle široký... a elektrickým proudem se to vyhřevalo... já nevím, teď už to asi nebude existovat, ale tehda... Tak jsem vyhřevala. Každý týden... přišli k nám hrát karty známý a schůzovat a tak dále. A teď každý měl hlad. Tak jsme dostávali suchý vajíčka a suchý mlíko, tak já jsem to mlíko vždycky s vodou umíchala... /Eduard/ mi koupil tauchsidr, to je spirála, která se potom dá do vody... a to mělo krásnou pěnu. A každý chodil ve tři hodiny k nám na karty ((smích)) a já jsem jim dělala kakao. Pak jsem řekla: pánové, vy mi musíte pomoci s tím kakaem. Protože ty peníze nestačily. Co jsme měli, tak jsme šetřili, protože /Martina/ byla po operaci, tak jsme museli různé věci koupit, i když většinou jsme dostali. Doktor řekl: kolo. Tak jsme jí museli koupit kolo, aby mohla po té operaci s těma nohama hejbat. A tak donesli mi kakao, v pytlíčku. Tak jsem jim vždycky udělala kakao. A to tak chutnalo dobře! A taky, za války jsme dělali koláč doma, všichni jsme si dávali recepty, tak jsem to udělala, mouku jsem koupila a udělala jsem to. A to nám tak chutnalo. Tak OHROMNĚ chutnalo. A v New Yorku když jsme byli, tak já jsem řekla: já bych si udělala ten koláč, co jsme tam měli. Tak jsem udělala koláč, manžel si do toho kousnul a já jsem si do toho kousla, koukám na něj, von nic neřekl, já nic neřekla, tak jsem si kousla podruhé a já říkám: víš, /Eduarde/, my jsme museli bejt moc hladoví, když tohleto nám chutnalo. ((smích)) To bylo něco hroznýho. ((smích)) A za války nám to chutnalo. Když jsme byli v tom lágru, tak taky jsem to několikrát upekla, obyčejnej koláč a marmeláda a mřížky. ((smích)) Ale když jsme to udělali po půl roce bejt v Americe, to bylo strašný. ((smích)) Proto říkám, my jsme museli bejt hladoví, protože když TO nám chutnalo! ((smích)) Ó, bóže! Pak jsme se konečně dostali... koupili jsme starej trak, ten jsme naložili nábytkem, protože za to by nám nikdo nic nedal, jak jsem říkala 140 dolarů knihovnička jenom a ten stůl, co tady mám, s tím sklem, tak to stálo tehda něco přes 100 dolarů, to byl blond a /Martina/ to nechala, aby to bylo k tomu nábytku. Tak jsme to nastěhovali a já jsem si musela udělat licenci na auto. Jezdit. Ten den, když jsem to dělala, /Eduard/ říkal: doufám, že nedostaneš nákýho... to jsme přijeli na určitý místo a ten inspektor si sedl a dal mi takovou knížtičku a tam jsem deset odpovědí musela... A přišlo, jen lilo, že nebylo skoro vidět. To jsem udělala na 100 procent, já jsem se divila. A teď ject. Nastartovala jsem auto a von říká... tehda se ještě ukazovalo rukou, kam jedu a tak... a já dala

ruku ven a než jsem se nadála, úplně mi to teklo. ((smích)) A von to viděl: forget that. Pak jsme najeli, taková divná... intersection.

T: Křižovatka.

R: Křižovatka, tam bylo asi 5 nebo 6 ulic do jednoho místa. Tak tam dávali zkoušky. Což já chápu. Tak jsme tam přijeli a čekali jsme asi dvě hodiny ((smích)) a nikdo, nic se nehnulo, všecko bylo zatarasený... tehda New Jersey, tam byly největší přes léto pro děti kempy, ty se musely vystěhovat. Všecko bylo zaplavený tam. A my seděli ve vodě... jsem se divila, že nám nenateklo do auta. A von říká: musíte přijít jindy. Tak jsme odjeli a manžel za tím šel, když jsme si udělali appointment, tak řekl tomu už předtím, že odjíždíme do Kalifornie, ale že potřebuju licenci. Tak přišel takovej sympatickej mladší člověk... a /Eduard/ s náma neseděl, když pršelo, /Eduard/ tam seděl vzadu, a šla jsem a já jsem zaparkovala, to bylo nejdůležitější v New Yorku, zaparkovat. Ale snad od té doby jsem tak neparkovala dobře jako ten den. U-turn jsem udělala... víš, co je to U-turn? tak to U-turn jsem udělal tak dobře, že mi dal poklonu. A manžel se ho zeptal, jestli by byl tak moc laskavej a mohl to poslat, že prvního se stěhujeme do Kalifornie. My jsme měli naloženej trak, auto připravený, všecko. Náš kamarád si vzal náš byt. Někej Jindra Novotný. HROZNĚ chytřej člověk. Tam se seznámili na Kolumbii. A než manžel zemřel, tak byli nejlepší kamarádi. Von měl tři doktoráty. Jeden v Anglii, jeden v New Yorku na Kolumbijský univerzité a tady /Eduard/ mu našel místo a von byl TAK chytřej člověk, že mu ta... kompany dala 1000 dolarů za to, že doporučil Jindru. A ty mu potom platili, že udělal Ph.D... a to mu ta company platila. Von byl STRAŠNĚ strašně nadanej člověk... Ten potom přijel za náma a zůstal tady, pochopitelně. ((smích)) Tak voni si převzali byt, my se vystěhovali, ještě nám pomáhali a voni se nastěhovali, protože to nebylo daleko od Kolumbijský univerzity. Já jsem tam ani nešla kolem. My jsme tam chodili na koncerty v létě, pro lidi, který neměli tolik peněz, tak tam za pár centů jsme viděli krásnej koncert. Něká Jarmila Novotná, to byla zpěvačka a herečka, a ta vždycky hrála chlapecký role, mužský role, protože vona byla taková korpulentní a její hlas... asi vona uměla... maskovat její hlas. A teď tam byla Vídeňská noc jeden rok a byl tam z Vídně někej slavnej, já už si nepamatuju jeho jméno, myslím, že to byl někej Šolc... a přišel a bylo to výročí na něco vídeňskýho, no samí Němci, samí Židi tam byli, každej skoro tancoval, to bylo z... betonu ty schody, tam jsme seděli a teď tam tancovali na tom, ((smích))) to bylo tak něco božskýho, že člověk na to myslel dlouho. Za rok jsme tam šli a byl tam někej mladej... dirigent a teď ona tam zpívala a von to tahnul, no vůbec já nevím, jestli on uměl číst noty ((smích)) a vona začala nohou dávat takt, protože to bylo hrozný. Rok předtím to bylo něco fantastickýho a tohleto, to bylo ((smích)) pravej opak. No, tak jsme to přežili a voni o něm psali takový krásný věci, jakej von je dirigent a to ((smích)) a manžel jim napsal dopis,

((smích)) že asi nebyli rok předtím na tom Vídeňském večeru, že by si měli půjčit od někoho, jestli to maj na tejpu, aby viděli, jak to byl rozdíl, co tenhlecten uměl... ten zničil ten koncert. A to bylo všechno... známý věci evropský, ty moderní jsme slyšeli, taky měli rádi, ale tohleto bylo jako domov spíš. My jsme ztratili domov a teď jsme byli v cizině, byli jsme každé jako... ztracený, nikoho jsme neměli, jeden druhýho jsme znali, akorát jsme si doporučili, když někdo... zkvitnul práci, tak: chtěl by si? tak můžeš vzít moji práci. A to všechno nebylo víc než čtyřicet, pětáctyřicet dolarů. Já jsem začala se čtyřiceti dolary. A voni mě dali na takovou práci, kterou učednice dělá. Já jsem vstala, když jsem to dodělala a ta vedoucí říkala: to si udělala krásnou práci. Já jsem říkala: Carry, ale já jsem se tři roky učila dělat klobouky. To je pro... nováčky, který se učí. A tak jsem se sebrala a šla jsem a říkala jsem: Mr. Richard... Německy jsem s ním mluvila ještě tehdy. Já jsem mu říkala: já jsem ti ukázala, že jsem se tři roky učila dělat klobouky a teď mi tady dáváš... for apprentice. Já jsem říkala: I don't want to do it, if you don't have a job for me I'll go and look for something. A taky to jsem ještě měla guts na takový věci říct. ((smích)) A von řekl: tak máš pět dolarů víc. Tak mi přidal hned, za dvě hodiny, co jsem tam byla, pět dolarů víc, tak to bylo pětáctyřicet dolarů. To každé říkal: já, /Iška/ má pětáctyřicet dolarů. Ty ostatní měli některý třicet dolarů, protože oni využili. A von taky řekl tý Carry: tak dlouho jí budeme držet dolů, jak můžeme, aby... Nikdo tě nelitoval. To neexistovalo. To prostě... von musel vydělávat peníze, tak to využili, kde mohli. Druhou věc, co mi dali, dali mi nejtěžší klobouk, kterej měli tam v továrně, udělat. A teď já jsem se na to koukala, no tak něco hroznýho jsem dlouho neviděla, a od té doby jsem neviděla. ((smích)) Cancoury... prostě já vím, že ty nitě se motaj, no ale když věděla, co to je, tak už by měla vědět, jak s tím manipulovat Já jsem říkala: já vám ukážu, co je práce. Já jsem udělala kopii, uprostřed... nebylo to vypořádávkovaný, ale to bylo čistý, tam nebyla NITKA vidět, tam nebyl vidět uzlíček, nic, a celý bylo perfektní kopie. Ta vedoucí, když to dostala, tak říkala: that's gorgeous! to je překrásný! Já jsem říkala: I told you I learnt from A to Z in milinery how to do it. A vona šla a ukázala to tomu šéfovi, tak mi přidal dalších pět dolarů. ((smích)) Vona říkala: I never saw anything like that. Potom šla po továrně a ukazovala každému a říkala: look at that's workmanship. A každý ukázala a hned jsem měla PLNO přátel. Já, to byly začátky. Vzala jsem si telefonní seznam a šla jsem, co tam byly ty... továrny, protože tady neexistuje, jak se říká custom made věci, to je všechno tovární. Tak jsem šla k jednomu. To jméno se mi líbilo. Von se mnou vošklivě jednal, protože jsem nemluvila anglicky. A že takový lidi nepotřebuje. A ten jeden prodavač tam byl, kterej chodil a prodával ty kaplíny a tak dále a objednávky, a von ke mně přišel a viděl, jak se mnou jednal, tak říkal: wait for me outside, I take you from factory to factory till we get job for you. A tak jsem čekala na něj, až ten objednávku udělal a

vzal mě... to byl barák, totiž činžák, kde bylo jediné ty továrny, každý patro mělo, podle toho, jak velký byly, buďto měly celý patro nebo část patra. Tak mě vzal do několika a hned, když jsem přišla k tadytomu, tak tam mě vzali. To byli německý židi. Já, když jsem mu ukázala papíry, tak von to nechtěl vidět. Já jsem říkala: that's my ID. No a von říkal: ok. Že mě vzal. A ten přišel za týden, ten cest'ák, a říká Carry: how is she doing? A vona: tiptop, řekla. ((smích)) Tak byl rád, že mě doporučil. Že jsem mu neudělala vostudu. Tak to bylo... no a tady, když jsem přišla do Los Angeles, tak tady bylo celkem čtyři nebo pět továren na klobouky. Tak jsem šla do prvního, tam mě nechtěli. Já jsem mu říkala, že bych chtěla pracovat jako... part time, protože to není na celý rok normálně, to je sezónní práce. Já jsem byla v dizajning rúmu. A von říkal: why don't you go back? Já jsem řekla, že jsem měla už potom 75 dolarů, tehdá, no a von řekl: why don't you go back? A říkal: nech tady číslo, kde seš, a já... my ti necháme vědět. Tak jsem mu nechala svoje číslo a šla jsem do jiný továrny a tam mě vzali. A ten mi zatelefonoval od Leslie James, že nemají pro mě práci. Tak jsem byla tady, ale řezník koupil kloboukárnu. Než to mohl převzít, tak ten majitel, kterej mu zaručoval, že mu pomůže, jak se to vede atd., zemřel Tenhlecten nevěděl, nikdo mu nepomohl, a ten, myslím že ten cest'ák, co tam měli, že ten mu pomohl... dólů. Tak jsem tam byla asi ani ne měsíc, HROZNĚ krátkou dobu. Ted' přišli, že aby si každej vzal svoje věci, že továrna je zavřená. Prostě nezaplátil daně, tak mu to zavřeli. Tak to ztratil. Von se podřezal, udělal sebevraždu. Podřezal si žíly, protože celý jeho životní ús-... ty peníze, co našetřil, vrazil do tohohlectoho. No a ten zemřel, tak bylo po lásce. Tak to zabavili. Já jsem přišla domů a telefon zvoní. A ženská říká: are you /Frances Polish/? Já jsem řekla: yes. To je unemployment. And I have job for you. Než jsem přišla domů, ((smích)) už mi volali, že maj pro mě práci. A ty děvčata, který to tady znaly, jak to tady chodí, protože to byly samý starší... /Eduard/ se vždycky smál: děvčata, vona má sto roků a ty jí říkáš děvčata. – Jak jí mám říkat: babi? ((smích)) Tak ten cest'ák, co tam byl, ten mě doporučil, to byli kamarádi ten majitel a von cest'ák, to byli kamarádi. Tak von mu řekl, aby mě vzal. Tak než jsem došla domů, tak vona mi říká: how long it took you home? A já jsem řekla: what do you mean? I took bus and from the bus I have to walk to almost Pasadena. It takes time! A ona řekla: tak máš zaměstnání. V devět hodin se tam máš zítra dostavit. Tak druhý den jsem šla, to byla menší továrna, ale nebyla špatná celkem. Ta modelářka, co tam byla, byla spolumajitelkou. Byla jsem tam asi... tři neděle a už jsem šla do... dizajning rúmu. Já nevím, co se stalo mezi ní a tý, co jí pomáhala. Tak jsem tam u ní byla a potom voni se rozhodly, že to zavrou. A ta Agnes, která byla... Agnes Originals se to jmenovalo, tak ta se nastěhovala do toho baráku, kde jsem potom dělala, do osmýho patra... Ty začátky jsou těžký. Vona neměla moc práce a vona mě PŮJČILA někomu. Vona mě půjčila někomu. Já jsem se tak dožrala, že jsem sebrala moje věci a šla jsem

nahoru, do toho, co mě nevzali a posílali mě do New Yorku. Tak jsem přišla a říkala jsem, že jsem pracovala pro Agnes Original a že si myslím, že nemá dost práce pro mě a že já musím pracovat. A: you got job. Já málem padla do mdlob. Ta jedna, co byla velmi dobrá tam, tak ta mě doporučila, protože von se ptal, koho by měl vzít a vona řekla: don't forget to take /Frances/. Já jsem jí děkovala, já jsem jí řekla: not very many people would DO this. A s tou jednou, s kterou jsme šly ven z budovy, ta šla tam a neřekla mi, abych tam šla s ní, že by mi pomohla a řekla: tak pojd', půjdeme hledat zaměstnání. Tak ta tam byla, ale neudělala... ani nehnula prstem, ale ta jedna byla velice dobrá, ta mě doporučila, tak jsem jí děkovala, já jsem říkala: I know God is going to... get you on his payroll. Jsem se smála. Payroll jsou, co člověk vydělá v továrně, tak ti daj šek nebo peníze a tomu se říká payroll. Já jsem říkala: I know God is going to have you on his payroll. Tak se smála, říkala: you have nice way to say it. Já jsem řekla: well, I don't know TOO much in English but certain thing I learn. ((smích)) Tak to sem začala a byla sem tam, nevím, jak dlouho... týden. Byli tři majitelé, Leslie, Ted a James. Leslie byl ten hlavní. Leslie James bylo jméno té firmy a von mi vždycky dával nějaký ty věci pro něj dělat. Mezitím jsem dělala jako ty druhý. Potom tam najmuli eště jednu z New Yorku. A ta chtěla, jedna seděla mezi náma, a tak chtěla jednu holku, aby jí pomohla a vona řekla: I cannot do it. Take /Frances/. ((smích)) Takže já hned jsem se stala, po týdnu, nebo po deseti dnech, že jsem se stala disign assistant. Ovšem nedostala jsem víc peněz. Když jsem přišla sem, tak jsem dostala padesát pět dolarů. V New Yorku se pracovalo třicet pět hodin a tady se pracovalo čtyřicet. Tak jsem ztrácela týdně pět hodin a dvacet dolarů, když jsem přišla sem do Kalifornie. No ale měla jsem zaměstnání. A to víš, když máš pět firem, kam můžeš jít, nikam jinam, ((smích)) než do San Franciska, tak nevím, možná zase manžel by neměl v San Francisku možnosti. Von tady měl podstatně lepší možnosti. No a byt jsme hledali. Tady v Kalifornii nechtěli děti. Já jsem to přehlídla, když jsem četla a hledali jsme... bydleli jsme v motelu Mont Rose tady co je nad Glendejlem. Ten pán říkal: tady mám domeček, proč si ho nepronajmeš? Motel byl hodně drahej. Peníze jsou kulatý a ty utíkaj. Moc hodný lidi. /Martina/, když přišla ze školy, tak vona jí udělala sendvič a byla velice velice milá paní. Já jsem šla na cizizenship a vona mi šla za svědka ta paní. Tak říká: to je privilež pro mě, že mě někdo chce jako svědek tam. Já jsem řekla: já jsem taky moc ti vděčná. Potom jsme šli a našli jsme na cestě, kde je každé rok ta paráda, ta růžová paráda, nedaleko bylo pět baráků na jednom lotu, tak to jsme pronajmuli. Tam jsme bydleli asi rok a mezitím jsme... Míla Svobodů, ke kterému jsme jezdili každou neděli, potom pozdějc, když jsme tam bydleli, tak děvčata se spřátelily, než Eva se začala koukat po mládencích a ty kluci Machový byli oba dva velice, když my jsme přišli, tak přišli k /Martině/ a tak vona žárlila, že jsem říkala: my tam nebudeme chodit, protože to nemá cenu. Vona žárlila,

Machovi měli dva kluky a vona nevěděla, s kým by chodila, s Mírou nebo s Johnem. A voni vždycky přišli k /Martině/ a bavili se s ní, tak kamarádství shořelo. A von řekl manželovi, když jsme hledali tehda byt, tak von řekl: proč si nekoupíte barák? když nemáš downpayment, musela jsi něco složit, tak já ti ty peníze půjčím. Tak my jsme si půjčili od něj tisíc dolarů, ale přes banku. Potom jsme platili první mortydz a druhou mortydz na barák, aby jsme nebyli lidi, na který na tebe koukaj takhle kvůli dítěti. Ale potom jsem viděla, že dětičky můžou všechno dělat. Ta paní, co... já jsem řekla: why don't you want children? A to už jsem měla antipatii proti ní, a měla kluka, a vona říká: chceš to vidět? Vona říká: já mám ráda děti, ale já mám takový špatný zkušenosti, že když se odstěhuje, tak mě to stojí vždycky hodně peněz. Tak mě vzala do toho jednoho bytu, a byla krásně podlaha naleštěná, upravená a vona říká: když se vodstěhovali, tak jsem musela mít někoho, kdo ty parkety zbrousil a natřel, protože rodiče nechali děti... ty roll skates... a jezdily po bytě. Tak ty parkety byly kompletně zničený, tak museli... jestli všechny nebo mohli to nějak vyměnit nějaký, ale tohleto když se odstěhovali. Tak proto nechci s dětma, ale potom než jsme odešli, tak vona říkala: no jestli chceš, tak tobě bych to pronajmula. A já jsem řekla... už mi to bylo takový divný, že to slyším, já to chápala, co myslela, že když se někdo vystěhuje... půjčíš si auto, tak ti řeknou: tolik a tolik majlí si najela a musela jsi to auto mít v pořádku. No a tohlencto ten byt, když pronajmula, tak pronajmula v pořádku a když to dostala, tak dostala kůlničku na třísky. No, tak Míla... řekli jsme Mílovi, že máme potíže kvůli /Martině/ a potom taky jsme chtěli... Glendale měl dobrou reputaci na školu. Kalifornie teď už není tak dobrá, jak kdysi bejvávala. A ten Glendale byl velmi dobrej v tý době. Měli reputaci školy. Tak jsme se nastěhovali do tý La Cañady a koupili jsme si domeček, dvě ložnice, velkej obývac, žádná jídelna, v kuchyni byl jídelní kout. A taky tam byla pračka v kuchyni, kuchyně byla dosti veliká, ale všechno se muselo v kuchyni dělat. Byla jsem velmi spokojená tam, protože to byl lot, takhle obdélník, to byla ulice, ulice, ulice a soused. A ta sousedka měla jeden a půl lotu. Její barák byl na tý druhý straně, takže my jsme měli stoprocentní privát. To jsme chtěli tam zůstat, že to zvětšíme za nějaký čas. No a co se stalo. Že škola přestala vozit děti. A nad náma ta ulice mezi Foothillem a Cross Street děti nedostaly autobus. Ale nad Cross, ty bohatější lidi, ty dostaly děti autobus. A to bylo... podruhý si /Martina/ zlomila nohu. Tak ji museli vozit. A hned ty báby: jak to že /Martina/ to... Já jsem říkala... já jsem se ptala někoho, kdo by to vozil a nikdo se neměl k tomu, aby mně pomohl a vozil ji, no a mezitím si zlomila nohu, no tak nemůže chodit do školy. Já jsem řekla: já nejsem proti tomu chodit do školy, ale Foothill tehda, než postavili freeway, byla hlavní... jak bych to řekla... páteř toho severu. To si nikdo neumí představit. Chodníky nebyly. Tak ty děti, když šly, tak kousek chodníku tam byl a pak musely jít do jízdni dráhy... nebylo to daleko, bylo to asi jeden a půl majle, a já jsem řekla: ježišmarja,

takhle ona je od rána. A nikdy jsem nevěděla: umyla si zuby? jak byla voblíknutá? snědla jídlo? Vždycky jsem jí dala kartáček na zuby, na to jsem dala pastu, to mohla zahodit, kdyby byla fikaná. No ale do školy vždycky přišla načas. Aspoň jsem se na ní mohla spolehnout. Přišla domů, nikdo tam nebyl. Ráno vstala, nikdo tam nebyl. Já jsem říkala /Keanovi/ [respondentčin vnuk]: víš, ty by si měl žít jako tvoje maminka. Já jsem odešla ráno za deset minut sedm, vzbudila jsem ji, akorát jsem jí dala pusu na čelo, ((smích)) a vona sama jedla, sama přišla ze školy, byla sama, a ty tady nejseš spokojenej... maminka je ráno tady, nebo tě doveze do školy a když přijdeš domů, tak tady někdo je. A /Martina/ přišla domů a nikdo tam nebyl. Akorát si udělala... tomatopolívku. A já jsem vždycky pro ni udělala trošku rýže a když to vohřejvala, tak rýži tam do toho dala. A to bylo její zamilovaný, ((smích)) když přišla domů, že něco jedla. A já jsem to jednou zkoušela... že do té polívky dám hned rýži, a to nebylo vono, ta udělaná rýže, že to bylo s cibulí atd., tak to chutnalo úplně nějak jinač.

Druhý rozhovor

T: Dnes je třetího října 2007, druhý rozhovor s paní /Frances Polish/. /Františko/, minule jste skončila zhruba v té době, kdy jste se sem přestěhovali, vy jste hledala první práce, jak jste nakonec dvakrát nebo třikrát změnila práci, že náhodou jste získala práci v módním podniku a jak vaše dcera začala chodit do školy. A teď nevím, kde to bylo... jestli to bylo v Glendale?

R: Jo, nad Glendalem v Montrose, tam začala chodit do školy.

T: Tam jsme minule skončily... Jak to bylo dál?

R: No, pak jsme chtěli... bydleli jsme v motelu a vždycky když /Martina/ přišla ze školy, tak byla tak hodná, že jí udělala sendvič a /Martina/ mohla, kdyby chtěla, tam zůstat u ní, než my jsme přišli z práce. No a tak vona říkala: já myslím, že byste měli jít do nějakýho... najmout si nějaký byt nebo barák. Voni měli něco, tak nám ukazovali, ale prostě to bylo moc pro nás. Jeden měli na prodej, což byl velmi hezký barák, ale zase to bylo daleko do školy. Na kopci, tam, kde nakonec /Martina/ chodila do školy... My jsme chodili k těm známejm, Svobodovejm, tak ten říkal: proč si nekoupíte malej baráček? a nemusíte slyšet lidi: my nechceme děti atd. Což mi ukázali a já chápu, že nechtěli děti, ty lidi co udělali předtím. A tak jsme našli v La Cañadě... ne tak malej jako menší barák než by člověk potřeboval, ale byli jsme spokojený a byly tam možnosti, že bysme nastavili nahoru anebo mezi garáží a barákem mohly bejt dvě velký místnosti s koupelnou ještě. Měli jsme plány a najednou zrušili autobusy. První veliká ulice TEHDA byla, dneska už je to jiný, nad Foothillem byla ulice, která se jmenovala Cross,

a každej, kdo byl NAD Cross, od Cross nahoru, mohl jezdit autobusem, teda školní autobus, a my pod Cross, mezi Foothillem, já nevím, jak to bylo dole pod Foothillem, jsme nemohli brát... Já jsem říkala: oh my gosh. Tak tady další problém, protože my jsme odjížděli před sedmou hodinou, já jsem /Martině/ udělala snídani, dala jsem jí na zubní kartáček pastu, abych věděla, že si čistila zuby, a prakticky dala jsem jí pusu a odešli jsme. Tak jsem nevěděla, jak byla... A zajímavý, byla vždycky načas, že nezaspala nebo něco takovýho, že v tomhlectom směru jsem se mohla na ni spolehnout. Tak jsme jí potom koupili psa, aby měla společnost ((smích)) dneska by mě asi zavřeli, kdybych ji nechala pětiletou, pět a půl když jsme sem přišli, šest... sedm, samotnou doma. No a kolikrát jsem to Kevinovi říkala: víš, ty si to nevážíš, ale když si přišel domů ze školy, tak si tady měl mámu. Tvoje maminka neměla nikoho, udělala si polívku ((smích)) otevřela si konzervu a udělala si polívku a já vždycky udělala víc rýže, když jsme měli něco s rýží a vona si do toho dala, tak si moc pochutnávala... To jsme říkali: no, jak to uděláme. Protože NEBYLO to tak daleko, jak to vypadá, ale my neměli chodníky. A Foothill byl jediná velká ulice, kde to frčelo, jako když závodíště, ((smích)) a když ty děcka šly, tak musely, kousek chodníku tam bylo, potom dolů, a ten kopec byl až do té jízdny dráhy, tak ty děcka musely jít dolů kolem toho a jak jsou děti, hrajou si a blbnou a nevím co. Tak jsme říkali: v práci já bych neměla pokoj. Já jsem jezdila do Los Angeles a manžel jezdil od našeho baráku padesát dvě míle jednu cestu, no naštěstí von mě mohl vzít, tak mě vyhodil tam před tím, kde jsem dělala. Naštěstí to byla pěkná čtvrť. Dneska... nevím. Už jsem nebyla v downtownu, ani nevím, jak dlouho. No a tak to byl asi takovej určitěj začátek. Tak jsme potom prodávali barák a koupili jsme jinej a nějaká Francouzka nám, NEŽ jsme se mohli nastěhovat, když všecko prošlo... TAK DLOUHO byla v tom domě, že bylo už tma a když my jsme se stěhovali dovnitř, tak byla tma, neviděli jsme nic a voni nedodělali podlahu pod lednicí, pak jsem zjistila, že byl nověj na vodu tank a dali tam nějak starěj křáp, kde asi to museli brát- vzít na smetišti někde, a další, prodala mi záclony asi za 180 dolarů. Já jsem říkala: takový hrozně veliký okno, asi třicet šest fitů, přes celej barák jedno okno. Uvnitř ne, uvnitř to bylo rozdělený, tam byly schůdky z jedny místnosti do té druhý, prostě to okno bylo od jedny strany k druhý... já to chci zavřít večer a vona ((smích)) třetina je pryč... tak mě to dopálilo. Vona, měla jsem štěstí, vona přišla pro poštu, já ji viděla, já jsem šla ven a vona byla kanadská Francouzka a nadávala, neřekla jedno slovo slušný o Americe. A já jsem říkala: víš, ty mi tady říkáš, jaký jsou Američani a to a to, a nenašla si ani za jeden cent poklonu pro Ameriku a tady žiješ. A já jsem říkala: víš, ty by si měla bejt zavřená, protože to, co jste udělali... Všecky žárovky vzali, takže zase nám to chvíli trvalo, než sme si koupili tolik žárovek. ((smích)) A já jsem říkala: no, vy jste zloději! To byl nověj water heater a najednou je tam beat up one. Já jsem říkala: můžeš jít dovnitř a vzít si

to na záda a vzít si to domů a dát mi ten, co tady byl? No, já byla rozzlobená, že, sem se divila, že, sem ji nevzala a nezatřásla s ní. ((smích)) Prostě neřekla ani slovo. Jak předtím nadávala na Ameriku, ani slovo. Já, sem říkala: že se nestydíš, žít tady, jak žiješ a nenašla si... No, tak jsem šla na toho realtora, von říkal: s tím se nedá nic dělat. Potom asi se víc takovejch věcí stalo. A jak říkám, vona čekala, až byla tma... a já jsem se divila, její manžel vypadal jako takovej slušnej člověk a dvě děti. A jsem říkala: to je učíš pěkný věci, tvoji rodinu. Že se nestydíš! A já jsem říkala: mimochodem, HNED RÁNO, když jsem jsem zjistila, co jste udělali, jsem zavolala banku, aby vám to nevyplatila. Já jsem řekla: ty záclony ti nedám, protože to byl PODVOD. A kdybych to měla, bylo to moje a prodala, tak musím nechat ty záclony. Jo? To je built in... A vona říkala: já jsem ti to chtěla dát ČISTÝ! Já jsem říkala: čistý! a co tam v kuchyni pod tou lednicí, kde jsou ty kousky? Já jsem zabila tolik času, než jsem chtěla, aby... buď to harmonovalo tou barvou, anebo jestli to nebude to samý. Ale tady, když dojde sezóna, tak buď to vyhodí ten zbytek, už v tom potom nepokračujete. Tady každou sezónu, každej půlroku nový věci přichází. Soused mi říkal: kde si byla? A já jsem říkala: honím tady pro moji kuchyni dlaždičky, abych to dodělala. Protože tehdy jsem dělala všechno sama. Neměli jsme peníze na to vzít si někoho. A naštěstí jsem to vždycky udělala, že jsem byla spokojená. Kolikrát, když to odborník udělal, tak jsem... A já jsem byla tak nespokojená. Byl tam krásnej pool a ten pozemek byl tři čtvrtě akru, kdysi tam olivy všichni pěstovali... Za jeden a půl roku jsme to prodali a našla jsem lepší místo pro /Martinu/, akorát, že musela přejít přes Foothill, což, jak říkám, byla velká ulice a lidi jsou blázni. Tak tam jsem byla pětáctyřicet roků. Až teď, co jsem to prodala. Tam to bylo slušný lidi a tu a tam se najde nákej... jako teď ty orientální lidi, to jsou... to je kapitola sama pro sebe. To se nedá ani o tom mluvit. Tak to je ta jedna epizoda. Já to prodala z toho důvodu, že za prvé jsem šla dřív do penze, místo v pětadesáti v dvašedesáti, tak jsem dostala manželovo penzi a ta penze byla o... sto deset dolarů míň měsíčně, což je velkej ten, ale já sem řekla: to nevádí, tu a tam můžu něco udělat. A já měla moře zákazníků. Já jsem říkala: když bude nouze, tak jim zavolám, jestli potřebujou něco, protože dva roky mi nevolali a potom mi začali volat, že nikoho nemůžou najít, kdo by jim dělal práci jako já. Já jsem říkala: no fool like fool, hm?! ((smích)) A voni říkali: no, no, my jsme si zvykli na tvoji práci. A taky mi řekli, že jim někdy udělaj fitting, pak to ani neudělají, ale peníze si nechají. Vona mně řekla: všechno, co si slíbila, tak si udělala. Já na ní koukám, já říkám: what do you mean? Co má bejt? A vona říká: to by si se divila. Voni udělají tu zkoušku, fitting a pak vytáhnou špendlíky a nedodělají to. Já jsem si řekla: I would never do something like that, to mně je zákazník je zákazník. A vy jste platila, to je důležitý. No a takový věci se člověk naučí. Tady tolik cizinců, který chtěli zbohatnout přes noc, nebo koupí něco a něco na to nemaj, tak někde musej vokrát.

Bohužel, Amerika veme skoro každého... někdy je to velká chyba. My, když jsme přišli, tak jsme byli jako uprchlíci, a neměli jsme ani sponsora, takže nás vzali, dali nás do hotelu, ((smích)) třicet dolarů jsme dostali na tři lidi, zaplatili nám týden, což bylo... dvaadvaceti dolarů za nájem, a tím to skončilo, a dělej si co chceš. Protože když někdo měl sponsora, tak ten sponsor se o vás musel starat. Pro nás je American Fond for Czechoslovak Refugees, tak ty nám dali těch třicet dolarů, abysme měli na jídlo, ((smích)) a tehda za dolar pětadvacet jsme dostali litr mlíka, věku chleba, máslo, a nevím ještě co, a bylo to asi za dolar pětadvacet. Dneska člověk za dolar dvacet pět člověk nic nedostane. ((smích)) Ale bylo to... pro nás začátečníky velmi dobrý, že to nebylo drahý. Každý vám chtěl zaplatit MÍNĚ, než normálně... lidi byli placení. Já za války jsem se učila dělat klobouky, takže sem věděla od A až do Z všechno. A když jsem potom tam šla, tak mi dali – únijskej plat byl pětadesát dolarů a mně dal čtyřicet dolarů. Dal mi učednickou práci, já jsem to udělala a řekla jsem Carry, to byla ta vedoucí, řekla jsem: Carry, I don't think so I am going to stay. Proč?! Já jsem řekla: this work is for beginners, I learnt three years... And I know from A to Z everything. Tak jsem se sebrala, šla jsem k tomu vedoucímu, to byli většinou židé z Německa, od nás taky pravděpodobně, protože oni si potom měnili jména. Tak já jsem přišla k němu a říkám: Mr. Richard, you know? ty si mě vzal a já myslela, že mě bereš jako... kdo umí, já jsem se tři roky učila, jak jsem ti říkala, učila, takže něco umím a já málokdy jsem takový věci řekla o sobě, já vždycky radši jsem to dala trochu dolů, protože bych se styděla, kouknout se na někoho, že jsem lhala. A von říká: sorry, tak máš pět dolarů víc. Tak jsem dostala stejnej den pětadvaceti dolarů. A tak mně dali nejtěžší klobouk, kterej v továrně byl... tady malý obchody moc nejsou na klobouky. Ty jdou do továrny a tam to kupujou. No, tak mi dali nejtěžší klobouk v továrně a já jsem řekla: já vám ukážu, co je práce, když jsem viděla ten vzor, já jsem říkala: já, kdybych byla nákupčí, tak to nekoupím... canoury uvnitř, hrozný. Já jsem to udělala, tam nebyla vidět vespod ani steh, tak jsem řekla Carry: tady máš klobouk, co chceš dál? A vona se na to podívala a zůstala stát úplně jako zmražená. Já jsem říkala: what's wrong? Pár slov jsem věděla. Já jsem říkala: what's wrong, anything wrong? Vona říkala: já jsem neviděla takovou krásnou práci. Já jsem říkala: já jsem ti říkala, já jsem tři roky se učila. Vona šla, ukázala to šéfovi, von přišel, udělal mi poklonu a dal mi dalších pět dolarů ten den a vona ta vedoucí vzala a šla od jedný k druhý po těch stolech, kde ty pracovaly a řekla: that's I called WORKMANSHIP! A to jsem měla hned přátele. A jedna tam byla Slovenka a to byla taková opravdu komunistka, pořád se mě vypytovala, proč jsem utekla. Já jsem říkala: já jsem ti to řekla, z politickejch důvodů, jsem neměla právo, co každěj jinej, kdo byl jejich člověk, já jsem na to právo neměla. A zase se mě ptala, já jsem se na ní podívala a já jsem řekla: Mary, what do you want from me? I told you. Já jsem řekla: jenom si to nech pro

sebe, ale utekla jsem, protože sem někoho zabila. ((smích)) Vona se na mě koukla, já jsem řekla: don't be surprised. Jo? nebuď překvapená. Ta mě potom udala... Ta designer, co tam byla, tak chtěla, abych s ní pracovala, protože vona neuměla nic. Jestli to byla její práce, co jsem já kopírovala, tak to byla hrůza. Tak jeden den mě tam šéf dal a druhý den ráno vona chodila v deset a my jsme začínali v devět, tak Carry řekla: you're my girl. Tak jsem byla v dílně. Ta přišla, řekla: what do you doing here? Já jsem řekla: Carry řekla, že mám pracovat pro ni. Tak vona hned na šéfa a šéf řekl jo, můžu jít. Tak jsem byla hned ((smích)) první týden v designing roomu, v modelárlně. A vona opravdu nic nevěděla. Uměla namotat něco nebo prostě něco musela umět, ale když jsem já tam přišla, tak vždycky ty nejzákladnější věci, to jsem vždycky já musela dělat. Voni mi začali dávat práci domů, ta Slovenka se to dozvěděla a hned šla na Únii, já jako designer assistant jsem nemusela do Unie, ale věděla jsem, že ta potvora sedí na mně. Já jsem říkala: víš, Mary, ty musíš bejt strašně zlá ženská. Protože komunisti mě nedonutili, abych podepsala komunistickou přihlášku, a tady v Americe, co si ty udělala. Já NEMUSÍM bejt v Unii, protože já jsem designer assistant. A ty lidi, co pracovali v tý továrně, tak ty se přihlásili. Nevím, co jim to pomohlo. ((smích)) /Eduard/ vždycky se ptal: kde máš tu tvoji komunistickou legitimaci, ((smích)) když dělal daňový přiznání. ((smích)) Věděl, že mě vždycky podpíchl. No ale vydržela jsem to. Vždycky, když jsem někam přišla, tak jsem chtěla pracovat jenom jako děvčata, sezónně. Protože my máme za rok dvě sezóny, jarní a zimní A ani jednou se mi to nepodařilo, aby mně řekli: nemáme práci už. Tak já jsem celý rok dělala. A kvůli /Martině/ jsem to chtěla, jsem si říkala: to je výborný, já zůstanu s ní a v tom... New York... Mně se líbilo v New Yorku, já jsem měla možnost, že jsem mohla odejít od jednoho... v pátek jsem řekla: já nepřijdu už v pondělí. A už jsem mezitím měla něco jinýho. Nakonec jsem během roku docílila, že jsem dostala sedmdesát pět dolarů. Tehda to byly velké peníze. Pak, za tři a půl roku, jsme se rozhodli s celou partou, že se nastěhujeme do Kalifornie a důvod byl: jeho strýc byl tady v Kalifornii, teda ve Státech, dvacet pět roků, a pořád vykládal o Pasadeně. Tehda asi Pasadena byla zdroj všeho. A manžel chtěl pořád mít v zahradě citróny a palmu. A von tak o palmu se staral, že palmu ubil. ((smích)) Pořád vodu, a ta shnila. Tak vždycky ho mrzelo, že nemá palmu. ((smích)) Nakonec jsem koupila dva keře citrónu. My jsme měli velmi dobrýho obcho- co měl zahradnictví a my jsme tam kupovali pro vlčáka maso, koňský maso, a já jsem mu říkala: já bych chtěla citrónovník. Protože Akron, to byl takovej levnej obchod, tam se dostal citrónovník za dolar devadesát osm. A von mi obstaral nejlepší, to bylo třináct devadesát osm. Von říkal: to je nejlepší zboží, co jsem pro tebe dostal. Tak jsem nevěděla, kam to mám posadit, protože copak já vím, má to bejt na slunci, nemá to bejt, protože to je písčítá půda tady. A jedině, že koupíme něco a smícháme, takže to prosperuje. Tak ten

jeden půl roku a nic. Tak jsme to přesadili někam jinam, a začalo tam bejt pár citrónů a měli jsme návštěvu z Pasadeny, Brožkovi, a voni adoptovali kluky a byli asi tři roky starý, ty šli ven a othali těch dvanáct citrónků, to byly malinký asi jako můj nehet a od té doby ani Ň, ani jeden. Tak jsme měli barák v Palm Spring a tam byl velikanánský pozemek a v tý půdě se dařilo tomu citr- a tak jsem vzala jednou na víkend, když jsme tam jeli, citrónovník, tam jsem ho zasadila a byl v pořádku. Tak jsem vzala tenhlecten druhěj a na místo, kde bych nikdy neřekla, že to bude dobrý, dala jsem tam ten bush, za půl roku byl desetkrát tak velikej. Můj manžel měl každej den jeden citrón. Tak proto jsem chtěla mít citrónovník. A to byl NEJLEPŠÍ citrón, jakej kdy jsem měla. Když jsem to nosila potom děvčatům do práce a tý Elle, ta Němka, co mi dělala vlasy, její syn byl nemocnej a nemohl žádný takový ty sladký věci, akorát vodu s citrónem. Já jsem nosila jak soumar, vždycky jsem jí vzala kytku, když jsem nepřinesla kytku, tak její zákaznice říkaly: co se s ní stalo? je nemocná, nebo nepřišla? vždycky jsem jí donesla růže. Já jsem měla moc hezký růže a potom jsem jí donesla dva ty shopping bags s těma citrónama. Já nevím, kolik roků jsem jí to nosila. No, to byla tak epizoda, jak jsme začali v tomhlectom baráku. Pak manžel onemocněl a zemřel. Bylo mu padesát devět akorát. V září mu bylo padesát devět. No a dostal se z toho. Von měl tolik záchvatů, že můj doktor, kterému jsem věřila opravdu, to né jenom že chodil do školy, ale von... jako mně praskly oba dva bubínky, ani jednou se nezapomněl se podívat, aniž bych já něco řekla na moje uši, ten měl pamatováka úžasnýho, jak otevřel papír, možná že tam měl poznámku, hned se mně koukal do uší, protože on měl obavy, když mně praskly, že se tam udělá blána a potom ztratím brzo sluch... Přišla jsem domů a manžel se vmlouval, že nedal jídlo na plotnu, že to nevhřál, tak říkám: big deal, to se vohřeje za chvíli. A šla jsem do ložnice, hned jsem se převlíkla, jdu zpátky a koukám na něj a von bílej jak stěna a já jsem říkala: co ti je? – Ale no, není mi dobře, akorát řekl. – Seš úplně bílej, tak to musí bejt něco... Neřekl mi, že má bolesti na srdci. Já jsem říkala: zavolal si Peterse? Von říká: jo, hned, a von je na dovolený. A to bylo asi v pátek večer. A já jsem to začala počítat, kolikrát měl zásah, já jsem říkala: mně se to nelíbí. Já vím, že my jsme měli vždycky smůlu, jsme byli zvyklí na Peterse, jeho zástupci, ty by ho umordovali za chvíli. V pondělí ráno, když jsem volala nemocnici... ten doktor mi nařídil, že ho mám vzít do nemocnice... tak se šel vykoupat, musel se voblíct. Tak jsem řekla: tak pojd'. Eště doktor se mě ptal, jestli řídím, jestli jezdím. Já jsem řekla: jo. – Tak okamžitě ho přivez do nemocnice, já všechno zařídím. Tak jsme přišli do nemocnice v Glendalu... tam bylo Mexikánů, a ty řvou. Možná, že ta cizí řeč je tak pronikavá, ale já jsem byla nervózní, pochopitelně, a stáli jsme tam v řadě, a teď najednou jedna z kanceláře volá a říká: ty tam! na /Eduarda/ ukazuje: come here. Každěj se obracel, kdo, koho volá. A vona řekla: ten, seš v hnědým obleku. No, tak jsme věděli, kdo to byl. ((smích)) Von

říká: já můžu čekat. Vona říká: no, come. Tak přišel a vona říká, hned do těch velkejch dveří aby šel a mě vystrčili a jeho tam nechali, teď jsem tam čekala. Někej fotbal byl. To řvalo taky, ta televize a já byla jako trní, a potom za půl hodny, já nevím, za tři čtvrtě hodiny mě zavolali, už byl na těch aparátech napnutej a první bylo, /Eduard/: já chci, jestli tady zůstanu, já chci jít do mýho pokoje pěšky, ne aby mě vezli na tom... na těch, jak se to řekne česky...

T: Na vozíku? nebo na lehátku?

R: Na lehátku. A já jsem říkala: no, já myslím, že je to možný, ale musíme se zeptat doktora nebo tý ošetřovatelky. A já jsem říkala: víš, ty máš všechny aparáty, jak chceš jít do svýho pokoje? V tom přišla ošetřovatelka a von jí to říká a vona říká: no, je to možný. Neřekla mu ne. Říkala: já se jdu zeptat, jestli je to možný. Tak šla pryč... voni umí jednat s těma, protože jsem slyšela, že mají velký požadavky tydle lidi, který mají něco se srdcem. A vona přijde zpátky a říkala: je to možný, ale v tvým případě, víš, ty máš tolik těch aparátů, to znamená, my to odpojíme a musíme začít nanovo. Hrála skoro domino. Víš, když to odpojíme, ztratíš hodně času, než ti to zase dají. Tak jsme šli a já jsem řekla: za ty peníze, co budeš platit, tak je nech, ať tě nosí. ((smích)) Protože v tu dobu zrovna jsme neměli žádnou pojistku a manžel se osamostatnil, protože Kennedy nám dal hroznou ránu tady v Kalifornii, jelikož Kalifornie nebyla PRO něj. Tak von všechny ty veliký továrny měly vždycky kontrakt se státem, kontrakt s někým a von dodělal, ale už kontrakt neobnovil. Tak tady byla HROZNÁ mela, lidi se stěhovali pryč, že věděli, že to udělal Kennedy a my jsme nevěděli – my jsme kupovali barák, našetřili peníze, koupili jsme barák a pronajímali. ((smích)) To bylo nejhorší investice, jakou jsme udělali, protože lidi vám dali zpátky... dostali čistej barák, a kůlnička ((smích)) na dříví, na spálení zůstala z toho domu. Tak jsme říkali, když se budeš stěhovat tam do toho státu, který volily pro Kennedyho, tak voni dostali kontrakty, takže tady nebyl problém najít zaměstnání v tu dobu. Manžel říkal: já nevím, začal jsem ten business insurance, a mně se to nezdá, než bysme prodali ty baráky, to znamená já tam musím bejt, ty tady musíš bejt než se to prodá. Tak jsme se rozhodli, že ne. A jak říkám, začal opravdu pracovat [...] No, tak začal prodávat... von byl s lidma... uměl jednat, a von byl hrozně inteligentní člověk, sečtělej, no tak lidi ho měli rádi, že se pobavili mimo to, že dali nějakou pojistku za pár dolarů a von jim to vždycky vyřídil. No, tak najednou udělal velkej kontrakt s nějakou velkou firmou a když jsem přišla domů a von říká: zítra budeme podepisovat, doufám, že to vyjde. Když to vyjde, tak budeme mít trip kolem světa a eště nám zůstane hodně peněz. No a nato onemocněl. Asi to napětí, jak říkám, co Kennedy udělal s těma kontraktama a potom hledat zaměstnání a nanovo začínat, že... von byl chemik, a nebyl nákej prodavač toho... těch inšurencí. Napřed než začnete, tak musí bejt určitý školení, to je, co Kevin teď dělá, jeho otec má kanceláře a taky prodává pojistky. A ten se vybuřoval dobře,

protože lidi ho maj rádi, von je solidní člověk. No, tak teď to Kevin taky dělá, příští týden myslím, že půjde zas na další... když chce něco prodat, tak musí mít zkoušku, musí projít zkouškou a pak to může dělat. No, tak manžel hrozně rád se učil, hrozně rád chodil do školy. Ten, kdyby mohl až do smrti chodit do školy, ((smích)) tak to by bylo jeho. [...] No, tak začal a celkem dost byl v tom šikovnej... a nato onemocněl a i když jsem ho vzala do nemocnice, tak jsem počítala: sedmnáct zásahů měl. A nechtěl do nemocnice za nic na světě. A když jsem ho vezla do té nemocnice, tak jsem řekla: tak jsem všechno dělala, co si chtěl a teď budu dělat to, co jsem hned měla udělat, když jsem přišla domů. Zavolala jsem doktora, tam byl zástupce od Peterse, a von říká: okamžitě do nemocnice. [...] A přišli jsme k autu a já jdu, že pojedou, a von říká: ty chceš ject? – evropsky, mužsky – mně nic není a bereš mě do nemocnice. [...] Byl asi čtyři neděle v nemocnici, každé den nás stál 550 dolarů, TEHDÁ, to bylo mimo léků atd. a doktorů, to bylo jenom nemocnice. Přišel domů, já jsem chtěla zůstat doma a doktor říkal: zůstaň, dokud můžeš pracovat. A von bude ok, že může bejt sám. Tak to zkus, protože já nepotřebuju dva nemocný lidi. Protože von věděl, že prostě bych se vo něj asi starala... Říká: nic nedělej, udělej, abysi byla zdravá, pro něj. Teď bude tě potřebovat. A tehda, asi v myšlenkách měl, že možná by ho operovali, do by pass [...] já ti dám moje slovo, že kdyby se něco stalo, tak ti zavoláme. [...] a jsem říkala nurse: jak to vypadá? Vona říkala: není to dobrý. A já jsem říkala: dali jste avízo doktoru Petersovi? A vona říká: von je tady. Chceš s ním mluvit? A já jsem říkala: jo. Tak jsem říkala: hi, doctor, what do you think? A von říkal: it looks bad. Když vydrží, to byl byl zázrak. A von to překonal, šel domů a byl doma asi deset dní. [...] Voni říkali, že by potřeboval operaci. Ta operace, se ptal doktora a von říká: 27 tisíc, TEHDA. Von zemřel v 1978. V tu dobu to bylo jako milión dolarů dneska, jestli ne víc. Von říkal: to nechci. A jestli mu zaručujou a voni: nic takovýho nemůžeme udělat, zaručit. Zatím všechny operace, co jsem dělal, tak byly úspěšný, ale nemohla jsem NIKOMU říct: jo, to je nejlepší věc, kterou můžu udělat, ale jak ta operace dopadne... To sám řekl, že: nevidím dovnitř. Tak /Eduard/ odmítl. Byl tam asi 14 dnů, začalo se mu dělat špatně, tak možná že kdyby měl operaci, tak já jsem řekla: no, tak to budeme splácet, máme jeden dům extra, tak to prodáme. No, to je přece na stáří, to jsme kupovali, že bude pro nás na stáří pro nás extra příjem. [...] devatenáctýho... decembra, pořád si...

T: Prosince.

R: Prosince.

T: Můžu Vám dát teď pár otázek?

R: Jo.

T: Můžete ještě jednou říct, proč jste odešli? Důvod k emigraci.

R: Proč jsme odešli? Manželův otec měl velkoobchod a prodával pro střední Evropu ty čiklets, chewing gum, ze Švýcar dovážel Toblerky, Tobler čokolády, ze Švédska měl ty rybičky a potom chemikálie a než všechno tohlecko propuklo, tak řekl, že by chtěl, aby /Eduard/ převzal od něj ten business.

R: No a pochopitelně /Eduard/ jako chemik řekl otci: jo. A tak tam začal s ním pracovat. A nato zavírali velký velkoobchody atd. Starýho pána nezavřeli, ale manžela zavřeli, že je syn vykořisťovatele atd. No a tím to začalo. Potom byl v Plzni, kde připravovali tábor pro faráře a pro, říkalo se tomu bibláře, který studovali bibli, no a to bylo někde u Plzně, teď už si nepamatuju kde, ale prostě to bylo v Plzni. No, a já sem vo tom nevěděla, a von se rozhodl... dali jim dovolenou, a von se rozhodl ještě s jedním, že utečou.

T: V kterém to bylo roce?

R: To bylo v roce devatenáct... čtyřicet devět. Já nevím, jak dlouho tam přesně byl, asi tři měsíce, když se rozhodl, že... totiž ten takzvanej bachař šel po manželovi. Tam pracovali ty, který zabili někoho, zavraždili. A von nebyl zvyklej s lopatou pracovat, tak měl samý pučejeře, začalo se to otevírat, tekla krev a von řekl tomu bachaři, jestli by mu něco dal na to, že jinak nemůže házet lopatou. A von mu řekl: ty dobytku, ty si zaslouhuješ. Vokrádáš lidi. – Jako tím, že byl zaměstnavatel, tak vokrádal lidi, atd. A vedle něj byl jeden, kterej zabil někoho a von se na toho bachaře podíval a řekl: proč mu nedáváš lékařský ošetřování, jak ti může pracovat? – Byl to primitiv, ale zastal se manžela a von říká: jestli mu nedáš pokoj, víš, já už sem zabil někoho, tak vezmu lopatu a zabiju tě. – To ten chlap řekl. Ten se vystrašil, protože to jsou lidi, kterým už na tom nezáleží. Tak ho vzal na ošetřovatelnu, tam mu to zavázali, protože opravdu krvácel. Já nevím, jak to bylo, že dostal propustku na víkend. Tak se dostal ven, tak se rozhodl, že nebude... házet lopatou pod komunistickým režimem. Říkal: ať se stane, co se stane, já nemám právo na nic. No tak utekl a...

T: Do Německa?

R: Jo. Do Německa.

T: On se potom pro vás vrátil?

R: Potom, když mně všechno vzali, protože já jsem měla připravený peníze, /Martina/ potřebovala tu operaci. No, tak to mi všechno zkonfiskovali. Auto, který jsem měla zákazníka, a loď. Ty peníze, co jsem měla, ty taky. Tak jsem říkala: co já budu dělat? Já do práce nemůžu, vona byla v tom biomechanickém aparátku, a tak potřebovala čtyřicet hodin, někdo aby byl kolem ní. A doktor říkal, aby... můj tatínek měl vodu na plicích, ta voda mu obolavěla plíce,

tak ho chtěli poslat do Tater. Doktor řekl: ne, tam je tolik lidí s tuberkulózou a tvoje plíce jsou bolavý a to by si dostal tuberkulózu a bude zle. Tak nařídil mamince, že musí – von byl hodně štíhlejší, vysokoší, tak nařídil, aby ho krmila, aby přibral na váze. Tak se to mamince podařilo, že za pár dnů, nevím už dneska přesně, tatínek nabral deset kilo. Místo mlíka dávala mu smetanu... a tatínek přibral. A vypadalo to, že je to dobrý, tak potom ho doktor nechal jít do práce. A za nějaký čas zase onemocněl, a to už mu v nemocnici vytáhli tři a půl litru. Předtím to bylo přes čtyři litry.

T: Váš muž se pro Vás vrátil. To bylo někdy v 50. roce?

R: Ano.

T: A jak dlouho jste bydleli v Německu?

R: Dva a půl roku.

T: V táboře jste říkala?

R: Jo.

T: A tam jste pracovali?

R: Ne, kdepak. Nad náma byli Sudeťáci. Ty, když by nás mohli oběsit ((smích)) tak by to udělali s láskou.

T: Vy jste dostávali nějakou finanční dávku? Nebo z čeho jste žili?

R: My jsme tam bydleli a jídlo nám dávali. Nemusím vám říct... ráno kafe, to každý říkal: to umyli všechno nádobí včera, ((smích)) tak teď nám dávají kafe. No, měli jsme hlad, to je bez debaty. Já jsem měla nějaký šperky, tak jsme to prodávali, když /Martina/ potřebovala nějakou pomoc po té operaci.

T: Vy jste uvažovali o vícero možnostech, kam odjet...

R: My jsme měli možnost... to vždycky poslali hlášku, že ten a ten stát by vzal nějaký lidi. Tak my jsme dělali medikl na každý stát, ((smích)) kterej nám přišel pod ruku. Nakonec my jsme v čtyřicátém sedmém roce byli jedni z prvních, který jeli na dovolenou do Jugoslávie. Tak ten dotyčný pán, co tam byl, řekl tomu americkému zástupci, aby něco udělal pro nás, že my nemáme možnosti nějak se někam jinam dostat, a že z Československa nepustili nikoho ven, tak voni udělali: kdo byl v roce 47 za hranicema, v jiným státě, tak ty můžou emigrovat do Ameriky. A tak jsme si zažádali a...

T: Můžu se zeptat na důvod?

R: To byl důvod, že jsme byli za hranicema.

T: A to je konec. Tadyto byl důvod.

((smích)) To bylo vono. Voni nevěděli, jak by ten zákon udělali, tak takovou hloupost vzali. No, ale prostě nám to pomohlo. Protože my jsme neměli žádný sponsory. My, když jsme přišli,

tak to byla zrovna doba, kdy hranice se předělaly. Napřed to bylo, že to hlídali a potom byla první zóna, druhá zóna a třetí zóna a ve třetí zóně už po vás stříleli. To vám neřekli: zastav! – A že by vás vzali do žaláře. A tak chvíli nikdo se nedostal ven, protože nevěděli nikdo, jak to bude chodit. Jestli je to dobrá věc, nebo ne. No, von žádněj útěk nebyl dobrej. To bylo veliký riziko... risk velkej. A takhle ty kluci, který to dělali, pracovali buď pro Francii nebo pro Ameriku nebo pro Anglány, tak ty donášeli zprávy, ty chodili sem a tam. A manžel byl pár měsíců dřív, tak to sledoval, protože dostal zprávu přes americký úřady... ten co tam byl Američan, tak jeli do Německa, a kdo, jestli ten šofér nebo voni, ale poslali auto pro manžela do lágru, vzkázali mu, že mně všecko vzali, že asi tu operaci /Martině/ nebudu moct dát. No a tak von se rozhodl, že nějakým stylem pro mě... ale já o ničem nevěděla, tohle všecko bylo dělaný v Německu, já sem v tom nic nedělala. No a najednou jsem dostala zprávu, že je tam a že pro mě přišel, tak jsem sbalila věci druhý ráno, odešla, zamkla a tím jsme skončili. Vlakem jsem jela asi pět hodin a do dneška nemůžu přesně... kde to bylo... najednou jsem to zapoměla. Tam čekal. Kufry mi nedošly, tak jsme museli dvě hodiny čekat. To byl nervák. Pak jsme se v osm hodin večer, když už bylo, to bylo v... v aprílu...

T: V dubnu.

R: V dubnu. Už byla tma, v osm hodin. A ten kluk, kterej převáděl a dělal tu takzvaně podle našich špionážní... zpravodaje. Tak ten se tam narodil a znal každej kámen. Protože my jsme nemohli jít po cestách. My jsme museli jít polema a takhle. Já jsem měla /Martinu/ na ruce, jí bylo dva a půl. Vzala jsem takovej menší kufr, vlastně takovou tašku jsem ušila – dostala jsem od někoho takový semišky, semišový kůže – tak jsem si udělala tašku, kterou jsem vypořádávala, tam jsem /Martině/ dala polštář a různý věci, bohužel ten aparát jsem nemohla vzít, protože to byla těžká věc, no a nějaký věci pro mě, což bylo strašně málo. Já jsem si vzala na sebe šaty a na ty šaty jsem si vzala sukni a sako a kabát, takže jsem měla pár věcí a pro /Martinu/ jsem vzala nějaký věci. Bohužel všecko bylo bílý, ((smích)) což do lágru to byl zabiják. Přešli jsme bez úrazu. Akorát já jsem měla kožešinu, kterou tady ještě mám, takovej límeček se tehda nosil, tak jsem to dala na /Martinu/ a malá to měla jako kabát. No a v noci, protože je tma, když svítí měsíc, tak to se nechodí přes hranice. ((smích)) Byla tma, přišli jsme na cestu, kde jsem museli přeběhnout cestu a zase jít nahoru a já jsem spadla a jak jsem spadla, tak, ta kožešina byla na patentku, se odepnula a spadla, /Martina/ se začala třást zimou. Já jsem říkala: počkej, /Eduarde/, počkej. Tak ten kluk to znal tak přesně, kudy jsme šli, tak šel zpátky a našel tu kožešinu. To zachránilo, že /Martina/ nedostala zápal plic, protože byla zima. Tak jsme dorazili v šest hodin ráno přes hranice a tam jsme zastavili v nějakým statku u Němců. Ty nám dali něco k snídani. Pak, jedna paní měla s náma jít a vona se smála, že vona nikam nepůjde

atd. Tak to bylo takový riskantní pro nás, jestli vona to udá, ohlásí nebo ne. Naštěstí ne. A její syn přijel, von tam pracoval pro nákou paní Sentu, která zastupovala Švédáky, tak mu dala k dispozici auto, von byl šofér na ten den. Přijel na hranice, naložili jsme auto, ((smích)) to jsme byli jak slanečci. Ale štěstí, že jsme to přešli. Tak nás dovezli potom do lágru a tam jsme zůstali dva a půl roku.

T: Kolik vás šlo přes hranici? Vy, dcera a manžel?

R: Já, /Martina/, manžel a ten mládenec, kterej to tam znal. Ale ten byl taky v lágru, ten pracoval pro nějakou tu špionážní, zpravodajskou tu... kancelář. Ale NIKDY jsem se nezeptala na jeho jméno a nic takovýho.

T: A to byl Čech?

R: Jo, Čech, kterej byl tam narozenej.

T: Vy jste mu za to něco dali, nebo to on udělal pro Vás zadarmo ten převod?

R: Jo, voni počítali tam, co mi tu zprávu, pět tisíc a manžel mu zaplatil taky pět tisíc korun, což bylo hrozně riskantní pro ty lidi. No a takhle jsme začali...

T: A co vaši rodiče? Vy jste asi neměla čas jim říct...

R: Ne, voni to nevěděli. Ta situace byla taková, že asi je to nepřekvapilo, protože, jak jsem říkala, já neměla právo na nic. Každěj jinej, kterej byl v sympatii s tím režimem, tak mohl dělat podle takvanejch zákonů, a já ne. Já jsem neměla absolutně právo na nic. Já jsme měla dva roky starý dítě, a to mě pořád honili do práce. Já jsem říkala: já bych chtěla do práce, ale kdo mi dá 24 hodin se starat o /Martinu/. To mi musíte dát písemně. Jestli mě zavřete. Ten jeden mi vyhrožoval, jestli jsem mu řekla, ((smích)) že když mě zavře, tak budu v dobrý společnosti. ((smích)) Já toho člověka vidím, von byl vysokej a já jsem myslela, že von vylítne do vyššího patra přes... ((smích))

T: A když jste se dověděla, že pro Vás muž přišel a že máte odejít... byla jste ihned rozhodnutá, že půjdete, nebo jste o tom uvažovala?

R: Jo, já jsem věděla, že já mám jedinej možnost, abych mohla volně žít, utéct. Protože jsem věděla, všechno, co jsem dělala, jsem dělala špatně. Hlídali mě, všechno možný. To byl takovej divnej život.

T: Uvažovali jste o tom, že byste zůstali v Německu?

R: Ne, ne. Protože tam když jsme byli v tom lágru, to byli samí Sudeťáci...

T: Nemyslím v lágru...

R: Prostě ta antipatie vůči nám, co měli Němci, ta pořád byla. A voni neměli pro ty, co byli vyhoštěný z Čech, práci. Ty na tom byli tak jako my, akorát dostal zaměstnání, protože ten lágr

potřeboval někdo vést. Tak tam bylo pár lidí zaměstnanejších a já ani nevím, ty kuchaři, jestli byli Němci nebo to byli naše lidi ňáký, který byli kuchaři.

T: Takže jste měli namířeno mimo Evropu. A nakonec to byla Amerika. USA.

R: Jo, to bylo nejvýhodnější. My už jsme podepsali kontrakt pro Austrálii.

T: Proč Amerika byla ta nejvýhodnější volba?

R: Každý vždycky mluvil o Americe a ten od manžela strýc, ten to vychvaloval a nadělal tam peníze, a když přišel, tak si mohl koupit zpátky to, co ztratil v těch koníčkách, tak si to koupil a pořád si mohl dobře žít.

T: Můžete říct, než jste se dostala do Ameriky, jakou jste měla představu, jak se tady žije?

R: Jsem si nedělala žádnou představu, ale chtěla jsem jít tam, kde můžu zase začít žít jako člověk a mohla si vydělávat, abysme mohli jsme začít nový život. [štěkot psa]

T: To bylo k té době, než jste se rozhodli odejít... když už jste z Československa odešli, umíte říct, co pro Vás byla velká změna v životě?

R: Nejhorší bylo, že člověk přišel do cizí země. A teď všechno jsme se museli učit. Jejich styl. Lidi nadávali naši. Já jsem řekla: podívejte se, já si myslím, že my se musíme přizpůsobit, že Amerika nebude kvůli pár Čechům se předělávat. ((smích)) Tak například. Já jsem šla nakupovat a chtěla jsem krupičku. A ne a ne a ne nic najít, nic, co bych poznala. Tak jedna paní ke mně přišla a říkala – zajímavý, nemluvila jsem, ale rozuměla jsem – že mě hlídají. Já jsem byla tak dlouho v tom obchodu, ((smích)) že najednou jsem byla nápadná. Když jsem přišla do obchodu, když jsem byla doma, tak každý mě respektoval, a tady se na mě koukaj jako na zlodějku. ((smích)) Tak jsem přišla do hotelu, tak jsem říkala: tak jsem hledala krupičku a udělali pomalu ze mě zlodějku. To byly takový... nárazy. Takový... člověk nevěděl, co si má myslet o tom. Když jsem byla doma, tak každý mi věřil a jako respektovali mě a tady když jsem přišla, tak se na mě koukaj jako když ((smích)) ... Ale já se nedivím, voni tady je tolik zlodějů, který nemaj peníze, no tak si něco musí ukradnout... Já jsem jí řekla té paní: I don't know!

T: Na co lidi nadávali?

R: Nikoho nemáme, kdo by nám pomohl a tohle a takhle. Zapomněli, že my jsme přijeli přes Czechoslovak American... American Czechoslovak... teď jsem to zapomněla. To byl úřad, tam byl jeden, co byl ňákej důstojník, ten to vedl a organizoval. Dali nás do baráku, kde kdysi byly byty, za tu dobu po válce se začalo stavět, tak se stěhovali z Manhattanu ven. Tak to udělali z toho hotel. Například ten byt byl: jedna ložnice, potom byl asi obývací a druhá ložnice, jedna koupelna a jedna kuchyně. Bylo nás tam deset na jednu koupelnu. A byla tam Cymbálová, tu

jste poznala, ta, co vás vezla, a nějaká paní Řezáčová. Cymbálovi měli kluka, Vlád'u a my jsme měli /Martinu/. Tady naše ložnice, tady jejich a uprostřed byla paní Řezáčová, ta měla dvě děti. No a jedna koupelna, což na deset lidí je... ((smích)) No a pak jsme hledali něco. Dostali jsme po nějakým čase malinkej byt, kterej byl... ani to nebyla jedna místnost oddělená od tý druhý, měly jenom takovej oblouk. No, tak to jsme si pronajmuli. A potom tam byla nějaká Maďarka, a ta jako pravá Maďarka nenáviděla nás, tak jsme se odstěhovali do většího bytu, což byl hezkej byt, ale taky ty lidi koupili dům, tak se vystěhovali. Tak tam jsme byli asi dva roky. Potom, když děti zbili /Martinu/, že nemluvila anglicky, tak manžel si vzal dvě zaměstnání. Na Kolumbijský univerzitu a v cukrovaru.

T: Byl pro Vás cizí jazyk náročný? Vy jste uměla anglicky?

R: Ne, ne. To víte, já už jsem potom v Praze nestudovala. Protože naši měli vilu, teď jsme byli v Praze a tam to stálo hodně peněz, jako každý velký město. Maminka už musela zavřít tu její živnost, vona byla švadlena a za tu dobu, co jsme byli v Košicích, tak vyučila deset děvčat. A vždycky měla nejlepší reputaci, ty děvčata, co vona učila.

No, potom v Praze, všechno bylo na lístky, všechno bylo tak těžce dostat. Tak když člověk potřebuje různý věci, který dávali ty lidi těm, kteří tam bydleli. My jsme tam nebydleli, tak my jsme nebyli obeznámený s těma lidma. Tak maminka... tu a tam ušila něco. Vona by měla hodně, ale my jsme neměli místo. My jsme byli tak, jak teď já mám tady skladiště, tak bylo to trochu lepší zorganizovaný.

T: Vy jste minule zmínila, že jste uměla německy.

R: Jo, no školní němčinu...

T: A angličtinu vůbec ne?

R: Ne, ne, vůbec ne.

T: Tak tu jste se učila tady, jak jste šla do práce, tak jste to chytala...

R: Já jsem se naučila počítat do desíti. Když jsme dělali v tom sběrném táboře, když jsme čekali, než vyplujeme. Potom jsem si říkala: do desíti? no to je blbost. Tak jsem se naučila do dvaceti. A nějaký: may I have a takový ty normální... požadavky, když něco jsem chtěla, tak vždycky takovou nějakou větu jsem se naučila. A když jsem jezdila autobusem do práce, tak jsem měla takovou malou knížtičku, vždycky mužský přišli a říkali: oh, you're not American? Já jsem říkala: ne. To člověk, to je zajímavý, že jsem celkem DOSTI pochopila, co lidi říkají, i když jsem to neznala. Takže jsem věděla, když mi kouká do té knížky, SLUŠNÝ, to nebylo něco sprostýho. V práci jsem se vždycky naučila, co potřebuju, jako stuhu a tak. V New Yorku jsem pracovala pětatřicet hodin a když jsme přišli sem, tady se pracovalo čtyřicet hodin. A menší... tady bylo pět továren v celým Los Angeles.

T: Ale nechodila jste třeba na kurzy angličtiny? Nebo ano?

R: Já jsme začala se učit večer, jsem šla do večerní školy. A ten týden poté, když jsem potřebovala jít podruhé, tak tu /Martinu/ zbili. Zlomila si nohu. Teď, jak to budeme dělat. Tak jeden musí zůstat doma s ní. Manžel měl padesát dolarů a já jsem měla hned v tu dobu, jak jsem přišla, za den jsem měla deset dolarů přidáno. Když mě ta holka udala na konzulátě, ((smích)) už blbnu, na Unii, tak říkala: voni ti musej platit pětapadesát dolarů. No, tak jsem dostala pětapadesát dolarů a manžel měl padesát. Tak si vzal místo v cukrovaru, to už myslím byl v cukrovaru a pak si našel místo na Kolumbijský univerzitě. Tak ani do dneška nevím, co byl jeho plat tam. A bylo to jako tough, od dvanácti hodin v noci byl v cukrovaru do osmi...

T: To byl jazyk, to byla pro Vás změna, bylo ještě něco v tom všedním životě?

R: Například v práci, tam hned jsem pochopila, co, jak se to tady dělá, protože jsem se naučila všechno. To je zajímavý, já jsem tam dělala u tý má šéfový kalkulace atd. z obchodní školy.

T: Oni tam mluvili německy? Použila jste němčinu třeba v tom New Yorku?

R: V New Yorku jo. To vlastně jak jsem začínala s němčinou. A když jsem byla na tom prvním místě, kde ten chlap se nechoval nijak dobře ke mně, tak ten, byl to taky žid, cest'ák, tak přišel ke mně a říká: wait for me outside.

T: Jo, to jste říkala.

R: Tak jsem tam čekala, a byl velmi slušnej. Mladší člověk, ale byl velmi velmi slušnej. No tak šel do několika, jestli hledají někoho. A to už skoro bylo po sezóně. A sezóna začínala, když děti měly konec školy, tak ten samej den začala velká sezóna.

T: Vy jste se vlastně v Americe pracovně uplatnila... to, co jste se naučila v Československu, tak jste dělala tady.

R: No, to mně pomohlo, že jsem neměla potíže. Ale na to, co jsem ty tři roky se učila, to jsem tady nemohla využít. Protože to bych musela modelovat sama...

T: Vy jste se specializovala na klobouky.

R: Když mě chtěli do Německa poslat, tam pracovat ve válečných továrnách, tak ten pán z toho Užhorodu, řekl tatínkovi, že by nás měl poslat učit něco. Tak já jsem u ní pracovala, ale nebylo to definitivní, protože její manžel to dělal všechno a von byl hrozně nemocnej, měl išias a von se nemohl ani hnout. Takže tady byla otázka, jak brzo se uzdraví. Potom on se uzdravil, ale mezitím tatínek přišel k ní a říká, že mně hrozí nebezpečí jít do toho Německa. A kdo chtěl jít do Německa. A ještě pro Němce. Tak vona beze všeho, že mě přihlásí jako učednici. No a nemohl jí nikdo dokázat... naštěstí vona byla VELICE příjemná, každej myslel, že je to moje maminka. A já jsem vždycky, když jsem udělala to, co jsem potřebovala, tak jsem šla do dílny...

T: Jak Vás přijali Američani, když jste byli první roky v New Yorku.

R: Tři a půl roku.

T: Jak vzpomínáte na to, jak Vás přijalo okolí, když jste začali už normálně fungovat, že jste si našli i práci, bydleli jste – jak Vás přijali Američani?

R: Já nemůžu říct, že by Američani k nám byli nějaký špatný nebo něco takového, bůh chraň. Ale nezapomeňte, že tady bylo tolik cizinců, a Manhattan – to bylo židovský. To kdybych byla židovka, jak jedna mi Češka, tam náhodou pracovala, řekla: kdybysi byla židovka, tak že zbili /Martinu/ a zlomila si nohu, tak by hned udělali sbírku. Ale že jsem židovka nebyla, tak žádná sbírka jak nebyla. Ale to bylo hodně hodně cizinců. Někdo uměl kopírovat... nebyl vyučeněj, ale když někdo je to naučil, nebo měli asi takový vlohly, že mohli kopírovat. Dostali věci, který potřebovali, klobouk, model, a teď to kopírovali. Voni jim taky říkali: copyist, ne milliner. Já jsem s tím moc operovat nemohla, protože ta moje angličtina byla strašně ubohá... a teď pracujte s lidma. Mně nemuseli moc říkat, protože já jsem tomu rozuměla.

T: Umíte říct, za jak dlouho jste ten jazyk zvládla... že už to nebyl problém?

R: Já jsem se učila věty. Vždycky co potřebuju. První to bylo: may I have? to bylo moje, protože jdu nakupovat, tak musím se zeptat a nějakým stylem s prstama. ((smích)) A takhle nemůžu říct, byli ochotný, když jsem něco chtěla, nevěděla jsem, tak byli ochotný ti pomoci. Ne každěj, někdo se vykašlal. Čas jsou peníze, že jo, protože Manhattan byl drahej a možnosti tam byly. A když někdo zjistil, že to umí, no tak je zaměstnali, ať je to ta osoba nebo ta, ale naši lidi, ve většině, co přišli, tak dělali... jak bych to řekla... v takovejch kšeftech, ve velkoobchodech, kde balili... no podřadnou práci, např. my jsme tady měli vysoký důstojníky a ty dělali v klubech, jezdili výtahem, vozili lidi nahoru a dolů a ty se tam uplatnili, takže když tam někdo nastoupil a byl slušnej, tak se uvedli. Potom k nám přišli nějaký, otec s dcerou, vona maturovala a vona čekala, že její snoubenec přijde za ní a někdo je udal, a tak se nedostali do Německa, tak zůstali. Tak vona byla čerstvá, ze školy, což bylo plus pro ni, že se uměla učit, vona byla o deset roků mladší než já. Já jsem přišla sem do Ameriky, měla jsem dvacet devět a půl. Mařenka přišla, bylo jí osmnáct. Tak už to je potom lehčí pro ni, pro ty mladý.

T: Za jak dlouho jste tedy ten jazyk zvládla, že jste uměla plyně komunikovat,

R: Nevím, jak to myslíte... že jsem se naučila líp? No, já jsem se snažila. Četla jsem hodně. Když jsem četla, tak jsem věděla... smysl toho, co jsem četla. Až teprve, když jsme přišli tady do Kalifornie, tak ty dlouhý štreky jezdit do práce a o pět hodin víc práce tady, ne pětatřicet jako v New Yorku, ztrácela jsem pět hodin za týden a dvacet dolarů. Nakonec když jsem přišla, tak mně zaplatili pětapadesát dolarů, bylo základní... plat... Tam jsem potom skončila, šla jsem jinam, jestli nepotřebujou někoho, že jsem přišla z New Yorku... já myslím, co to bylo, von se rozvedl, měl špatný manželství, vona byla taky Frances jeho manželka, tak když jsem mu řekla

moje jméno, tak asi měl antipatii vůči ní a von říká: no, když si měla sedmdesát pět dolarů. Já jsem řekla: ano, opravdu jsem měla. Mám tady tu výplatní listinu, já ti to ukážu. – A von nechtěl. Ale já myslím, že von byl tak zaujatej proti mně. Říkal: dej mi telefon, já ti zavolám, jestli bysme tě mohli použít nebo ne, tak mi nechal vzkaz, že mně nemůžou dát zaměstnání. Tak jsem šla do telefonní knihy a našla jsem těch pět ((smích)) Millinery f- továrny. Tak jsem šla do druhý a tam mě hned vzali a byla jsem tam asi... nevím, týden, čtrnáct dní, někdo to koupil, řezník koupil továrnu, a mezitím ten, kterej to prodal, byl starej pán, von řekl, že bude chodit a bude ho učit, jak manipulovat se vším tam a von mu umřel, no tak von nezaplatil a jednoho krásnýho dne zavřeli továrnu, protože nezaplatil daně, nemilosrdný, kolik ho to stálo... neplatil daně a tím to skončilo. Zavřeli to a ta holka, co tam vedle mě seděla, tak říkala: vem si všecko, co potřebuješ, protože voni to zabaví a ani nebudou vědět, že jim něco schází. – Takový ty formy dřevěný na co se žehlí. Já jsem řekla: já nechci nic. Tak když jsem přišla domů, tak jsem řekla: co budu dělat? Ta jedna firma mě nechce, ta druhá zavřela ((smích)) a ty tři nevím, kdo jsou. Ty dvě firmy byly nejlepší, Lesley James byl velmi dobrej a David Casper taky. Rozdíl byl akorát, že tohleto bylo židovský a ten druhej, co jsem potom pro ně pracovala třináct a půl roku, ty nebyli židi... to byl bezvadnej člověk, ten majitel. Voni tam byli tři majitelé, ale ten hlavní, Leslie, to byl báječnej člověk. Ty holky... voni mně nepomohly, protože voni se bály, že když voni mně pomůžou, tak voni nedostanou zaměstnání. Tak jsem přišla domů, telefon, odpovím a ona říká: pracovní úřad. Díky bohu, už seš zpátky. A já říkám: proč? A vona říká: máš zaměstnání, ten majitel volá každých pět minut. – Tak ten prodavač, co tam byl, ten cest'ák, měl kamaráda, tu druhou firmu, tak jim řekl: nikoho neber, než mě. Že já jsem jediná, která je... která ví, co dělá. Tak jsem měla zaměstnání. A vona říkala: jakto že ti to tak dlouho trvalo. Já jsem říkala: no než jsme zabalili a než jsem autobus vzala. A teď tady od poslední stanice, jsem říkala, to je do kopce, tak než jsem se dostala nahoru, tak jsem nespáchala a jen jsem otevřela dveře, tak telefon. ((smích)) Tak jsem měla zaměstnání. Vona říká: tady máš adresu a díky, že si doma, protože... he drove me nuts. ((smích))

T: Je něco, v čem jste se přizpůsobila... životu tady oproti životu v Československu? Jestli je něco, v čem jste se musela změnit, přizpůsobit.

R: No, musela jsem, například když /Martina/ byla nemocná, tak v domě jedna paní mi chodila, když jsem uvařila, tak mi umyla nádobí a zametla mi, tak tady jsem to musela dělat sama, nikdo mi nepomohl, musela jsem se naučit všecko dělat rychle, to mně nevadilo, protože já jsem, i v tom lágru vždycky ty rodiny říkaly: ty máš ideální manželku, ta nereptá a přizpůsobuje se. Já jsem řekla: no co JINÝHO! když je děcko. A manžel uměl perfektně německy, protože byl čtyři

roky nasazenej v Německu, tak se naučil, asi měl trošičku vlohy jako jeho matka, tak se naučil. Von mluvil s akcentem, ne český akcent, ale když mezi těma Němcema pracoval. Tak von měl výhodu. /Martina/, když přišla z nemocnice, tak mluvila plynne německy, byla tam třináct měsíců v nemocnici. Tak první návštěva, to byla ošetřovatelka, která měla příbuzný, který byli vystěhovaný z Československa, tak si zasedla na /Martinu/... Manžel potom dostal u nějakých Čechů v Mnichově zaměstnání, jenže von měl obě dvě ruce levý. Kdyby mě tam zaměstnali, tak určitě by se jim to líbilo, protože jsem to potom dokázala, když Jindra měl takovou malou továrničku, tak mě poprosili, jestli bych mohla něco mu udělat, já to udělala a von říká: teď to vypadá profesionálně. To byl gramafon, kterej měl ne jehlu nahoře, ale zespoda, tomu říkaj girofon. Von mně řekl, který dráty kam patřej, tak já jsem to nespletla, já jsem to rozpletla, jak voni to letovali a já jsem to taky letovala. Tak von žasnul, von nechtěl věřit, že jsem to udělala. Já jsem řekla: no buďto něco dělám a mám k tomu trošku vlohy, tak to použiju. Ale nato jsem onemocněla, já nevím, jakou jsem měla horečku, když jsem mu to dělala na patiu, ((smích)) seděla a dávala ty dráty dohromady, stripping jsem dělala, to je to... jenom aby ty drátky byly volný a sletovala jsem to. A líbilo se mi to. Protože to vypadalo opravdu profesionálně. To, co někdo dělal přede mnou, to bylo hrůza. Ale víckrát jsem to nedělala. Kdybych tehda místo klobouků, tak jsem si vydělala dost peněz, kdybych šla do továrny dělat tyhle věci. Jedna Češka slyšela, že jsme mluvili česky, v La Cañadě jsme nakupovali, tak se se mnou seznámila, vona někde pracovala, vona chtěla, abych někam přišla, že mě tam zaměstnaj. Tak jsem skoro, skoro... já jsem říkala: já budu blbnout, jestli budu jednu a tu samou věc dělat. Takový monotónní. Ty klobouky to bylo různorodý. Každý ten klobouk byl jinej. To bylo... náročný, ale nebylo to kusová práce, protože to byly individuální klobouky.

T: A naopak, je něco, v čem jste se nepřizpůsobila nové zemi? V čem se odlišujete, podle Vás?

R: Odlišovala jsem se tím, že jsem dělala moc. Ty Američanky mi vždycky říkaly: proč to děláš na té zahradě? Já říkám: protože já chci žít... slušně. Jo, ale naši manželé budou chtít, abysme to dělaly taky. ((smích)) Tak to bylo jedno. Potom, co mně ženský vytýkaly, šla jsem volit po pěti letech, to už jsem byla Američanka, tak po těch pěti letech jsem šla a ženský mi říkaly: ó! to seš ty, která pracuje na zahradě a je pěkně voblíknutá. No, pěkně voblíknutá, já jsem nic jinýho neměla.

T: Takže jsou věci, v který jste...

R: O, definitivně. Například já jsem vařila doma, voni chodili na hamburgry a na frankfurtry atd. a lišila jsem se tím, že jsem přišla z práce a dělala jsem a vždycky jsem měla všecko tak, že když někdo přišel, tak jsem se nemusela stydět. To bylo dosti náročný na mě. Ale vím, že mně řekli, že jsem voblíknutá pěkně a jdu pracovat do zahrady... Voni neuměli si představit, že

někdo něco nemá. Protože voni si všechno koupili, ať měli peníze nebo ne, tak si to vzali na splátky. My taky začali se splátkama. Tím jsme si museli vybudovat kredit, když budeme mít car.

T: Po pěti letech jste získala občanství. Vy jste šla volit, Američanky to nezajímalo?

R: Tím pádem, že jsem se stala Američankou, mi dali ten bulletin jak volit a tak dále. Manžel se jakžtakž začal zajímat o politiku, tak já jsem říkala, když se mě ptali, jestli mi to vadí, že volím, já jsem říkala: no, that's privilege. Já jsem říkala, když my jsme volili, tak komunisti tam stáli kolem nás a hned věděli, jestli jsme volili, bílej lístek a šli jsme za plentu, tak to už bylo, že jsme si dali oprátku na krk.

T: Šli jste za plentu?

R: No, tam byly ty... budky, no a já jsem tam šla. Moje sousedka z baráku řekla: budete volit? jdete za tím? Já jsem řekla: no, to má bejt... jak bych to řekla... každěj si může dělat, co chce, nejsme pod oprátkou. No, to byla chyba, protože tím jsme se stali terčem. Nic, co jsme dělali, nebylo dobrý. To jsem tady, když lidi nevolili, tak jsem říkala: tak jak chceš pomoct Americe, když nevolíš? Američani jako takový. Já jsem řekla: neříkej nic proti svý vlasti, protože NEděláš, NEpomáháš... ty platíš ty daně, jo, ale to není všechno a nenadávej na režim, když se ti nelíbí, protože tys jim dala možnost zvítězit. Tím že nevolíš. Já jsem jim klidně řekla.

T: Vy se zajímáte o politiku.

R: Jo, můj otec.

T: Nebo Váš muž Vás měl k tomu?

R: Manžel běžel i na náký ty úřady, assembly man atd., já jsem řekla: to je zbytečný, my nemáme peníze. Do politiky je hodně peněz třeba. /Martina/ například, ta je utopená v tom. Teď zrovna byla konvenc v Palm Spring, tak tam byla. Čtvrtek, pátek, sobota, neděle a v pondělí přijela. Tak byla pět dní...

T: Uvažovala jste někdy o návratu?

R: Mně nedali zpátky to, co zabavili. A mám dceru tady, co by vona tam dělala. A co já tam sama budu dělat. Tady přece aspoň mám ty tři.

T: Mohla jste se ještě za socialismu vracet do Československa?

R: Jo, já jsem tam byla několikrát.

T: A kdy poprvý?

R: Poprvé jsem tam byla v šedesátým čtvrtým nebo tak nějak. Potom jsem tam byla... byla jsem tam několikrát. Maminka byla hodně nemocná, tatínek zemřel náhle. Voni zavřeli moje rodiče,

když jsme přišli do Ameriky, akorát na velikonoční pondělí... nemohli jim nic dokázat, že nám pomáhali, nebo něco takovýho, což byl fakt. A tatínek nepodepsal... jeden den přišel do kanceláře a našel tam přihlášku do komunistický strany a von to nepodepsal, a tak ho suspendovali, přitom měl do penze asi jen dva a půl roku.

T: Měli Vaši rodiče potíže, že vy jste odešli?

R: Jo, jo. Vůbec příbuzný byli vyslýchaný... Já jsem jim na Vánoce napsala akorát a vždycky jsem dávala pozor, co píšu... maminku pustili, měli ji ve vyšetřovací vazbě, já nevím, jak dlouho, ale tatínka odsoudili na dvanáct roků těžký práce. Tak byl v Ilavě a potom byl v Příbrami v dolech, v těch uranovejch dolech a přišla amnestie, tak potom byl von jeden z těch, kterej taky byl propuštěnej.

T: Jak jste tady vnímali to, co se dělo v 68. v Československu?

R: My jsme slyšeli... to byl Dubček, že jo, já jsem vždycky psala: nic nedělejte, může to bejt pravda, může to bejt trik. To jsem napsala, opatrně, aby z toho nedělali vědu. Maminku vystěhovali z Prahy. Já jsem řekla bráchovi: jak to, že si ji zavezl na Šumavu? protože voni byli ze Šumavy. A von říká: no, byli tady Američani, tak kdyby se něco stalo, tak Američani přijdou. Mě úplně srdce zabořelo. Já jsem řekla: takhle inteligentní kluk a takhle uvažuje. To je vidět, tonoucí se chytá stébla. Voni po něm šli, po bráchovi. Von maturoval, začal chodit na vysokou školu, tu zavřeli a lidi se báli zaměstnat vysokoškoláky. Nakonec dostal zaměstnání. Ten, kterej mu obstaral to zaměstnání, jeho rodina byla komunistická, erc komunisti, von vždycky chtěl se mnou chodit, říkal: až budu doktorem, tak že s ním budu chodit. ((smích)) Von se dostal na studia, protože byl komunista. První rok přijel, a von byl velkej skaut, přišel asi na prázdniny a von mě pozval na takový malý party, ty skautíci, co tam přišli, a pak se mnou šel, nebylo to daleko, kde voni bydleli, já jsem říkala: Vlád'o, jak se ti to líbí? A von věděl moje smýšlení a já věděla jeho smýšlení, von chodil s bráchou do školy a on taky v kvintě si vybral angličtinu jako brácha, tak spolu zase chodili v Praze. Von takhle pomáhal a nikdy nic nehoráznýho mi neřekl nebo... jsme o politice nedebovali. Von říkal: moje největší chyba, co jsem udělal, že jsem šel studovat do Ruska... komunista a von to řekl...

T: Váš bratr zůstal v Československu? Neodešel?

R: Brácha? Jo. Neodešel... a se oženil. Já jsem nikomu nedávala NADĚJI, aby odešli, protože to byla taková individuální věc, kterou BUĎ anebo. Moře lidí si mysleli, že když utečou, že všecko budou mít zadarmo a všecko bude mít... no prostě mentálně asi trošku... uhozený. ((smích)) Moc málo lidí, akorát ten, co utíkal s manželem, to byl kožešník a von měl kožešnictví, tak ten se dostal do kožešin, protože to uměl, tak ten se tam uchytil... a pak jsme o něm neslyšeli, absolutně jsem nevěděli co...

T: Můžete říct, čím se cítíte být, jestli Češkou nebo Američankou?

R: No, já jsem na to hrdá, že jsem Češka, i když ze mě udělali Slovenku, ale taky jsem ráda, že jsem Američanka, protože... dali mi možnost zase žít, který bych nikdy neměla, kdybych zůstala doma. To bych nikdy neměla, tak jak to všechno začalo. Já bych asi skončila v kriminále. Ty komunistky, co tam byly, tak vždycky nadávaly: pitomá MAĎARKA sem přijde pobláznit všechny mužský na ulici. To byla ta, co nade mnou seděla, která nic jiného nedělala, než čuměla z... a drby sháněla. Vona byla desítkářkou a potom dostala nějaký zaměstnání a to byla vona, která nařídila, že mi každé měsíc posílali pozvánku do práce. A ta paní řekla: víte, já vám řeknu, to je taková závist. Já jsem nevěděla, co vona s tím myslela a vona řekla: kdybyste si dala pytel od brambor na sebe, tak vám to budou závidět a budete vypadat o sto procent lepší než voni. ((smích)) A já jsem řekla: starý báby a s mladou holkou mít... kompetici. Například, co taky mi uškodilo, tam byla mlíkárna na rohu a jednou za týden jsme dostali trošku mlíka, ((smích)) tak jsem šla a já vždycky umyla tu sklenici, to bylo pro mě... jsem si říkala, jestli to umejvaj dobře nebo ne, tak když dostanu trošku mlíka, tak aspoň vím, že jsem to vyčistila, jsem nevěděla, jestli mi to naleje do mý, nebo jestli mi dá náhodou někoho, a doufala jsem, že to byli čistý lidi, ((smích)) jak to umejvali, nikdy jsem se o to nezajímala. Stáli jsme tam ve frontě, a já před prací jsem šla... maminka vždycky v pátek dělala buchty ((smích)) to hrozný mlíko, co jsme tam dostávali pro čtyři osoby, to bylo asi jako s-... cup, jak se řekne cup?

T: Šálek.

R: Šálek mlíka. Tak to vždycky bylo něco ((smích)) buchty, nebo něco mlíčnýho. Tak vona řekla: jediná tady slečna, která donese vždycky čistou sklenici. A to zase šlo proti mně. Když někdo mi dal kompliment, tak to šlo proti mně. Báby každá, ramena takhle, koukaly na mě, že by vypálily rybník s těma očima.

T: Znáte obě strany, jaký je rozdíl, nebo jestli je rozdíl Čechy, Českoslováky a Američany. Jak to vidíte?

R: V jakým smyslu. Jestli se stýkáme?

T: Jako česká komunita tady v Americe, je něco, čím se odlišují od okolí?

R: Ó, vždycky jako cizinec určitým stylem se odlišujeme.

T: A je něco charakteristickýho pro Čechy?

R: Určitě. Pro každý... ať to jsou Frantíci, ať jsou to jako tady Italové... ty inklinují... vona se za to nestydí, vona je Italka, rozená tady, ale vona pořád když takhle se mluví, vona vždycky říká: I am Italian.

H E L E N A (nar. 1930)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 9. listopadu 2007 ve Woodland Hills.

T: Já bych Vás chtěla požádat, jestli můžete vyprávět o tom, jak jste odešla z Československa.

R: Z Československa jsme odešli, když byla první možnost se dostat pryč z komunistického režimu. Protože můj manžel měl skoro hotovou medicínu, měl už jenom jeden rok a v tom jednapadesátém dělali čistku na vysokejš školách a asi dva a půl tisíce studentů šlo do dolů. Von taky. A sice voni to udělali tak, že jim řekli, že jim nedaj vodklad na vojnu, vzali je na vojnu, ale pušku nikdy nedostali, dostali lopatu a jeli do ostravskejch dolů a tam dělali v těch nízkějch šachtách asi půl metru vysokejch, takhle na boku a házeli lopatou. A to říkali, že je velice prospěšný pro republiku, já vo tom pochybuju, ale tenkrát to prostě byla taková politika. Von nikdy tu medicínu nedodělal, protože po těch dvou a půl roku a to jedině díky tomu, že Stalin zemřel, Čepička byl více vodsunutej, ta klika kolem toho Stalina byla vodsunutá, všecho se trošičku jako zrozumělo, lidi rozumějši se dostali do toho, tak je pustili domů z tý vojny, ale s tou podmínkou, že půjdou někam do výroby. Tak von potom dělal ve výrobě nějakýho skladníka, nebo něco takovýho. A vod tý doby sme toužili, to bylo v padesátejch letech, se dostat ven, protože sme říkali, když tohle potkalo nás, tak to určitě naše děti potká taky. A nechtěli sme, aby v tom vyrůstaly, a aby jednou v budoucnu nám říkaly: vy ste v tom nic neudělali. Anebo MY, abysme si dávali vinu, že sme v tom nic neudělali. Ten režim tam nebylo změnit možný, takže sme se rozhodli, že MY musíme pryč. A já sem měla to veliký štěstí, nebo neštěstí, protože kvůli tomu sem taky já byla pronásledovaná, že moje maminka se narodila v Chicagu, i když vona když si vzala tatínka, tak to byl rok 21 ((smích)) a v tý době byl československý pas tak dobrej jako americkej, možná lepší, koruna byla vysoko. V Evropě náš otec nás bral na prázdninový cesty, protože měl obchod, měl business, výrobu dělal, výrobu korkovejch zátek, tak my sme s ním jezdili do Francie. Já si pamatuju, když sem dostala korunu, tak za tu korunu sem dostala VÍC těch francouzskejch franků než jenom jeden ((smích)) a i v Německu a v Rakousku sme dostali víc za tu korunu. No a za to sme si mohli koupit, co sme chtěli, zmrzlinu samozřejmě nebo čokoládu. ((smích)) Ale to já si moc dobře pamatuju.

No a potom, když jsme se rozhodli tedy, že já, když mám tu maminku v tý Americe, takže by třeba na to přihlídl, že tam mám příbuzný atd. Další věc byla, že můj bratr, mám dva bratry, tohle byl druhorozený bratr, když bylo v roce šestačtyřicet, tak říkal: tady se Evropa furt hádá, ty se furt melou, v Čechách taky, ty strany se hádaly po pětačtyřicátým roce, a von říkal: tohle není pro mě budoucnost, já chci jít prostě do Ameriky, protože tam mám dědečka. Tak vodejel do Paříže, ale tam ho do Ameriky nepustili, protože Amerika byla... moc měli tady moc emigrantů a nemohli jich už víc brát, takže von zůstal v tý Paříži a za tři měsíce se vodstěhoval do Brazílie a žil v Brazílii. A tam čekal na americký emigrační vízum, který tenkrát trvalo pět let. Tak byl v Brazílii, ale já sem prostě stále spolíhala na to, že ty příbuzný by nám pomohli atd. Tak jenom se dostat ven! MY sme neměli pas, neměli sme NÁROK na to dostat pas. Vy asi dneska jdete do úřadu a řeknete: já chci pas! No to neexistovalo prostě. PROČ ho, soudružko, chceš ten pas? Co tam budeš dělat? Tak takhle to vypadalo. Nakonec já sem dostala místo u Českéjch aerolinií, protože inzerovali v novinách a já sem vždycky měla zájem o jazyky, takže sem uměla německy ještě z protektorátu a z gymnázia, francouzsky z gymnázia ((smích)) a anglicky jednak trošku vod mojí maminky, ale hlavně ze školy taky a rusky sem se naučila na vysoký škole, kterou mě jako mimochodem nechali dodělat. Ale byla sem na komisi před druhou státní zkouškou a říkali: soudružko, my tě to necháme dodělat, protože seš holka a ty se stejně vdáš a budeš mít děti, tak nám je to jedno, ale my ti nedáme umístěnku. Takže já sem nedostala umístěnku. Potom sem si našla místo v nějaký knihovně a dělala sem v knihovně, ale to mě moc nebavilo, tak když sem potom měla děti a zůstala sem doma dva roky, tak sem zkusila u těch aerolinek a DOSTALA sem to místo. Protože sem udělala zkoušku ze všech těch čtyřech jazyků. Jedno vodpoledne mně volali: přijď udělat zkoušku. Tak sem to udělala a voni mě HNEDKA vzali, aniž by prostě uvažovali o tom, že mám bratra v cizině. Za dva roky byly zase další politický čistky, kdy nás všecky volali před komisi a pět z nás, v mezinárodním bookingu, tenkrát se tomu říkalo zahraniční booking, nás vyhodili. Proč? protože tamty děvčata měly někoho příbuznýho v Izraeli, v Americe, ta jedna, její tatínek byl profesorem němčiny a původem byl z nějaký německý pražský rodiny, a tohle všeko vadilo. A mně ta maminka a ten můj bratr, a tak sem musela opustit aerolinky. A potom sem dostala umístěnku, nebo respektive mi řekli: můžeš si požádat k městu Praha a můžeš jezdit na tramvaji jako konduktér. No tak já sem si řekla: tak já tam půjdu, šla sem na ten pracák a jak sem tam stála ve frontě, tak nějaká holka taky z letiště, která taky musela vodejít z aerolinek, mi říká: hele, ty umíš ty čtyři jazyky, dojdí si na Pražskou informační službu. Tak já sem si došla na Pražskou informační službu, tam mě hnedka přezkoušeli. Řekli: to je dobrý, my potřebujeme ruský tlumočníky DO angličtiny. Teď už azbuku čtu velmi pomalu, jak když to tahá z deky ((smích)), ale tenkrát sem byla

plynulá, a tak sem prostě dělala překlady a tlumočení. Nejprve to bylo při nějakých konferencích, když tam přijeli odboráři někde ze zahraničí atd. a potom sem dělala taky v kabině, takhle s těma sluchátkama jako ve Spojených národech. To sem měla nejradši, protože to bylo... to se člověku všechny kolečka v hlavě točily. My sme se střídali vždycky za půl hodiny, protože za půl hodiny byl člověk už vyčerpanej. To sem dělala až do toho roku 66. A konečně v roce 66 sme si požádali... můj muž byl furt v Regule, to byl ten výrobní podnik, ale později ho taky požádali, jestli by mohl dělat zahraniční obchod, takže von se jim prostě staral o zahraniční obchod, z toho skladiště ho dali, a taky byl v OTK, což byla výstupní kontrola výrobků.

My sme postupně se otvírali trošku hranice. V roce 64 sme mohli jet do Východního Německa, bez pasu, jenom na naši legitimaci. My sme měli nějaký kamarády a ty říkali: pojedte, pojedem k moři. Tak sme jeli k Severnímu moři. A to se nám tak líbilo, tak příští rok sme zkusili do Jugoslávie, tak sme jeli do Jugoslávie a v Jugoslávii sme se dívali, jestli bysme mohli vodtamtad' dostat víza, voni řekli: ne, musíte si vo ně požádat v Čechách, nebo v Československu, tak sme se prostě zase vrátili. Někteří lidi dělali takový věci, že si tam koupili člun a přeplavali, vono to bylo kousek, z Jugoslávie do Terstu a Terst už byl v takzvaným svobodným světě, ale my sme neměli prostě takovýdle ambice na takový dobrodružství, děti byly malý, tak sme zase jeli zpátky. A příští rok, už v lednu, si pamatuju, že sme si požádali vo turistiku do zahraničí a dostali sme individuální turistiku. Ale neměli sme připsaný děti na pase. Až MĚSÍC před odjezdem, můj muž neustále chodil tam na to pasový oddělení, vím, že to bylo někde na Hradě, a říkal: podívejte se, tak my na tu dovolenou teda nepojedeme, protože my bez dětí nikam nechceme jezdit do zahraničí a voni mu řekli: tak přines manželky pas. Manžel přines můj pas a voni nám je tam připsali.

A já nevím, jestli to taky někoho zajímá, ale já sem byla potom volaná do Bartolomějský ulice. My sme dobře věděli, co je Bartolomějská, tam dělali výslechy s různějma darebákama. Tak já sem se tam musela dostavit. Říkali, že je to ohledně tý výjezdní doložky. Já sem tam šla a pamatuju si, jak sem tam prošla tou chodbou a dycky za mnou se zacvakly mříže a zase další a další dveře. Necejtla sem se moc dobře ((smích)) ale nakonec sem seděla u psacího stolu s nějakým mladým mužem, kterej mě prostě jako interviewoval a ptal se mě na různý detaily ohledně mojí rodiny, která žila v zahraničí. Já sem něco vo nich věděla, něco sem vo nich nevěděla. A von mně pak říkal: no a PROČ chceš jet do zahraničí? Já sem říkala: já dělám překladatelku a já sem jediná z toho našeho střediska, která sem ještě nikdy nebyla v zahraničí, protože ste mě nikdy nepustili. Takhle sem mu to řekla. A von říká: no a myslíš, že ti to pomůže?

Já sem řekla: samozřejmě, já když s těma cizincema pracuju, tak já vůbec nevím, jak voni žijou. No tak prostě sme tu doložku dostali a jeli sme do zahraničí.

Já nevím, jestli chceš vědět detaily, jak sme přijeli? My sme si koupili jízdenku až do Říma, protože ta individuální turistika pravila, že pojedeme do Itálie. Já sem v Itálii, v Miláně měla bratrance, protože nějak tam tatínkova rodina... ty se vždycky ženili za nějaký cizince ((smích)). Tak tetička, jeho sestra, si vzala Chorvata, kterej byl ze Splitu, ale žil v Čechách, byl tam učitelem. Moje tetička, zase jiná sestřenice, ta si vzala Itala, protože ten učil italštinu v Praze, takže v Miláně... voni potom v roce 52... jim komunistickéj režim dal na výběr, buďto přijmou český občanství, československý a můžou zůstat v Praze, anebo se musej vystěhovat. Voni si to dlouho rozmejšleli a potom řekli: my se radši vystěhujem. A vystěhovali se do Milána a vod tý doby žili v Miláně, takže tam sem měla bratrance. Ta tetička tam ještě žila, vona byla Češka, ale žila v Miláně a stýkala se tam s jinejma Čechama.

Tak, v neděli sme vodjízděli tím vlakem, přijeli sme v neděli odpoledne do Vídně a žádali sme tam zase jinou tetičku... protože kdysi chodili... dědeček můj byl kdysi na vandru a byl ve Vídni a tam se naučil kovářem, tam dělal jako kovář tři roky, naučil se německy, přišel zpátky a potom začal v Čechách podnikat. Jeho tři sestry se vdaly ve Vídni, ta jedna, Šafářovi se jmenovali, ten tam ještě žil ten bratranec a řekl: no samozřejmě u nás můžete přespat tu jednu noc, a pak že budem pokračovat do toho Rakouska. No ale já sem v pondělí řekla: viš co, /Petře/? tady si sedni do restaurace s dětma, já nechci, abych vás nějak ohrožovala, JÁ půjdu sama na americkéj konzulát a šla sem na americkéj konzulát a řekla sem: tady sed' a když se do dvou hodin nevrátím, tak to můžeš jít volhásit policii, že mě někde zavřeli. Protože sme se furt báli, že někdo nás sleduje. Ale šla sem na americkéj konzulát, tam byli velice milí, jako sou dneska na českým konzulátě ((smích)) velmi mile se mnou jednali. Já sem říkala: podívejte se, já bych chtěla emigrovat do Ameriky, já tam mám bratra, v Kalifornii žije, a von mně jistě pošle affidavit. A von řekl: samozřejmě, musíte dokázat, že von je váš bratr, čili musíte mít VÁŠ křestní list originál a jeho křestní list originál. Tak ani jeden sem neměla, ale řekla sem: to nějak zajistím. A potom von mně řekl: zejtra si dojděte tady přes ulici, tam je American Fond for Czechoslovak Refugees a ty vám pomůžou vyplnit ty papíry, půjčej vám peníze na to, abyste měli x-ray, rentgenovej snímek plic. My sme museli mít prohlídky, že nemáme žádnou nakažlivou nemoc, že nemáme žádnou venerickou nemoc, že nemáme žádněj nález na plicích, to tenkrát se žádalo. A to voni nám všecko pomohli, pomohli i nám zaplatili charter do New Yorku, vyplnili se mnou ty papíry, ještě sem se s nima seznámila a ta sekretářka, ta mě měla ráda a doporučila mě na americkéj konzulát, takže když tam měli Američani v září na veletrhu mezinárodním výstavu, tak vona mě doporučila, že můžu dělat překladatelku z angličtiny do

němčiny a vobráceně. Němčinu sem si tam zvopákla trošku ((smích)) takže sem se trošku zlepšila. Tam byl žurnalista, já sem mu byla daná k ruce, a von vždycky šel po tý výstavě a ptal se těch Rakušáků: tak jak vám chutná náš... voni upekli dycky turka, teda krocana velikýho ráno a teď to tam krájeli a dávali to lidem a říkali: a to si můžete dovážet z Ameriky ((smích)) Já sem mu to překládala, co ty lidi říkaj, pak mně to dal napsaný, já sem to vopsala a poslali sme to do Ameriky do novin a to byla celá moje práce na ten den. Jinak sem tam seděla v kanceláři, ale byla sem dobře placená. ((smích)) Takže to bylo bezvadný. My sme tam byli v tom Rakousku až do... listopadu, i když voni nás chtěli zařadit na ten charter na čtyřiadvacátýho novembra, protože to byl tenkrát den a ještě to dodržujou... pardón oktobra, teda října, a to byl Den porobených národů, a kdybysme byli přijeli s tím charterem, tak tam byli novináři v New Yorku a voni řekli: potřebujete v Americe publicitu? a voni vám hned nabídnou zaměstnání a takovýdle věci. Anyway, to se nestalo. Proč? Protože JÁ sem neměla papíry. Můj muž a děti měli papíry, a já ne. Já si myslím, že zase americká FBI kontrolovala, jestli všichni ty příbuzní, co sem je tam vyplnila, vopravdu existujou a jestli nejsou nakloněný komunistický straně ((smích)) nebo něco takovýho, protože my sme museli vyplňovat, že sme nebyli v komunistický straně. My sme nebyli v komunistický, protože nás nikdo nechtěl v Československu a to se tam muselo na ty papíry tenkrát vyplňovat. To byla studená válka. My sme přišli v době studený války, v roce 64. Taky když sme potom přišli sem... můj bratr mi už poslal ten křestní list, já sem si obstarala přes nějakýho bratrance, kterej mi zajel do Prahy a přivezl mi ten křestní list vod maminky, která měla všechny naše papíry našťestí, protože ten byt zapečetili, takže tam nikdo nemohl přijít, ale vona měla všechny moje doklady. Všecko sme vyřídili, přijeli sme sem. Když sme přijeli do New Yorku, tak ve Vídni sme se seznámili s nějakým žurnalistou americkým, kterej tam nás taky interviewoval, což my sme se taky STRAŠNĚ tenkrát báli a říkali sme mu: todle nepište a todle můžete napsat. ((smích)) Protože aby neprónásledovali rodiny v Čechách. Tak když von přijel do New Yorku, tak nám napsal: já vám tady vobstarám velice lacině byt, zůstaňte tu dva dni, já vás provedu do Spojenejch národů, na Statue of Liberty... a kam sme to ještě šli... Empire State Building, která tenkrát byla nejvyšší, dneska už není a prostě takovýdlety pamětihodnosti. Takže sme tam zůstali dvě noci a bydleli sme u takový paní, která, když sme tam přišli, tak takhle nám ukazovala nad krbem měla vobraz Washingtona, prvního prezidenta. A teďka tomu našemu klukovi, kterej uměl jenom PÁR slov anglicky, říkala: víš, kdo to je? A von hned řekl: prezident! ((smích)) A vona říkala: a víš co? ty můžeš se stát ČÍMKOLIV v Americe, jenom prezidentem nemůžeš bejt, protože ses tam nenarodil, na to musíš bejt narozenej. ((smích)) To všecko se ještě může změnit. ((smích)) To bylo velice dojemný. My sme tenkrát zaplatili DOLAR za noc, za ten pokoj, byly

tam trubky ((smích)) bylo to v podkroví, ale měli sme čtyři postele a prohlídli sme si New York. A bylo to moc krásný. A pak sme si koupili lístek, co bylo nejlacinější, to bylo na autobus. Tak sme si koupili čtyři lístky na autobus, dostali sme takovej family plan, a to všecko sme si v tý Vídni sami vydělali. /Petr/ tam ihned dostal místo, protože mluvil německy a odpověděl na nákej inzerát a když mluvil s tím majitelem německy, tak von mu řekl: tak co umíš? Von řekl: já umím drátovat a umím eletriku a kontroly. Tak von ho nechal chodit do přepychovejch bytů a zařizovat... voni si dávali takový bodový světla nad obrazy, který byly drahý... tak von ho tam dycky odvezl svým mercedesem. ((smích)) Takže to tam měl /Petr/ dobrý. ((smích)) A voni ho všichni přemlouvali: nejezdí do Ameriky, zůstaň tady, my ti půjčime na byt a to všecko. Ale my sme prostě chtěli za mým bratrem.

Tak sme jeli tím autobusem, zastavili sme se v Chicagu na tejden a moji příbuzní si nás podávali ((smích)) u každýho sme byli přes noc a hrozně si nás předcházeli a nechali nás spát ve svý nejlepší ložnici, aby prej: ste viděli, co prostě jednou můžete mít tady v Americe. ((smích)) Tak sme prostě přijeli do tý Kalifornie a já sem po dvaceti letech se viděla se svým bratrem, tak děti mi říkaly, že sem byla rozčílená, když už sme přijížděli do toho Los Angeles. A já sem byla, protože sem nevěděla po dvaceti letech, von je jinej člověk, Já sem jinej člověk. Ale... jak sme se objali... tak to byl můj brácha.... Takže všecko bylo báječný. My sme u nich bydleli měsíc a mezitím sme si hledali zaměstnání. První musí mít člověk zaměstnání. Tak já sem si říkala: tak co sem dělala – překlady. To tady nikdo nepotřebuje, protože každej má babičku, která je dvojjazyčná, anebo sám je dvojjazyčnej, takže nikdo si překlady nenechá dělat. Druhou věc, kterou sem uměla, byly ty aerolinky. Tak sem řekla Ginny... to sme neměli auto samozřejmě, tak vona mě odvezla na letiště, já sem řekla: Ginny, tady mě nech, já vobejdu celý to letiště, ty přijed' za tři za čtyři hodiny, když tě nebudu volat a já tady na tom rohu budu čekat. Tak jak je to mezinárodní letiště, tak sem šla vod jedný aerolinky ke druhý, šla sem vod těch domestic k international, tam byly všechny možný aerolinky, TWA, PanAm, Air France, Swiss Air, Lufthansa a všecky sem jim dala žádost, ale byl tam taky SAS. Já sem mluvila s těma agentkama a říkala sem: hele, já sem z Československa, sem z Prahy a pracovala sem pro Český aerolinky a voni měli stejný manuály, jako máte vy tady, já to všecko umím, já můžu hned začít pracovat. A vona říká: no tak počkej, já tě nechám mluvit s naším vedoucím. A přišel prostě elegantní... my sme mu říkali silver fox ((smích)) von byl Švéd, moc hezkej Švéd, vysokej a ten říkal: no víte, my tady potřebujeme někoho, kdo mluví aspoň jeden z těch skandinávskéjch jazyků. I když ty druhý jazyky sou samozřejmě báječný, ale když půjdete na Beverly Hills, tak tam každej rok najímaj lidi na půl roku na sezónu. Já sem řekla: fajn, jen když budu mít nějaký zaměstnání. Tak druhej den zase ta moje švagrová mě odvezla na Beverly Hills, tam sem rovnou řekla: já

bych chtěla interview s vedoucím, protože bych tady chtěla pracovat a já tydle vaše menuály vsecky umím. My sme posílali od Československejch aerolinií lidi do Štokholmu na školení, čili já můžu hned začít pracovat. Vopravdu. Von mně dal interview a řekl mi: my tě zavoláme. To každej. Ale vodpoledne mně zavolali a řekli mi, že šestnáctýho... my sme přijeli do Kalifornie devátýho prosince a šestnáctýho prosince už sem šla na jejich Christmas party ((smích)) voni mě pozvali, a že za manžela to musím zaplatit a že musím zaplatit deset dolarů. To pro nás byla ohromná... peníze! Strašný. Ale zaplatili sme to, to sme nikomu neřekli ((smích)) že nic nemáme. A šli sme na tu Christmas party, tam sem se seznámila rovnou už s lidma a od prvního ledna už sem nastupovala. Vod třetího. Tak už sem byla klidná, že budeme mít příjem. A manžel celej měsíc prosinec hledal místo. A proč? Protože byla studená válka a von říkal, že dělá kontroly a voni všichni říkali: jó, ale my máme státní dodávky a děláme věci do letadel... a nebyly ještě polovodiče, ale byly to relátka a to von vsecko uměl. Jenže voni řekli: my musíme mít takzvanou clearance, to znamená, že FBI ho musí... jednak musel mít clearance od FBI a mít občanství. No a občanství, to my sme museli čekat pět let na občanství. Takže nemohl dostat nikde místo. Nakonec šel do jedný firmy, byla to výrobná, a zase potřebovali lidi do tý OTK, do tý kontroly výstupní, byly to kontrolní měřicí přístroje atd. Ale ty nedělali pro vládu. Později sme se dozvěděli, že tam byl jeden Čech vedoucím tý výroby, my sme se s ním později seznámili a von bral do zaměstnání Čechy. Takže tam byla taky jedna naše známá. No ale /Petr/ se tam dostal, že šel do osobního oddělení a začal tam pracovat. To se jmenovalo International Rectifier. To bylo v El Segundu, já sem měla zaměstnání v Beverly Hills. Beverly Hills v centru, kdežto El Segundo je vedle letiště. My si musíme najít byt blízko jedný naší práce, abysme si mohli koupit jenom jedno auto. Ty příbuzný v Chicagu nám půjčili tisíc dolarů, abysme mohli si koupit nějaký věci, co budem potřebovat. Auto bylo jedno z nich. Protože se musíš dostat do práce a do práce se nedostaneš, když nemáš auto. Tak já sem se dívala na Beverly Hills, co tam chtěli za nájemný, to bylo nehorázný, vod dvě stě do tři sta dolarů za měsíc. Já sem dostala plat čtyřista třicet dolarů měsíčně, což byl dobrej plat tenkrát. ((smích)) A /Petr/ dostal pět set. Tak to bylo ještě lepší. ((smích)) Tak sme si koupili auto za čtyři sta padesát dolarů a našli sme si byt v El Segundu, kterej byl blízko tý jeho práce, můj bratr mu půjčil kolo a jezdil /Petr/ do práce na kole. ((smích)) Ty se mu všichni smáli, protože nám už bylo šestařicet let a von jezdil do práce na kole. Ale měli sme byt za devadesát dolarů, se dvěma ložnicema, tam byla lednička, ta byla v tom bytě, nebo za deset dolarů sme si koupili ledničku a za pětadvacet dolarů sme koupili kamna. ((smích)) A pamatuju si, že to stěhovali Jožka, můj bratr, s /Petrem/ to stěhovali sami na takovým vozejčku a Ginny dodneška se tomu směje, protože říká: nákej pán je viděl, jak to vezou na tom vozejčku ((smích)) a ten říkal: tak

ted' už sem v životě viděl všecko. ((smích)) Takže sme zažili mnoho legrací při tom stěhování. Vod ledna sme už měli slíbenej ten plat, už sme si zadali na ten byt, odstěhovali sme se od mojeho bratra, abysme ho tam neotravovali. Oni nám uvolnili jeden pokoj, sami měli tři děti, takže ty tři děti bydlely v jednom pokoji, voni v jednom a my v jednom, takže to tam bylo trošku přelidněný. Ale bylo to moc fajn. A zajímavý je ještě, že Ginny, ta moje švagrová, rozhlásila po ulici: přijdou mi sem emigranti a nemaj NIC. Voni sebrali nábytek do celýho toho bytu. My sme vůbec nic nemuseli koupit, jenom ty kamna a tu ledničku. ((smích)) Protože sme dostali takovej kout na sezení, stůl... a koupili sme skládací židle jako na zahradu, to nám stačilo... takže sme měli zařízenej byt. Děti sem přihlásila hned do školy. A v tom El Segundu byly moc dobrý školy. /Bětušce/ bylo deset a /Rudovi/ dvanáct. Ty učitelé byli na ně velice laskaví. Ty děti, já to mám schovaný, za 14 dní si natočili program, kde mluvěj jeden s druhým anglicky, jako byly takový ty rozhovory na rádiu... no a povězte mi, co děláte přes den? ((smích)) /Bětuška/ mu odpověděla: no já se nudím anebo se dívám na televizi. ((smích)) Bylo to neuvěřitelný. Oni za 14 dní, za 3 neděle mluvili perfektně anglicky. Teda ne perfektně, ale dětem to stačí. /Bětuška/ šla na nějakou party, na kterou ji pozvali, a oni vždycky dělaj soutěže, že si čuchli k nějakýmu pepři nebo kmínu a tak a musely ty děti rozpoznat, co to je. Vona říkala: já sem věděla, mámo, co to je, ale já sem nevěděla, jak to mám říct anglicky. Tak voni jí stejně dali nějakou cenu potom. No tak to byly ty začátky.

Potom, tam sme bydleli asi rok. Ano. A /Petr/ se pokusil, jestli by tady mohl dodělat tu medicínu. Protože mu skutečně chyběl jenom jeden rok. Jenomže v Americe neuznávají evropský školy. Tady je to jinak organizovaný. Jelikož můj syn potom študoval medicínu. Oni jdou na normální univerzitu a berou čtyři roky kurzy nějakýho oboru. Když chce jít na medicínu, tak to už je takzvaná graduate school, jako je law school, medical school, a ještě nějaký veterinary school a ještě nějaký anebo na doktorát. Von by bejval musel začít od začátku tu undergraduate. Tak sme se přestěhovali do bytovejch jednotek, který maj pro studenty, který byly velice dobře vedený, měli sme zase dvě ložnice, bylo to ve West Los Angeles, vodtamtaď jezdil autobus na tu UCLA, von se přihlásil na tři kurzy a při tom ještě půl dne chodil do tý práce. Když měl jeden semestr za sebou, tak sme začli uvažovat: tohleto znamená čtyři roky undergraduate, to už mu bude přes 40, pak čtyři roky graduate school v medicíně, a to už mu bude pětáctyřicet šestačtyřicet a naše děti už budou ready jít na vysokou školu, ale my je nebudeme moct podporovat, protože budeme mít jenom jeden plat. My bysme na ten jeden plat nějak vyšli, ale nemohli bysme těm dětem nějak pomoct. Tak sme se prostě rozhodli, za rok, že toho nechá a přestěhovali sme se do domečku. Dávali sme se, jak tady ceny stále jdou pomalu nahoru, inflace šla pomalu nahoru, domečky byly čím dál tím dražší.

R: Dokavad' sme měli dva platy... my sme byli tak skromný, že sme žili týden na deset dolarů. Protože kuře stálo dvacetdevět centů, krabice vajíček stála dvacetdevět centů, i někdy dvacet, takže pět krabic za dolar. Tak my sme nakoupili vždycky na celý týden. ŠUNKA veliká stála dva tři dolary. Tu sme jedli prostě celý týden. A ty kuřata. Zkrátka a dobře my sme jeden plat ušetřili. My sme mohli žít na ten jeden plat. Pak sme se přestěhovali do toho domečku, abysme viděli, jestli tam chceme bydlet, kde chceme si KOUPIT ten domeček. Protože nám můj bratr Jožka, kterej tady byl už dvacet let, tak říkal: podívej se, musíte si koupit domeček CO NEJDŘÍV. Protože jinak budete platit nájem a ten nájem vám bude stále stoupat, kdežto když budete mít dům, tak ty splátky zůstanou stabilní, ty nestoupaj, ty zůstanou furt stejný, protože to je jen ten interest a price. Čili to dáte dohromady a měsíční splátky budou stejný. Na to sme se teď soustředili. Rok sme bydleli na Palos Verdes, kde se nám to strašně líbilo, protože to bylo zelený... hodně jako tady. Ale počasí je tam mnohem lepší. Tady se velice liší to počasí podle toho, kde bydlíte v Los Angeles. Tam to je jižní strana, kde kolem maj oceán a ten oceán to ochlazuje. Takže tam maj i v létě... 24, 25, 26 stupňů. My máme 30, 34, v létě, tady. Protože sme v údolí, a tady ten oceán už sem nedodá to ochlazování, nýbrž my máme pouštní podnebí, vlastně tady je to poušť. Tak sme se rozhodli, že musíme bejt rozumný a zvolit si místo, který bude blíž k mojí práci a blíž k /Petrově/ práci. On pořád byl v tom El Sugundu a já furt na Beverly Hills. A akorát, když to takhle spojíte, tak mezitím je Westchester. Westchester je od dálnice na západ, na pravou stranu, čili je jako k moři. Počasí tam taky bylo velice příjemný, je to taková střední vrstva lidí, budou tam dobrý školy, velice smíšený. Tam už se tlačilo to obyvatelstvo ze středního Los Angeles, takže i tam byli různý barevný lidi, různý rasy atd. to nám nevadilo, na to si tady člověk velice rychle zvykne. A naopak. My sme potom jeli na návštěvu na Novej Zéland a do Austrálie, a tenkrát Austrálie a Novej Zéland byly velice diskriminativní. My když sme chtěli vízum, tak sme museli přijít osobně, aby viděli, že sme bílí. To bylo v sedmdesátých letech. Já sem dělala u těch aerolinek, to odbočuju, oni nám vždycky dali letenku zadarmo: běžte se podívat na naše letiště do Aucklandu a pak se musíte podívat na letiště v Sydney, protože my tam máme servis. Tak sme museli udělat túru toho letiště a pak sme tam týden zůstali a prohlídli sme si trošku tu zemi a zase sme letěli zpátky. A to nám připadalo tenkrát... moje děti už byly sedmnáct a šestnáct... i /Bětuška/ mně říkala: mámo, nezdá se ti to takový nepřirozený, že mi tady VŮBEC nevidíme ani Asiata, ani černýho člověka, nikoho jinýho než bledý tváře na ulici? ((smích)) Takže na smíšený obyvatelstvo si člověk velmi rychle zvykne. Tak to tam bylo v Chatsworth a domečky tam ještě byly za rozumnou cenu. Takže za ty dva roky, co sme tady byli, sme si našetřili, já nevím, tisíc dva

tisíce dolarů, který sme dali jako tak zvanej downpayment čili tu... základní částku. Ty lidi, co chtěli ten domeček prodat, tak nám půjčili 10 procent z tý ceny, ta cena byla asi 28 nebo 30 tisíc, čili to byly 3 tisíce, který sme museli splatit během asi dvou tří let, tech prvních tří let, a zbytek nám půjčila banka. Osmdesát procent tý ceny nám půjčila banka. Tenkrát byly dobrý... re-... jak se tomu říká... úroková sazba, dostali sme pět procent, takže to bylo velice dobrý. Musím říct, že ty první dva roky sme si nemohli dovolit nic. Jenom sme mysleli na to, abysme dycky splatili tu splátku. Jezdili sme se starejma autama, /Petr/ měl auto za sto dolarů ((smích)) a já za čtyři stovky ((smích)). Hlavně sme se soustředili na to, abysme měli ty základy z tohohletoho zaplacený, teprva potom sme začali cestovat. Proto, dětem už najednou bylo sedmnáct ((smích)) a šestnáct, ale to byly prostě ty začátky. Stejně když já sem dostala někdy letenku zadarmo vod United Airlines, protože ty s náma měli spolupráci, tak sem letěla do Chicaga navštívit ty příbuzný a jela sem jenom s dětma, protože to už /Petr/ v roce 71, my sme přišli v roce 66, tak v roce 71 se dal po pěti letech dohromady s nějakým inženýrem tam v tom International Rectifiar. A ptal se mě: myslíš, že se mám odvážit, abych šel s ním do byznysu? A todleto byl jejich byznys. Voni tam dostali nabídku někde z Texasu, aby udělali kontroly na osvětlení vobrazů, byla to taková obrazoráma, jak se tomu říká, jako na Vítkově je... ta bitva na Bílý Hoře. Je to úplně dokola a sou to vobrazy, začíná to třírozměrně a pak je to pozadí prostě, cirkoráma se tady tomu říká, protože je to kulatý. Ale tamto byl život Krista, protože tady je to velmi náboženská země. Záclona se takhle votvírala a voni tam dělali kontroly na ty bodový světla, aby se to vždycky rozsvítilo, tady je Kristus a než se narodil a pak ta rodina atd. atd. Ten International Rectifiar to nechtěl dělat, tak ten vedoucí řekl tomu Rickovi, což byl Američan, velice dobře vzdělanej tady z tý vysoký školy... mně vždycky vypadnou ty jména... anyway, von byl dobře vzdělanej a von mu to dal, jestli to chce udělat, jako svoji vlastní práci. Von řekl: jo, ale já si na to vezmu /Petra/ s sebou. Tak šli a udělali prostě tudletu zakázku. Všecky ty peníze, co za to dostali, což bylo asi pět tisíc, tak vložili do kontrolních zařízení a za naši garáží, tam v tom Chats- Westchesteru za naší garáží byla skladiště, tak z toho si udělali místnost, tam postavili takový ponky, udělali tam zástrčky na eletriku, tam měli měřící přístroje a už měli byznys. A já a děti a jeho žena sme letovaly. ((smích)) Voni dělali printed circuits. Dneska všecky tydlety mašinky to mají tak zmenšený [...] tenkrát ten printed circuits byl asi takhle velikej, voni ho navrhli takhle velikej a pak ho zmenšili, pak se to natisklo, to voni dělali na zahradě, sluncem ozářili tu senzitivní desku, na který se udělal jako negativ, obraz, to bylo všecko jako fotografie. Voni to dali do naší vany, tam to vyleptali, a pokrylo se to kovem a vyleptaly se ty mezery mezi tím a byl z toho printed circuit. To potom zabudovali do mašin. Kdysi dávno v Horský ulici, já sem chodila v Horský ulici na vysokou, a tam byl první počítač,

kteřej byl celej blok. A v tý době, ne, ne v tý době, no v tý době tady už Američani měli pravděpodobně to víc sofistikovaný... ale v sedmdesátejch letech já sem poprvé dostala počítač do práce v roce 72. Když sem začala v těch aerolinkách, tak všechno bylo jenom na telefonu a manuelní. Psali sme rezervace na karty, posílali sme to na pásu dozadu, tam seděl chlap u dálnopisu, a ten to takhle psal na dálnopisu. Dneska je všechno v tom kompjútru a jeden člověk to ovládá. Tenkrát na to byl celej štáb lidí. Proto ty letecký společnosti můžou přežívat a ty letenky sou furt stejně drahý, anebo levnější než bejvaly. Tenkrát, když já sem nastoupila, letenka do Evropy stála 750 dolarů. Ta nejlacinější. Když mně platili 430 dolarů plat měsíčně. Ta relace je úplně jiná s těma počítačema. /Petr/ s Rickem začli potom dělat takovýdle věci pro průmyslové účely, tydlety kontroly, pak byli čím dál tím sofistikovanější. Prostě ty čipsy, z těch čipsů to dělali, pak to došlo tak daleko, že oni se přestěhovali sem do toho údolí, proto my sme se přestěhovali v roce 79 a vod tý doby bydlíme tady. Voni dělali takový veliký zařízení, je to velká krabice, pak k tomu dali keyboard, jako je dneska na kompjútru, pak tomu dali taky screen, ze začátku to mělo jenom tu dírkovanou pásku. Potom už ty lidi si mohli koupit počítač za čtyry stovky a to jejich zařízení stálo asi dva a půl tisíce, protože tenkrát to bylo tak drahý [...] a screen byl separátně, obrazovka byla separátně, no prostě dneska tyhlecty notebooks, jak se to takhle votevře, to vo tom tenkrát nikdo nesnil. ((smích))

Já sem v roce 83, teda my sme si sem přivezli mýho tatínka, jak sem říkala v roce 77, maminka zemřela v roce 76, a 77 já sem tam jela. Von tu byl nejprve na návštěvním vízu a když rok přešel, tak sem ho vzala na emigrační úřad a řekla sem: podívejte se, jemu je 84 let, tam se nemá vo něj kdo starat, já mám dva bratry, všichni tři tady pracujeme, platíme daně. Nemá von právo tady zůstat, abysme se vo něj mohli starat? Ten člověk neřekl ani slovo, dal mi papíry, my sme to vyplnili, přinesli sme to zpátky a voni mu dali ihned takovou tu zelenou kartu a měl tady prostě... medic care, jako maj starý lidi, když musej jít do nemocnice, ale von VŮBEC k lékařům nechodil. Můj syn už byl tenkrát na medicíně, tak vždycky přišel jednou za čtrnáct dní, poslouchal dědovi srdíčko a změřil mu tlak a von měl 120 pořád, říkal: dědo, ty seš tak zdravej! A děda z toho měl radost ((smích)) a vůbec nebral žádný prášky nikdy a prostě k doktorům nechodil a byl tady s náma, já sem ho brala na český párty, aby mohl si s někým popovídat, a pak ho taky nějaký rodiče tý jedný naší dobrý známý, s kterou /Petr/ študoval medicínu, ta je tady lékařkou teďka, protože ta sem přišla už jako hotová lékařka... a za pět let, když sme tu byli, tak sme byli někde na večeri a takhle se koukáme jeden na druhýho a já říkám jejímu muži: dyť my se vodněkud' známe, ne? Z Prahy? A von říká: moment, tamhle jde moje žena. A přijde jeho žena a říká: /Petře/, kde se tady bereš?! Voni spolu byli v ročníku na medicíně. Tak takhle sme prostě se setkali tady zase s Čechama, takže se kamarádíme dneska,

tak jako v tom Sokole, tak já mám ještě jinou partu známejch, který byli... To je zajímavý, samozřejmě, to taky uvidíš v budoucnu, člověk prej se v životě seznámí asi s dvě stě padesáti lidma. A ten vokruh se opakuje. Čili zase tady se známe s lidma, s ktorejma sme študovali, s ktorejma sme se znali z koncertů, ve Smetanově síni, nebo ty jedny bydleli kousek vod nás na Hanspaulce, voni bydleli na druhý straně na kopci, takže dycky děti když šly pro mlíko, /Bětuška/ říká: maminko, zase tam byla ta paní doktorka, taková usměvavá, a to byla vona, ta Olina. ((smích)) Tak takhle to prostě chodí. Takovej je to uzavřenej okruh. Že kam vovejdeš, tak zase se tam seznámíš s těma samejma lidma.

Tak já potom v tom osmdesátým třetím sem zůstala doma z těch aerolinek, a řekla sem, když já sem podporovala /Petra/ ze začátku, když von si vtevřel byznys, tak teď JÁ si chci vtevřit byznys. ((smích)) Tak sem začala s cestovní kanceláří a nejprve sme byli v Santa Monice a tam byla ještě jedna Češka taky, se kterou sem se seznámila taky, ta Olina nás vzala někam, a tam byl prostě jeden a ten měl sestru a ta byla v nějaký cestovní kanceláři a pořád na to měla chuť jít do nějakýho byznysu a já sem řekla: hele, ty umíš účetnictví, to já neumím, ale já zase vím všecko vo erolinkách a vo tech letenkách, co můžu vědět, tak já budu dělat prostě tydlecty věci. Tak sme se daly dohromady, daly sme peníze nějaký do banky a vtevřely sme si cestovku, požádaly sme si vo takzvaný ajáta number, protože každej, kdo chce dělat letenky, musí patřit do týhle organizace a voni ho musej schválit. Voni přijdou na revizi tý kanceláře, jestli je dostatečně... jestli je přístupná veřejnosti, jestli je dostatečně vybavená, jestli má počítače a todlecto všecko. A vo počítače sem se starala já a vona dělala to naše účetnictví a banku a todleto. [...] Já sem mezitím vtevřela filiálku tady ve vély (Valley). [...] vona prodala tu svoji nějakýmu Čechovi [...] A já sem tady v tom údolí v Chatswood měla tu filiálku, tak já sem to prodala nějaký americký rodině, který nevěděli vo cestování vůbec nic, ale měli peníze, tak si to koupili. Vono to nebylo drahý, protože ty cestovky nevydělávaly tak kór moc peněz, ale bylo to fajn. Pro mě to bylo vopravdu dobrá zábava, já sem to dělala ráda a když sme jako byli na výši, dělali všecky ty erolinky, tak sem tam měla dvanáct lidí až patnáct, který pro mě dělali. A bylo to... prostě moc prima. Já sem to měla moc ráda, chodit na ty semináře, chodit na mítingy a todle všecko. Ty byly třeba v sedm ráno do devíti, pak se šlo do kanceláře, já sem přišla domů v osm, ale ještě sem dávala informace do kompjútru, taky sme měli website, kterou mně udělal /Petr/ ze začátku, pak sem se to naučila dělat sama. No a tak prostě se člověk stále něco musel učit. A jak sem se učila, tak ještě u tech erolinek mě nějaká Švédka doporučila, abych šla do Los Angeles Community Colleges, protože voni potřebujou učitele na travel business, na cestování. Tak já sem tam šla, to bylo v roce 76, a já sem slyšela v rozhlase, na rádiu, jak poslouchám takový ty rozhovory, tenkrát byl prezidentem těch Community College nákej

profesor Koltaj, doktor Koltaj. A ten doktor Koltaj byl původně z Maďarska, utečenec z roku 56, poněvadž tam byly nepokoje v roce 56, a von se svojí rodinou utekl, jako mladej kluk sedmnáctiletý, tady si udělal vysokou školu a udělal si doktorát v education a ten potom dělal profesora na UCLA a učil taky education. Já sem pak vod něj brala classes. Anyway, já sem přišla na tudlectu a protože ta moje známá Švédka se jmenovala Koltaj, vona si vzala nějakýho jeho příbuznýho, a řekla mi vo tom, tak řekla: přijď tam a řekni, že Mrs. Koltaj tě posílá. A to byla pravda. Ona se jmenovala Mrs. Koltaj. ((smích)) Voni si hned mysleli, že je to manželka tohodlectoho prezidenta. ((smích)) Ale já sem to řekla tomu koordinátorovi a von hned mně udělal interview a řekl: můžeš učit mezinárodní ty... jak se počítaj mezinárodní letenky. Na to totiž nikoho neměli. Ale já sem to dělala u těch erolinek. To bylo skutečně fascinující a mně se to hrozně líbilo, protože to bylo dycky jako rébus. Kde začneš, kde musíš tu letenku brejkovat, kolik majlí si můžeš dovolit, jak to bude stát hodně peněz. A my sme měli tu možnost snížit tu cenu vo tolik, že vona vždycky mně volala a řekla: heled'se, /Helenko/, já sem dostala tudlectu kvotaci vod někoho u vás v rezervacích, ale já vím, že ty to uděláš za lacinějš, tak mi to spočítej. ((smích)) Já sem jí ušetřila dvě až pět stovek. Pak sem měla ty známý, Čechy, který sme se znali s těch různých parties a ty mně taky začli volat. A já sem řekla: hele, Bohouši, já ti to dám do Říma a pak ze Říma ti dám separátní letenku, protože lira je voproti dolaru velice nízká a ty to koupíš v dolarech a zpátky tě to bude stát jenom čtyři stovky. A takhle sem jim počítala prostě všelijak ty letenky. To skončilo, když začala éra kompjútrů. Počítače. Najednou to všecko dali do tech počítačů, v osmdesátých letech dali ty počítače tem agentům a řekli: z toho počítače dostaneš nejlevnější cenu, tam si to můžeš spočítat. I tak záleželo, vod koho si vybrala. Jestli tuhle erolinku nebo tudle erolinku atd. Dneska už zase je to jiný. Prostě furt se to vyvíjí. Ale já sem u tý školy zůstala, mě to hrozně bavilo, voni mě nechali učit dva roky podmíněně, že si dodělám takzvaný California Credentials, což znamená, že můžeš učit na amerických školách. Ty credentials sou pro Kalifornii. Každěj stát to má prostě jinak. Musela sem vzít pět kurzů na UCLA, z nichž dva učil tenhleten Koltaj, von byl náš koordinátor, von nás zval tady k sobě do domečku, což bylo v Enseenu a jeho manželka vždycky udělala nákou... to se tady hodně dělá, že ty profesoři zvou ty študenty a pak se debatuje vo tom, vo čem voni chtěj a von učil právě kurz vo Community Colleges. A to se mně velice líbilo. Já sem taky považovala, že ty Community Colleges byly něco jako abiturientský kurzy v Čechách a vůbec v Evropě. A to tady předtím vůbec nebylo. Tady měli high school a některý ty študáci tam byli lajdáci a flákali se ty poslední dva roky a pak postávaj na rohu někde na ulici a nejsou zaměstnavatelný, protože neuměj ani řemeslo, neuměj ani na počítači, neuměj ani napsat nic, neuměj ani pořádně anglicky, neuměj spellovat a tohlecto. Takže mně se to vopravdu líbilo, že to je důležitá věc

tady. Tak sem s nima zůstala, a když sem potom konečně tu agenturu prodala, já sem jim slíbila: já s váma dva roky zůstanu a všechno vás to naučím. To byla veliká chyba na mé straně, no ale udělala sem to, dodržela sem to, ale voni se nechtěli nic učit, voni měli svoje názory na to, což je fajn. Já sem si říkala: kdo sem JÁ, abych jim JÁ říkala, jak to mají dělat. To je jejich byznys, budou si to dělat, jak voni chtěj. Ale byla sem tam a vždycky sem poradila. Řekla sem: já bych to dělala takhle... zachránila sem jim několikrát, že v sobotu přišel klient a měl v neděli vodjíždět, a voni to vůbec neměli zaplacený. Tak já sem honem uprosila někoho, koho sem tam znala. ale musím říct, celou tu dobu, co sem tady byla, sem se furt přihlašovala na nějaký kurzy. Na tý UCLA to bylo první, to sem musela a pak mně dali ty California Credentials, který mám jako na život teďka, protože to, co v Evropě je, já sem komerční inženýr a inženýr se tady považuje za masters. A když mám masters, tak můžu učit na Community College. Ovšem ty California Credentials tenkrát vyžadovali. Dnes už to nevyžadujou, když má člověk masters nebo doktorát. Já sem se taky přihlásila na doktorát a chtěla sem ho dělat v devadesátech letech, ale pak sem měla moc práce v té agency. A říkala sem si: buďto budu dělat pořádně agenturu, anebo budu dělat pořádně školu. Takhle já vodstrkuju školu a to není správný. Když nebudu mít dobrý známky, tak to nebudu dělat ráda. Tak sem toho nechala. Na tý škole sem začala učit dva kurzy. Pak se mě zeptal ten můj koordinátor: mohla by si vzít ještě jeden kurz economy. Tak teď ještě učím ekonomii. ((smích)) Ale já sem mu říkala: víš, ale já sem se učila jenom ekonomii marxistickou. Ale to nevádí, protože já se dneska musím nejprve naučit tu knížku, kterou používám pro študenty. Takže já na starý kolena sem prostě se naučila ekonomii tržní ((smích)) a jak to ve světě ve skutečnosti chodí, i když by lidi si přáli, aby to chodilo jinak. Nemysli si, já mám študenty, který mně na otázku řeknou: jakej je unemployment? Tak mi řeknou: sou čtyři různý unemployment, jako seasonal atd. ale pak je ještě jeden a to je marxist unemployment. Já se jich zeptám: a co to je? To je uměle udržovanej... nezaměstnanost. To je uměle udržovaná nezaměstnanost, aby nemuseli těm lidem, co je budou najímat, platit vyšší mzdy. Tak já jim říkám: to mně musíš blíž vysvětlit. A to už mně nevysvětlej. [...] Když někdo řekne: lidi by měli dostat to, co sou jejich needs. V těch našich učebnicích už říkaj: lidi nevědí, co sou jejich needs, ale vědí, co sou jejich wants, jejich chtění. Voni věděj, co chtěj. Voni nevědí, co sou jejich potřeby. Protože to je jejich chtění. Pro někoho je to mercedes a pro někoho je to kus chleba. [...] Tak von to říká taky: to je chtění, to není need. [...]

T: Chtěli jste se někdy vrátit?

R: Ne. Jak jsme prostě už byli pryč, tak jsme byli pryč. My jsme měli prostě v mysli, že tam nechceme žít. Z toho důvodu, že některý lidi měli divnej prostě morální postoj. Za tý doby, toho

komunismu, kdy lidi se pronásledovali, tak ještě někdo tě tam prostě přistrčil. A to se mně nelíbilo prostě. Já sem s maminkou cestovala v roce 47, ten dědeček ze Chicaga nás sem pozval, mně bylo sedmnáct. Jenom jsme jeli do Chicaga je navštívit, byli sme tam 4 měsíce a zas jsme jeli zpátky. A mně tenkrát, to později jsem četla asi deset knížek vo Dvořákovi, taky silnej dojem na něj udělalo... ta mentalita Američanů. Takovejch tech prostějch Američanů. Že totiž každej je si rovnej. Když jdeš někam na party, nikdo se tě nezeptá, co děláš. Nikdy. A nikdo nepoužívá žádný tituly. Teďka tady v Kalifornii, to je specielně v Kalifornii, myslím, že hned řeknou, jak se menuješ. A: já sem /Helena/. A nikdo ani neví, jak se jmenuješ příjmením. Já sem Josef a to atd. Ale i dříve když Dvořák tu byl v devadesátejch letech minulýho století, vlastně předminulýho, ne dva tisíce, ne devatená-, ale osmnáct devadesát. Tak von psal domů v jednom dopise, že se mu MOC líbí, že tady nejsou žádný rozdíly mezi lidma, že každej je jenom mistr. Že jeden říká: Mr. So-and-so, Mr. Tak-a-tak, a ne žádné pane lékárníku a pane továrníku atd. Tak to se mně velice líbilo. A to sem si myslela, že je správný a že lidi prostě se takhle maj jeden k druhýmu chovat. A když jsme sem přijeli, tak jsme za sebou prakticky spálili mosty, prostě protože tam jsme napsali, že se nebudeme vracet, protože nechceme vychovávat děti v takovým systému, kde my sme jim nemohli říct pravdu, my sme nemohli říct našim rodičům pravdu, že chceme vodjet. Nikomu jsme to neřekli. My sme se všichni báli, aby VONI neměli z toho potíže samozřejmě. A tak sem říkala, když můžou po pravdě říct, že vo ničem nevěděli, tak vo ničem nevěděli. Takže my jsme to nikomu neřekli. Samozřejmě že moje maminka svým způsobem to podezírala a /Petrova/ maminka taky a když sme potom napsali dopis hnedka z Vídně, že se nebudeme vracet, že se přestěhujeme... my jsme řekli, že se přestěhujeme do Kalifornie za mým bratrem a že tady budeme prostě bydlet. A že je to hlavně z toho důvodu, že si myslíme, že naše děti by prostě měly vyrůstat v lepším prostředí.

T: Jak dlouho jste o tom uvažovali, že odejdete?

R: Prakticky vod toho roku 64, když se otevřely ty hranice, kdy jsme mohli jet do Východního Německa atd. Já sem totiž od toho 47. roku sem věděla, že to tu není tak špatný ((smích)) a že si člověk může zařídit svůj život tak, jak chce. Kdežto tam ne. Tam furt někdo: ty tady nemůžeš pracovat, protože tohle, protože tohle, protože tohle. A domovnice... my jsme tam jednou měli nějaký desky, někdo to přines, protože v tech erolinkách přece jenom ty lidi cestovali ven, přivezli to domů a my sme tam měli desky a hráli sme je do desíti do večera, ne dýl, a druhěj den sme dostali takovej dopis, že to prostě vohlásej policii, jestliže my tam budeme mít parties, na kterejch se budou hrát prostě západní muzika. Tak to všechno hrálo dohromady.

[...]

Musí se jim dát něco, proč to budou chtít dělat, ale ne je prostě zavřít za ty ostnatý dráty. To nikomu nepomůže. To naopak vyvolá v člověku takovej protitlak.

T: Takže v 64.

R: Jo, ale vodešli jsme až v šestašedesátým, protože to nebylo možný předtím. My sme jeli na individuální turistiku, s Čedokem, do Itálie.

T: Co jste si vzali s sebou?

R: No, moc málo. Protože to jsme se taky báli, že by třeba na hranicích mohli mít podezření, když bysme s sebou třeba něco tahali.

R: Když jsme prostě jeli ven, tak jsme měli jenom prázdninový věci s sebou. Lehký věci. Žádný jsme neměli kabáty. Ale já sem měla sestřenici, která žila v Západním Německu, a když sme bydleli v tom Rakousku, tak voni za náma přijeli se podívat. Vona mi dala svůj kabát, její manžel dal /Petrovi/ jeho kabát ((smích)) poněvadž my jsme sem přijeli v prosinci. A ještě ty kabáty mám... ne, já už je nemám skovaný. ((smích)) Ale to sme si jaksí uvědomili, že tydlety materiální věci se všechny daj nahradit. A důležitý pro nás bylo jenom prostě vodejet ven a začít novej život.

T: Kdy jste poprvý přijeli do Československa, co jste odjeli?

R: Já sama sem tam přijela v roce 77, rok po tom, co moje maminka zemřela, protože voni mi říkali, vona byla zpopelněná, my sme tam na ten pohřeb nejeli, protože já sem tam nějak volala, a voni řekli, že musím dostat vízum a to bych bejvala zmeškala další letadlo a už bylo po pohřbu. No tak sem už prostě se nepokusila. Maminka byla zpopelněná a ten popel měl prostě otec nějak doma a já sem tam jela, že to vyzvednu. A tak sem napsala to do žádosti a dostala sem vízum, že si tam prostě pro to můžu přijet a byla sem tam asi týden.

T: Měla jste obavu vrátit se?

R: Ano, měla, měla sem nepříjemnej pocit. Co když si mě tam prostě budou chtít nechat. Ale pak sem viděla, že je to úplně zbytečný. Že ty lidi na tom letišti byl někdo úplně jinej, ty vojáci byli .. protože. ty pohraničníci sou dycky mladý kluci, takže to byla úplně jiná generace. Najednou mně bylo sedmačtyřicet a jim bylo dvacet. A to už byl generační rozdíl.

T: S jakou představou jste sem šli?

R: Šli jsme sem s představou, že si budeme moct zařídit život, jakej budeme chtít. Že budeme voba pracovat, my s /Petrem/, tam jsme taky pracovali a že naše děti budou moct jít na vysokou školu. To pro nás bylo tenkrát velice důležitý. Protože jemu bylo dvanáct, za pár let půjde, za pět let šel na tu vysokou školu a /Bětuška/... a tam nebyla naděje, že by se dostali na vysokou školu. Za těch stávajících podmínek voni by řekli: tvůj otec byl u černejch, to bylo skoro jako

bejt zavřenej a matka prostě měla příbuzný v zahraničí, tak to vůbec nepřichází v úvahu, že by šly na vysokou školu. Takže my jsme jim chtěli dát vzdělání a dát jim normální morální základ. Taky náš kluk začal, ale ne z důvodů náboženských, ale z důvodů těch, že... my jsme bydleli na těch Palos Verdes a tam měli velice dobrý školy a von probral za ten jeden rok tolik matematiky, protože ho to bavilo, že ten učitel ho dal do vyšší třídy. Nejenom na matematiku. Ty děti choděj prostě k učitelům tady i na těch nižších školách. A když jsme přišli zpátky do toho Westchesteru, to byly Los Angeles schools, tak voni řekli: tak to von má už skončenou veškerou matematiku, takže tam bude jenom sedět, protože musí nějaký třídy brát. A já sem si říkala: no pozdravbůh, to bude zlobit, protože co dělaj kluci, když je jim patnáct? zloběj. Tak sem se ptala vokolo a tam byla taky blízko, asi dvě míle vod nás, katolická high school, tak tam byla St. Bernard school, tak sme se tam šli zeptat, jestli by ho vzali. Jo, my ho vezmem. Tak tam šel. Byla to privátní škola, takže sme museli platit školné, ale věděli sme, že von tam nebude prostě zlobit, že voni mu daj dost co dělat. A taky, ta high school trvá normálně čtyři roky, a von ji udělal za tři. Protože už měl tu matematiku hotovou. A von tam sám chodil... von se zajímal, na rozdíl vod nás, který jsme vlastně vyrostli bez náboženství. Tak von se začal zajímat: co to je to náboženství? Proč tam lidi choděj? Protože voni mu řekli, že by měl jít do kostela. Já sem mu řekla: já s tebou půjdu. Já sem jako malá holka chodila do kostela. Tak tam půjdem spolu. Tak sme šli. A šli sme tam jenom jednou. No a víckrát sme nešli. Voni mu to nijak nevyčítali, že tam nešel. Ale von chodil k nějakýmu mladýmu učiteli, kterej tam měl večerní schůzky s těma študentama. A jen tak seděli a von chtěl vod nich vědět: vo čem chcete dneska mluvit? Tak třeba vo lásce. Vo filosofii. Vo vztahu k rodičům. A vo všech těchletěch věcech voni tam debatovali. Von vyslechl ty študenty, a pak jim říkal jako svůj názor. Von ho měl hrozně rád. A když se sešli, místo modlitby voni meditovali. Tak von si takhle sednul, ale byl to katolík, takže nebylo to nijaký vyjevený náboženství. Nebylo to nic, prostě. V podstatě to byla debata vo filosofii, co všichni teenageři přijdou do toho věku... to sou ty, co dorůstaj, dorůstající mládež. Přijde do toho věku, kdy i vo drogách tam samozřejmě mluvili. Tak to bylo velice pěkný. A /Bětuška/ ta nechtěla. Ta chtěla bejt se svejma kamarádkama, tak ta chodila do normální veřejný školy. A všecko bylo fajn.

T: Vy jste anglicky už uměla, když jste přišli.

R: Já sem uměla. Ano. /Petr/ taky.

T: Takže to pro vás nebyl takovej...

R: Drastickéj...

T: Změna.

R: Jo, jo.

T: Je něco jinýho, co pro vás bylo hodně...

R: Samozřejmě. My jsme ze začátku měli dost co dělat sami se sebou, najít si tu práci, abysme měli příjem, abysme mohli si nakoupit věci, co jsme potřebovali a tak. A druhá věc byla... A rodinu jsme měli taky. To mnoho lidem chybí. Ale já sem tady měla toho bratra Jožku, kterej měl tři děti ve druhým manželství a dvě děti z prvního manželství. Von měl pět dětí. Každou neděli von je všecky vzal a NÁS do svýho auta ((smích)) a dycky sme někam jeli. Třeba na beach, teda k moři, nebo k nějakýmu jezeru a jezdili jsme na kempingy. Von měl velice rád Kalifornii. Tak jako v Čechách máme všichni rádi hory a my sme jezdili lyžovat, tak von měl zrovna tak rád Kalifornii, tak nás všade bral vokolo a nám se ta Kalifornie taky začala líbit. Ale sami jsme říkali: nebudeme dělat žádný závěry, co se nám líbí a co se nám nelíbí. Až za půl roku. Až to POCHOPÍME. Proč. Protože to, co je v Evropě takhle, tak je tady úplně vobráceně. /Bětuška/ šla do školy, takový drobnosti, a říkala mi: mámo, voni po tělocviky řeknou: vemte si sprchu a ty holčičky si ani to tričko ani šortky nesundaj. Voni jdou tak, jak jsou voblečený, do tý sprchy. To pochází z těch Puritánů, co sem přišli, tak voni sou takhle puritánský na tohleto. Jedna Češka tady měla problém, že dala dítě do školky a teď jim tam dali bazének, když bylo v červnu hezky teplo a ten kluk se promptně svlíknul do naha a vlezl do toho bazénku. No ty učitelky votevřely pusy, protože všecky vostatní děti měly trenýrky ((smích)) a pak přišly: maminko, prosím tě, mohla bys mu to nějak vysvětlit... tříletýmu kloučkovi je to velice těžký vysvětlovat, že má mít trenýrky ((smích)) když von ví, že je nikdy nenosil, běhal doma dycky nahatej. Tak takovýhle prostě maličkosti. A v tý škole, ty děti občas přinesly něco, co mi bylo divný. Ale bylo to jiný a já sem jim říkala: musíte si na to zvyknout, tak voni se prostě dívaj na život. Jedna holčička ji pozvala do tělocvičny, která byla vedle těch domů, kde jsme bydleli, a vona tam šla cvičit, všecker možný tam měli, nářadí, vona z toho měla takovou radost. Hned večer přišli k nám Mormoni a říkali: dejte se na mormonskou církev. Protože to bylo JEJICH. Voni vybíraj 10 procent z platu, musíš jako to přiznat, deset procent z platu odvádíš tý církvi. Ale voni tě nenechaj na holičkách. Když někdo nemá práci, voni mu ji najdou. Když někdo chce začít byznys, voni mu půjčej peníze a von začne byznys. A má úspěšnej byznys, protože všichni Mormoni k němu začnou chodit. To je taková self-supporting prostě to. Ale my sme samozřejmě se do ničeho nedali. Nám to prostě připadalo prodloužení tý... toho komunistického režimu, protože voni tě taky chtěj kontrolovat. Tam ten režim chtěl každýho velice kontrolovat. I v tvým privátním životě. Jak myslíš, co děláš, čím se zabýváš, do kterýho chodíš divadla, jaký se díváš filmy a takovýdle věci.

Umíte říct, v čem jste se přizpůsobili v tom běžným životě?

Jo, jo, jo. ... Já sem si zvykla chodit do práce vo čtvrt hodiny dřív. Když sem dělala u Českéch erolinek, tak jsme přišli v šest, v šest jsme píchali, ale pak jsme si udělali kafíčko, pak jsme si přečetli noviny. Protože voni ještě telefonáty nepřicházely, až tak v sedm, osm hodin. A měli jsme šichtu vod šesti do dvou. Tady jsme začali v devět. A hned mně prostě řekli: když chceš kafe, tak si ho udělej předtím, pak už musíš sedět, mít sluchátka na uších a už bejt ready vodpovídat telefon. V devět hodin. Do dvanácti my jsme měli čtvrt hodinovou pauzu na to, aby si mohla zase jít někam na záchod atd., a to jsme měli podle rozvrhu, protože nás tam sedělo šestatřicet, čili asi dvacet v jedný šichtě, takže postupně jsme měli ty patnáctiminutový přestávky. V poledne bylo třicet minut a vodpoledne zase patnáct minut. Vlastně jsme pracovali tedy sedm hodin, protože ten zbytek byly přestávky. Ale každej tam musel bejt. Za těch patnáct let, co já sem u nich pracovala, tak několik lidí vypadlo, protože nemohli se přizpůsobit a chodili pozdě. Když se ti to jednou za čas stane, protože někde byl výbuch, voni to vědí. Na dálnici bylo neštěstí nebo něco takovýho a přijdeš vo pár minut, ale nesmělo to bejt pravidlem. Další věc je, to mně říkali prostě hned ze začátku, protože věděli, že jsem z Československa, ten vedoucí, ten si mě pozval a říkal: víš, my jsme tě vzali, ale musíš bejt velice vopatrná na to... tady u nás je customer service, tady je to úplně priority číslo jedna, je customer service. To znamená, že zákazník má vždycky pravdu. NIKDY s ním neargumentovat. Takže i když ti říká: voni mi ztratili kufry a víš, že to není tvoje vina, tak mu musíš říct: my vám je najdeme, já si vezmu všechny údaje a řekněte, kde by to ještě mohlo bejt, a my vám necháme vědět a zítra já vám zavolám v tolik a tolik hodin, kde to je. Další věc. Když je to ztráta míň než čtyři sta dolarů, tak my jim to zaplatíme. My jim to dáme. Těch čtyři sta dolarů nestojí za argumentaci, vůbec. Tak todlecto byl VELIKEJ rozdíl. Když jsem byla v erolinkách, tak já sem to asi měla v sobě nebo co, protože já sem třeba řekla: no my vám to vobstaráme. A holky mi hnedka řekly: prosim tě, máš vod něj najlonky? Co vod něj máš? Já sem řekla: já nic nemám, no ale von je náš zákazník. Tam vůbec tenkrát, když si někomu vodsekla, tak to bylo v pořádku. A jak si byla někomu příjemná, tak si URČITĚ byla někde podplacená nebo něco takovýho. Tak to bylo pro mě velice příjemný. MNĚ se to líbilo. Jednou za měsíc si nás ten vedoucí pozval na schůzi, a to jsme zase šli postupně, aby telefony byly furt v běhu, to nikdo nevěděl, a von nám řekl třeba: naše společnost teď vydělává peníze, tak my vám přidáme. Anebo naopak: máme to teďka velice špatný, tak budeme muset bejt velice vopatrný a každej dostane jedno procento nebo tak, ale musíme přitáhnout na tom, když je potřeba nějaká dobrovolná práce, tak musíte přijít. Když jsme dostali počítače v roce 72, tak prostě řekli: vod pondělka tady budou počítače. A můžete přijít v sobotu nebo v neděli se to naučit. Ale ve všední den, tejdén nebo dva tejdny ještě se to bude přebírat, a z tech karet sme to museli všechno nasázet do počítačů, ale vod určitýho

pondělka tady nebude nic jinýho, než ty počítače. Buďto se to naučíte, jestli to nemůžete zvládnout, tak si musíte najít něco jinýho. To já sem taky nepovažovala za tak špatný, protože sem se to za dvě soboty a neděle naučila. A to jsem tam přišla sama vod sebe. Za žádněj plat. To jsme se museli naučit. Možná že teď už je to taky jiný, todlecto bylo před čtyřiceti lety, tak tenkrát tady ta Amerika byla mnohem přísnější. Například my jsme nesměli chodit v džínsech do práce, ani v triku, to si musela mít blůzu nebo košili, a mužský museli mít kravatu a sako, a MY sme mohly mít kalhoty jenom když to byl oblek. Když to bylo sako s těma kalhotama. Pak přišlo memorandum třeba: vod pondělka můžete nosit kalhoty. Anebo memorandum zase: vod pondělka můžete mít vobnažený ramena, protože bylo horko. Takhle to šlo pomaloučku. Pomalounku se to uvolňovalo. Ale potom jsem přešla, uvolnilo se místo v ticket office, čili to bylo za přepážkou, kam choděj zákazníci, a tam jsme chodili v uniformách a k tomu musely bejt podpatky, i když jenom třeba polovysoký, já sem nosila taky ty vysoký, protože jsme to nosily rádi a tam prostě musel člověk bejt třip třop. Každý tři dni jsme to nosili do čistírny, a to jsme si platili sami samozřejmě. Uniformu nám dali, ale to čištění jsme si platili sami. A měli jsme tři uniformy, tak to ti akorát stačilo na týden prostě a dvakrát za týden čištění. ((smích))

T: Je něco, v čem jste se naopak nepřizpůsobila? V čem se neustále, pořád odlišujete? Jsou situace, kdy to pociťujete?

R: Jo, jo. Absolutně. Nejdlejší přizpůsobení je ve vtipech. V legraci. Protože legrace je velice specifická a já si myslím, že my doposavad nerozumíme některejm vtípům. Jako například takový ty rozhovory na televizi. Můj bratr někdy natáčí... nevím, někdo jim to posílá, takový ty silvestrovský pořady v Čechách. A tomu se smějeme. To je velice veselý ((smích)) protože my tomu rozumíme ((smích)) protože je to třeba z našeho mládí, jsou tam reference na nějaký legrace nebo maminka ti dala pohlavěk a takovýdle... tomu tady vůbec nerozuměj Protože ta hlavní tradice je přece jenom z Anglie. Ta je britská. A já nevím, jestli si byla v Anglii, ale voni neuhoděj dítě, absolutně. Tomu to můžou vykládat desetkrát a von se furt bude vztekat, ale voni ho neuhoděj, voni ho vodvedou domů, tak to je tady ta samá tradice. Až ty lidi, až ty děti sou samozřejmě drzý a tohleto všecko. I když já mám jednoho bratrance z jihu a ten je Mobile Alabama, to by si teda měla vidět gentlemana. A když jsme tady byli v tom sedmačtyřicátým, mně bylo sedmnáct, jemu bylo třináct, ale šel do dveří, vtevřel dveře pro mě, pak je zase zavřel, židli mi podržel, abych si mohla sednout, prostě takovej ten rytířskej úplně, a von je dodneška takovej. My sme teď v Chicagu se všichni sešli ty bratrance, po čtyřiceti letech, a von je pořád takovej. Takže nejsou všichni Američani stejný. My furt děláme rádi český jídla... a propagujeme je mezi našema vnukama ((smích)) a dětma. A děti to maj rádi, knedlíky, svíčkovou, a když maj narozeniny, tak já je pozvu na večeři, a: co byste chtěli na večeři? No

svíčkovou nám udělej! Tak to je prostě pořád stejný. A hledáme ten tmavej chleba, kterej máme rádi, a nemáme rádi ten bílej houbovitej.

T: Vedle vtipů, humoru, je to ještě něco jinýho?

R: Hudba určitě. Ale to je už generační rozdíl. Já ani v Čechách nemám ráda ten hard rock a prostě ten metal. Jednou nás náš syn pozval, na high school měli talent show. To znamená, že každej něco zahrál. Naše děti se vobě učily na piáno a von hrál Debussyho. Tak von hrál Debussyho jenom z toho Childrens' corner jeden kousek. Ty lidi to vůbec nechápali. Ale pak tam přišla prostě... metal band a ty začali takhle na dvou stranách do toho mlátit, že se trásly stěny. Já sem si zacpávala uši. Já sem tady byla na tom českým koncertě Amfóry. No já sem seděla takhle pod tím tlampačem a měla sem zacpaný vobě uši, protože mně drnčela hlava a nikdy už sem víckrát na to nešla. A to je generační rozdíl. Já, čím sem starší, mám radši Dvořáka a Smetanu a kvarteta a kdysi prostě sem to nechápala taky, ale chodili sme do Smetanovy síně, tenkrát sme spíš chodili na Beethovena, protože sme si mysleli, že von je všecko, ale teďka mám radši Chopina. Ale tady je klasická stanice, kterou máme vod rána do večera a tam denně hrajou z Prodanky a z Mý vlasti atd. Tak to je druhá věc, v který sem se nepřizpůsobila a už se nepřizpůsobím.

T: Jste říkala, nejsou všichni Američani stejní...

R: Ne.

T: Přesto, dá se říct, jestli je nějaký rozdíl mezi Čechy a Američany. Nějak to zobecnit.

R: Zobecnit? Tohle je velká země. Čechy je malá země. To samo vo sobě, už, dává určitý podmínky pro ty lidi. Ve velký zemi... a kdysi já sem pracovala u jedný profesorky, a ta cestovala. Vona byla v Moskvě, samozřejmě, jako tam každýho toho profesora posílali, pak jela do Ameriky a přijela zpátky a říkala: víš, žádný dva národy si nejsou tak podobný jako Rusové a Američani. A má pravdu. Já sem potom vo tom začala přemejšlet... já sem totiž taky jako tlumočnice doprovázela ruský skupiny. Ty byli tak hrozně milí, že já sem je vždycky úplně milovala, a když vodjeli za ten tejdén, tak sem brečela, skoro. Jo? Jak sem k nim přilnula. Voni byli všichni velice milí, anebo aspoň ty, co mě měli rádi a já sem si jich vážila atd. Měla sem jednu skupinu, tam byli tři spisovatelé, a byli tam nějaký fyzici, byli tam samí lidi s vysokoškolským a víc než vysokoškolským vzděláním, výzkumníci a tak. To byla absolutně fantastická skupina. Ten jeden mluvil anglicky tak jako rusky a německy, ne, francouzsky, a ty druhý mluvili taky dva tři jazyky. A pak si měla lidi, který tam přijeli s Čedokem, který si to zaplatili, a ty koukali: a ještě bysme chtěli chleba a ještě vourky nám nedali. Víš? Jako když Češi jedou asi na zájezd, tak si dovedu představit, že říkaj: my sme si to zaplatili... A tady sou Američani zrovna takoví. Když jdou do restaurace, tak ti řeknou: já sem nedojedl to, přineste

mi misku. Tak voni už sou na to připravený a přinesou ti misku a zabalej ti to domů. Já někdy to dělám, ale někdy ne. A když sem šla na ty semináře, když sem dřív hodně chodila, tak tam nám dali báječný pohoštění., všecko bylo zadarmo a některý ty travel ejdžnti a já myslela, že jim prostě dám takhle punch in the nose... víš? se říká anglicky ((smích)) že je praštím do nosu. Voni si nechali zabalit ten dort, protože už ho nemohli. Tak když to nemůžu, tak to nejím. Ale, je to zadarmo, tak si to nenechám zabalit domů. Čili vidíš, to už záleží, jakej seš člověk, ne? A to nezáleží na tom, jestli seš Američan, nebo Rus, nebo Čech nebo kdokoliv.

T: Vy jste říkala, že jste neuvažovali o tom, že byste se vrátili. Že pro Vás by to byla jakoby znovu emigrace?

R: To je pravda. To je pravda. Nová emigrace.

T: Jak jste vnímali události v 68.?

R: No, velice dramaticky. To jsme bydleli v tom nájemním domečku na Palos Verdes a já sem jezdila do práce jeden a půl hodiny. Teda tam a tam. Třicet čtyři mil byla jedna cesta. A já ráno vstávám v šest hodin a čistím si zuby a vždycky sem měla puštěný rádio, abych slyšela, jestli někde na dálnici je nějaký malér, abych se tomu vyhnula. A najednou říkaj prostě: zvláštní zpráva, dneska překročily tanky hranice Československé republiky a obsazují území prostě Československé republiky. To už vlastně bylo vodpoledne, čili už byli v Praze. A já utíkám za /Petrem/, ten ještě ležel v posteli, a já říkám: hádej, co se stalo! Už je Rusáci vobšadili. A to je totiž to, co my sme říkali celou tu dobu, když bylo to Jaro pražský, tak babička nám psala, jak je to OHROMNÝ to Pražský jaro a jak všichni lidi držej jeden s druhým a jak je to krásný a to všecko. Já sem říkala: Rusové to tak nenechaj. Protože to je první rozbitej článek v tom celým okruhu, kterej voni měli zabranej ve svém vlivu. Východní Německo, Čechy, Poláci, Maďaři... Maďaři už se vzbouřili předtím, tak už jim dali víc svobody než to bylo u nás v Čechách a teď najednou prostě to Pražský jaro bylo tak ohromný, s tím Dubčekem a tohle všecko. A já sem tomu nevěřila a teď najednou ty Rusové přijeli. Tak já se říkala: vidíš, stalo se PŘESNĚ, co sem čekala. A potom, když sme tam jeli, tak já sem mluvila s jedním bejvalým kolegou, z vysoký. Proč. ((smích)) Protože sem vzala moji švagrovou americkou do Prahy, a samozřejmě že sem ji vzala do Národního divadla, to bylo v osmdesátech letech. A když sme v Národním divadle, tak vo přestávce jdeme do toho kuloáru a tam sem jí ukazovala všechny ty malby, to je z historie atd. a najednou, jak tak jdeme, tak ten kolega, kterému bylo najednou přes šedesát, ale byl z mýho ročníku, se na mě kouká a já na něho a říkám: nejseš ty Jirka Ten-a-ten. A von říká: to sem! A jak se ti daří a co děláš? A já říkám: no já sem u erolinek. To ještě všecko bylo normální. A teprva asi za pět za deset minut sem mu představila tu moji švagrovou a říkala sem: já sem totiž teď v Kalifornii. Ty seš v Kalifornii? ((smích)) A to bylo prostě v pětáosmdesátým

nebo tak nějak v šestaosmdesátým a tak já sem mu říkala: a Jirko, dal si se do komunistický strany? A von řekl: dal. Po osmašedesátým sem se musel dát. Protože voni ho udělali náměstkem ředitele. A von říkal: všecy báby uklízečky věděly, co se bude dít v podniku, ale já sem to nevěděl, protože sem nechodil na ty komunistický schůze. Tak se přihlásil, aby byl informovanej. Čili von byl normální technokrat, kterej to dotáhl dost vysoko. Voni ho pak poslali na Kubu. Von dělal reprezentanta na Kubě. A já nevím, jestli von ještě žije, protože já tam na ty schůzky nechodím, bohužel, a von se neukázal. Ta moje kamarádka z Budějovic říkala, že se ptala na něj a že nikdo vo něm nic neví.

T: A vo 89.?

R: Osmdesátej devátej... víš, my si myslíme, že Havel udělal deal prostě s komunistama, že se jim nic nestane, když vodevzdaj vládu. A voni ji vodevzdali někomu, kdo byl velice mírnej. Já sem jim ze začátku držela všecy palce. My sme VŠICHNI byli pro to, a je to BÁJEČNÝ a todlecto. A pak začaly prostě vycházet různý věci najevo, jako že ty komunisti, který byli prostě u koryta, si zase nakoupili podniky za nic atd. Nebyli potrestaný lidi, který připravili vo život třeba syna Masaryka, Jana Masaryka, my sme přesvědčený, že ho někdo prostě vyhodil z toho vokna nebo ho donutil, aby se to stalo. Anyway, tu, co pověsila... ta soudkyně, která pověsila tu Horákovou, která nebyla ničím jiným vinna, nežli že měla jiný přesvědčení a pověsili ji za to... to se nedělá todlecto. To je prostě proti lidstvu. A voni jí NIC za to neudělali. Vona za to nebyla... čili je to vražda.

T: Vy jste si upravili jméno?

R: Jo, jo, jo, jo, ano. My jsme se jmenovali /Janíček/. [...] A my když sme sem přišli, tak ty děti ve škole, ty učitelé to vůbec nemohli vyslovit. Tak i já v tech erolinkách, když sem to někomu vyspellovala, a musíš FURT spellovat na telefonu, tak mně řekl: oh, (---), are you French? Já sem říkala: ne, nejsme. A teď byla celá historie. Tak nakonec, když už byly ty děti ve střední škole, tak sem tady šla do školy a říkala sem: nemůžete jim prostě na každodenní potřebu říkat nějak jinak, aby je ty učitelé volali, protože voni je pak nevolají, protože se stydělí, že to neumějí vyslovit. No tak von mi řekl: co to znamená? Já sem řekla: to je jako vlastně malej /John/. Tak /JohnSON/. Jo? a už to bylo. ((smích)) Já sem se cejtila pohodlnějš na telefonu, protože sem to mohla spellovat a lidi: oh, /Johnson/, ok, ok. A bylo to všeccko v pořádku. A na kreditka- a potom sme dostali občanství a teprva když sme dostali občanství v roce 72, tak sme to vohlásili tam, že si chceme změnit jméno a protože to jde člověk před hlavního soudce, sice to bylo v divadle a všichni sme zvedli ruku a že přísaháme věrnost prostě týhletý zemi atd. a na druhý straně toho papíru bylo napsáno, že tady v Americe si měníme jméno, ale platí to vlastně jen

tady. Čili my to máme na tech pasech, ale já mám zpátky český občanství na /Janíček/
/Janíčková/ teda.

T: Děkuju Vám.

R: Nemáš za co.

J Á C H Y M (nar. 1923)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 13. dubna 2008 v Granada Hills.

T: Mohl byste vyprávět o tom, jak jste odešel z Československa?

R: Kdy ty chceš začat?

T: Jestli můžete vyprávět, jak to bylo, když jste odešel z Československa?

R: V únoru '48, když byla ta revoluce, já jsem měl velkou hubu, a já jsem jim říkal: ty komunisti, je zbolševizovaná lůza, když chtěla dělat revoluci, aby šli do Mexika, my jsme civilizovaný národ, a ta bolševická rada prohlásila, že já su nepřítel lidí, nepřítel socialistické, SOCIALISTICKÉ, České republiky, a tak jsem ztratil práci, po několik měsíců jsem ztratil práci, a v květnu, když začali sbírat policajti, esenbáci, sbírat takoví jak já, tak jsem utekl, a já jsem to plánovat tak, když jsem ztratil práci, to bylo myslím v dubnu, já jsem šel pracovat do statku na pohraničí u Aše. Když jsem tam dělal, tak esenbáci na mě s dalekohledem se na mě dívali, každým směrem jsem se otočil, tak viděl esenbáka s dalekohledem. Po několik týdnů, možná měsíc, oni si na mě zvykli, tak mě nepozorovali. V květnu, já nevím přesně kdy, možná že začátkem května, polovice května, oni začali esenbáci sbírat takoví, jak já jsem byl, tak když jsem to slyšel, tak jsem utekl, jel jsem s koňma ke hranicím, nechal jsem koně tam a utekl jsem do Německa. Tak...

T: A jaký byl ten útek. Jak jste překročil hranice.

R: To tam ještě nic nebylo. Ti říkám, oni mě pozorovali, když jsem tam přišel, ale když se na mě zvykli, oni nemysleli, že já uteču, tak už mě nepozorovali. Tak já jsem jel na pole s koňma, nechal jsem koně na hranicích a jsem utekl. Přes hranice.

T: A co vaši rodiče?

R: O tom nikdo nic nevěděl. Nikdo nic nevěděl. Když jsem byl doma na Velikonoce, já jsem nikomu nic neřekl. Tak když oni esenbáci se ptali, tak oni nic nevěděli.

T: A když jste byl v Německu. Jak dlouho jste byl v Německu?

R: Přibližně rok. Možná že více než... no, rok. Já jsem utekl do Německa přibližně v květnu, v polovici května, já jsem byl pátého května v Bostonu. Tak to byl rok.

T: Vy jste byl v táboře v tom Německu?

R: Já jsem byl v tom DP [vysl. dý pí], displaced person tábor.

T: Vy jste se rozhodl odejít do Ameriky? Do USA?

R: Já jsem nevěděl, kam půjdu, já jsem jen chtěl utýct. Tenkrát emigrovala hodně Austrálie a taky Venezuela, Argentina měla špatný zkus s Polákama, oni vzali hodně těch Poláků ta armáda, oni mysleli, že jsou hrdini, tak ta Argentina je vyhodila a nevezala víc. Já jsem mohl jít hlavně do Austrálie nebo Kanada byla velice málo, to bylo těžko, Venezuela to nikdo nevěděl, může vzít nebo... ale tam jeden mně řekl, že v lednu '49 Amerika otevře tu kvótu, tak já jsem napsal tu Ameriku.

T: Takže jste přijel do Bostonu?

R: Do Bostonu. Jo.

T: Jak to bylo tady? Jak to bylo dál.

R: Podívej se, to jsem nemohl přijít do Bostnu, to ty musel někoho, kteří tě chtěli, oni ti museli zaručit práci a tak, říkali sponzor. Tak Češi, ta česká organizace mně dala Sedláka v Lincolnu, v Nebrasce. Lincoln Nebraska. A tak on byl můj sponzor. Když jsem šel do Bostonu, tak tam jsem měl všecko, tiket, ta česká organizace to byla hlavně katolická relief, I don't know, já už jsem zapomněl, jak se jmenuje, to byla katolická organizace, česko-katolická organizace, oni všechno pro mě udělali, ale Sedlák to musel za mě zaplatit, a já jsem to zaplatil Sedlákovi. Tak z Bostonu do Nebrasky na statek.

T: Jak dlouho jste byl v Nebrasce?

R: Já jsem tam byl jenom jednu sezónu. On byl Čech, ale druhá generace. On myslel, že mluvil česky, ale on mluvil anglicky, používal české slova. Pro mě... já jsem nerozuměl, co on mně říká. To ty nemůžeš přeložit něco slovo baj slovo. To nemělo smysl. Já jsem říkal: co on chce? co on chce? Když jsem chtěl, aby mně to vysvětlil, tak já se s ním hádal...[...] později to bylo takový nervózní. Já jsem chtěl dělat, já jsem byl vděčný, že on mě tam dal do Ameriky, já jsem to chtěl dělat, ale já jsem nevěděl jak. A on tomu nerozuměl a já taky. Když jsem se naučil anglicky MYSLET, MYSLET anglicky, tak já jsem věděl: oh, ja, to on mi řekl! Ale to bylo dva roky v Chicagu, já naučil se MYSLET anglicky.

T: Když jste odcházel, když jste sem přišel, uměl jste anglicky?

R: Ne.

T: Vůbec.

Ne.

T: A za jak dlouho jste se naučil mluvit a myslet?

R: Well, já jsem se naučil trošku v lágru, ale ten co nás učil anglicky, on neuměl anglicky, to byl Němec. Chtěl vydělat nějaký peníze. Protože tam bylo nezaměstnaných po válce v Německu, tak oni, kteří trošku študovali, tak používali takový... učit nás mluvit německy, anglicky a tak.

T: A za jak dlouho jste se naučil myslet anglicky? Asi.

R: Well, já jsem chodil dva roky večerní kurz, a jinak jenom mluvit.

T: A kdy jste cítil, že ten jazyk ovládáte natolik, že už vás to neomezovalo.

R: To není pravda. To mě ještě omezuje teď. ((smích)) Ale teď já mám potíže s češtinou a angličtinou. Hlavně s češtinou. ((smích)) Hlavně s češtinou. To vždycky si vzpomenu, chci mluvit anglicky, český slovo ze mě vypadne a tak. To nikdy nezapomeneš. To nikdy nezapomeneš.

T: Ještě jsem se chtěla zeptat. Vy jste neuvažoval, že byste zůstal v některé z evropských zemí?

R: V Evropě, kde... v Německu jsem nechtěl. Francie, ta chtěla jenom do cizinecké legie, emigrovat do Afriky. Anglie neemigrovala. Tak kam. To bylo pro mě, co říkají, ten Nový svět, ta Amerika, Jižní, Severní, North, Australia.

T: Jakou jste měl představu, co tady budete dělat, až sem přijedete?

R: Já jsem znal hodně o Americe ze školy. Když já jsem přišel do Ameriky, jsem znal víc, zeměpis, průmysl a tak o Americe než ten Sedlák, on měl high school, on měl takový vzdělání, jak já a já jsem znal víc o Americe, než on znal, já jsem věděl, co tady je, já jsem neměl, já jsem nečekal, že najdu zlato na ulici a tak. Já věděl, že se tady musí hodně dělat. Já jsem měl výborné vzdělání, školy, naše české školy, za republiky, byly nejlepší na světě. Já jsem měl, my říkali gympl, gymnázium, a já jsem dělal z gymplu v NATě, v Apollu a tak. Z GYMPLU. 40 let když jsem maturoval, jsem ještě znal dost, teorií, že já jsem dělal v NATO. Americké školy byly nejméně 4 roky pozadu po evropských.

T: Zkusme se vrátit. Můžete říct, kdy a kde jste se narodil?

R: Ja. V červnu, 17. června '23.

T: A kde?

R: Hodějice. To je Slavkov u Brna. Hodějice. Dědina, to je Slavkov u Brna. A chodil jsem do Bučovic do gympla.

T: Povídejte o tom, než jste odešel. Ještě v Československu. O svém životě.

R: Já jsem dorostl, když bylo velké nezaměstnání. Tak my jsme byli chudí, když jsem šel do školy, všechno šlo jenom ty trenky, bosky a tak, do školy jsme museli chodit a má kůža byla taková tvrdá, v létě, já jsem musel na té hostině do obilí chodit bosky. Já jsem byl vždycky takovej nezbednej, taková potvora. Já jsem žil na dědině. Pro mě bylo učit koně, hříbata, tahat koč, jezdit hříbata, učil rajtovat, takový dobrodružství. Když jsem byl kluk, 11 let starej, tak

můj strýc v Otrokovicích, on byl četníkem, jeho distrikt byl letiště, Baťovo letiště, tak mě tam pozval, tak já když jsem tam byl u něho na návštěvu, vždycky jsem byl na letišti. Tak já ti říkám, já jsem byl vždycky takovej dobrodružník. Když tam bylo nějaký dobrodružství nebo ostuda, tak každej věděl, že to byl já.

T: Tak to bylo před tou válkou, před druhou světovou válkou.

R: Před válkou, ja.

T: A pak když začala válka?

R: Když začala válka, já jsem byl šťastnej, náš gympl nebyl zavřenej, tak jsem studoval, po maturitě jsem byl na totálním nasazení.

T: Kde?

R: V Brně. Ve Zbrojovce. Tenkrát, v 43. roce, americká osmá letecká armáda hodně bombardovala Německo a tak, oni přestěhovali ty německý továrny z Mnichova do Brna. Tak já jsem dělal na ty autopiloty pro Štuky. Tenkrát Němci dali ty továrny, všude v klášterech byly továrny, Rajhrad. Slyšelas Rajhrad klášter? Tam to byla továrna. Všechno, kde tam bylo hodně místo, tak tam hlídali ty továrny Němci, aby nevybombardovali. Já jsem byl na Moravě, tak my jsme byli ty... Anglie bombardáky nás nemohli vzít, ale v 44. roce nás bombardovali z Itálie, tak oni letěli z Itálie přes Jugoslávie, Ploješti, znáš ty Ploješti? ty rifajnry. Ploješti, Rumenijs, Ploješti rifajnry bombardovali, pak jeli na Slovensko, na nás do Brna, potom přes Vídně a do Itálie. Tak oni takový kruh. Nás bombardovali v 44. roce.

T: To Brno.

R: Brno. Všechno co bylo. Západ byl anglický, Východ byl italský. Americký bombardáky.

T: A vy jste byl teda totálně nasazený od čtyřicátýho...

R: V 43. do 45. roku.

T: Potom byl konec války...

R: Jo.

T: Co jste dělal?

R: Šel jsem na vojnu. Protože já jsem šel na vojnu ještě za války, my jsme byli osvobozeni v dubnu, koncem dubna, před tou pražskou revolucí, pražskýho povstání. Já jsem byl dobrovolníkem, my jsme nešli tam, protože mezi náma byla německá armáda, tak jsme nešli tam, ale jsem byl na vojně prakticky ještě za války.

T: Vojna byla 2 roky?

R: Jo. A kde jste byl na vojně? V Kroměříži.

T: A jaký oddíl?

R: To byla, well, to byla Jana Žižka. Jana Žižky z Trocnova brigáda nebo jak to říkaj.

T: Jaká specializace? Jako třeba tankisti...

R: Ne. Já jsem byl. Podívej, specializace. Já jsem byl... my jsme říkali násilný průzkum, taková četa, která SILOU jde přes ty zákopy. Násilný průzkum. Násilný. Ne jenom tak potichu. NÁSILNÝ.

T: Takže vojnu jste mohl skončit ve 46.?

R: Well, no, v 47. 2 roky. 45 – 47.

T: A co jste dělal potom ten rok ještě?

R: Potom jsem šel do Jáchymova dělat geologickej průzkum, hledat uran.

T: To bylo, dobrovolně jste tam šel?

R: Já jsem dostal tam práci, dělat, pracovat, já jsem tenkrát NEVĚDĚL, že to bylo ruský... my jsme tenkrát mysleli, my jsme byli pitomci, my jsme nevěděli, že jsme ruský protektorát, my jsme mysleli, že jsme měli svobodu, jak to bylo před válkou, oni nám lhali ti politikáři. Tak víš, já jsem nebyl komunista, a když se to stalo, já jsem řekl, co já o nich myslím... že jsem hodně znal... protože já myslím, já to nemůžu potvrdit, protože já znám, komunisti NIKDY neuznali, že já jsem utekl. NIKDY neuznali. Já jsem tam pořád byl, já su občanem, ta moje adresa byla adresa neznámá, ale já jsem nikdy neutekl.

T: Ted' asi nerozumím, co tím chcete říct.

R: Podívej se, oficiální komunisti, vláda neuznala, že já jsem utekl.

T: A jak k tomu přistupovala?

R: Já myslím, že kdyby mě chytli, já bych utekl, to mě nemohli odsoudit, protože já neexistuju. Jak to můžeš odsoudit někoho, kdo neexistuje. Tak oni mně pořád tvrdili na papírech, že já žiju v České republice. Já jsem taky to nevěděl. Já myslel, že po 7 roků ty jsi mrtvej, ne? Oficiálně, ti, kteří se nevrátili z Německa po 7 let, oni byli prohlášeni za mrtvý. Ty jsi ztracenej 7 let, ty jsi mrtvej. Já jsem nikdy neumřel. Měli mě tak rádi, že mě nenechali umřít. Tak moje občanství nikdy nebylo přerušeno.

T: Takže máte obojí.

R: Jo. Ticho, ticho.

T: To jsme řekli to Československo, a potom jak jste utíkal, nebo jak jste odešel, a ted' se vraťme k Nebrasce. Vy jste tam u toho Sedláka dělal na statku?

R: Jo.

T: Jak dlouho?

R: Well, jenom jednu sezónu.

T: Jo, jenom jednu sezónu. A co jste dělal na statku?

R: On pěstoval hlavně kukuřici a prasata. Tak jsem dělal na polu. A měl 10 krav, mlíko... jak to říkáš?

T: Dojit.

R: Dojit. Dojit 10 krav, krmit prasata a dělal na polu s traktorem.

T: Ona Nebraska byla česká hodně.

R: Tam to bylo český, celej ten okruh. A tam je ještě teď hodně, ale tam každý, ne každý, VĚTŠINA mluvilo česky. VĚTŠINA mluvilo česky.

T: A jaký byl život, jaké byly podmínky někoho, kdo emigroval vlastně ve '49., v padesátých letech. Jaký jste tady měl podmínky? Bylo to těžký.

R: Podmínky byly... to jak si to uděláš.

T: Jak vás přijali.

R: Well, přijali dobře. Ale zákony byly jiný. Když já jsem přijel, když já jsem udělal nějaký zločinství, nebo něco takovýho, kdybych byl na státní podpoře, nebo nemocnej, kdybych se nemohl o sebe starat, tak já bych byl deportovanej. To není jak teď. Tenkrát zákony byly přísný na ty, který sem přišli. Velice přísný.

T: A jak vás přijali lidi v Nebrasce, přímo konkrétně sousedi třeba?

R: Já osobně jsem neměl problém. Já jsem neměl problém. [...] to víš někteří má těžko dostat s druhýma, you know, tak já osobně jsem neměl problémy.

T: A po tý jedný sezóně jste dělal na tom statku, tak bylo co?

R: Já jsem šel do Chicaga.

T: A tam bylo co?

R: Já jsem reguloval piána. To byla ta česká taky čtvrť. A když jsem tam šel, on se mě ptal: kdy já jsem to dělal. Já jsem řekl: nikdy, já nevím, co to je. On řekl: to nevádí. Ty jsi Čech, ty se nauč. Češi měli dobrou reputaci. Výbornou reputaci.

T: Myslíte obecně, nebo v nějakém směru?

R: Obecně. To bylo '85, já jsem dostal práci, to byl manažer továrny, protože já su Čech. A já už jsem byl starej, '85, 20 let já jsem byl víc než 60 let starej, mě vzali, protože já jsem byl Čech.

T: To vás vzali Češi nebo Američani?

R: No, Američani. Protože Češi mají dobrou reputaci. Tenkrát. Teď já nevím.

T: A co to znamená mít dobrou reputaci? Že jsou pracovitý?

R: Jsou pracovitý, výkonný a tak. Jeden, když jsem byl pro General Motors, jsem dal resumé, on řekl: I know, já vím, jak dělat a já vím, jak tu práci dokončit, aby to vydělala ta továrna. Skončit práci. Já vím, jak dělat a jak skončit tu práci.

T: A pane /Mydlo/, vy jste si upravil jméno. /Mýdlovar/.

R: Podívej se, když my jsme utekli, to bylo v 51. roce, když Stalin umíral, oni vraždili každého a takový. Oni nám řekli, abysme byli opatrný, protože tady ty spioni, ruský špioni nás hledají, oni mně řekli: když budeš spiovat pro Rusko, tak oni zavřou naše rodiče a tak. Tak oni nám, řekli, abysme byli opatrní a změnili si jména. To bylo, když Stalin umřel, ty o tom právě víš, jak tam Stalin vraždil každého, o tom víš, jo? nevíš?

T: To byl 53., kdy umřel.

R: Umřel, ale to začalo 50, 51, Berija a Molotov a všichni, on všechny ta zavraždil, ty o tom nevíš?

T: Jo. Ale že vy už jste byl v Americe v tu dobu, kdo vám radil tadyto.

R: Ty organizace a tak.

T: Takže jste to změnil /Jáchym/ na /Joaquin/ a /Mýdlovar/ jste zkrátil.

R: Ja, /Mydlo/, to bylo lepší podle mého.

T: Takže jste se zabýval piány v Chicagu a potom?

R: Potom jsem šel, z Chicaga jsem šel do Michiganu, dělal jsem tam v továrně na poniklování a tak, na automobily. Součástky pro automobily. Pak jsem taky dělal pro Chevrolet, pro General Motors a to byla nejlepší práce. Dobře placená. Pro General Motors. Podmínky, pracovní podmínky byly nejlepší. Pro mě. Pro mě. Taky jsem byl 1 sezónu v Kanadě prospektovat a tam jsem vydělal dost za sezónu, že jsem si koupil první nový auto. Jsem se prospektoval v severní Kanadě pro uran a já jsem nemohl... mohl jsi utratit, kdyžs byl ožralec, a já jsem nebyl, tak já jsem všechno, co jsem udělal za sezónu, tak jsem si schoval a koupil si nový a první nový auto, 1925 Ford, moderní Ford, první moderní americký... before předtím byly takový vysoký veliký a tadyto byla malá moderní.

T: A kdy jste poprvý potom, co jste odešel, kdy jste se poprvý vrátil do Čech?

R: '92.

T: Předtím vůbec, celou tu dobu.

R: ((smích)) Podívej se, komunisti by mě zavřeli, já nechtěl jít na Sibiř.

T: Jste se obával, že by to nedopadlo dobře.

R: Oni nás právě varovali, já ti říkám, já jsem říkal zbolševizovaná lůza komunisti, ty národní rada, já jsem říkal národní radě, že jsou zbolševizovaná lůza.

T: A vaši rodiče, vy jste jim dal pak vědět?

R: Ne. Já jsem psal, ale já jsem nepoužíval moje jméno. To byl vždycky někdo jinej. V 84. roce tady byla olympiáda, tak já jsem pozval jenom bratra a sestru, ne manžela a tak, jenom JEDEN

z rodiny. Potom já jsem mohl zůstat moje jméno, v 84. roce to už nebylo takový, už trochu lehčí.

T: A sledoval jste, když jste byl ve Spojených státech, sledoval jste dění v Československu?

R: Ne, já jsem nikdy nevěřil, že já přežiju komunismus. Já jsem nikdy nevěřil. Já jsem myslel, že nikdy nepřejdu zpátky. Ale Reagan a tak, on zničil komunismus. You know president Reagan?

T: Ronald Reagan.

R: Ronald Reagan.

T: V těch 60. letech, jak se říká, bylo v Československu takzvaný uvolnění, Pražský jaro...

R: To netrvalo. To trvalo jenom jaro, potom přišlo léto a podzim.

T: To jste neuvažoval, že by mohlo dojít ke změně?

R: Já jsem uvažoval jednou, že já můžu jít do Vídně, ale oni tam nemohli do Vídně... oni tam mohli, jak říkám, jenom JEDEN z rodiny. Ne celá rodina. Tak já jsem nešel. Oni by nepustili celou rodinu. Jenom někoho z rodiny.

T: A co jste si myslel o tom Pražským jaru? Jak jste to vnímal?

R: Well, já jsem myslel, že komunismus není ekonomicky... nemůže ekonomicky přežít. Já věděl, že to někdy zkrachuje. Ale já nemyslel, že to bude tak rychle.

T: Pro někoho to bylo rychle, pro někoho...

R: Ne.

T: Naopak.

R: Jo.

T: Takže v 91. jste...

R: Druhém.

T: Neuvažoval jste o tom někdy, že byste se vrátil?

R: Well, moje sestřenice mně řekla: (ty už byl dlouho... ty nemyslíš, že bys měl se vrátit?) Můj strýc, on byl jedinej, kterej byl tenkrát ještě živej z rodiny, já jsem měl hodně strýců, on byl jedinej, kterej žil, on byl diplomatický, on se mě ptal, jestli já myslím, abych se mohl zvykat žít v Československu. A já jsem teď o tom přemýšlel před rokem a tak, a já nevím, já se... bojím, nebo jak, já už tam nikoho nemám, jenom bratr, ti druhý, oni mě neznají, nikdo mě nezná, jenom bratr, on je starej, moji spolužáci z gympla, tam je jenom osm nebo deset, žije, každý rok jeden dva umřou... Kdo je tam? To je cizina pro mě.

T: Vy, když jste říkal, jako Čech, jste... jako že to byla dobrá vizitka, když jste šel do zaměstnání. Dá se říct, podle vás, je nějaký rozdíl mezi Čechy a Američany v těch povahách?

R: Američani are velice moc... jak říkám, my jsme... já su takovej hrubej, já ti řeknu, co já myslím, Američani ti řeknou: to je nádherný a tak, i když to nemyslí, Američani nejsou takový

přísní... PŘÍMÍ, tak přímí, jak my jsme. Američani říkaj hodně: I think, I think, já myslí, že to máš dělat, neřeknou: DĚLEJ TO. Já myslím a tak. Oni nejsou takoví... A to byl můj problém. On říká: já myslím. Well, já se ptal: může to být tak nebo tak? Já myslím. Já... že von neví, co von chce! Protože o tom přemýšlel! [...] To byl hlavní rozdíl. Oni nejsou tak přímí, oni jsou více diplomatický.

T: Zapojoval jste se tady do krajanskýho života? Nebo: vyhledával jste Čechoameričany? Čechy?

R: Když jsem byl v Chicagu, tak jsem byl z takovejch, kteří utekli, oni jenom plakali, jak to maj tady, (ožralí) a tak, a já jsem řekl: když já chci ze SEBE něco udělat, já musím jít do světa SÁM. Tak já jsem odešel do anglický [...] od 51. nebo druhého roku. Já jsem šel z Chicaga a JENOM s Američanama. Ne s Čechama. Teď kolik roků už su starej, su se Sokolem a tak, jinak jsem neměl žádněj styk s Čechama.

T: Je pole vás rozdíl mezi těmi jednotlivými emigračními vlnami? Protože vy jste emigroval v 50. nebo na začátku 50. let. Nebo koncem 40. A pak přišla ta silná vlna v těch 60. letech. Ti, co emigrovali kolem 68. roku.

R: Já o tom nevím. Já o tom vím, že přišli, ale já nemám žádný osobní styk s nima, nevím, co oni myslí, jak oni jsou a tak.

T: Vy jste se stýkal s Američany, jak jste říkal.

R: Já jsem byl Američan. Jenom s Američanama. Až teď několik posledních let v Chicagu... v Los Angeles.

T: A vlastně, jak jste se dostal do Kalifornie?

R: Protože...

T: Ještě, z toho Chicaga jste se dostal do Michiganu...

R: Ja.

T: A v Michiganu jste dělal... niklování.

R: Prosím?

T: Tam jste měl tu dobrou práci, jak jste říkal.

R: U Chevrolet.

T: A dál? Jak to bylo s vámi.

R: Well, já jsem šel zkusit si Kanadu, jak je to v Kanadě. A tam jsem byl jednu sezónu jako rančerem a tak, a... tam bylo hodně zima. ((smích)) Kalifornie tenkrát 1960, tady začali dělat na... vesmír, aerospace. Začali ten aerospace.

T: Takže 1960 jste přišel do Kalifornie?

R: Do Kalifornie.

T: A co tady.

R: Well, tady jsem dělal pro North American Aviation. Ty neznáš? Oni dělali ty Mustangy.

T: Auto.

R: Nou! STÍHAČKA. Nejlepší stíhačka ze druhé světové války. Mustang.

T: Ted' to vím. ((smích))

R: Tak ted' to víš. ((smích)) Tak tam jsem dělal na... well, to je Gemini and Apollo a taky jsem dělal na Ex fifteen, X-15, to bylo raketové letadlo 120 stop 120 000 stop, letělo 8 krát rychlost vzduchu.

T: Zvuku.

R: OSMKRÁT rychlost vzduchu. Ještě ted' nemáš nic takovýho rychlýho. To byl rekord, jenom několik sekund, já nevím, jak dlouho to trvalo. Potom jsem dělal na XB-70. To byl bombardér. NIKDO ted' už to nemože dělat, to nebyl z aluminia, to byl z nerezů dělanej. A ty křídla byly zesílený, jako ty včely.

T: Takže jste dělal na tadytom?

R: Jo.

T: To vás asi bavilo.

R: To byla velice těžká, DUŠEVNĚ těžká práce. Velkej tlak. Každý dostal ty žaludeční... 70% dostali žaludeční vředy. Já taky.

T: Takovej stres to byl.

R: Já taky. Těžká. Ale to byla taková sláva, kdyžs dělala na tom. Oni nám říkali Glory guys. Takoví hrdini nebo něco. To víš, to všecko byl průzkum. Tam nic nebylo uděláno předtím. Všecko bylo průzkum. Průzkum. Když oni šli [...] a zastavili, tak oni zavolali nás, abysme to udělali. Oni nám říkali glory guys, já nevím, jak to řekneš česky. Hrdinní...

T: Glory je sláva.

R: Sláva. Takoví primadóni. Primadóni. Znáš primadóna? Tak něco takovýho.

T: A tam jste dělal už pořád.

R: No jo. Já mám výbornej rekord. Když to byl můj problém, tak vždycky oni mi říkali: v sobotu... promiň, v pátek, měli ti manažeři měli ten mítink, voni tam dostali: my máme problém. Tak v sobotu po 3. hodině mně zavolali: v sobotu dostaneš, co to je. V pondělí to musí zpátky na letadle do Palm Dale. Tak já jsem měl sobotu neděli to dělat. Já jsem měl dobrej rekord. Já jsem to vždycky udělal. Když já jsem odešel, tak ten můj boss řekl: já jsem vždycky udělal, co já jsem řekl. Já jsem nikdy ho... jak to říkáš... let down. I never let him down. Jak to říkáš? Let him down.

T: Nezklamal?

R: Nezklamal. Jeho mě mrzelo, že on mě ne VÍCE poslouchal. Je víc mrzelo, že on mě víc neposlouchal. [...] Já jsem nebyl diplomatický, já jsem řekl: já to tak. Ti druzí... tak on posílal druhý, tak nakonec oni to nepracovali, tak musel ke mně, tak on říkal, že ho to mrzelo, že on mě více ne-. A já jsem kluk z gympla, Z GYMPLA, dělal takovou důležitou práci. Tak ti říkám, český školy za první republiky byly ti nejlepší. Nejlepší. Literace byla víc než 95%. Já se nepamatuju...

T: To je pravda... Takže jste uměl německy, že jo? Z gymnázia určitě.

R: Já jsem lepší německy než Němci. Lepší... to je pravda. Já jsem přišel do Německa, já jsem se zeptal, my jsme tak mluvili, já jsem říkal Schiller Glocke. Schiller, to byl jak Goethe, nejlepší ten poetický spisovatel. Glocke, to byla jeho nejlepší nejznámější poém. Nejlepší poém Schillerova. Oni to neznali! Já jsem znal VÍC němčiny and podrobně němčiny, jak ten farmář v Nebrasce, já jsem znal víc o Americe, technicky, zeměpis a tak, než on! Já jsem neznal politiku, ale tak... My jsme měli výborný školy.

T: Mrzelo vás někdy, že jste odešel?

R: Mrzelo... já jsem nikdy na to tak nehleděl. Já jsem... musel utýct, nebo bych byl v koncentráku nebo na Sibiři. Jedno nebo druhý. Já jsem MUSEL. Mrzelo? no tak co.

T: A jste se oženil, našel jste si ženu...

R: Ja, já jsem se oženil v 54. roce. Hodně dlouho. Doufal jsem, že něco se stane, you know, tak dostanu tu holku z Čech, že ona může přijít, ale to nebylo možný tenkrát v padesátých.

T: Vy jste měl známost v Čechách...

R: Ja.

T: A ona nemohla sem...

R: Ne. Well, utýct, to bylo dobrodružný, a já nevím, co se stane. Hodně lidí bylo zavřeno, několik bylo taky zastřeleno, protože nechtěli se vrátit, tak to bylo nebezpečný. Já jsem myslel, že já tady budu, tak to bude jist- pro ni a tak, ale to nešlo. Tenkrát, jak ti říkám, když Stalin umřel, to bylo nejhorší čas, tenkrát.

T: Oni pak začali přebudovávat ten systém těch hranic, že jo? Byly nějak tři pásma, tři zóny...

R: Oni na tím začali dělat hned, ale já jsem byl těm pásmu, ale protože já jsem dělal na statku, nikdo nechtěl dělat na statku, tak já jsem tam dostal, já jsem jim říkal, že mám tuberkulózu, tak já musím dělat na statku, jinak by mě tam neposlali.

T: Takže dá se říct, jak dlouho jste ten odchod plánovat?

R: Když mě... od února.

T: Od února. To je takový... 3 měsíce?

R: Ja, tak. You know, když já jsem jim řekl, co já o nich myslím...

T: A komu jste to řekl?

R: Komunistické radě v Plzni... ne, v Příbrami.

T: A při jaké příležitosti, co byl podnět... na nějaký schůzi?

R: To byly doly v Příbrami.

T: To byla nějaká schůze a vy jste tam...

R: Ne, to byla rada, to byl jako předseda té rady, ta kancelář, to byla místní kancelář. Já nevím, jak to teď říkáš. To je rada, ne? ... Jak to býval starosta...

T: Pak to byl výbor a teď je to úřad.

R: Tak výbor. VÝBOR. Promiň. Výbor.

T: Národní výbor.

R: Národní výbor. Tak.

T: Ted' je to třeba městský úřad.

R: To byl národní výbor. ((smích)) Že je to zboljševizovaná lůza.

T: Se na vás špatně podívali a vy jste viděl, co bude následovat. ... A tady jste si našel nějakou paní? Tady jste se oženil potom? V 54. jste říkal? To byla Američanka?

R: Ne, ona taky... to byla Rumunka, ona taky utekla.

T: Z Rumunska utekla...

R: Ona utekla před... ona utekla s německou armádou do Německa, ona měla příbuzné v Bloomington Illinois. Tak oni ji dostali tady.

J A R M I L A (nar. 1946)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 2. listopadu 2007 v Brentwoodu.

T: Já bych Vás chtěla požádat, jestli můžete vyprávět o svém odchodu z Československa?

R: Hm, tak já se jmenuju /Jara/, /Jarmila/, původně jsem se jmenovala /Májská/, potom jsem si vzala jméno mého manžela. Když jsem vodošla z Československa, tak jsem se jmenovala ještě /Májská/. Jsem odešla roku 1968. A vím, že se mi lidi budou ptát, proč jsem odešla? A že asi budou vodo mě chtít slyšet, že jsem odešla, protože jsem nenáviděla komunisty a že jsem politický případ atd., atd. Když jsem HONEST, tak to se stalo, že hodně věcí... came together, dohromady. To nebylo jenom jeden důvod, tam bylo hodně důvodů. Pravda je teda, že invaze v šedesátém osmém roce byl ten... immediate, ten very immediate reason, kind of a nail, last nail (---), but... our life is more complex than that, is not only one reason. Tak já jsem přišla roku šedesátého osmého a z Prahy jsem odletěla... jsem šla vlakem a invaze byla 21., když se pamatuju, tak myslím, že jsem přišla, že jsem vodošla 26.... srpna, přes Rakousko Vídně a tam vodo přes Paříž do Anglie, kde jsem čekala tři měsíce dostat viza do Spojených států. A vlastně vono to začalo všechno mnohem dřív ale pro mě. Jsem studovala v Praze fakultu jaderné techniky a jednak jsem ráda cestovala a byla jsem taky ambitious, tak když jsem dostudovala fakultu... vlastně ještě když jsem studovala, tak jsem si našla místo, dělala jsem diplomovou práci pro doktory Šroubka, ... Ždánský a Šimánka, ve fyzikálním a radiotechnickým ústavě, a myslím, že jsem si to moc dobře tehdy vybrala, i když jsem nevěděla, že dělám takový velký výběr, já jsem si je vybrala, že dělali něco, co mě zajímalo, když jsem byla ještě na fakultě. [...] když se hranice vodověřely v šedesátém osmém roce, tam byla možnost, že tam byla international summer school, v květnu 1968 ve Švýcarsku. A mě tam pozvali, se příznám, že jsem využila svého kontaktu, protože já jsem tam vlastně nebyla pozvaná původně, ten jeden z těch mých profesorů tam byl pozvaný, ten Šimánek tam byl pozvaný, protože on tehdy tady pracoval jako postdoc na UCLA. [...] tak jsem tam šla jako student na tu konferenci a tam jsem se seznámila s mnoha profesory z mého oboru, ze Spojených států, z Anglie a z Holandska, z Francie. To byla taková zvláštní, moc dobře zastupovaná konference... a seznámila jsem se, protože jsem si uvědomila, že potom když dokončím fakultu, že bych chtěla dostat takzvané post-graduate

místo na rok na dva někde v zahraničí. A jako první step k doktorátu. Po tý konferenci jsem jela domů nazpátek, ne přímo. Z tý konference jsem vlastně jela do Paříže. A proč jsem jela do Paříže? Protože tehdy tam bylo studentský povstání v Paříži, to byl poslední týden v květnu 1968 a když jsem byla na tý konferenci ve Švýcarsku, tak jsem se tam seznámila se scientist... z Orsay a l'Ecole Polytechnique, zpívali jsme dohromady International, ((smích)) protože voni měli strašný sympatie k Čechům a zvláště když tam viděli nice looking young girl, tak mě vzali do auta, to bude lepší, když se to nebude publikovat ((smích)) protože já jsem tam jela vlastně načerno... nejenom že jsem neměla žádný peníze vůbec, jsem vlastnila asi jenom jeden dolar, ani jsem neměla visa pro Francie, ale to nebyl žádný problém tam jet ze Švýcarska, protože to mě vzali do auta a jeli jsme do Paříže. To bylo moc zajímavý v tý Paříži. Protože mě vzali se podívat na barikády, a na Sorbónu, ale bylo to vždycky z dálky, strašně opatrně. Ale bylo to zajímavé v tom... z toho respekt-... in that respect, protože voni tehdy měli velké sympatie k Čechům, protože tam byla taky velkej unrest v Česku a ten šedesátý osmý rok byl zajímavý všude, nejenom v Česku. To bylo ve Francii, v Česku a taky potom v Americe samozřejmě Vietnam war, tak to byla reakce mladých lidí, jako vzbouření proti despot-... ruling... věci, co se tehdy děly ve světě. Nevertheless, voni being French, a my v Česku jsme to brali vážně, když jsem tam se dívala na ty francouzský studenti a chodila jsem se s nima dívat zdálky na ty barikády [...] moje story je trochu atypical. A potom jsem se vrátila do Prahy a samozřejmě, jak jsem řekla, jsem byla ambitious a (adventures)... to když jsem byla na tý konference, tak ty styky, které jsem tam udělala, abych mohla jít na postgraduate school, tak ty jsem udržovala, a s mojí přítelkyní jsme se tehdy dohodly, že pojedeme na výlet... v srpnu do Anglie a do Skotska. A idea z mého hlediska, že to bude výlet, ale samozřejmě že ten výlet spojím taky s tím, že tam budu jako persuade mé professional styky. Měly jsme letět koncem srpna, tak jsme nemohly letět, protože předtím se stala ta invaze, tak to bylo vlakem přes tu Vídni do Anglie, kde mě ty moji známí ubytovali a pomohli mi se dát do kontaktu s jinýma lidma a já si uvědomuju, že to bylo kombinace všeho dohromady, že ta situace v Praze mi pomohla, že jsem neměla vůbec žádnou potíž dostat invitation, jsem dostala offers from Orsay in France, v Kanadě, v Holandsku a největší... tehdy jsem byla mladá a Amerika byla tak strašně daleko... to se ještě pamatuju, když jsem přišla na tu Imperial College, ten můj známý byl na Imperial College, jsem tam přišla a proti mně jde profesor z UCLA, kterýho jsem potkala na tý konferenci v tom Švýcarsku, jeho jméno bylo Ray Orbach, Ray se na mě moc dobře pamatuje. A Ray teďko je... director of NSF... for department of energy.... He's... a great guy. Great guy. Very famous. but he knew about me, number one, as I said, I selected my advisors in Prague for my diploma work wisely... they, namely those my two supervisors Šimánek and Šroubek, they were as a post doc for Ray Orbach

at UCLA. And he was also on that conference in... in Switzerland, where I was. I guess I was presented to him as the star student, I had good memory... when he saw me walking the stairs in the Imperial College he asked me: what do you want to do? I said: well, I don't know yet. And he says: why don't you come to UCLA and work for me as a graduate student on your doctorate? So I said: wow! And he said: do you want me to call you [...] and got a research assistantship, on paper, ok? [...] when I looked over my list of offers so I saw: well, it's only a graduate student whereas in Orsay in France I would be actually a regular researcher but California is farther away and who knows I may not have chance to go to California again. Another factor of course, actually I am now joking, but another factor was, I realized that I will never learn French sufficiently well so that I could become French. Because in France, you can live there as an immigrant but I realized that it would be very difficult to become integrated part of society unless you become French. In sense of you take on all the culture which is fine, which I could because I love... my husband accuses me of being a francophile, but I don't think I could learn French sufficiently well that my accent would not betray me whereas in United States, especially in California, it's really a country of immigrants, so it is much easier to be accepted. You don't have to naturalize yourself to become American because after all what does it mean to be american. It's a mixture of everything. Anyway, so I ended up accepting that offer from UCLA and I came to UCLA. I had to wait in England for three months to get my visas which was actually little bit complicated because... to get visas, student visas, to UCLA [...] I came to American consulate and the consul who interviewed me basically told me: well, you are asking for student visa. How can you prove to me that after you complete your study at UCLA that you will return back to the Czech Republic. I said: well, if I wanted emigrated I would ask NOW for immigration visa. He said: well, you make your mind, I don't personally believe you that considering what at that time is happening in Czechoslovakia, oh! I'm speaking... my god, já jsem si říkala, že tohlencto se mi stane. Musím mluvit teďkon zas česky. [...] v Praze když vystudujete fakultu, at least když já jsem studovala, za komunistů i když tam neměly bejt žádný classes, žádný třídy, tak pravda je, že tam byly... byly tam class distinction based not on money, ale level of education, a já jsem byla... tehdy jsem se samozřejmě stýkala s intelektuálama a chodili jsme do těch cafés, kde jsme se dívali na ty různé hry, Abe a Beckett a Havla... a všechno co bylo jako pod... podzemní, takový podzemní aktivity. Takže jsme byli členové intelektuální třídy. Když jste přišli do Spojených států, tady nic takového neexistovalo, tady to existovalo: máte hodně peněz, nebo nemáte hodně peněz, tady třídy jsou based on ammount of money you have. A naopak když jste byli studenti, a to pamatuju si v roce 68 69, to bylo hodně nepokojů se studentama všude po celým světě, v Evropě i tady v Americe, tak se dívali na vás trochu

s podezřením. Protože co jsem přišla sem, tak začaly nepokoje a vzbouření kvůli Vietnam war, tak studenti se tady taky začali bouřit, tak se mi stalo několikrát, když jsem se dívala pro rental, abych si rentovala apartment, když se dozvěděli, že jsem student: ne. Nechtěli rentovat. ((smích)) Že nic. Žádný apartment u studentů. ((smích)) Což bylo tak úplně opačný z té Prahy, protože tam, když jste byl student, tak jste se chovali dobře. Tady když jste byla studentem, tak jste byla podezřívána, že bude nějaký malér. No, ale samozřejmě, že to dopadlo dobře, že jsem dostala byt a potom, když jsem se seznámila s americkými studentkami, tak jsem to udělal tak, jako voni to dělají, a to že jsme se dali dohromady několik nás a najmuli jsem si byt několik nás, aby to stálo míň, protože jenom rental jenom pro jednu osobu, zvláště když nemáte auto v Los Angeles, tak to není jednoduchý, to se musí autobusem, v Los Angeles se musí mít auto. No tak jsem začala pilně studovat. Protože jsem nechtěla na té univerzitě být moc dlouho, tak jsem studovala, jsem pilně studovala, abych vystudovala a byly to zajímavý léta tady a celej ten 67, 68, pro mě to Pražský jaro, před tím 68. ... byla to shoda, že jsem hodně pracovala a nejenom v tom, že jsem se dobře učila, ale že jsem pro to něco udělala, že jsem vzala nějaký kroky, potom se ukázalo, že byly dobrý. A tak jsem potom vystudovala na té UCLA, dostala jsem doktorát v solid state physics. Trochu to bylo potom s Československem zajímavé. To jsem zapoměla říct. Potom když jsem byla v té Anglii, v Londýně, a dostala jsem visa od Američanů, tak pořád jsem si říkala, nevím, co se v tom Československu stane a chci mít všechno safe, všechno trvá dlouho, tak tehdy jsem se sebrala, šla jsem na Československé vyslanectví v Londýně a tam jsem se ptala: já mám teďko tady visa do Spojených států a jsem přijatá na univerzitu a co mám dělat? Podle co já vím... rules, jak se to říká česky? rules to je anglicky, a jak se to říká česky... pravidla! podle českých pravidel mám dostat doložku do pasu, výjezdní vizum, že můžu z Československa vyjet, ale ta výjezdní doložka je vždycky pro určitou zemi, a tu výjezdní doložku musím dostat v Československu, což teda znamenalo, kdybych to chtěla podle těch pravidel, že se mám vrátit nazpátek do Československa a tam zažádat o tu výjezdní doložku, že mě nechají vyjet do Spojených států. Já si ještě pamatuju, že ten konzul, s kterým jsem tam mluvila, na tom Československým vyslanectví se na mě díval, zajímavě ((smích)) jako na blázna a říkal: nikam nejeďte nazpátek do Prahy. Pojd'te se mnou. Jsem šla do jeho kanceláře a tam mi dal výjezdní doložku, že jsem mohla legálně z té České republiky, z Československa jsem mohla vyjet do Spojených států na studia. Ta výjezdní doložka platila vždycky na rok. Tak jsem si ji potom obnovila. Když jsem byla ve Spojených státech, tak poprvé jsem si tu výjezdní doložku obnovila, Československo mi to obnovilo, takže jsem tu asi dva roky ve Spojených státech byla legálně, v roce 68 a 69 jsem tu byla legálně, jsem... agreement, jak se říká agreement Československa.

T: S jejich souhlasem?

R: S jejím souhlasem. Ale když jsem potom podruhé zažádala pro tu doložku, tak teda řekli: tak to teda ne. Tak to ne. A voni to poslali tu moji žádost. Z Prahy přišlo, že to není... že to není in interest, jak se tomu říká česky?

T: V zájmu?

R: Že to není v zájmu Československa, abych tady pokračovala v mých studiích a že se mám vrátit nazpátek okamžitě do Prahy. Vlastně poprvé, když jsem zažádala vo to prodloužení, tak to mi taky napsali, že se mám vrátit. Já jsem se odvolala a našťestí se s Čechama dá se, tehdy se dalo, jako work out bargain, jako se dalo. Tak mi dali tehdy, po tom odvolání mi dali. Ale podruhé, když jsem po těch dva rokách jsem se odvolala, tak to odvolání ne-... k ničemu nebylo, a tak mi napsali, že se musím vrátit. Tak jsem říkala: tak to se nevrátím. Já si musím tu školu dokončit. Já to chci dokončit. A tak to bylo, když jsem si zažádala o emigraci do Spojených států o emigration visa. Změnit studentský visa do emigration visa, protože to jsem musela. A tak jsem dokončila tady doktorát, v sedmdesátým druhým roce. Poměrně, musím se tedy přiznat, že jsem to dokončila rychle, jako to se všichni dost divili, ale to jsem si říkala: nechci bejt už studentem moc dlouho! nechci bejt studentem ((smích)) dlouho tady a chci to dokončit. Tak jsem se potom dost koncentrovala na ty zkoušky a na tu práci diplomovou. Práce diplomová nebyla dobrá. Zkoušky byly trochu potíž. Protože ten systém americkéj byl totally totally different. Se pamatuju v Československu, když nám dávali zkoušky, tak jsme byli povolány do velké učebny, kde jsme dostali nějaký ty příklady, abysme to řešili a měli jsme as much time as we need!. Někdo to vyřešil za hodinu, někdo za půl dne. A potom profesor přišel a ptal se nás. V mém případě, já si na to ještě pamatuju, mi říkal: tak mi řekněte, slečno /Májská/, co víte o atomu vodíku. Tak jsem mu řekla, co vím o atomu vodíku a to, co von přednášel na fakultě. A protože jsem měla dobrou paměť a dobře jsem si psala poznámky, tak jsem věděla všechno, co ten profesor o tom vodíkovým atomu přednášel, tak jsem mu to všechno řekla, tak byl strašně rád, tak jsem dostala samozřejmě jedna. Ve Spojených státech nebyli vůbec zvědaví, jestli vím něco vo tom vodíkovým atomu. Co voni tady chtěli, tak jednak ty zkoušky jsou timelimit, přijdete, jsou tam hodně studentů v tý učebně, dají vám tak typicky mezi pět deset těch otázek, všem stejný a je tam na to timelimit. Tak máte na tu odpověď, na ten exám, jsou tak dvě tři hodiny, a když to neuděláte within the timelimit, tak máte smůlu. A nejen to. Oni se vás neptaj na to, co víte o tom vodíkovým atomu. Příklady a ty otázky jsou praktický. Namely, emphasis je na to, co jste se naučila, co jste slyšela na těch přednáškách, jestli to můžete aplikovat na praktický příklady. A to je tak! Nejen že si musíte pamatovat, musíte tomu rozumět. Nemůžete se jako v Československu, tam jste se to mohli nabiflovat, tady se to taky můžete nabiflovat,

ale musíte VÍC, musíte tomu rozumět tak, a musíte tomu rozumět tak, jak se to aplikuje na praktický věci ve výzkumu. Tak to bylo těžký. Já jsem na to byla ÚPLNĚ nepřipravená. Ten první exám, já jsem byla ÚPLNĚ, úplně jsem nevěděla, co s těma otázkama mám dělat. Tak samozřejmě, že jsem musela o tom přemejšlet hodně dlouho. Vyzkoumat, co to na mně chtějí? a proč to na mně chtějí? a tak jsem to nestihla. Tak jsem ten exám musela opakovat. A jak jsem to potom zvládla, bylo tak... ten můj profesor chtěl, abych já pro něho pracovala. Von chtěl články, příspěvky do časopisů, a tak já jsem, teda ze začátku jsem na tom hodně pracovala, tak jsem si myslela, když budu mít hodně těch článků, takže ty zkoušky nikdo nebude brát vážně. To vůbec nebyla pravda. Protože to byla Universita California, který chtěli, aby všichni ty studenti, co tím prošli, měli určitý standard. Můj profesor, pro kterého jsem pracovala, ten můj advisor, ten chtěl, abych pro něho vypočítala něco, co by se dalo publikovat, abysme měli společné publikace. Tak ty interest byly jiný těch dvou. Co jsem udělala, když se ukázalo, že ten první exám byl problém, tak jsem šla k němu a řekla jsem: já teďka nemůžu dělat žádný research, já teďko potřebuju půl roku, abych studovala, abych se naučila ten váš systém tady ve Spojených státech. Tak jsem se musela půl roku strávit tím, že jsem se musela naučit systém, jak tady se studuje a co od vás chtějí na těch zkouškách. Jsem se zavřela do knihovny, jsem studovala všechny ty bývalý exámy, kde jsem si to musela nastudovat. Prostě úplně jsem se musela přeorientovat z toho akademického prostředí v Československu, které bylo na mé fakultě tehdy, do toho víc praktického. Jsem se musela naučit víc myslet prakticky, jak to, co se naučím, jak se to aplikuje. Bylo to perný. ((smích)) Ale zvládla jsem to. Zvládla jsem to. Tak jsem skončila, všechny ty zkoušky jsem složila dobře a i jsem z toho dostala nějaký ty publikace. A tehdy, zase jsem měla štěstí. V tom roku 1972, co ve Spojených státech bylo hodně módní, byla ta affirmative action. Víš, co to je, affirmative action? Affirmative action, přítel ti to může říct, až do té doby tehdy vlastně mnoho žen nebylo hlavně v těch technických vědách, anebo minorities, black or Hispanic anebo Asiatic. To většinou byli, říká se jim: (wasp). White anglosaxon male. A tehdy začalo to... začaly to ženy, chtěly equal rights. Feministy. Potom blacks a Asiatic, který teďko už nejsou minority, protože naopak, ty teďko studujou mnohem líp než whites. Ale tehdy, když někdo z těch minority, tehdy ženy byly minority and Asiatic byli minority a blacks, když někdo z nich vystudoval a everything less equal, tak affirmative action znamenalo, že neměli... oficiálně se to nemělo, že by měli přednost, ale jako povzbuzovali se, že jim má dávat speciální příležitost, aby taky se dostali na tu samou level, že chtěli je mít v akademických institucích a v mnoha zaměstnáních jim chtěli pomoci, protože až do té doby byla taková, to je pravda, do té doby byla diskriminace. To se jako hodně ty feministky a minorities stěžovaly, že i když měly tu samou kvalifikaci, tak že jsou

diskriminovaný. I na tý univerzitě i na zaměstnání. Já teda sama jsem to nezažila, ale bylo mi řečeno, že to tak bylo, a... protože znám nějaký ženy americký, který jsou feministky. Já jsem se necítila, jako že jsem žádná feministka, já jsem doufala, že mě lidi vždycky budou brát jako někoho, kdo má vzdělání a že budu posuzovaná moje kvalifikace strictly on my education and on my achievement a že to nebude, protože jsem minority, že patřím do nějaké té skupiny. Tak doufám, že to je pravda. Že jsem to dokončila dobře, takže jsem dostala nabídky na zaměstnání. Já jsem tehdy vlastně přijímala faculty position, na Tufts university, na východním pobřeží, kde mě vzali jako, říká se tomu tenure track professor. Já se pamatuju tehdy, na nějakých těch konferencích, mě chtěli trochu angažovat nějaké ty americké feministky, že jsem měla kind of funny feeling about it. Protože já jsem jim říkala, já nevidím, já si myslím, že já jsem nebyla diskriminovaná. Já se pamatuju, že mi tehdy ta jedna řekla: it may be but it is because you behave different way. If your appearance and your behaviour would be American and based on appearance they would probably also consider you one of those dump blonds. But because you ((smích)) but your manners and your posture behaviour is different so even those males they treat you in different way they would treat somebody else who would be in your position, if you were American. I don't know whether it's truth or not ((smích)) because I honestly can't complain that I would be treated in different way pro or against. I hope I didn't get favourities because I was woman and I hope it wasn't taken against me in this unusual profession. Velkej rozdíl samozřejmě mezi mojí generací v Americe a v Česku. V Česku všechny ženy pracovaly. To bylo normální. Všechny ženy byly doktorky a na školách to bylo samý ženy a všichni pracovali. Pravda je, že v Americe tohleto trvalo mnohem dýl. To byla vlastně jenom moje generace v Praze. Maminky ještě nepracovaly všechny. Ale moje generace všechny pracovaly a i starší. Ty chodily na školy a studovaly a všechno, ale tady to začalo mnohem pozdějš, protože ta tradice tady ve Spojených státech byla hodně dlouho, že ženy by měly jako zůstat doma a starat se pro děti, protože ta... jak se tomu říká, ta atmosféra, ty industrial, hodně to chce od lidí. Já se teda přiznám, jak jsem pozorovala v Česku, a co jsem pozorovala tady, tady se musí pracovat mnohem, mnohem víc. A je to hodně pohodlnější pro professional man, když chce mít rodinu, když má manželku, která mu s tím pomůže a že nebude se taky honit za kariérou. Protože když on jde za tou kariérou, tak musí do toho dát, když chce mít velkou kariéru, tak musí do toho dát mnohem víc než těch osm, devět, deset hodin denně. To je hodně práce tady. A tak hodně žen, když jsou studentky, když šly na univerzitu, tak to bylo pro vzdělání a potom se vdaly a když měly děti, tak většinou zůstaly doma, protože ten environment byl takovej, že se to očekávalo a taky si to samozřejmě mohly dovolit. V Česku si to nemohli dovolit, aby z jednoho platu se žilo. Kdežto tady to bývalo, že asi do 70. roků se to mohlo na

jeden plat, že ta rodina si žila dobře. I to se změnilo, protože teďko jednak ekonomicky je to horší tady. Já jsem si před šesti lety mohla za jeden dolar koupit 40 korun a dneska si můžu koupit 18. ((smích)) Po tý válce Amerika, jsem si uvědomila už tehdy, když jsem přišla, že si žije nad poměry. V mnoha respektů. V mnoha respektů si žije nad poměry. Vyhadzuje peníze. Tak potom ženy začaly chodit víc a víc do práce. A teďko chodí do práce ne tak jako muži, ale dost. Ale hodně blízko. Proč jsem o tom mluvila? Protože až do mé generace ženy většinou zůstaly doma a pomáhaly manželovi v tý jeho kariéře. Protože to bylo možný. Jeden plat byl dobrej a dost, aby si kupovali barák. Dneska ani dva platy nejsou dost na to, aby se koupil barák. Pěkněj barák. Tak to bylo trochu neobvyklý. Většinou ty studentky udělaly ten undergraduate degree a málokdy šly do tý graduate školy. Kdežto v Československu a v Evropě šly ženy už hodně do tý graduate školy. Magistr nebo doktorát. Tak to Evropa v tom byla, hlavně východní Evropa bych řekla, bych neměla říkat celá Evropa, východní Evropa v tom byla jako hodně. Protože si myslím, že i teďko třeba v Rakousku nebo v Německu to jde pomalejš. Francouzi, ty jsou v tom taky hodně rychlí. Východní Evropa, ty ženy hodně pracujou v těch (intelektuálních) zaměstnáních. To jsem odbočila. To bylo tehdy zajímavý, skoro anthropological study, antropologicky to pro mě bylo zajímavý, když jsem si uvědomila ty society, jak to pracuje jiným způsobem tady a v tý Evropě. V něčem jsou tady v Americe předem, ale v něčem nejsou předem.

R: Teď nevím, kde jsme.

T: Zrovna jste srovnávala.

R: Ó, tu Ameriku a tady, no, v něčem jsou ke předu, v něčem nejsou ke předu. Tak teďko vo čem? Protože teď jsem vyprávěla, jak jste chtěla, jak jsem se sem dostala, co tady jsem dělala. Tak já se k tomu vrátím. Tak jsem říkala, že je to antropologický, protože antropologie mě vždycky zajímala, protože to jde s tím cestováním, ráda pozoruju, jak různé kultury myslí a jak dělají a tak i mezi tím Československem, v tý východní Evropě, nebo i v západní Evropě, ty Američani jsou... no je to rozdíl. Ty americký feministky... šla jsem na nějaký ty přednášky, jsem byla pozvaná, ale moc jsem se teda do toho nezapojila, protože mně to nebylo blízky, bylo to skoro moc militantní na mě, někdy jsem si tak myslela. Ale někdy jsem si tak uvědomila, že vlastně tu affirmative action, v Československu měli to samý podobný, a ne v tom, že ženy minorities, ale komunisti. V podstatě mi to připomínalo tu situaci v Československu, když já jsem byla přijmutá na fakultu a do škol. Protože tehdy taky děti komunistů měly přednost, everything else equal. Tak měly přednost ve srovnání s těma, co jejich rodiče byli živnostníci anebo vzdělání, to bylo hodně podobný tady, a tady ještě to existuje. Myslím, že neexistuje nic

tak s ženama, vlastně úplně to přestalo existovat s těma asijskýma typama, jako z Číny, z Indie, naopak, ty teďko, když jdete do Berkeley, tak tam Číňané jsou asi 10 % v Kalifornii a když jdete do graduate school in engineering in Berkeley, tak 80 %, to jsou Asiatic, protože ty jako hodně studují. Tehdy všichni, co měli kůži trochu tmavší, tak se považovali za minority v 70. roce, ale teďko teda ne. Teďko ještě ty černoši jsou jako underrepresentative a Hispanic, ale ženy myslím teda už ne a Číňani už teda vůbec ne, naopak. Někdy se myslí ((smích)) že by se mělo víc bělochů přijmout do té graduate školy, protože se to obrátilo. Tak tady ta affirmative action začínala, byla založená na tom, co je sex, jako male female a barva kůže, teďko je to based on underrepresentation, namely v nákych těch povoláních, když jsou náky ty minorities jsou underrepresented ve srovnání s tou všeobecnou populací, tak se na to ještě donedávna přihlíželo. Ale mizí to. Mizí to teďko, protože se to jako míchá a lidi se teď už neporuzují na tom, jakou mají barvu těch skin nebo jestli jsou to ženy. Tak ta affirmative action tady jako umírá pomalu ale jistě. V Československu affirmative action za mého času byla, jestli rodiče byli členové komunistický strany anebo dělníci nebo něco takovýho. Ty měli přednost většinou. Ale studia v Československu byly, já si na to ještě pamatuju, krutnější v tom smyslu, že každé tady ve Spojených státech může studovat. Tady mají různý ten systém těch univerzit a kolidží, tak každé může dostat vysokoškolský vzdělání. Některý jsou lepší ty školy, některý jsou ne tak dobrý. A taky podle toho, co se tam studuje. Když jdete na engineering, tak to je mnohem těžší, než děláte jenom náky, promiňte, náky arts, humanitární studies. A taky mají hodně těch selectives. Tak podle toho, když si vyberete nákej ten snazší obor, tak se můžete jako graduovat snáze, než když někdo se chce dostat through that engineering school. V Česku neměli ty selective. Tam, když jste byla přijata na fakultu, tak to všichni měli ty samý přednášky a museli jste to dokončit v tu samou dobu. A ty, když byly děti komunistů, já se na to pamatuju, když byly přijmutý a když nestačily, tak za rok vypadly. Já jsem viděla několik případů, že nestačily, tak nedokončily tu školu. Kdežto tady ve Spojených státech, když jim to nejde v jednom oboru, tak si potom můžou vzít přednášky z jinýho oboru, kterej je snazší, takže tu školu, je to mnohem více čáncí tu školu dokončit. Není to tak přísný. Je to snadnější tu školu dokončit.

Tak já jsem pak šla na... oh! big complication in my life. Když jsem byla na univerzitě, na UCLA, tak jsem potkala /Jim Werner/, kterej se potom stal mým manželem. Tak jsem potom vystudovala, dostala jsem pozici na východním pobřeží jako profesor na Tufts univerzitě. Potíž byla s tím, že von tam nemohl dostat místo. On zůstal jako postdoc na UCLA. My jsme graduovali v tu samou dobu. Kdybyste mluvila s ním, tak on mi řekne, že he paid back to my professor. Co tím myslí? Když my professor byl... did very well at UCLA, very well known.

Jak se říká? Jak /Jim/ tomu říká, měl víc studentů a postdoctoral candidates než jeho profesor. Tak Ray Orbach, to byl můj profesor se rozšiřoval, potřeboval víc offices pro jeho studenty a jeho postdoky. Kdežto /Jimův/ supervisor se šrínkoval, jak se tomu říká?

Se scvrknul?

Se scvrkval. ((smích)) Tak můj supervisor vyžadoval víc těch ofisů a jeden z těch ofisů, kterou vyžadoval, byl, kde můj manžel tam ještě s nějakýma studentama seděl. Tak můj profesor dostal ty ofisy, kde můj manžel by, jako pro jeho studenty. Tak /Jim/ říká, že se mu za to pomstil tím, ((smích)) že potom jako začal chodit se mnou a že mu... jak se tomu říká česky, nevím, no že mě odvedl, že mě zabludil do jiných... na jinou path než to co měl můj profesor pro mě plánovaný. Protože můj profesor měl pro mě plánovaný... trochu jiná plány, který... Potom musíte kompromisovat v tom životě! A já jsem kompromisovala tím způsobem, který jsem tehdy asi měla need. Že asi jsem potřebovala. Já jsem byla na východním pobřeží a můj manžel, tehdy vlastně dva roky jsme byli, on byl tady a já jsem byla tam, tak jsme se viděli, on tam vždycky přiletěl. Na mě byli strašně hodní tam na východním pobřeží, protože věděli, že jsem měla tu komplikaci, tak vždycky v létě jsem mohla být tady a v zimě taky, tak to se mi docela líbilo, protože jsem jezdila mezi východním a západním pobřežím, ale potom /Jim/, když dodělal ten postdoc dostal zaměstnání na tehdejší (TRW), tak co dělat? což byli tady. To bylo roku 74, 72, kdy tady byl takovej down. V Americe je to vždycky up and down and up and down. A byl tady down, to bylo po Vietnamu a defence industry, která tady ve Spojených státech zaměstnává nejvíc reserčů, tak vláda jako přestala dávat. Byl jako downturn. Tak to měl potíže dostat zaměstnání na východním pobřeží a dostal tady, tak já jsem to tam jako vzdala, na univerzitě a přišla jsem pracovat pro tu samou company. Potom jsem to změnila pro tu JPL. Pro tu TRW jsem pracovala asi 15 roků a potom jsem to změnila pro tu JPL. Tam jsem asi 16 roků. To se tak mění.

To se nemělo. V takovém smyslu jsem betrayed my... vzdát se kariéry akademický, to bylo dost nezvyklé. No ale udělala jsem to a já jsem si vědomá, že jsem to udělala, asi protože jsem, asi psychologicky potřebovala něco jinýho. Že to nebyla jenom ta kariéra, ale že jsem potřebovala psychologicky něco jinýho. A co to bylo psychologický? To si uvědomuju. Moje matka – taky proč jsem přijela sem. Moje maminka umřela, když mně bylo 16. Tak já jsem se s tím teenage years, a na fakultě, asi pořád jsem hledala, jak dát dohromady i tu citovou stránku, tu psychologickou stránku, jak to se dokončí, protože když jsou děti... potřebujete taky to. Když nějaká ta podpora zmizí, ale taky máte tu ambici, ráda cestujete, tak to dát všechno dohromady. Tak tu jednu stránku jsem udělala a teďko ta druhá stránka ((smích)) ta druhá stránka chtěla, potřebovala se nějak naplnit. Některý lidi ne, ale já to musím naplnit všechny stránky! Zrovna

jako já dělám technický povolání a maluju. Tak já mám takovej trochu problém někdy, protože obě dvě strany mého mozku pracujou. I ta pravá, technická, i ta levá, ta arts nebo co to je. Tak všechno musím dávat dohromady. Obě dvě. Všechny stránky a zároveň s tím tu technickou, že si myslíte, že budete jako researcher a budete dělat great věda, no ale potom k tomu přijde ta psychologická stránka, citová. Hlavně když jste žena, tak začne biological clock starts, ok? ticking, a tak začnete potom přemýšlet o tom: no, neměla byste mít děti? ((smích)) A na děti většinou ještě potřebujete manžela. V MÝ generaci jo. Dneska už ne. Já to říkám mé dceři, nemusíš mít manžela. ((smích)) Nemusíš mít manžela. Ale v mé generaci jste musela mít ještě manžela. Tak jsem to tam vzdala na východním pobřeží tu akademickou kariéru a přišla jsem nazpátek do té slunný Kalifornie. Nejdřív jsem pracovala pro to TRW a potom jsem to změnila pro NASA, pracovat pro NASA. A jak jste viděla, teď jste potkala mého syna, mám dvě děti, /Elene/, starší, jí je třicet jedna, a můj syn, třicet. Vypadá mladší, ne?

T: Tak 22.

R: ((smích)) No, ale už je mu třicet. A on je vegan. Víš, co to je?

T: Dieta. Zelenina.

R: No, to je ten American, protože si můžou dovolit všechno, tak jsou tak... on je vegan, no. A to si myslím, že mu pomáhá... protože bejval mnohem silnější, když jedl maso. On rád, když byl dítě, no ale teď se stal z něho vegan. Když mu bylo 16 roků, šel na nějaký meeting, přišel domů a řekl mi: mami, ty lidi, jak oni se k těm zvířátkům chovají, strašně. To není vůbec správný, já už maso jíst nebudu. Z jednoho dne na druhýho. To byl kid, kterej měj rád hamburger, steak, po tatínkovi, protože to tatínek měl rád, a přestal to úplně jíst, z jednoho dne na druhéj. A od té doby s tím je. Strong. Strong. Strong. Moje dcera ta nikdy neměla ráda maso. Tak taky nejí maso. Ale on měl rád strašně maso. A přestal jíst maso. ... Tak co. No tak jsem potom měla ty dvě děti, /Elene/ a /Martina/. A jsem vždycky pracovala s nima. Jsem měla jako paní, která mi s nima pomáhala, když děti byly malý... což asi dneska bych to udělala jinak, ale tehdy jsem to udělala tak, jak jsem to udělala a myslím si, to taky radím mé dceři, když někdy bude mít děti a přítelkyně mého syna, že nemaj tak pracovat moc jako já, když byly děti malý. Myslím, že to má bejt tak, jako v Československu, kdy si matky můžou vzít čas od práce a můžou s těma dětma víc času. I teďko tady se to mění, ale jsou ještě trochu za východní Evropou. Ale já si pamatuju, když já jsem šla do jinýho stavu, to jsem byla v zaměstnání, to jsem nosila takový obleky, blůzy, jsem byla hubená, tak nikdo si toho nevšimnul, až jsem začala jít od sedmýho měsíce. Se pamatuju tehdy ta sekretářka přišla a ptala se mě: /Jaro/, jseš těhotná nebo ne? Já jsem říkala: no. Jak dlouho? Jsem jí řekla. Zmizela a během minuty tam byl nazpátek můj boss, můj vedoucí, se mě ptal: je to pravda? Jsem říkala: no. Co uděláš? Jsem

říkala: no co udělám, tak pracuju, potom budu mít dítě a potom půjdu nazpátek do práce. A on říkal, že se mu to ještě nikdy nestalo. Že až do té doby, jediný ženy, který byly těhotný, byly sekretářky a ty když přišly do těhotenství a měly děti, tak potom zůstaly doma. A žádná professional woman, to byla ta generace přede mnou, ty... jednak jich bylo strašně málo, a ty děti neměly, protože to bylo jiný emphasis. Tak já jsem byla... dost je to překvapilo, protože na to nebyli... co pro mě bylo přirozený, protože to bylo tak v Československu, tak tady tehdy to nebylo... to bylo nový, a taky na to ten systém nebyl ready. Nebyla to podle zákona žádná dovolená, že byste mohla mít... žádněj čas s dítětem abyste měli, že byste si mohli vzít čas, aby vám potom museli držet místo, to vůbec neexistovalo tehdy. A v tom mým oboru, to byl technickej obor, kterej byl šíleně kompetitivní. Protože tam musíte... ta kompetice, to musíte, to se pořád tak šíleně strašně vyvíjí. A tam kompetujete proti těm Číňanům, a z toho Tajwanců a ty pracujou tak strašně hodně. A to jsou mladý kluci, který jsou chytrý a pracujou a když půl roku nic neděláte, tak už jste... tak už jste obsolete, protože tak strašně rychle se to. Tak to byla option, no moc to option nebyla, když jsem chtěla pracovat, tak jsem si nemohla ten rok vzít, protože když z toho na rok vypadnu, tak budu obsolete... a potom ta kompetice proti těm mladým ((smích)) to bylo. Tak jsem v podstatě vždycky pracovala. Vzala jsem si teda dovolenou, co jsem měla a dali mi 6 týdnů nemocenský jako, potom jsem si vzala dovolenou, kterou jsem měla, tak jsem byla 3 měsíce doma, no a to bylo všechno. To bylo všechno. To není jak v Československu, kde by vám museli držet místo. Ale teďko se to tady taky mění. Ale nemění se to tak rychle, protože myslím, že v Československu a v Evropě tam jsou ty různý přídavky na děti a tam se to jako povzbuzuje, aby matky měly čas, protože ta populace jde dolů, nemají tolik dětí. No ale tady mají pořád hodně ty imigrace, ta populace jede ještě pořád nahoru. Kdežto v Československu, tam to začalo jít dolů, ne? Teďko třeba když tam zůstanou ty emigranti z toho bývalýho Sovětskýho svazu, já bych to neměla říct ((smích)) ale pravda to je, že tam dostávají ty emigranti tam z té Asie a z té Ukrajiny, tak snad to nejde tak rychle dole, ale jinak myslím, že to bylo negativní ten růst té populace. V Maďarsku to bylo taky negativní, ne? Anebo ve Východním Německu, protože ty všechny ženy pracovaly, byty nebyly, mladý museli často bydlet s rodičema a tak neměli děti. Tady blahobyt byl pořád dlouho a pořád víc emigrace a tak děti byly. A tak nemuseli dávat žádný speciální ((smích)) ty, aby se narodily děti. Ale si pamatuju, tam byla jedna druhá žena, která vona byla naopak starší než já, to byla Američanka, co byla professional, a ty to nenapadlo, až do té doby NENAPADLO, že by měla děti, až když viděla, že já mám, tak taky potom měla, za rok měla děti, v tom samým místě. Teďko je to normální. Teďko mají. Ale tehdy to bylo jak dost neobvyklý. No, tak mám děti. /Elene/ a /Martina/. A... jsou jiní. Jsou jiní ((smích)) teď můžu jít nazpátek. A takhle, já jsem udělala

velikou chybu si myslím, že jsem je nevychovala víc česky, že jsem je nenaučila česky. Tehdy jsem si myslela, mám takovou výmluvu, já si to uvědomuju, že to nebude třeba, protože to bylo komunistický Československo, malý Český stát a... že to není třeba. Ale byla to chyba, si myslím že, každý jazyk – to není jenom jazyk, to je celá kultura, který se člověk naučí. A měla jsem je učit česky. Samozřejmě mám tu výmluvu, že jsem vždycky pracovala a ta paní, co se o ně starala, na ně mluvila anglicky... ale měla jsem to udělat jinak. Já bych ráda, ale naneštěstí nemluví česky. Moje dcera vlastně trochu jo. Ale ta si vzala, když šla na studium do Berkeley, tak si vzala češtinu jako foreigner language a potom šla na Karlovu univerzitu a tam strávila dvě... jedno celý léto a jednou ještě tam šla a to jsem se skutečně překvapila, že se naučila poměrně dost. Ale samozřejmě to se naučila a... teďko to nepoužívá, tak to zas zapomněla. Ale dost tehdy se naučila. Dost jsem tedy byla překvapená. No, a /Elene/ je, jak jsme mluvily o rozdílech... proč si vzala tu češtinu? Jednak proto, že má taky dobrou memory, takže se může naučit jazyk, to má jako po mně, ale uši má dobrý po tátovi. Jako na hudbu. To je po tátovi. Ale ty její feelings, teďka zas česky, jsou slavic. Slavic... jak se...

T: Slovanské.

R: Slovanský... ví, že... má něco po mámě. V tý Slavic... romantic feelings. Syn je jinej. Syn, jak jsme o tom mluvili... sporty after his mother, vůbec nevypadá jako otec. Je sportovní jako jeho maminka. I když podobu nemá po mamince. On vypadá vlastně jako moje maminka. Ale myslí jako manžel. Mnohem víc. A je to self-confident American, kdežto moje dcera má takový uncertainties, není tak self-, je takový uncertainties. A tak /Martinovi/, když byl malej, když jsem mu řekla, že je půl Čech, tak vo čem to mluvím? ((smích)) Vo čem to mluvím? ((smích)) Protože von s těma klukama tady... no ale myslím, že teďko ví, ale mění se to. Mění se to. Protože když nás teďko pozoruje a to si uvědomil, že teda to sportovní nadání a jak se pohybuje a tak, že to není po tátovi vůbec, že to je po mamince ((smích)) a i trochu přístup k nějaký věci, k tý fyzice, von taky dělá fyziku, zrovna jako maminka a tatínek, ale tatínek je úplně teoretickej, úplně... úplně in skies... jak se tomu říká... úplně... teoretický. Je to šíleně teoretický, co von dělá. Maminka je... trochu, že jsem se musela naučit v tý praxi, tak dělám víc praktický věci a syn taky dělá trochu ty praktický věci, tak ten přístup má trochu jako podobný. Ale dobře rozumí tomu oboru víc... já se teda přiznám, oba tomu rozumějí líp, ale já jsem víc úspěšnější ((smích)) protože jsem víc praktičtější, víc praktická. Oni jsou trochu víc idealisti. Ale Marek teda víc jako myslí jako ten Američan, ale teďko si uvědomuju, že trochu, že z toho, že MÁ ňákou tu českou...

T: Můžete to rozvinout? když mluvíte o těch povahách?

R: Takovou self-confi- protože Američanům... taky Marek, o má po otci, má špatnou paměť. Tak proto musí dělat vědu. On si nemůže nabiflovat. Jako moje dcera a já se můžeme nabiflovat. Marek a můj muž ty se nemůžou nabiflovat, ty musej dělat vědu, protože tomu musej rozumět...

T: Rozdíl...

R: Taková self-confidence. Takhle. Tak Marek vzal si jeden jazyk, protože ví, že já mám ráda French... obě dvě moje děti chodily, první a druhou třídu, do French Lycée, tam se naučily francouzsky, trochu. A potom na high school... high school tady znamená jako... 9, 10, jedenáctá třída, tak tam měli frančtinu. Ale jinak potom na univerzitě, Marek v podstatě nestudovat žádný jazyk, kdežto /Elene/ jo. A Američani většinou nestudují jazyky. A co to má společného s tím, taková self- ten arrogance, namely, proč bych se měl učit jazyk, protože všechno, jak v Americe my jsme tak comfortable a všichni lidi musí myslet logicky, jako Američani a vůbec je nějak nenapadne, že ty kultury myslí jinak. A že s tím jazykem jde taky ta kultura. To si myslím, že to je jako big failings ten American educational system, že se neučí jazyky. Kdysi se jako učily jazyky, ale teďko přestaly. Není to requirement, když jste na univerzitě, abyste se vzali jazyk. I na tý high school nemusíte se naučit jiný jazyk. To je myslím skutečně velká chyba, protože s každým jazykem jde ta kultura a trochu jako appreciations of other cultures. Protože Američani, Amerika má velký problém s foreign policy, ne? teda podle mýho, já nevím, co si myslíte nebo váš přítel... ale pravda to je. Teda já si to myslím ((smích)) tak to musí být pravda. Ale je to v podstatě proto, protože don't appreciate, že the style of demographic, který je practiced in the states is not the best for everybody else and that's how it works (---) protože tam co jde, tak cultural baggage, většinou je to mnohem důležitější, když teda nějaký societies jsou čtyři pět tisíc let starý, tak ta culture, co je inherent there, to je... decisive factor in how people and how nations are going to conduct. A and já si myslím, že většina Američanů si toho vůbec nejsou vědomi. Protože nic o tom jiným světě nevědí. Když se average Američani, i můj manžel, když jsme se potkali, a: vodkuď jseš? Z Československa. Tak šel a našel si to na mapě, kde to je. A většinou Američan- aspoň VĚDĚL, že to existuje, že Československo existuje, že to existuje v Evropě. A většina Američanů to neví, že něco takovýho existuje. Vůbec neví. Asi že byl Soviet Union, že se to rozpadlo an Russia a ty ostatní republiky... average American... některý Američani jsou extremely uneducated, ale jsou tady segmenty té americký society, co teda nejsou educated really well... Teda co s tím jde ARROGANCE! Namely. So HAPPY and self-confident in their own. The way how they are. They are happy with themselves. A naučit se řeč anebo jak ostatní kultury, to je moc práce, proč bych to dělal. To není worth. Je to dobrý! Pro něco je to dobrý. Pro self-confidence. A není to myslím dobrý, někdy ta self-confidence can bother on arrogance. Right? Yea. Tak to jsem teda

moje děti naučila. Mýmu synovi taková self-confidence přišla poměrně lehce. Mý dceři ne. Mý dceři ne. Ale to jsem udělala jako sure, že VÍ něco, že to není jenom tady. Zvláště v tomhlectom okolí, kde my bydlíme, protože tohle je jako upper-middle class a lidi jsou tady hodně bohatý a někdy je to nezajímá, jak ty ostatní segmenty žijou. Arrogance. Tak to teda ne, moje děti teda jako VÍ.

T: Taky jste zmínila, že ráda cestujete...

R: No.

T: ... a že Američani necestují?

R: Některý jo! Některý jo! No, takhle. Když jsem řekla tolik ne, tím jsem myslela procenta. Když si vezmete, který procento Čechů rádo cestuje a jak daleko jdou, a který procento Američanů cestuje a jak daleko jde, tak myslím, že to procento těch Čechů je mnohem větší. Jinak, Amerika je veliká, tady můžete jít na ty různé cesty, po celý Americe, no a, kdežto Česko, Československo je malý a lidi chtějí jako toho vidět víc, kdežto tady... taky je to snadný tady. Tady je to mnohem snadnější cestovat tady. Až donedávna, nevím jak dneska, ale za mých časů všichni chtěli cestovat, protože to bylo zakázaný v podstatě. Tak to naopak chtěli. Češi jsou protestanti a ty vždycky chtějí dělat, co je jim zakázáno! ((smích)) Ty vždycky chtějí něco overcome. Češi jsou protestanti. ((smích))

T: Vy jste říkala, že jste nakonec zvolila radši Ameriku než Francii, kvůli tomu, že byste se ve Francii nikdy úplně nezařadila.

R: Já nevím, jestli je to pravda, nebo ne.

T: Ale tak jste si to myslela.

R: Tak jsem si myslela, že by to bylo těžší.

T: Hlavně jazyk.

R: To by byl jazyk, ale taky ještě jinej důvod byl. Tehdy, když jsem se rozhodla pro tuhlectu Ameriku, tak já se třeba přiznám, že dneska bych si to asi nevybrala tu Ameriku, protože myslím, že... tohle Amerika nemá ráda, asi to nerada uslyší, ale já si myslím, jak empires rise and empires fall, myslím že Amerika is at its peak. Když já jsem byla mladá, tak Amerika šla nahoru, nahoru a byla to ta nejobdivo- všichni ji obdivovali, ne? A standard living a byla to... what's just going up. It was at its peak. Myslím že teďko je to na tý špičce. Amerika. Jste četla nějaký knihy, ne? o evolutions of empires. Můj muž je pretty well educated, especially in... he is better educated than I am. Čte hodně. Hodně. Víc než já. Dneska, když bydlíte v Československu, tak můžete jít všude. A ta Evropa je hodně zajímavá. Myslím, že teďko je to větší ekonomie než americká. European Union. Ale za mého času, tak jednak to, že bylo mnohem víc možností tady v Americe a věda tehdy byla... to všechno americký, ale potom ještě

druhej důvod. Jak jsem se zmínila, co bylo na začátku... když já jsem jela sem... ó, tam byl ještě jeden důvod, proč Francii ne. Protože my exboyfriend ((smích)) můj wxboyfriend z Prahy tam zůstal ve Francii. A já to jsem si uvědomila, že to my si musíme... MUSÍME daleko. To k ničemu nepůjde a to by byl disaster! To by byl disaster, kdybysme byli blízko. ((smích)) Tam bylo ještě víc věcí v tom všem. Proč jsem sem přijela. Tam je toho víc. Víc, mnohem víc důvodů. To jsem si uvědomila, že... (---) there was no future in that relationship ((smích)) tak just... we have to separate, right, yea? A potom ty mí bývalí profesoré... profesorové z Prahy tehdy, byli tady. A já jsem je znala. A proto já jsem dostala tu nabídku tady vlastně. Já když jsem tehdy přišla na UCLA, tak všichni o mně věděli, protože ty moji profesoré všem řekli, jakou měli tu krásnou a chytrou studentku v Praze ((smích)) tak všichni o mně věděli! Tak... abych se necítila tak lonely. Tak jsem je znala. A ještě jednoho postdoka, kterýho jsem potkala... ze Švýcarska, kterýho jsem potkala tehdy v Evropě, tady byl tehdy jako postdok. Takže jsem měla skoro... NE rodinu, ale jako... trochu.

T: Zapadla jste sem? Jak jste říkala, že je to země emigrantů...

R: Jo a ne. ... Takhle, v mém kruhu asi jo, ale v nějakých kruzích asi ne. Protože to není jak v Evropě, kde je to well define, a tady je tolik takových různých těch sociálních kroužků a skupin... Tak to taky jsem začala, že jsem... všechno je asi jinak, jak jsem se sem dostala a i můj vývoj a všechno než typický Čech, to asi neuslyšíte. Já jsem neznala žádný Čechy, až do roku... MIMO těhleňctěch, až do roku 1991. A příčina pro to bylo, NE že bych nechtěla, ale náh prostě nepřišli v mých vrstvách. Protože já jsem byla na univerzitě a potom to bylo profesionální a můj manžel Američan a moje děti a... tak jsem nějak nepřišla. Ten bývalý český profesor se vrátil nazpátek. On by tady chtěl zůstat, ale jeho manželka byla hodně blízko její mamince... a jinej typ než já. Ona když přišla sem, ona byla šíleně hodná osoba a ona se to snažila dělat jako Američanky, namely, co se od ní očekávalo a co si myslela, že se od ní očekává je, že zůstane doma s dětma a tak to dělala. A to jí zabránilo v tom, aby se dostala víc do styku s American society. Byla odkázána na něho. A tak se začala cejtít víc a víc isolated a ona taky byla hodně blízko její mamince v Praze. Tak oni byli vlastně jenom s tou českou... na jednu stranu já jsem to měla jako mnohem víc rough, že jsem byla na tom sama, protože to nebylo těžký se dostat tady ten systém jako (---) ... asi půl roku jsem se úplně zavřela, s nikým jsem nemluvila, abych ty zkoušky... abych se zorientovala, ten mozek jsem si musela úplně zorientovat z té akademickýho přístupu na ten jejich. Kdežto vona, vona to nemusela. Ona taky byla vysokoškolačka, ale hodně udržovala styky s maminkou, kdežto já jsem maminku neměla, já jsem neměla s nikým udržovat styk, teda můj otec, jo, ale ten emotional support, to právě byl... bejvala jako maminka, když jsem byla malá. Tak ona pořád byla blízka strašně

s maminkou, ta jí sem jezdila a pořád to bylo ČESKÝ. A ona nechodila ven. Ona se nestala sama sebou osobou. Kdežto já jsem byla přinucená se stát samou sebou osobou, kdežto ona byla jako manželka někoho jinýho pořád. A potom se začala cítit jako lonely. A on by tady... oni mu potom dali i jako tenure, permanentní pozici, ale... šli nazpátek. Šli nazpátek do Česka. Já se pamatuju, mně bylo řečeno, já jsem potom i s nima mluvila, že český ten government se na ně díval trochu jako na blázny, že šli k nějakému výsledku a: proč se vrátili? protože si mysleli, že musej být nějaký špionové, ne? nebo něco, že se vrátí v sedmdesátých rocích, že se vrátí nazpátek. No ale šli nazpátek domů. A když jim řekli, že domů, tak to bylo těžko pro ten režim tehdy v Československu, oficiální režim to bylo...

T: Podezřelý...

R: No, protože, co myslíte domů, domů... Oni šli domů.

T: V čem jste se vy přizpůsobila?

R: Asi... já jsem vždycky byla jako poměrně přizpůsobivá, já jsem měla talent na to, přizpůsobit. I když jsem byla v Československu, já jsem si uvědomila, že... jako v tý Francii, já bych mohla žít v tý Francii... a já i jak já vypadám, i jak jako... i jak myslím... třeba můj manžel se nemůže přizpůsobit, ten nemůže bydlet někde jinde, než myslím buď v Americe nebo v Anglii nebo v severozápadní Evropě. Tak nějak jak je, jak myslí. I syn. A já jsem asi, jak jsem už říkala, víc people oriented, že se můžu přizpůsobit jiným... různým těm kulturám. Alespoň napovrchu. Alespoň napovrchu. ... Tak čím jsem se přizpůsobila. Ono ze začátku, jak jsem říkala... žádný Čechy jsem neznala až do toho 91. roku. 91 potom převratu, po tý Berlín wall a to v podstatě jako si mě našli... což taky je skutečná výjimka, protože většinou asi všechny ty ženy, co jste tady na tom seznamu, ty se stýkaly s různýma Čechama hnedka od začátku, ty se pohybovaly v český společnosti, já vůbec ne. Já jsem přišla, mimo ténhlcetech, tak jsem byla v graduate škole a potom jako profesor na východním pobřeží na Tufts univerzitě a potom nazpátek v Kalifornii jsem pracovala pro ty americký company a... no a a potom děti, manžel a všechno to bylo americký, nějak v tom environmentě jsem nepotkala žádný Čechy vůbec. Tak možná že to přizpůsobení bylo v tom, že...

T: Tak jinak. V čem jste se nepřizpůsobila.

R: No, v čem jsem se nepřizpůsobila... pořád jsem ještě Češka.

T: Kdy pociťujete...

R: No, JSEM, JSEM, jsem, jsem, jsem pořád.

T: V jakých situacích?

R: No protože teďko potom 91. roce mě to začalo táhnout. V tom 91. roce tady ta jedna paní, to právě ta Connie Horák, co dala tu referenci, založila... Míla Walert založila tady v Los

Angeles takovej, takovou society, Czechoslovak institute na UCLA. Ona pracovala na UCLA a tehdy sem začalo jezdit v tom 91, 2, 3, začalo různý delegace sem začaly jezdit z Československa. A neměly peníze na hotely anebo kde se ubytovat. No a já mám docela hezkej barák, blízko UCLA, protože většinou tydlecty návštěvy, ty chtěly vidět oceán a vždycky byla nějaká asociace s tou UCLA, protože tam na UCLA se dávaly kurzy českého jazyka a tehdy Havel sem přijel kdy? kterýho roku? 93? 94? tak nějak. A nějaký ty delegace přišly před ním. Tak v podstatě můj dům fungoval jako ubytovna ((smích)) ne, ne, ubytovna, to si dělám legraci. Ale hodně sme... mám nějaký jako přátele v Československu ještě udržuju, protože to byly lidi, kteří jsou moc inteligentní a cítím se s nima moc dobře, když spolu... to jsou Češi, kteří si vyjeli a mají většinou něco společného se zahraniční službou anebo nějaký sociální vědy a to jsou moc inteligentní lidi, ZAJÍMAVÍ, mě hodně zajímá zahraniční politika, asi kdybych dneska studovala, tak bych se dala na zahraniční politiku, mě to zajímá hodně... a ty lidi já ráda vidím. Právě já když jedu do té Prahy, vždycky jednou za rok, tak vždycky vidím ty lidi, co jsem potkala na těch návštěvách. Tak po tom 91., 2., 3. jsem potom začala víc se seznamovat s tou českou... s tou paní jsem se seznámila, co založila ten Czechoslovak Institute a přes ní jsem se potom seznámila s jinýma a první konsulka, co tady byla roku 95. Tak to Havel tady byl dřív. Havel tu byl asi 93, 94. Protože ta první konsulka, Ivana Hlavsová... very smart lady, s tou jsme se docela spřátelili, ta tady založila konsulá- consulate, a to bylo devadesát pět roků. V roce 95, ale to už jsem začala poznávat víc a víc ty český... ten český kruh tady. ALE STEJNĚ NEJSEM takovou členkou toho českýho kruhu jako... jako tyhle ty paní. Protože já vím, že oni se vidí každé týden, se stýkají. JÁ NE. Já ne. Mých většina přátelů jsou, každé je odevšad někde jinde. S Olinou se znám... její manžel je Američan, tak oni si mají s mým manželem taky co povídat a Olina byla šíleně hodná k mému tatínkovi. Můj tatínek potom sem přijel. Vlastně tady umřel. Tak Olina byla jako k němu moc hodná. Otec umřel před 10 lety. Tady. Ale ostatní ty paní... na nějakých těch recepcích, nebo z oficiálních akcí. Ale... já se pamatuju, když můj otec sem přijel a tak jsem ho vzala do Sokola a já jsem se cítila, jako že jsem úplně... v jiný krajině, v jiným prostředí. Nevím, jestli to byl age difference nebo jiná generace... MŮJ OTEC tam patřil, já jsem tam nepatřila. Já jsem tam nepatřila. ... Moje nejlepší přítelkyně je vlastně z Argentiny, ale její rodiče přišli do Argentiny z Rumunska, z části Rumunska, která je Moldávie. Ona vypadá jako já vlastně. Vypadá jako já. Její otec byl žid. Ale vypadá jako já. V podstatě vypadá jako já. Tak jsme se potkaly profesionálně. Taky dělá to samý povolání. Většinou moji známý jsou buď PROFESSION, profession, anebo teďko z toho mého malování. ale je pravda, že víc a více jako cítím, že... se stýkám s lidma, ne protože jsou nejbliž jako povoláním nebo zájmy,

ale protože jsou Češi. Což neexistovalo, když jsem byla mladší. Když jsem byla mladší, tak to bylo... SLAVE.

T: Když vám nechtěli prodloužit studentské vízum, musela jste požádat o emigrantské... jaký byl potom váš vztah k Československu?

R: Dobrý. Až do té doby byl dobrý, protože jsem byla legálně. No a potom jsem jim řekla: no tak já domů nepůjdu. Tak nic se nemohlo dát, no. Protože nemůžou... nikoho sem přece nepošlou ((smích)) a nebudou mě kidnapovat.

T: Vrátila jste se pak do 90. do Československa?

R: No vrátila. Takhle. Co se potom stalo. V 70. letech mně bylo řečeno, že... v Československu byly takový soudy... lidi, který odešli... by the way já mám teďko obojí občanství, český i americký. Ale tehdy... já vím, že můj otec někam musel jít, na úřad v Československu, nějaký právník, že to museli doložit, že když jejich dcera tady zůstala, tak že nejsem žádný politický případ, aby jako otec a sourozenci neměli potíže, nevím.

T: V Československu?

R: V Československu. Tak to nějak právníci... myslím, že když jste chtěli zůstat v těch dobrých vztazích... já nevím přesně, jak to bylo, ale rozuměla jsem tomu, že jsem tam měla nějakého právníckého zastupitele, já o něm nevím nic, ale otec někoho najmul a nějakému soudu tam vyložili, že to bylo úplně moje rozhodnutí, že z toho jak zbytek mé rodiny, příbuzný v Československu, že s tím nic nemaj. To bylo někdy v 70. letech, asi 75 nebo tak nějak, když tam nebylo moc dobrý to. Takže aby oni z toho neměli žádný potíže. ... Poprvé jsem šla nazpátek do Československa asi okolo roku 85. Potom jsem jako nešla dost dlouho, taky čas nebyl, protože jsem měla děti malý, tak to se nedá cestovat. Ale i tehdy jsem říkala Čechům, Československu, že teda tam nepůjdu a že tady chci dokončit ty studia. Tak co tehdy požádali. Protože to mi nemohli zabránit. ... Požádali... jako já jsem vlastně vystudovala na státní účty jsem vystudovala univerzitu v Praze a že tomu Československu něco dlužím a takže bych měla zaplatit za to moje... když emigruju sem, takže mi dají nějaký ty papíry, že všechno bude dobrý mezi Československem a mnou, ale že jim musím zaplatit za ty moje studia. To bylo asi v roku 72 ještě, když jsem řekla, že nepůjdu nazpátek, nebo 71, že tady si to dokončím. A že tady zůstanu. Já jsem se to snažila, aby to šlo... na všech stránkách... Tak tehdy mi napsali, a já se přiznám, že se skoro stydím, že to studium v tom Česku, když chci jako ty dobrý papíry s tím Československem, takže 1 500 dolarů. Tehdy to bylo roku 71, já jsem jedna žádný peníze neměla, jsem byla studentka a tehdy bylo 1 500 dolarů, co teďko je... asi já nevím... no pro mě to bylo dost. ... Teďko by to asi bylo 10x, 20x víc, protože ta inflace byla veliká. Ale je pravda, kdybych jak chtěla, tak bych to mohla dát nějak dohromady. I když jsem neměla žádné peníze.

Tak vždycky se může buď vypůjčit, nebo něco tak a pak splatit. Tak jsem tehdy napsala Čechům, že to NEMÁM. Tak... Češi nejsou vůbec špatný, s těma se dá... s Američanama VŮBEC by se nikde nedalo smlouvat. S Čechama se DALO. S Čechama se dalo smlouvat. ((smích)) Tak říkali, protože jsem studentka a uznávaj, že nepracuju, takže si uvědomuju, že na to nemůžu mít... no to bylo tak roku 71 už... že jsem studentka, takže 900 dolarů. Tak jsem napsala nazpátek: takže to taky nemám. A potom jsem prostě přestala komunikovat. A potom byly ty soudy v 70. letech v Praze, kde nějaký to zastoupení... že nejsem jako klasifikovaná... tam byly různé ty klasifikace, jako political, political cases, já jsem nechtěla být jako ten political case, jednat to by mohlo ublížit mým příbuzným a taky já se přiznám, že jsem se necítila, že jsem... já jsem se tady setkala s takovýma... to právě asi mělo vliv na mě. Když jsem byla na té univerzitě tady, tak vlastně mě tam našli nějaký takový ty český kluci a já se přiznám, že jsem s tím nechtěla nic mít. Protože já jsem nechtěla žádat o azylum a oni jako říkali, že žádaj o azyl. To je o.k. Ale co oni si VYVZPOMÍNALI... ty... POHÁDKY, což vůbec byl úplnej nesmysl. Já se pamatuju, ten jeden Čech, že teďka celej ten sovětskej interpol jsou za ním, že ho hledají po celým světě, protože on byl na nějaký fotografii, a že on když přes ty hranice šel potom 68. roce, že šel přes hranice, že šel přes hory, a že ho nechtěli pustit. Jsem si myslela, že to byl úplnej nesmysl, protože se mohlo skoro celej rok se mohlo jít normálně přes hranice, protože já jsem šla normálně přes tu Vídeň a žádnej problém to nebyl. Já vím, že hodně lidí odešlo v 68. šli na cestu do Anglie v 69. Tak on měl takový výmysly, a že po něm stříleli a že teďko ho všude hledají a tak... a začal za mnou chodit na tu univerzitu. Já jsem skutečně s ním nechtěla nic mít. Ten si vymyslel TAKOVÝ NESMYSLY, což vůbec nebylo pravda, ale jak to hrál na mě s tím, že si budeme pomáhat. Já mu budu pomáhat a on mi bude pomáhat. Já jsem říkala, že nic nepotřebuju, že jenom ty studia si potřebuju... no ale potom jsem si říkala, jak se ho zbavit. Protože tam byl KAŽDEJ DEN! ((smích)) KAŽDEJ DEN! Už to bylo embarrassing. Tak jsem na to přišla, jak se ho zbavit. Takovou oklikou jsem mu říkala: že ho nepotřebuju, tak proč sem pořád chodí. Já jsem ho vlastně přinutila, aby on mi řekl, že se mu líbím, že se o mě zajímá a já jsem měla potom příležitost mu říct: no ale on se mi nelíbí. Já se o něho nezajímám. ((smích)) A potom jsem ho neviděla. To jsem si teda gratulovala. Protože to byla takovej... Na jednu stranu mně ho bylo líto, to bylo v 69. roce nebo v 70., protože když já jsem přišla v 68. roce, tak ze začátku, protože to se stalo v Československu, tam bylo strašně sympatie. Já jsem si jistá, vím, že mi to pomohlo na té univerzitě. Protože tehdy, jak jsem se o tom zmínila, že jsem byla přijmutá, tak jako rychle do graduate s- školy a že jsem dostala research assistantship... jedna příčina z toho byla, že tehdy department chairman byl Serb, somebody, kdo byl Serb, Serbian origin, který sem přišel kdysi. On sem přišel jako malý dítě... ne, asi mu bylo 20, s jeho rodinou,

během druhé světové války sem přišli. Tak tehdy byly sympatie k lidem, který přišli z té části Evropy jako oni. Tak to jsem si jista, že mi NEUŠKODILO. Profesor Ticho. Profesor Ticho se jmenoval. Protože kdyby tehdy někdo chtěl... říkal, že sem nesmím, tak to by se dalo, ale byly hodně sympatie... já jsem teda měla dobrou pověst, že už jsem mohla prokázat, že už jsem dokončila tu univerzitu, samý jedničky, a nějaký články už jsem napsala. No ale STEJNĚ. Tady je to jinej systém. Jak jsem říkala, úplně jinej akademickej systém a tak někdo by to mohl vetovat. Tak to, co se stalo v Československu, tak to mi jenom pomohlo. Potíž je, že takový sympatie trvají dlouho, Američani mají krátkou memory. Rozumíš, co říkám? Krátkou memory.

T: Krátkou paměť.

R: Krátkou paměť. Rok to trvá, a potom... again Czech! again something... proč bysme museli zase dělat něco zvláštního pro ty Čechy, ne? No a on tenhle ten kluk, když sem potom přišel pozdě, on nedokončil žádnou univerzitu, a tak si myslel, že na té univerzitě nějak ho někdo přijme a někdo něco zvláštního pro něho udělá. Už bylo moc pozdě. A taky neměl nic. Žádný papíry. Já jsem měla, já jsem si to uvědomila tehdy. Já se teda přiznám, na jednu stranu říkám, že jsem jako všechno chtěla legálně, pořádně, ale na druhou stranu jsem si vzala všechny papíry z toho Československa. Měla jsem všechny ty moje průkazy z fakulty, a rodný, a všechno jsem měla, takže jsem byla v pořádku. No, on neměl nic. On taky žádnou školu nedokončil, byl takovej dobrodruh. Já si uvědomuju, že Češi jsou dobrodruzi, já jsem taky trochu asi, to mám ráda, ale... to není všechno, musíte pro to pracovat. A tenhle ten kluk to prošvihl. Tak se prostě na někoho chtěl upíchnout. Tak na jednu stranu mně ho bylo líto, rozuměla jsem, že má dilema, ale skutečně jsem nevěděla, co pro něho můžu udělat, protože na univerzitu jsem ho nemohla dostat, neměl žádný papíry. A ze začátku povídal, co všechno udělal, co všechno studoval, tak říkám? máš papíry? Pak se ukázalo, že všechno LHAL. Nic neměl. Tady to nejde v Americe. V Československu se může, aspoň za mého času se dál dostalo s lhaním, tady... ze začátku tě přijmou jako: tak měl si neštěstí, špatná věc se stala tam v Československu, tak ti dáme výhodu, ale potom... tím to končí. Umožní vám... ale potom musíte makat. A mnohem víc než kdy v Československu. Já se pamatuju, tam v Československu, když jsem začala dělat tu diplomku tam v tom ústavu, dyť na mě se tam dívali všichni ty aspiranti, ty mužové, jako na dívku, která se tam má vdát a tam pořád filosofovali a tak... tam nebyla žádná produktivita té práce. Tady se muselo dělat mnohem víc. ... Olina to taky asi musela říkat. Ta musela všechny ty jejich zkoušky udělat... a ne všichni... pro to se musí něco udělat. A když takovýhle kluci vám LŽOU, když někdy chtějí takový ty zvláštní... tak jim dáte jednu příležitost... ale když potom lžete, tak

jsem si uvědomila, to bude pro mě lepší být jako Američan, namely, že s tím lhaním nechci nic mít.

[do místnosti vešli syn Martin a manžel Jim, a tím byl rozhovor ukončen]

JINDŘIŠKA (nar. 1922)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 1. listopadu 2007 v North Hollywoodu.

T: Dnes je 1. listopadu 2007, natáčím rozhovor s paní /Jindřiškou Brodskou/. Tak paní /Jindřiško/, mohla byste vyprávět o svém odchodu z Československa?

R: Velice ráda, ale je to trochu smutné, protože jsme neradi odcházeli, ale nezbyvalo nám nic jiného než ry- opravdu odejít s nadějí, že se zase, možná brzo vrátíme. Bohužel z toho sešlo a my jsme dneska v Americe padesát pět let. Tak ten návrat byl jenom na návštěvy potom, do Československa... Z Československa jsem v odešla v roce 49, v prosinci, můj manžel odešel v říjnu, nebo začátkem listopadu, čekali jsme na víza, v Rakousku, v Innsbrucku, skoro dva roky, na víza do Ameriky, kam jsme původně chtěli jet, vyšly nám víza do jiné země, jako například do Čile, anebo jsme mohli také jet do Kanady, nebo do Austrálie, ale my jsme se zaměřili na Ameriku. Do Ameriky jsme vyjeli v roce 1952... ne, v roce, pardon... 49, 50, 51 ((smích)) ((listuje ve svých poznámkách)) e... správně, jsme vyjeli v roce 1952, z Bremen, v únoru jsme přijeli 14. února do New Yorku na lodi, která se jmenovala Stargaze [vysl. strdžis] a která byla objednána pro nás skrz IRO. Na té lodi bylo spousta jiných národností a my jsme přijeli na té lodi do New Yorku 14. února 1952. V přístavu nás čekali z American Fondu, jeden úředník, který se jmenoval... pan Jeřábek. Byli jsme pohoštěni ještě v přístavu, což jsme byli velice překvapeni, v těch dobách to nebylo normální, ale pohostili nás kakaem a dónatama, tak jsme byli celí pryč z toho, takový příjemtí, a pak pan Jeřábek nás vzal do hotelu, který pro nás objednal a tam jsme v tom hotelu byli několik měsíců, nežli jsme si našli byt. Ale za několik dní můj manžel dostal zaměstnání u American Express Company a začal snad v jednom týdnu pracovat. American Express Company je firma, která dělá rezervace po celém světě pro cestování a také má šekové oddělení, zároveň prodává šeky pro lidi, kteří cestují s nima. No, já jsem se dostala do toho šekového oddělení, manžel byl v těch rezervacích pro cestování a já jsem byla v šekovém oddělení, ale než jsem se dostala do toho šekového oddělení, to trvalo dva měsíce, protože zrovna nepřijímali. A tak jsem první měsíc pracovala u jedné firmy, která šila trička, a za měsíc tu firmu zavřeli a já jsem pracovala pět týdnů v jednom bufetu, a pak jsem dostala telefon vod American Express, že maj otevření pro zaměstnání a jestli chci, tak abych

přišla se představit. No a já jsem tam pracovala pět let, manžel šest. Pět let jsem tam pracovala, protože po pěti letech manžel chtěl, abych byla doma. My jsme chtěli vodjet do Kalifornie. Ale ještě než budu vypravovat tu naši cestu z New Yorku, bych chtěla podotknout, že... když jsme... PRVNÍ dva a půl měsíce jsme si koupili starší Oldsmobile a rozhodli jsme se, že se MUSÍME jít podívat na Niagáru, protože jsme znali písničku Niagára, ((smích)) kterou jsme zpívali u nás v Československu, a tak nás to velice táhlo se podívat, když už jsme v Americe na tu Niagáru. Jsme tam jeli na tři dny, byl to konec května, byl to Memorial e... víkend, a tak za tři dny jsme to zvládli a měli jsme VELICE velice pěkný výlet. Vzali jsme ještě jednoho přítele s sebou, kteří měli malou holčičku, my jsme měli malého klučinu. No, bylo to něco úžasnýho. Pak jsme tam ještě několikrát jeli z New Yorku, než jsme se vypravili z New Yorku pryč, tak jsme si udělali ještě několik výletů do Kanady, protože také jsme tam měli přítele, které jsme znali z Prahy. Krátce a dobře, hrozně se nám ty vodopády a ta řeka líbila. To bylo pro nás něco úžasnýho. ... ((listuje svými poznámkami)) V New Yorku jsme zůstali, až jsme dostali americké občanství, což trvalo pět let. A... bylo potřeba dokázat, že jsme byli na jednom místě, těch pět let, a museli jsme mít nějaký svědky, což jsme měli k tomu, protože už jsme znali ty lidi a voni nás těch pět let znali taky v New Yorku. A po těch pěti letech manžel řekl, abych už přestala pracovat, abych byla doma a psal resumé, abysme se dostali do Kalifornie. No, tak MNOHO resumé mu bylo odpověděných, že by ho rádi viděli, ale nikdo mu neslibil zaměstnání ((smích)) a on říkal: tak já tam poletím, vydám peníze... Tak čekal, čekal a vojbevilo se zaměstnání, někdo najednou z Nebrasky. Jestli bysme chtěli do Nebrasky, že by tam mohl bejt /Vilém/ jako ředitel nějakýho podniku a /Vilém/ říká, můj manžel: víš co? Ono by to nebylo špatný, pak už do Kalifornie je to polovina cesty. Tak se vypravíme do té Nebrasky? Jsme se tam vypravili. Zaplatili nám cestu, zaplatili nám nábytek, přestěhování. My jsme měli kontrakt na dva roky a /Vilém/ řekl: za dva roky já jedu SÁM na vlastní pěst do té Kalifornie. A také jsme to tak udělali. To už můj syn, který přišel do Ameriky, když mu bylo... osm let... to už byl v letech, kdy mohl mít auto, a tak jsme jeli dvěma auty. Jedno manžel řídil, a měl přívěsek s naším nábytkem a s tím druhým autem jsem jela já se synem, po cestě jsme se zastavili v Texasu, kde on znal nějaké děvče, tak se chtěl na ni jít podívat. Pak jsme měli malou zastávku v Novém Mexiku, kde jsme si museli mýho syna auto nechat opravit. Byla to malá oprava, ale zdrželo nás to, takže nám to trvalo asi tři dny do té Kalifornie přijet. Do Kalifornie jsme přijeli... respektive do Los Angeles jsme se dostali tak, že manžel měl adresu na svýho kamaráda, s kterým chodil na vysokou obchodní v Praze, který nám pořád psal do New Yorku: přijed'te, přijed'te. A já zase jsme měla adresu na moji kamarádku, kterou jsem znala z New Yorku, byla původně Slovenka, a teď najednou jsme se rozdělili, naše auta... prostě jsme se nemohli najít a já jela k té kamarádce a on jel k svému

kamarádovi. Já neměla jeho adresu. Představ si, podle telefonu nám sehnali, já jsem jim dala jméno, já věděla jméno toho manželového kamaráda, podle telefonů nám ho našli, on nebyl v Los Angeles, on byl v La Krescentě [= La Crescenta] bydlel. Dneska by to určitě nenašli, když by jim člověk řekl to jméno, řekněme Svoboda, a je někde v Los Angeles, tak voni by si nedělali vůbec žádný problémy hledat ho ještě kolem Los Angeles a tak. No krátce a dobře, tak jsme se nakonec našli. My jsme pak se synem jeli za manželem, tam jsme se sešli s jeho přítelem, sehnali jsme si tam bydlení a manžel dostal HNEDE zaměstnání zase, šlo to VELMI rychle. Prostě, úplně mu to spadlo do toho, jako účetní, jako accountant. Do krátké doby já jsem si sehnala taky zaměstnání, a sice v obchodě, protože tam jsem mohla jít pěšky. My jsme měli dvě auta, ale jedno používal manžel do zaměstnání, protože jinak v Kalifornii se nedá celkem jinak cestovat, speciálně když je to do zaměstnání a člověk tam musí být v určitou dobu. Druhý auto měl syn, protože jezdil do školy a ta škola byla v Glendale, ta nebyla v La Krescentě [= La Crescenta] a my bydleli v La Krescentě [= La Crescenta]. Tak jsme to takhle dali dohromady, že já jsem mohla jít pěšky do toho obchodu, byla jsem v obchodě .. celkem nám všechno šlo a asi za jeden a půl roku jsem přišla do jiného stavu ((smích)) s mým synem /Richardem/, který se nám narodil potom v srpnu 1962. To jsem zůstala doma, to jsem nepracovala několik let, až když von už byl v Junior High School, tak jsem šla zase do zaměstnání a pracovala jsem v bance, Bank of America. Z Bank of Ameriky jsem šla potom jako ry-... počkej, abych to neřekla anglicky... do penze. ((smích)) Chtěla jsem říct retirement. ... A jinak, náš život šel tak, že jsme se nechali zapsat do různých českých spolků, v první řadě, v New Yorku jsme byli v Sokole všichni, chodila jsem já cvičit a můj syn. Tady jsem se zapsala, jsme se všechny tři zapsali do Sokola a zase jsem chodila já cvičit a můj syn, ten malinký, když byl dva roky, tak jsem ho brala, protože jsem byla náčelnicí asi rok, a pak jsme se dali do Besedy, někdo nám řekl, ať se přihlásíme do Besedy, tak jsme patřili do Besedy. Do Svazu pro vědu a umění, to byl další spolek. Pak jsem se stala členkou American Czech Club, Americko-českého klubu, a taky jsme patřili, tady byla založená misie, česká, otcem Pelikánem, no, tak jsme se zúčastnili taky toho, dneska ji vede biskup Esterka, a... co bych tak ještě řekla... to jsou ty spolky, do kterých jsme patřili, byli jsme aktivní v těch spolcích, někde jsme měli v funkce, já mám pořád ještě funkci v tom Americko-českém klubu, jako předsedkyně. A všechno nám celkem zaplat'pánbůh vycházelo dobře. Jezdili jsme, cestovali jsme. Jezdili jsme na výlety, cestovali jsme i po světě. To bylo DOST zemí, který jsme procestovali. Jestli chceš, tak ti můžu říct, kde jsme všude byli, byli jsme taky v Rusku, DVAKRÁT dokonce. Jednou jsme jeli po trati Chabarovsk, to je jako z Vladivostoku, z té části východní, až do Irkutsku, na Bajkalský jezero. Proč. To trvalo asi tři dny a tři noci ta cesta. To jsme byli pořád ve vlaku. Proč. Protože můj tatínek v první světový

válce tamtudy jel zpátky. Voni je nepustili Rusové do Československa přímo, voni MUSELI vobjet celou zeměkouli. Tak oni se probíjávali do Vladivostoku, po tý TÝ SAMÝ dráze, po který MY jsme pak jeli tím druhým směrem. My jsme jeli z východu na západ a oni jeli z toho Irkutsku na východ. A to jsem chtěla vidět. Když ta příležitost byla se tam podívat, tak jsem chtěla vidět to. No bylo to krásný. Samý... lesy a hlavně březový lesy, nádherná krajina to byla, ale byli jsme pořád ve vlaku, jedli jsme, spali a všecko. Tatínek samozřejmě se vrátil přes Japonsko, přes Honolulu a Gibraltar do osvobozený Český republiky, ale trvalo mu to dva roky. Do roku 1920 na něj čekala maminka. ((smích)) Celou tu dobu, co von byl ve válce. Ale to už je vedlejší. Ted'ka my zpátky.

[ze svých poznámek čte jména zemí, které navštívili]

No a pak jsme byli taky v San Pet-... v Petrohradě. Byli jsme v Moskvě, to jsme dělali dvakrát tu cestu. Pak jsme byli... v Číně, v Hong Kongu několikrát, v Japonsku, Tajlendu, Singapuru. Indii, Nepálu, Kašmír. No v Německu, Švýcarsku, Dánsku, Švédsku, Norsku, Anglii, Francii, Rakousku, Polsku, Portugalsku. Španělsko už jsem, myslím, říkala. Maroko. A v Mexiku, Mexiko City. V Itálii a v Izraeli. Tak asi tak pětadvacet zemí jsme procestovali, co jsme se vodstěhov-... co jsme přišli do tý Ameriky a jsme si říkali: když už jsme tady, no tak ať něco vidíme ze světa, že jo. ... Jinak nevím, co bych ti ještě tak říkala, jestli máš nějaké otázky, ((následující opět čte z poznámek)) JO, tak já jsem v Kalifornii 55 let, manžel už zemřel před dvanácti lety, 55 let jsem v Kalifornii... ne, v Americe, celkem 55 let jsem v Americe a v Kalifornii od roku 1960 jsem čtyřicet sedm let... ((opět nahlíží do svých poznámek)) Jelikož jsou tady velké vzdálenosti, tak když například chci jet do českýho kostela na mši, tak cesta mi autem trvá jednu hodinu, je to sedmdesát mil z mého domu až tam, kam jedu. Neboli 112 kilometrů jedna cesta, to znamená 224 kilometrů sem a tam. ... V New Yorku jsme jezdili podzemní drahou do zaměstnání, jen o víkendech neb dovolené jsme používali auto. Kalifornie je jiná, tady se všude jezdí autem. Jsou zde autobusy, ale ty nejezdí každých pět minut, a tak každý sedí raději v autě, aby dojel dřív, kam jede... V mých pětaosmdesáti letech stále ještě řídím auto a jsem celkem, jak se říká v Americe, oukej a jinak nevím, co bych ti mohla ještě říct za detaily, protože vono je toho moc a tohle je takovej rychlej ten, co bych ti mohla říct a JEDNU věc bych se chtěla zmínit ještě, že já jsem chodila, já jsem absolvovala sklářskou obchodní školu v Železném Brodě. Ty znáš ten kraj tam, vid'. Měli jsme na angličtinu profesora Janíčka, mně bylo osmnáct a měli jsme napsat esej „Co bysme chtěli dělat anebo jaký máme plány“ a tak. Já jsem napsala něco, že chci mít třeba nákej obchod nebo něco takového, ALE hlavní věc, že bych se chtěla podívat do Ameriky. ((smích)) Dovedeš si představit, v osmnácti letech, to byl rok 1940, kdy k nám přišli už Němci, a já si dovolím tohle. Profesor Janíček druhej

den přinesl ty eseje z domu všecky, přečetl je a moji první, říká: slečno Hoffrichterová, já bych do Ameriky nejel, tam nemluvej správnou angličtinou. ((smích)) To byl profesor Janíček, protože von cestoval po Anglii, no tak přirozeně jeho angličtina musela bejt podle něj perfektní a v Anglii je angličtina. PŘEDE všema jako první ten on vytáhl a říkal, že by sem nejel. A tenkrát nám říkali slečno. Říkaj u vás taky slečno, když jste ve škole?

T: Hm.

R: Jo, aha. Já nevím, jestli se to nezměnilo. Ale tenkrát nám říkali slečno.

T: Nebo jménem.

R: Nebo jménem. Von k tomu přidal moje jméno, ale... on byl Moravák, a von to tak ZDŮrazňoval svým způsobem, tou moravskou výřečností. ... No, tak je to zajímavý. Já bych skoro řekla, že když si člověk něco veme do hlavy... jak je to MOŽNÝ, že já jsem v tý Americe? Jsem tu vod roku 52, to znamená pětapadesát let v Americe... jo a ještě bych chtěla něco podotknout. My jsme přijeli 14. února do Ameriky... a 14. února 1945 se nám stala hrozná věc v Praze. Američani zničehonic bombardovali Prahu. Měli snad to hodit na Drážďany nebo co, a voni, aby si vodlehčili, tak hodili bomby na Prahu. Ten den já a můj manžel jsme byli v restauraci a jedli jsme a ty bomby začaly padat, akorát v poledne. Když MY jsme seděli u našich talířů. Restaurace byla naproti domu, kde my bydleli. Ten dům, v kterým my bydleli, ten byl kompletně vybombardovanej. Hořel zespoda, protože padaly taky ty hořlavý kolem dokola bomby, a my jsme se dívali, jak nám všeko hoří. Byli jsme mladí manželé a všechno jsme ztratili. K tomu všemu... zaplat'pánbůh zachránili jsme si životy. Protože ten, kdo byl v tom době, ty všecky ztratili životy. A teď si představ, my 14. února, za sedm let SEDM LET PŘESNĚ, vystupujem v New Yorku. Jak je to možný. Je to osud? Je to náhoda? anebo je něco nad námi, co my nevíme, že... existuje. No a tak jsme vlastně měli památný den příjezdu do Ameriky, když jsme vzpomínali, že jsme ten den, sedm let předtím, byli vybombardovaný Američanama. Ovšem to bylo takový zvláštní. Na jednu stranu člověk měl bejt rád, že ty Američani přišli a chtěj nás osvobodit. Oni nechtěli bombardovat nás, Čechy, oni šli po německých... místech a tak dále. Ale... nakonec my jsme přijeli do tý Ameriky, jako když nám něco vracej. Já nevím. To je tak asi všeko, přibližně, v rychlosti, abych ti řekla, jak my jsme náš život tady začali a jak ještě stále žijeme.

T: Jak dlouho, než jste odešli, jste o tom odchodu uvažovali? Jak vás to napadlo?

R: My jsme měli export a výrobu skla. A v těch dobách voni znárodňovali gov- teda government, STÁT znárodňoval obchody a my věděli, že na nás dojde. Voni nejdřív znárodňovali veliký obchody a pak menší a ještě menší, tak my věděli, že na nás jednoho dne

dojde. Ale pořád jsme obchodovali, ještě v tom roce 49. Vyváželi jsme sklo. Na jaře někdy, nebo začátkem léta manžel říkal: my tu nebudem moct zůstat. Protože voni by chtěli převzít ten náš obchod. Nějak tak to přišlo. Nejdřív jsme mysleli, že bysme se třeba dostali někam do nějaký malý země americký, ale to já jsem nechtěla, protože do té doby se stalo něco. Zavřeli mýho bratra. Protože byl skaut. Byl vedoucím skauta a měl vstoupit s tou skupinou do nějaký mládeže... já nevím, jak se to jmenovalo už, Svaz mládeže, nebo něco takovýho a von říká: ano, ano. A nikdy nevstoupil do toho. Oni ho zavřeli. Pak ho za 14 dní pustili. Potom zas mu někdo řekl, že MUSEJ vstoupit do té skupiny a voni eště nevstoupili a... on studoval v akademii obchodní a jezdil tam autobusem. A někdo mu řekl, ať se nevrací domů, že tam na něj budou čekat a že ho zavřou. Tak von to oznámil těm ostatním chlapcům. Ono mu bylo 18, 19 a všecy byli strašně mladý, a utekli do lesů, do Jizerských hor. Tam se schovávali, no a oni je tam NAŠLI, to zas je taky historie, někdo je tam prozradil. Je tam našli. Zavřeli je. Můj bratr měl soud a odsoudili ho na 20 let. Osmadvacátého října 1949. Tak to je jedna část, ale MY jsme věděli, že musíme jít tak jako tak. Kvůli tomu obchodu. To už jednou šel manžel domů a viděl u dveří, že stojej nějaký dva muži, no tak se dostal někam nahoru do poschodí a počkal tam, až voni odešli. Tudíž von věděl, že po něm jdou. Tak se začal už schovávat. A schovával se možná tak měsíc, a nikdo nepřišel, až když já přišla 28. října vod soudu, protože to byl ten poslední den, s maminkou a s malým /Vildou/, s mým synem, tak přišli tam dva muži zase, a že chtěj mýho manžela a já řekla: von jel na Slovensko. Oni říkaj: my potřebujem s váma mluvit, kdo k vám jezdí, kdo k vám chodí a tak dále, tak mě vzali do koluzní vazby, na Pankrác. Ale když je člověk v koluzní vazbě, voni nemůžou snad dlouho držet nikoho, jenom určitou dobu. Tak několik týdnů mě drželi a pak mě propustili. Manžel už měl pro mě přichystaný, von už byl ve Vídni, už měl přichystaný pro mě lidi, kteří mě převedli, i s tím malým /Vildou/. Takže my jsme se chystali několik měsíců, ale nemysleli jsme, že to bude tak... dramatický, protože my jsme nic neprovedli. NIC jsme neprovedli. Manžel nic neudělal špatnýho. Já taky ne. JEDINĚ že k nám někdy přišli lidi oblečený, kteří byli cizinci, a ta... MY si myslíme, že ta domovnice to viděla a možná že vona nás udala, že k nám choděj cizinci. My nevíme vůbec proč, co a jak. Výslech jsem žádněj celkem neměla, protože chtěli akorát vědět: kdo k vám chodí, kdo k vám chodí. No tak jsem jim řekla, kdo k nám chodí a to bylo všecko a pak mě museli propustit za několik týdnů, protože neměli nic proti mně. Ale chtěli mýho manžela a manžel už zařídil přes někoho v Praze, aby se se mnou kontaktoval, jak přijdu domů, aby mě převedli. Tak já jsem vybrala /Vildu/, on chodil do první třídy, ve škole a říkám: tak pojd', /Vildo/, jdeme na vlak. A šli jsme na vlak. Ten člověk, ktorej nás převáděl, byl ve vlaku. Vždycky se vobjevil, abysem

věděla, že tam je ještě a jeli jsme do jižních Čech. Já nevím už ani to město, do kterého jsme dojeli.

T: Vás propustili z vazby a ten den jste už jeli?

R: Ne, za tři dny asi. Za tři dny. Když mě propustili, tak jsem byla asi tři čtyři dny doma.

T: A pak přišel někdo, koho...

R: No a pak mě někdo kontaktoval, respektive někoho jiného, a ta osoba kontaktovala mě, kdy a kde, na kterém nádraží na mě bude někdo čekat, tak a tak bude vypadat...

T: Jak jste se připravila na odchod?

R: No... celkem ne moc. ((smích)) Jak to šlo, tak to šlo. No ale hlavní věc. Jsme se dostali bez problému. Přirozeně měli jsme obavy, že budou střílet, tam na hranicích. To nám přímo ten člověk řekl, kterej nás vedl, říkal: budou střílet třeba.

T: Jak jste přecházeli hranice?

R: No bylo bláto. ((smích)) Ještě jeden pár, manžel a manželka šli. Jí zůstala bota v tom blátě ((smích)) ona se rozbrečela, dostala hysterickéj záchvat z toho, což je hloupost, ale na lidi to působí každého jinak. No a já jsem vedla za ruku /Vildu/ malýho, a když jsme přišli na hranice, tak ten k nám tiše přišel a říkal: ne abyste se chytli kolem ramen a začali tady zpívat radostí. My jsme ještě v RUSKÝ ZÓNĚ! Protože tam byli Rusové! ještě. Byla ruská zóna, anglická zóna, francouzská zóna, americká zóna. A my jsme přecházeli do Rakouska do ruský zóny. Tam nás nasadil do auta, jeli jsme do Vídně, tam jsme se sešli s manželem, ten na nás tam čekal. Asi za... Vánoce jsme ještě měli ve Vídni. Jsme měli větvičku ve flašce vod... piva nebo od vína, místo stromečku ((smích)) a jeli jsme do... Lince.

T: Věděl někdo v Československu, že odjíždíte?

R: ... Rodiče. Voni už nežijou, tak to můžu říct...

T: Jak se na to tvářili?

R: Voni měli... oni věděli, že na nás tam čekaj doly nebo něco. Protože my jsme nebyli ta kasta dolení, my jsme byli taková... slušná kasta, která si vydělávala peníze jako obchodníci, a to voni neměli rádi. To byla prostě pro ně špatnej... vykořisťovatelé tomu říkali nebo jak, ((smích)) já nevím. A tak jsme se dostali do... pak do Innsbrucku...

T: Ve Vídni jste byli nějakou dobu?

R: No pár dní jenom. Pár dní.

T: Odtud do Innsbrucku?

R: Pak jsme jeli do Lince, tam jsme museli chvíli čekat, než nám dali povolení Francouzi, protože Innsbruck byl ve francouzské zóně a tam jsme museli čekat na povolení v tom Linci

a do dvou týdnů jsme ho dostali a jeli jsme tam. To už jsme jeli přes americkou zónu. To už jsme neměli strach, to už bylo dobré. Zažádali jsme si hnedka o víza do Ameriky.

T: Co jste dělali? Vy jste byli v táboře?

R: Ne. Ne, v privatě. My jsme měli nějaký peníze. My jsme se připravovali na to. U nás v domě nějaký člověk prodával šperky. Byl šperkař. Byl to žid. A von taky se připravoval na cestu, ale na LEGÁLNÍ. Tohle byla ilegální. Na legální. A ten jel do Venezuely. Můj manžel se s ním znal, tak von nám něco prodal a my jsme to mohli prodat v Rakousku, a tak jsme mohli žít... v privatě.

T: Takže v Rakousku jste nepracovali?

R: Manžel tam byl jako délégué, ale to nebylo placený. Von... prostě to dělal pro uprchlíky. Von uměl francouzsky, protože studoval francouzštinu, a německy a mnoho uprchlých lidí, kteří tam přišli, ty neznali ani němčinu. Takže potřebovali na IRu nebo s těma francouzskéma úřadama si vyřizovat věci a von byl, jak říkám, ho udělali délégué. No tak von jim tam pomáhal.

T: Proč jste chtěli do Ameriky, do USA?

R: Protože jsme si mysleli, že je to nejlepší země. ((smích))

T: Proč?

R: Že... prostě tady je svoboda a že tady člověk, když chce, takže může dělat... že naučit se pořádně angličtinu, já teda jsem trochu anglicky uměla, protože jsem tři roky brala tu angličtinu ve škole. A manžel taky studoval angličtinu, protože jsme museli... dopisovat a tak dále do ciziny. A tak jsme měli prostě... namířeno do Ameriky. Protože jsme si mysleli, že ta Amerika bude lepší než kterákoliv jiná země. Když do Kanady někdo se dal, tak musel podepsat kontrakt, že bude pracovat první rok v lesích. Nebo v Austrálii... tak zase se musel zapsat, že bude pracovat na železnici. Oni tam stavěli železnice. A zase určitou dobu.

T: A USA tadyto nevyžadovalo?

R: Ne. Ne. Tady jsme museli mít sponzora. A my měli sponzora American Fond. A ten se opravdu o lidi velmi dobře staral. To byl předseda Papánek. A tenhle pan Jeřábek, jak jsem se zmínila, co na nás čekal u té lodi, ten byl jako úředník a zařizoval všechno, co bylo potřeba.

T: Neuvažovali jste teda o tom, že byste zůstali někde v Evropě? Třeba v Německu.

R: V těch dobách tam nebyla taková možnost zaměstnání. Rakousko, to bylo ubohý. To bylo po válce. My jsme tam přišli v prosinci 49. Pak padesátej, jednapadesátej. Teď tam sami ty lidi neměli dost práce. A byl to takovej... prostě... turmoil, já nevím, jak bych to řekla česky... nebylo to všechno uspořádaný tak, jako to běží teďka třeba, bylo to ještě pořád poválečný a jak říkám, to zaměstnání by tam nebylo dobré. Myslím.

T: A co jste si plánovali tehdy, že budete, až se dostanete do USA, dělat? Jaké byly vaše plány?

R: ...My jsme si říkali, že budem dělat cokoliv... a třeba jíst jenom chleba, jen abysme nemuseli bejt v nějakým koncentráku nebo v nějakých dolech... nebo prostě nás čekala špatná práce, kterou jsme NIKDY, NIKDY nedělali. Protože jakmile by nás převzali, tak nás daj někam do nějakých dolů nebo do nějakýho nevimčeho, aby nás trestali, protože pro některý lidi, kteří pracovali v dolech, to byl příjem, ty byli zvyklí na to, ale my na to nebyli zvyklí.

T: Měla vaše rodina nějaký postih, že jste odešli?

R: Já myslím, že taky přišli na ně a ptali se jich, jestli to věděli, že jdeme, nebo ne, víš, to určitě. To určitě. To oni si všechno tohle zjišťovali. No ale, když člověk mlčí, nebo neví, tak nemůžou nic dělat.

T: Jaká byla vaše představa o životě na Západě, přímo v USA?

R: Byla jenom z knížek.

T: Jaká byla?

R: Jenom z knížek. ((smích))

T: Umíte ji popsat?

R: Že prostě je tady možnost... že tady je strašná svoboda. Že člověk když chce, tak může dělat cokoliv, když ví jak na to. A my jsme byli ochotný jít třeba dělat... nějaký DESKY tlačit, nebo něco takovýho. Nám to bylo jedno. Abysme se postavili na nohy. Protože jsme věděli, že se MUSÍME postavit na nohy.

T: A když jste sem přišli... bylo to tak?

R: Bylo to tak. Jo. Jenomže nás nechtěli. ((smích)) Já přišla v kožichu se představit ((smích)) a můj manžel měl koženej kabát ((smích)) s vložkou a voni se přišli na nás podívat a říkali, že nemaj nic otevřenýho, protože tam zrovna dávali víc peněz než American Express. Dělnickou práci. Ale my jsme nikdy dělnickou práci nedělali, ale byli jsme ochotný, abysme se postavili NA nohy, abysme si mohli zařídit byt atd.... My už jsme měli připravenej ten American Express, kterej zařídil American Fond. American Fond byl úžasnej.

T: Můžete ještě něco říct o tom sponzorovi? Jak vám pomohli, když jste sem přišli? Jak se o vás postarali?

R: Dali nám asi 100 dolarů, abysme mohli zaplatit rentu, teda nájem. A to jsme jim splatili zpátky, a jelikož jsme voba dva okamžitě začali pracovat, tak se nám peníze vracely, my jsme jim to spláceli. My jsme si uskládali na depozit, na apártment, abysme mohli si vzít apártment. To trvalo pár měsíců, co jsme byli v tom hotelu.

T: Práci a ubytování jste si sami sháněli?

R: Ne, práci nám dohodili American Fond.

T: A ten hotel taky.

R: No voni nás tam dovezli. Oni zřejmě ten hotel, protože tam bylo několik českých rodin, tak to byl hotel, kterej oni pro ty rodiny měli připravenej. A tam už jsme si museli tu rent-... ten nájem platit sami. Protože manžel pracoval, já pracovala, a už jsme jim taky spláceli těch 100 dolarů nebo kolik to bylo. A už jsme koukali se někde ubytovat tak, abysme měli svůj byt, i kdybysme spali třeba na zemi ((smích)) ale všechno šlo dobře.

T: Jak vás tady přijali, když jste přijeli do New Yorku?

R: Velmi dobře. VELMI dobře. Já vám říkám, my jsme byli úplně překvapený. My jsme měli zdržení na moři, asi dva dny, protože jsme se dostali do bouře. ... Pak jsme byli rádi, že můžeme vyjít z lodi, že nás tam někdo přivítal, ČECH, a že nám říká, že nás doveze, kde budem bydlet. A to byl ten pan Jeřábek. Teď najednou říká: teď si tady vemte ty charitativní organizace, jako Červenej kříž a ještě jiný... tam měli připravený jídlo, pití, kávu, kakao, čaj, dónaty. My byli tak překvapený: jak to? dyť voni nás neznaj, a voni nás tady hostěj! Jsme byli úplně pryč z toho. No a ten nás dovezl do toho hotelu, kde jsme bydleli, to bylo na West Side, na západní straně New Yorku. My jsme přijeli čtrnáctýho v sobotu a on říká: dneska je svátek, tak my nepracujeme, ale přijďte v pondělí. A v pondělí jsme jeli už sami sabvejí, jako kdybysme to znali. To já nevím, jak je to možný... ale ty taky jezdíš tady! To prostě je mládí.

T: A třeba v práci, jak vás přijali?

R: Velice hezky. VELICE hezky. Já nevím, jak... s takovou málo angličtinou... i když jsem měla tři roky angličtiny, i když manžel bral angličtinu, privátně, ještě v Československu... tak snažili se, kde mohli... ukázali nám tu práci. Já vám něco řeknu. V American Fondu nám řekli: říkejte, že to znáte. Když se vás budou ptát. ((smích)) Všechno znáte. Uvidíte, že vám to půjde. A taky jo. No já jsem nikdy v šekách nepracovala. A já jsem pracovala tam v šekovém oddělení. A manžel taky nikdy rezervace nedělal, pro lidi, aby mohli jezdit po světě, a šlo mu to taky. On říkal: já jsem měl slovník v šuplíku. A když jsem měl nějaký slovo, tak jsem se podíval. Víte, to už je takovej... duch mladejch lidí, že když vám někdo dá... jak by se to řeklo confidence... takovou... no řekne: všechno víš, všechno znáš, drž se toho, uvidíš, že ti to vyjde. No, tak člověk prostě jde a vyjde mu to. To byl náš prostě začátek, že jsme měli ten American Fond.

T: A v běžném životě, co jste pocítovala jako největší změnu, co na vás třeba doléhalo...

R: ... Nic špatnýho. ... Nic špatnýho. Naopak, my jsme jezdili... Dovedeš si představit, že jsme koupili auto za dva a půl měsíce? A to /Vilém/ ještě neměl drivers- teda řidičák! On měl řidičák v Čechách, protože jsme měli tam auto a ještě než my jsme měli auto, tak von řídil jeho tatínka auto, takže von byl dobrej řidič. Tak pak teprve, když si koupil auto, pak teprve si šel dělat řidičák a za tejdén jsme jeli na Niagáru. No, to je několik pěkných majlí ((smích)) z New Yorku do Kanady. Já nevím, to je takový... sebevědomí, nějaký. Nevím, jak bych to nazvala.

T: A jazyk?

R: No jazyk. Ten jsme chytali, jak se dal. Protože když se učíš jazyk ve škole, to víš, to není mluvící řeč, že jo. Například, my jsme bydleli na West Side New York a potřebovali jsme jet na East Side, to znamená ze západní části New Yorku na východní část. Jeli jsme autobusem. Potřebovali jsme na První ulici vystoupit. Ale já to budu muset teďka říct anglicky. Tak já jsem tomu řidiči řekla: prosím vás, my bysme chtěli vystoupit na First street. Let us know. A on říká: fojst. Já říkám: no! First street. My chceme na First street. On říká: jo, fojst. ((smích)) Já jsem kroutila hlavou a tam seděla nějaká paní vedle a říká po polsky: to tady tak mluvěj, von myslí first. No tak to byly začátky, kdy vlastně člověk přišel do řeči, kterou NIKDY neznal. Místo first on říkal fojst. Tak takhle jsme se učili, takhle jsme si jaksi pomáhali, jak jsme mohli. Ta paní mi pak řekla, že je polskýho původu, usmála se, ((smích)) věděla, že jsem v trapu, že nevím, co mám dělat. ((smích)) No a pak byla fojst, tak řekl fojst, já jsem řekla: /Vildo/, tak jdeme, pojd', ((smích)) tady jsme na First street.

T: Měli jste přátele mezi Američany?

R: Hlavně mezi Čechy, Čechoameričany. A měli jsme taky mezi Američany, kteří nám pomohli k nábytku, kteří řekli: já, naše teta má nábytek, má ho uskladněnej v garáži, ona se toho ráda zbaví, tak nám dali úplně... dnes, kdybych ho měla, tak za něj dostanu ještě hodně peněz, protože to byl nějaký starodávnej nábytek. Ty nohy byly vod stolu jako tlapy lva. A nohy u židlí taky. Sice židle se trochu viklaly, ale my jsme to přitloukli, nalakovali to, co bylo potřeba. Tak jsme si věděli rady.

T: Zmínili jsme jazyk. Je něco, v čem jste se vědomě přizpůsobila? Změnila?

R: No, museli jsme se přizpůsobit, to je fakt. A čím dřív se člověk přizpůsobí, tím je to lehčí tady žít, ale já nevím, nějaký potíže, že bysem... jenom tohle mi přišlo zpátky do hlavy: ten autobus, jak jsme jeli na First street... ale jinak... jinak jsem to zvládli, jak se dalo. Když jsem nemohla CELOU větu říct, tak jsem řekla několik slov a vyšlo mně to.

T: Nebo je něco, v čem se doted'ka třeba cítíte, že se odlišujete, jste jiná, i když jste tady třeba hodně dlouho?

R: Ne. Ne. Ne. Ne. Ne. Vůbec ne. Nepřipadá mně to. Já myslím, že Američani jsou úžasný. Voni... když viděj člověka, že je cizinec, speciálně v New Yorku, protože my jsme tam žili šest let... tak... necítí člověk, že je něco jinýho. Protože tam je spousta emigrantů, víš? A když jsme přišli do Nebrasky, já! tam se k nám hlásili lidi, který jsme neznali. Byli českýho původu. Přijel nějak... do té firmy, kde můj manžel byl jako ředitel, přijel nějak... řidič s obrovským nákladním autem a hned začal na manžela mluvit, hned mu začal říkat, kde je dobrej českéj, původu českýho, abych řekla správně, zubař, ale 200 mil vod nás. ((smích)) No, já ti řeknu, lidi tam

byli ohromný. V Americe. Ale zase jsou trochu jiný v Nebrasce, než v New Yorku. A zase jsou jiný tady v Kalifornii, než v Nebrasce.

T: Umíte říct, jak jsou jiný?

R: New York. Každý si hledí svého. To bydlíš, když seš v nájmu, tam jsme bydleli v nájmu, tak si každý hledí svého, nevíš pořádně ani, jak se jmenujou. V Nebrasce, tam se s tebou seznáměj lidi, ((smích)) který se dovědí, že nějaká česká rodina v Grand Islandu a voni jsou v... Saint Paul, tak řeknou: vyříd'te těm /Brodskéjm/, ať se u nás zastavěj. Tak to se nám taky stalo. Našli jsme nějaký Havlíkovi, který měli obchod v Saint Paul. Paní Havlíková vůbec anglicky nemluvila, protože ty všichni, co tam do obchodu chodili, mluvili česky. To vona nám klidně řekla. A skrz ně jsme se seznámili s nějakými Vincíkovými. Já můžu ty jména říkat, protože to nehraje roli. Kdoví, jestli ještě žijou. A ty Vincíkovi nás pozvali k nim... náš /Vilda/ chtěl jednou pracovat na statku, to bylo vo prázdninách, tak voni, že může k nim na dva týdny přijít, tak jsme u nich byli a paní Vincíková nám říká: víte, moje sestra nemohla mít děti a adoptovala hošíčka a představte si, v Lincolnu ho adoptovala, v nějakým... takovým jako konvent to byl, je jeptiška, ta sestřička, ale já nevím, jak se jmenuje... a prej byla strašně hezká... byl to jako sirotčinec a ta tam byla zaměstnaná, prostě jako sestra. My jsme říkali: nevíte, jak se jmenuje? Ona říká: je to Češka a moje sestra řekla, že je velice krásná. Že nedovede si představit, že tak krásná, s takovejma černejšma vočima, nádherná, může jít jako jeptiška. A jméno nevěděla. A /Vilda/ se na mě dívá a říká: no tak zavolejte tu vaši sestru, zeptejte se, jestli se pamatuje na tu sestru, která jí předávala toho sirotka. Vona říká: vona není doma, jeli někam na výlet. Já nevím, kde je stihnu. My jsme říkali: říkáte, že to bylo v Lincolnu. Teď nám řekli, že to byl Saint Thomas sirotčinec a /Vilda/ řekl: když ta jeptiška byla tak krásná, to může bejt Terežka. Zejtra tam jedem. Den nato, v neděli, jsme se sebrali a jeli jsme do Lincolnu. To bylo asi taky 150, 200 mil vod toho místa, kde jsme žili. My jsme jeli do toho Lincolnu, přišli jsme do toho sirotčince, to jsme se museli po cestě ptát, protože jsme neměli adresu, a přijdeme tam a říkáme: můžeme mluvit se sestrou Terežkou? tomu člověku, kterej tam by. A von říká: ale ano, já vám ji zavolám. Představ si! My jsme úplně naslepo šli do Lincolnu do Saint Thomas sirotčinec a von nám řekne tohle. Mně se zastavilo napůl srdce, protože my jsme znali Terežku v Innsbrucku. A když jsme odjeli do Ameriky, tak jsme se rozdělili a nevěděli jsme, kde vona je a vona nevěděla, kde my jsme. A ještě jedna sestra tam byla, Marta. Ale ta Terežka byla krásná. A najednou se tam vobjeví Terežka. No my jsme byli... vona vykřikla: /Brodský!/ A za ní jde sestra Marta! [...] Takhle jsme se sešli s lidma. Dovedeš si to představit? Cizí lidi nám řekli vo Terežce, přesto nevěděli, jak se jmenuje, jenom ji popsali, že byla krásná. A my nato

jsme se sebrali a jeli jsme do Lincolnu, jestli to je vopravdu Terezka. No tak takovýhle příhody se nám staly. No co ještě máš tam?

T: To byl New York, pak jaký byli v Nebrasce. A jaký jsou v Kalifornii?

R: Jo. V Kalifornii každé jezdí autem. I já pětáosmdesátiletá, ((smích)) když někam chci, musím autem. Jak víš, já ani nevěděla, kde tady staví ten Metrolink. Protože to vůbec neexistuje pro mě, abych se o to starala. Kdybych nemohla jezdit, tak bych se musela starat vo to. Ale v pětáosmdesáti letech, když člověk jede, třeba řekněme 70 mil do toho kostela... no tak já myslím, že už je to výkon. Tady prostě lidi jezdějí autem. Přátelský jsou, pokud máš... v sousedství je, tak jsou celkem přátelský. To bylo vidět včera, když chodili s těma dětma, byli rádi, že se zase vidíme, ale moc se nevidíme protože každé jezdí do zaměstnání, má svoje vlastní věci si vyřizovat atd., no tak jen sem tam se vidíme a Kalifornie... je dobrá, no lidi jsou dobrý taky.

T: A vlastně proč jste chtěli do Kalifornie?

R: Kvůli /Vildovému/ kamarádovi, kterej nám psal, že nepotřebujem kabát tady, ((smích)) ani svetr někdy, že počasí je překrásný a že se nám tu určitě bude líbit. No a ten kamarád znal MĚ ještě dřív, než já jsem se vdala. My jsme se znali. Já byla zaměstnaná, když jsem absolvovala sklářskou obchodní školu, taky v kanceláři u jedné firmy v Praze, a von, přestože jsem nevěděla, že se zná s mým manželem, tenhleten, co byl tady v Kalifornii, ten tam pracoval taky. A proč. Protože Němci zavřeli vysoký školy a von se musel chvíli schovávat, oni zavřeli některý ty študenty a potom šel do zaměstnání. Jinak by bejval študoval, kdyby vysoký školy byly otevřeny. Tam jsem ho poznala. Pak když jsme přišli do Innsbrucku, my nevěděli, že von je v Innsbrucku. Já přišla do obchodu a najednou on tam je. On říká: no neblbni, kde se tu bereš? ((smích)) Mně řekl. A já jsem řekla: no, já jsem tu s manželem. On řekl: a jak se jmenuje tvůj manžel? A já říkám: /Vilém Brodský/. Neblbni, dyť já s ním chodil na vysokou obchodní. No tak tam jsme se zas dali nakonec dohromady. To je taková náhoda v mým životě, že to nemůže víc bejt, než jak ti to říkám. Tak jsme se tam stýkali, samozřejmě i s těma vostatníma Čechama a von odjel trochu dřív, vo pár měsíců dřív do Ameriky, a my jsme po něm asi tři čtyři měsíce jeli taky. A přes myslím ten American Fond nám sehnali jeho adresu, nebo VON si sehnal naši adresu. Já už nevím. Jeden z nás... přes ten... American Fond, ten měl všechny český adresy. ... Tak zase jsme se tady sešli. A tady jsme se scházeli, velice.

T: Jak tady vůbec funguje podle Vás ta česká komunita?

R: No, docela to šlo, když ještě žili a byli ty lidi, kteří odešli po osmačtyřicátým roce. Ale teďka už ubejvali... už pomaloučku jich hodně ubylo a... nový se nějak nezapojujou. Je tu dost českých lidí... i slovenských, můj syn si vzal Slovenku mimochodem ((smích)) a vona... například podle

ní, vona nemá vůbec zájem o spolky. Má tu sestřenici. Vona přišla na návštěvu k sestřenici. Má tu sestřenici, ta taky nemá zájem celkem. A VŠECHNY takhle, co já s nima přišla do styku... voni rádi se sejdou, ale do spolku nebo tak nechtěj. A to musí bejt něco z toho režimu, kterej tam byl těch čtyřicet let. Tak my se na to díváme. Jinak je tady hodně těch českých... kids, já říkám, protože to jsou kids ((smích)) proti mně.

T: Máte pěknou češtinu. Asi to pořád udržujete...

R: No, s manželem jsme mluvili česky a na syny jsme mluvili česky, na nás synové mluvili česky, my jsme je měli ve Skautu... toho staršího jsme měli ve Skautu samozřejmě v New Yorku a v Connecticut a tohohle mladšího tady. A tady to vedli dva český... dva Češi. Jeden... ten začal tu skupinu a ten druhý, když se tu vobjevil, to byl doktor, lékař, tak to vedl taky, tak to také vedli česky. Takže ty děti mluvili česky. Pak se tu vobjevila jedna učitelka z Prahy, už tady nebydlí, vodstěhovali se... asi 100 mil vodsad', tak ta si vzala ty děti a učila je češtinu. Náš /Richard/, ten umí docela hezky česky. A /Vilda/ teda taky. Jednou byl v kempu, tady v Cuyamaca u San Diega, my ho nasadíme do auta, už jsme ho vezli domů z toho kempu a von nám začal zpívat národní hymnu. Tak ta Iva, co je učila češtinu a skautovala s nima, je vedla i k tomu, že ty děti znaj naši českou hymnu. Já jsem byla tak překvapená, že jsem úplně nemohla mluvit z toho. A stalo se to asi před dvěma lety, hrálo rádio mu nahoře a von najednou přiběhne dolů, zapne mně rádio dóle a říká: mami, poslouvej. A tam bylo pokračování hymny. On říká: víš, co to, mami, je? Voda hučí po lučinách... ((zpívá)) Už to bylo kousek, on si pořád ještě pamatoval tu hymnu. Byla to nějaká taková série písní, Dvořák v tom měl nějaký melodie a Smetana a taky tahleta melodie vod tý naší národní hymny se tam vobjevila. Takže, my jsme hodně mluvili česky na ně a von se trochu česky učil /Richard/, a /Vilda/ taky, v New Yorku taky chodil na češtinu. My jsme dbali na to, aby v těch dětech ta česká řeč zůstala. /Richard/ na mě mluví česky, ale někdy mluví taky anglicky. Někdy něco mu řeknu a: co říkáš? ((smích)) Ale rozumí mi velmi dobře. To bych chtěla, kdybys ho slyšela, jak mluví česky, tak to je velmi dobrý.

T: Vy jste si upravila jméno... /Jindřiška Brodská/.

R: No, to... musela jsem. Už v New Yorku muselo to -OVÁ jít pryč. Nebo muselo. Každý to dal pryč. Jenom konzulát, když mně píše, tak píšou /Brodská/.

T: A /Jindřiška/ – maj s tím problémy?

R: Jo, to mi řekli hned, jak jsem přišla do New Yorku, říkali: ty musíš si nějak to jméno upravit, protože /Jindřiška/, to Ř ti tady nikdo neřekne. A to J ti budou říkat Ž. No, tak já jsem si k tomu přidala /Henrietta/ se to řekne. No, tak to je moje mi- prostřední jméno. No ale, když říkáš vo tý češtině, tak já, my jsme hodně mluvili česky, my jsme mluvili vo český zemi velmi pěkně,

my jsme nepřinášeli mezi děti, mezi naše syny... jak jsme museli vodejít, ať jsme provedli něco nebo ne, my jsme NIC neprovedli a... náš /Richard/, ten mladší, kterej je narozenej tady v Americe, kterej se mně narodil tady v Kalifornii v dvaadesátém roce... hádej co. Si vzal český občanství. Protože my jsme voba dva Češi, manžel i já jsme byli, tak von si zažádal a dostal ho. Tak proud na to je, že je z českých rodičů. Teda někdy mám na něj zlost ((smích)) jako dítě, člověka to rozzlobí, ale musím říct, že si zachoval to, co jsme do něj dali.

T: Vy se cítíte tedy jako Češka.

R: Ó, samozřejmě. Samozřejmě. To prostě z člověka nevyjde. A ty vzpomínky... já mám tady kamarádku, která je z toho samého města, když mluvíme, tak... v první řadě... já mám kamarádku v Železném Brodě, ta mně posílá věstník každé měsíce, já ho rozmnožím, jeden pošlu Nině, taky je z Brodu, jeden pošlu Věře, taky je z Brodu a jeden pošlu mému bratrovi do Virginie. Takže my si pak vo tom povídáme, co se tam děje a tak dále. Pořád ve vzpomínkách jsme doma.

T: Bratrovi do Virginie?

R: Jo. To je ten bratr, kterej dostal dvacet let, osmadvacátýho října 1949. A voni ho po 13 letech propustili na nějaký... někdo byl myslím zvolenej prezident a voni udělaj potom takovou e...

T: Amnestii.

R: Amnestii. Tak ho po 13 letech propustili. A von byl, já nevím do kolikátýho roku... do osmašedesátýho roku byl v Československu, voženil se tam... tak počkej 49, tak do 63 byl zavřenej. 13 let. Pak na amnestii ho propustili a von v osmašedesátým s rodinou jel na dovolenou a už zůstal venku. A von se dostal do Virginie, dostal tam dobrý zaměstnání.

T: Mohli jste se vracet? Vraceli jste se?

R: Ano. Já to nemohla už vydržet v roce 67. Já tam MUSELA jet. /Vilém/ říkal: to je nebezpečný. Já říkala: já vím, ale já tam musím jet. Protože maminka už zemřela, tatínka jsem už taky neměla. Já jsem se musela jet podívat. Ten bratr byl propuštěnej, a musela jsem ho vidět. No a tak jsem tam v 67. jela, no ale potom vůbec ne. Pak jsem zažádala vo ten... víza, a oni mně napsali, že musím přijet do Washingtonu. /Vilém/ řekl: no to bych teda nejel, protože budeš na český... československý půdě tam. No, tak jsem si ne to... Až v roce 1990 jsme tam jeli. I /Vilém/. To už bylo všecko pryč. To jsme jeli taky na Slet...

T: Jak vzpomínáte na ten 67., kdy jste se dostala po dlouhý době...

R: To bylo nádherný. Musela jsem se hlásit na policii, v Jablonci až a oni říkali: jak dlouho máte povolení? Já jsem řekla: na pět neděl. On říká: můžete si tu zůstat, jak dlouho chcete. To bylo přes Vánoce, a voni byli úplně... měkli ty lidi. Úplně tak... přátelsky. POLICAJTI: jen si tu zůstaňte anebo si zažádejte, přijedte, my vás máme rádi. To mně řekli. Dovedeš si to

představit? Ale to nebylo ještě v těch lidech tak za-... tvrzely... ten režim. To bylo 67. rok. Tohle bylo před Vánoce a v létě, v srpnu pak byl ten osmašedesátý už, ten převrat zase...

T: Sledovali jste, co se děje?

R: No, samozřejmě!

T: Jak to na vás působilo?

R: Kdyby toho nebylo, tak možná jsme se vrátili. Mnoho lidí to říká. Ano. Kdyby nebylo toho, že voni tam udělali tu invazi, tak jsme se pravděpodobně vrátili. Protože to ještě nebylo tak... pak už to bylo horší a horší tam myslím.

T: A jaký byl váš dojem v 90., když jste přijeli?

R: No, byli jsme moc rádi. Tam byl slet a já měla cvičit na sle-, my jsme cvičili nejdřív v Paříži na sletě. To byl takovej... ze všech stran. Z Austrálie, z Kanady přijeli. No a pak jsme jeli rovnou do Prahy a tam měl bejt slet. Jenže voni to měli v místnosti někde, v nějakým... dole na Letný to bylo, myslím, a nebylo to dost veliký. A ty český sokolové nám řekli: my jsme CELÝ ty leta nemohli cvičit, tak my máme přednost, že voni budou cvičit a nám řekli, že abysme prominuli, že my nemůžem tam cvičit. Protože jsme se nevešli tam. A naše náčelnice, já se pamatuju, seděla takhle na těch zvýšenej schodech nahoře a plakala. Protože my jsme se tak těšili, že budeme tam moct cvičit. No, ale cvičili jsme v Paříži. Tam jsme si to hezky užili. Já jsem cvičila taky v dvaosmdesátým, myslím to bylo ve Vídni... a v Torontě jsem cvičila, v Chicagu jsem cvičila. Prostě když se někam vyjelo, tak jsem se zúčastnila sokolskejch sletů. Ale to byly slety ZVENKU. To nebyl slet pořádaný v Československu. To byly slety pořádaný tady z Kanady nebo ze Švýcarska.

T: Jaký byl váš dojem ze společnosti, když jste se sem vrátili v tom 90.?

R: Tam?

T: Tady. Sem. Teda ((smích)) ano tam.

R: Tam. No, já jsme se pohybovala mezi lidma, který jsem znala, s kterýma jsem chodila do školy, dneska už jich tam tolik není, samozřejmě. A ty všechny byli nadšený. A do hotelu za mnou přišla kamarádka a říká... její syn byl taky už za hranicema, ale v Austrálii, a vona říká: já jsem ráda, když jsem mezi těma lidma z ciziny. Mně můžou poslat čokoládu a budu šťastná. A takhle mluvila. Já říkám: Dájo, prosím tě, neříkej to tak nahlas. Já jsem měla strach, protože ona tam přes celej vestibul to tak nahlas říkala. Říká: proč?! Úplně se cítili jako svobodný ty lidi. Úplně! Já jsem sama měla strach, ((smích)) aby náhodou něco se nestalo. No, ale nestalo se nic. Šlo to dobrý a pak v srpnu 68 byl konec jejich svobody, respektive toho... nevím, jak by se to řeklo... voni si mysleli, že pomaloučku se to rozpadne ten komunismus, a že budou zase...

bude normální Československá republika, ale náhodou ty jim to zatrhli a tak jsme měli jinej ten...

T: To bylo v tom 67., ale jak vzpomínáte na to, když jste přijeli v 90.?

R: Ó, v devadesátém... no tak jsme měli ještě dost příbuznejch, tak jsme se sešli s příbuzným, jak Praze, tak v Brodě... já jsem neměla vůbec žádněj pocit strachu nebo něčeho takovýho. Já nevím proč, ale cítila jsem se velmi dobře tam. ... Velmi dobře, no protože už to bylo svobodný. To už nebyl prostě žádněj problém...

T: Dalo by se říct, že je nějaký rozdíl? Vy znáte obě strany, mezi Čechy a Američany. Máte pocit, že je mezi těmi národy rozdíl?

R: Je, velký, ano. Velký. ... Velký rozdíl. Ještě DNESKA, když jsem tam byla v osmašedes- v osmadevadesátém roce... já jsem tam byla potom v 92., pak 93. ještě s manželem, v 94. jsme zase měli jet na slet do Prahy, to mělo bejt na Strahově, a manžel tři týdny předtím zemřel, tak jsem to musela zrušit všecko a nejela jsem tam samozřejmě, pak jsem tam byla v 96. a 98. A já jsem se tam cítila dobře. Cítila jsem, že někteří lidi ještě pořád, například, když mně psali, tak nenapsali ((smích)) vodesílací adresu. ... Tak jako za komunismu. Jinak celkem... já nevím. Já, když tam jsem byla vždycky, tak jsem se tak cejtila jak doma.

T: Když říkáte, že je velký rozdíl, umíte říct jaký?

R: Svoboda je tady ohromná. Až bych řekla moc velká. Protože, to se nedá vůbec srovnat. A... tam je také svoboda dneska, ale je to trochu jiný, protože ten národ žil za Němců jinak, museli jsme držet pus, potom za komunismu taky. To bylo trochu jiný, samozřejmě. No takže na těch lidech to zanechá trochu stopy... já nevím. Já myslím, že Ameriku nemůžu přirovnat k Československu, nebo k Český republice dneska. Nijak.

T: A proč?

R: Protože ten způsob života tady, je takovej, že je to až MOC... volný. Že ten... já nevím. Voni si to tady vypěstovali za jinejch podmínek. Kdežto tam se to vypěstovalo taky za jinejch, ta svoboda, podmíněk. ... Tak já nemůžu to celkem moc přirovnávat, protože já už mnoho těch lidí tam neznám. Ty lidi, který já jsem znala, ty už nejsou. Mám tam několik známých, kteří... myslej jako já, jsou jako já, ale už nemůžou celkem nic dělat, protože jsou přes tu osmdesátku. A ta nová generace ta je... zrovna tak jako tady je nová generace ((smích)) a já když něco člověk, tak řeknu: jo, to je nová generace, ((smích)) to není moje generace.

T: V čem je ta svoboda jiná podle Vás? Řekla jste, že se vyvinula za jiných podmínek.

R: Za jiných podmínek.

T: V čem je tedy jiná.

R: ... Je to těžký popsat. Je to těžký říct. ... Tam JE svoboda, ale... mají jinej styl života. Kdežto tady máme takovej styl života, že si můžeme dělat, co chceme. Kdežto tam, taky si můžete dělat, co chcete, ale jsou určitý podmínky, kdy... to nejde. Ale tady nakonec si můžete vydělat tolik peněz, že můžete jet kolem světa, jako my jsme jeli.

T: A co nám brání mít tu svobodu takovou?

R: No, já myslím, že vám nebrání nic... jenom... JÍT do světa a poučit se z jiných zemí, protože... i NÁM se ten obzor rozšířil tím, že jsme šli do světa.

T: Jako že Češi málo cestují?

R: Nemyslím, že málo cestují, ale že potřebují VÍC se podívat do světa. Já vím, že teďka cestujete mnohem víc, než se kdysi cestovalo. My, když jsme jeli v roce 47 nebo 48 do Jugoslávie, tak naši známí říkali: jo, vy jedete do Jugoslávie! No, eště pořád to není tak daleko, ale... já myslím, že se k tomu dostanete. Že se Českoslo- Česká republika k tomu dostane. A hlavně, když lidi přijedou VEN a přinesou si dobrý nápady zpátky. Jako například když... eště snad před PRVNÍ světovou válkou lidi jezdili... do světa se naučit něco. Tak voni se vyučili třeba ševcem tady v Český, to tenkrát nebyla Česká republika, to byli jsem pod Rakouskem, a jeli do Berlína a tam se něco jinýho naučili a přišli zpátky a otevřeli si obchod a běželo jim to krásně, protože věděli víc, než ten švec, kterej žil v tom městě a díval se jenom takovýmhle vokýnkem do zahrádky. Kdežto TEN, co šel do světa, získal nový zkušenosti a naučil se. To samý švadleny. My jsme měli, /Vilém/, můj manžel měl příbuzný, který jeli do Berlína, tam šli, a když se pak vrátili, tak byli úplně jiný, než ty, co tam zůstali v tý Český republice, tenkrát to nebyla ještě republika, to bylo před první světovou válkou, to bylo za Rakouska. Takže TO je strašně důležitý. Aby šli DO světa... A VRÁTIT se zpátky. A přinést to domů. Ne jako my ((smích)) zůstat v Americe. ((smích)) Ale kdyby to netrvalo bejvalo tak dlouho, tak jsme se vrátili, ale trvalo to už tak dlouho, že prostě pro nás ten návrat už nebyl možný. To bylo už moc dlouhá doba.

T: Mohli za vámi přijet rodiče?

R: Přijela za náma sestra v roce 83... jo myslím že 83... 82 jsme byli ve Vídni, vona tam přijela za náma do Vídně, dostala povolení, a potom, ten druhý rok, 83 přijela za náma do Ameriky. Dali jí taky povolení. No, to bylo ještě za komunismu. A v roce 1991 dcera neteře mýho manžela dostala povolení, ale to bylo už za normálního režimu. Ta byla u nás přes prázdniny, učit se anglicky. Chodila do školy tady. Ale, to bylo taky něco! Začla chodit do školy a jeden den přijde a řekne: já tam našla kamarádku! Já říkám: jo? a kdo je a co je? No, vona mluví rusky. A my pořád si povídáme rusky. Tak ona se do Ameriky přišla učit angličtinu ((smích)) a tam našla kamarádku. To děvče bylo tady na návštěvě u tatínka. Tatínek byl rozvedenej,

maminka byla v Izraeli, tatínek byl v Americe a ona na prázdniny přijela k tatínkovi, ale uměla rusky, protože se narodila v Rusku. Voni celá rodina přijeli do Izraele, táta odjel do Ameriky [...].

T: Jaký jsou Češi tady, Čechoameričani?

T: Okej. ... Je nás několik druhů. Když my jsme sem přišli, tak tady byli Čechoameričani, kteří přišli za doby, když přišli na práci sem... ve dvacátých letech, teda 1920 a možná ještě předtím, narodili se jim tady děti. Tak to byla jiná skupina Čechů. Pak jsme přišli my po osmačtyřicátým roce... a my jsme byli taky jiná skupina. Protože my jsme nebyli skupina... že jsme šli za práci, nám nic jiného nezbylo, než sem někam vyemigrovat a my jsme vyemigrovali do Ameriky. Tak ne, že bysme si s nima nerozuměli. My jsme si rozuměli, ale byli jsme jinej druh... ((šeptá)) česká inteligence. Já to nechci říct. ((smích))... A tak jsme se scházeli i snažili se vyjít s těma, kteří sem přišli před 50 lety nebo tak... no a vycházíme mezi sebou, máme ty samý...

T: A co ty, co přišli po 68.?

R: S těma si rozumíme taky. Jo. To byla taky skupina víceméně bližší tomu osmačtyřicátému roku. Trochu jiný... už byli trošku jiný, protože už těch 20 let prožili pod komunismem.

T: V čem byli jiný?

R: ... Nemůžu říct stoprocentně jiný, ale... zase se na nás starý, který jsme přišli v osmačtyřicátým, dívali trošku jinak. Já nevím, jak bych to... Jinak jsme si velmi dobře rozuměli.

T: Když se na vás dívali jinak – jak to myslíte?

R: ... No, že už jsem měli domy, že voni museli teprve si to vobstarávat... možná jako MY, ((smích)) když jsme sem přišli a viděli jsme, že TY maj domy. A že jsme si říkali: tak a teď musíme se zapráhnout a taky budeme mít dům. No... nebyl ten rozdíl takovej, to nemůžu říct, to ne. A jinak máme ty svý... povahy jako by měli v Čechách lidi, absolutně, s některýma vyjde člověk víc, má je radši, a s některýma nemá takový zájem s nima vycházet. Nebo voni třeba nepřijdou mezi nás, víš?

T: Vycházíte třeba líp nebo i hůř s nějakými jinými komunitami? Třeba z Polska co přišli nebo... z Evropy?

R: No, jeden čas jsme měli dost takový styk i s Poláky, a máme ještě, např. ... biskup Esterka si půjčuje kostel vod Poláků v Yorba Lindě, a samozřejmě za tu mši, co tam máme, von jim zaplatí. Takže my s nima vycházíme. Jinak s jinou skupinou... Němci, no taky s nima vyjdeme, protože tady je Alpine Village, tak někdy tam máme la- obědy nebo tanec nákej tam je, tak i tam jdeme, protože nemůžeme říct, že ty lidi nám ublížili. PŘÍMO tyhle ty lidi. To, co se stalo za druhý světový války, to se stalo v Evropě a my prostě... to se nedá předělat a ty lidi už dneska

nežijou většinou. A mnoho lidí, kteří v té válce bylo... to ani nechtěli do války jít, byli tam strčený těma svejma velitelema, takže do té Alpine Village my jdeme taky. My například teďka v... v prosinci tam budeme mít lanč. Musím mluvit česky, budeme tam mít voběd. Ta jedna skupina CSA [vysl. sí es ej] z Chicaga, do který já taky patřím, a vede ji Zelenka, tak tam budeme mít lanč. A jinak, jiný skupiny... každej si drží tu skupinu sám. Ale my nepřijdem celkem s těma skupinama do styku.

T: Dá se říct, jaký mají Američani názor na Čechy? Nebo nevytvářejí takovou komunitu, aby se to dalo říct?

R: ... Já nevím. ... Ke mně jsou vždycky velmi příjemný a když s nima mluvím, náhodou, to je buď v sousedství nebo tak, tak... maj velký zájem, tak jako ty se teďka ptáš, jaký podmínky atd. byly, když my jsme vodešli, jaká je naše země atd. Mají zájem o to. Ale jinak nemůžu říct nic že by... Já si MYSLÍM, že vo Československu, kór moc kdysi nevěděli, víš?

T: A kdy se to prolomilo?

R: No... když nás přepadli Němci. ((smích)) To se říkalo: dyť oni Američani ani nevědí, kde Československo je. Ale jestli je to tak pravda, já nevím. A to se říkalo. Definitivně. Protože jsme byli malá země... já nevím, jak bych to řekla... ale přitom, kdo utvořil naši republiku? Byl Masaryk... s VELKOU hlavní rukou prezidenta Wilsona. Nebejt jeho, nebejt americkýho prezidenta, tak nemyslím, že bysme bývali mohli... a LEGIE. To musím přidat, protože můj tatínek byl legionář v první světový válce. Takže tyhle ty... to byli takový hlavní ty, ale prezident Wilson byl ten, kterej nám pomohl utvořit Československou republiku.

T: Mě když se někdo zeptá, odkud jsem, tak už jsem si zvykla říkat Czechoslovakia...

R: No, já taky říkám, protože můj manžel, než zemřel a když voni se rozdělili Slováci od nás a mluvilo se o tom, tak můj manžel řekl: já jsem Čechoslovák. I am Czechoslovak. A každej se usmál... no a DNES moje rodina, já mám Slovenku v rodině. Můj syn si vzal Slovenku, tak jsem taky československá... To se jim lepší ((smích)) i mně se to lepší říká Czechoslovakia než Czech.

L U D M I L A (nar. 1910)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 27. září 2007 v North Hollywoodu.

T: Tak dnes je 27. září 2007, natáčím první rozhovor s paní /Ludmilou Jetel/. /Ludmilo/, mohla byste vyprávět o svém životě?

R: Když jsem se narodila a to? No, narodila jsem se šestýho března 1910. Moje r- pr- mé maminky rodiče přijeli do Ameriky 1907. A maminka tam zůstala, protože už byla zasnoubená ... s tatínkem, tak...nejela s nima. Takže moje prarodiče, dědeček s babičkou, byli v Nebrasce na farmě. My jsme prožili válku, tatínek byl invalida z války, a přijeli jsme, přemluvili nás moje babička s dědečkem, když přijeli za náma 1920, tak nás přemluvili, abysme se přestěhovali do Ameriky. Já jsem ještě cvičila 1920 na Letné v Sokole, byla jsem členkou Vinohradského Sokola, a tam jsem cvičila. Tak jsme přijeli... do Ameriky. Lodí, vzalo nám to osm dní, na francouzské lodi z Le Havru do Novýho Yorku, ale nemuseli jsme jít na Ellis Island, protože jsme měli jenom dovolení na návštěvu. Tak my jsme přijeli sem jako návštěvníci, ačkoliv nikdo vo to se nikdy nestaral a zůstali jsme tady.

No, tak jsme byli na farmě, tatínek byl zámečník v Praze, dělal, kde se teď jmenuje to Kolben v Karlíně, a vůbec se neuměl ani na koně podívat a najednou jsme farmařili, najednou farmařil. Naučil se všechno a vždycky říkal, že dává... kredit Americe, že jsme se přistěhovali sem, protože žil až do osmdesáti let, a tam v kolbenské továrně nikdo nežil přes pětáctyřicet let. Takže dostávali tuberkulózu. A tatínek vždycky říkal, že bude... že taky zemře do... Tak potom dával... byl vděčný Americe, že měl tady krásnej vzduch a všechno. No. Tak jsme farmařili, no a... potom přišly traktory, tak samozřejmě on rozuměl těm traktorům, a to všechno udělal dobře. Zemřel 1967 a maminka zemřela 1971, ale když jsme tady byli rok, tak jsem dostala bratra. Já byla jedináček, ale za rok jsem dostala bratra, kterému je teď osmdesát pět let. No, co dál můžu říct. ((smích)) Jak jsme žili.

T: Zkusme se vrátit k té době, ještě než jste se odstěhovali, ještě do Československa.

R: Jaké to bylo v Praze?

T: No, jaké máte vzpomínky.

R: Za války to bylo zlé, protože maminka byla švadlena, měla čtyři děvčata, které se u ní učily... šít a... měla čtyři... šicí stroje... a sháněla... sháněla všemožné, tenkrát bylo tě- vona byla švadlenou bílého prádla. A nemohla dostat nitě, všecko, všecko... teď jídlo bylo těžko k dostání, jezdila... jezdila navenek, jezdila navenek a ty... selky nikdy nechtěly peníze, chtěly vždycky nějaké... buďto po-... prostěradla a ubrusy a takové věci. A maminka vždycky říkala po válce, že jsme snědli celou její výbavu. Protože vždycky přišla domů s jídlem, a to vždycky platila místo peněz platila... tím... s tím bílým prádlem a se vším tom. Ona měla vždycky výbavy pro nevěsty a takové věci, a to všechno, to všechno šlo na jídlo z... No ale pak jsme byli nadšeni, když jsme dostali... svobodu, Československo, a... tatínek mě bral na všechny ty průvody a říkal: dítě, to musíš pamatovat, to je kus... historie, na to musíš všecko pamatovat si. A... vo byl velkej vlastenec. Kdyby bejval tady byl za Hitlera, tak by bejvali ho jistě zabili, protože von byl hrozně... hroznej Čech, dobrej Čech. No. No ale zkrátka, konečně si koupil svoji farmu, a když zemřeli, tak měli dost hezký majetek, si dopomohli. Jenom tou těžkou prací.

Maminka byla švadlena vyučená, ale dovedla dělat na poli, a když já jsem dorůstala, tak jsem taky musela dělat, pomáhat sbírat brambory, Chodila jsem do školy, a tam to byla malá... já jsem nemohla bejt na farmě, protože to bylo daleko do školy, tak jsem bydlela u tety ve městě, Hemingford Nebraska, a... tam neměli ani ještě ani žádné koupelny nebyly, nic, měli jenom, jak to říkali outhouse, venku ty... venkovské záchody, a já jsem byla zvyklá na záchod z Prahy, co se dalo splachovat, ((smích)) a tak se mně tam moc nelíbilo, říkala jsem si: jé, já jsem (přinesla) do Ameriky a voni tady nemají ani pořádněj záchod. ((smích)) No to... ale já jsem přežila, no a vyšla jsem školu, highschool a, no a pak jsem se mladá vdávala, dostala jsem z české rodiny... můj budoucí manžel přišel z Kalifornie, byl tady v Kalifornii u svého otce, a vyšel tady školu, ten engineering school, a přišel na návštěvu k jeho matce do Nebrasky, a my jsme měli, tam byly... chodili jsme tam na nějaký tancovačky, rodina dycky tam... všecko, tam byli sami Češi v Západní Nebrasce. Moji rodiče se ani pořádně nenaučili anglicky, protože byli mezi Čechy pořád. Tam byl Českej klub, postavili tam Českej... Český... Českou budovu, Západní Českobratrská Jednota se to jmenovalo, to byla pojišťující, ještě to teď existuje jako WFLA [vysl. dabl ju ef el ej]. A tak tam postavili to... Hráli jsme tam české divadla, a to vždycky byla ta síň, byla vždycky plná Čechů, kteří tam přijížděli až vodkuď, aby slyšeli trochu české divadlo. Tak já jsem hrála často na tom. A tam jsem poznala... na té jedný tý tancovačce mýho příštího manžela, kterej se mně byl představen, a on potom napsal si jeho životopis a napsal tam, že každému říkal ten večer, co mě poznal: I am going to marry that girl.

T: *Mhm.*

R: ((smích)) „Já si vezmu to děvče.“ A tak se mu to taky stalo. 1927, mně bylo 17 let, jemu bylo pětadvacet, a měli jsme svatbu. Samí Češi, no, to, no, zkrátka. A já jsme ztratila manžela 1980, byli jsme spolu 54 roky.

T: Hm.

R: Měla jsem dvě dcery, [...]. Ale vobě dvě dcery se naučily dobře mluvit česky. Já jsem na to držela, že musej mluvit česky, aby mohly mluvit s babičkou a s dědečkem, a tak, no a na farmě já jsem se naučila jezdit traktorem, pracovala jsem zároveň na farmě, zároveň s manželem, na... když byly... žně, tak jsem jezdila... s traktorem, a manžel byl na tom, my jsme tomu říkali, kácelo to obilí, pšenici. Měli jsme pšenici a brambory jsme pěstovali. Tam bylo 360 akrů. Manžel to zdědil po otci. Takže jsme to měli dost dobrý. No, pak jsme se rozhodli... on tady dostal jeho vzdělání, a jeho rodiče byli rozvedeni, a von byl u otce tady, aby mohl dostat jeho inženýrství a to všechno, tak potom se přestěhoval, že budeme farmařit, že tak se... zdědil po otci tamten majetek a tak jsme farmařili. Já jsem se naučila ((smích)) se vším možným. No... to ale uměli všichni ty Češi tam. Tam byla celá česká čtvrť. Každý byl to... No a my jsme postavili si pěkný barák a byli jsme první, co měli koupelnu se zá-

T: ((smích))

R: Se splachovacím záchodem. ((smích)) Jsme byli první, a tak potom manžel pomáhal spravovat ty traktory a všecko, protože on byl v tom honěnej, jak se řekne ((smích)) a bylo to hezký, ale najednou si vzpomněl, že by radši byl zase zpátky v Kalifornii.

T: Mhm.

R: Tak jsme... tak jsme 1941, moje starší dcera už byla v sedmé třídě a malá (Arlene), ta byla v druhý třídě. Na farmě tam byli... tam byla učitelka, která měla všech osm tříd. Tak potom to byla velká změna pro ně přijít do velkého města, kde byla zcela jiná škola, ale jak to dopadlo? Když moje dcera gredjuejdovala z high school, tak byla nej- dostala nejlepší vysvědčení, jak tomu říkaj teď... no zkrátka, když gredjuejdovala, tak měla řeč.

T: Mhm.

R: Teď honem ani v angličtině si na to honem nemohu vzpomenout. A mladší, ta mladší taky dostala nejlepší známky. A tak šly do college a...

T: Mhm.

R: Dostaly vzdělání tady ještě. No a tak to dopadlo. Mám šest vnoučat, čtyři, čtyři dě- holčičky a dva... dva hochy, všechny jsou ženatý, no a teď mám, teď mám šest pravnoučat a jedno praprawnouče.

T: Mhm.

R: Máme tady pět e pět e... teď.

T: Gene-

R: Five generations. Já nevím, jak se to řekne.

T: Generací.

R: Generací.

T: Mhm.

R: Máme tady. A... co ještě byste měla říct.

T: Takže ve čtyřicátém prvním jste se přestěhovali do Kalifornie.

R: Do Kalifornie. Koupili jsme tady barák hned a děvčata tu vychodily high school a college.

T: Co jste tady dělali? Měli jste farmu?

R: Manžel tu... manžel pracoval u Douglas Airport Company, co vyráběli ty za války, vyráběli ty eroplány, tak von tam pracoval, a dostal dobrou penzi, až mu bylo pětadesát, tady jdou muži v pětadesáti na penzi. Tak 1967, jemu bylo... von byl narozen 1902. Tak dycky vo dva roky, tak když mu bylo pětadesát let, tak toho nechal, a... ale byl velice činnej v Sokole, byl starostou několik let, a my jsme... a cvičili, celá rodina jsme cvičili. Já cvičila na sletě potom i v Evropě, jsme (přijeli), tak jsem tam cvičila a no... zkrátka byl to dobrej život. [...] A moje vnučka, která je tady v Thousand Oaks, e f- financial, financial director in City of Thousand Oaks. Má velice dobrý zaměstnání, tak ta mně pomáhá vždycky se vším. [...]

T: A jak jste žili za války?

R: Já vás neslyším.

T: A jak jste tady žili za druhé světové války?

R: Za války?

T: Mhm.

R: Bylo všecko na... tykety, ale... všecko se dostalo. Tady to nebylo jak za první války, kdy nebylo nic k dostání, jak si pamatuju, vajíčka nebyly k dostání, nic, jenom se muselo všecko... chleba jsme měli tenkrát na lístky v Praze, a to... ale... jak říkám, maminka všecko sháněla po venku, po venkově, když... dokud' mohla, dycky jela v sobotu nebo v neděli vlakem, jela a vždycky přivezla něco, protože celou její výbavu, co měla, to jsme všecko projedli, vždycky nám říkala.

T: ((smích))

R: No, ale...

T: Když jsme se vrátili k té Praze, ještě máte vzpomínky na Prahu?

R: Já jsem byla zpátky v Praze devětkrát. Já jsem byla v Praze 1994 jsem byla naposled. To jsem ještě cvičila na sletě na Strahově. To jsme ještě cvičili tady s... Ne, já byla zpátky... s manželem jsem tam byla poprvé 1948. Jako jedenáctiletá jsem odjela a přijela jsem, když mi

bylo 38 let. Nebyly tenkrát na cestování peníze. Ale to jsme tenkrát letěli a vzalo to čtyřicet hodin se dostat do Prahy, teď je to za pár hodin, no. Devět hodin. Tenkrát jsme vyjeli tady v neděli vodpoledne a přijeli jsme do Prahy v pá- v pondělí večer. Tak tak nám to vzalo. Zastavilo se... v Anglii se zastavilo, no ale to nebyly ještě, to nebyly tadyty jets [vysl. džets], to byly obyčejný... letadla.

T: Mhm. A to bylo poprvý teda ve 48...

R: Když mně byl osmatřicet let poprvně, co jsem zpátky... A já jsem si pamatovala Prahu! Já jsem znala... Já měla slečnu učitelku v Praze v pátý třídě, ona byla ohromná. A ona měla u sebe (---), která překládala z angličtiny do češtiny knihy, a žila s tou mojí slečnou učitelkou. A ta mně tenkrát dávala všelijaký návrhy ta Angličanka. A já jsem si dopisovala s ní do poslední chvíle s mojí slečnou učitelkou Stránskou, a když jsme tam přijeli do Prahy, tak první den jsem vzala manžela, a znala jsem cestu, my jsme byli na Žižkově u příbuzných, a já jsem znala ještě Prahu, že jsem... ona bydlela u vodárny... u Vinohradský viná- ne vinárny! Vodárny, a tak jsme tam šli. Věřte, že chudinka učitelka zemřela týden, než my jsme přišli. Já byla z toho celá nešťastná. Protože jsme si pořád ještě dopisovaly se slečnou Stránskou. Vona byla ohromná, moc hodná učitelka. No, no. Ale v Praze za první války to nebylo lehký. Bylo to zlý. No ale...

T: Jaký máte ještě vzpomínky na tu dobu, než jste se přestěhovali? Ještě když jste byla v Praze.

R: Před první válkou?

T: Ne ještě jste se odstěhovala.

R: Na Prahu? Já znala Prahu tak dobře, protože můj tatínek mě vodil všade, na všecko, se vdycky... V sobotu a v neděli jsme byli vdycky v Praze. Já byla křtěná u svatý Ludmily na Vinohradech, já jsem byla křtěná, a chodila jsem na Smetance do pr- do dětské, jak tomu říkali tenkrát ještě, zkrátka, než jsem mohla do první třídy, tak tam byla dětská šk- dětská školka tomu říkali. A tam jsem chodila, než jsem měla šest let a Potom do první třídy. Ā na Smetance bylo za války udělali tu... nemocnici, pro vojáky, a chodili jsme to Komenský třídy na Vinohradech, tam jsem chodila do první třídy, a potom vtevřeli naši školu na Smetance, když... Jestli znáte... znáte Prahu dobře?... To byla Národní třída, co slečna... moje slečna Stránská bydlela u vodárny. Vejš, až tam nahoře. A vona maminka taky pro ni šila, a tenkrát si vdycky odváděla práci, a já jsem milovala její byt. Vona měla takovýho krásnýho skla. Skleněný věci. Já si taky musím vzít. ((pije vodu))

T: No a když vaši babička a dědeček byli v Americe...

R: Ano.

T: A oni pak přijeli rok 1920...

R: 1920 přijeli na návštěvu, proto aby... poprvně! Od 1907 přijeli. A ještě měli... vona babička měla šest dětí. Maminka byla nejstarší a v Americe eště dostali 1920, já měla tetičku, která byla mladší než já. Já jsem se narodila v Ma- v březnu a ona se narodila v září. A tak byla... My jsme potom spolu vyrostly. Byly jsme, jak se říká teenagers. Já jsem jí ale neříkala tetičko ((smích)). Vona byla tetičkou... moje teta měla hromadu dětí a když se narodila, tak už byla tetičkou deseti dětí.

T: Mhm.

R: Moje teta měla deset dětí. Ta mladší matka, mladší sestra maminky, která jela do tý Ameriky sem. Maminka byla jediná, která tam zůstala, protože už byla zasnoubená, a nechtěla, zkrátka nechtěla... vona měla problémy, když jezdila v autě, nebo něco... NE v autě, tam jsme neměli žádný auto, ale elektrickou nebo tak vdycky vrhla. Ve vlaku taky. A když jsme jeli do Ameriky na tý francouzský lodi, tak byla... musela ležet celou tu dobu, vona stonala celejch tech osm dní. Ležela. Tam... na posteli. Vona nesnášela...

T: Proč vám babička s dědečkem navrhli, abyste se přestěhovali?

R: Protože... říkali, že tam... a VLASTNĚ můj otec byl hotovej jet, protože on říkal, že... že bude válka zase, že Němci nikdy nepřestanou. A taky měl pravdu. Tak... a když dědeček s babičkou nechtěli, abysme jeli, tak tatínek říkal: možná že tam bude čerstvej vzduch a já tady budu žít dýl. A taky žil až do osmdesáti. Už kvůli jeho zdraví. Tam mu nedělalo dobře na ty... Tenkrát neměli v těch továrnách ty... jak říkaj air-conditioner... tam všechno... tatínek začínal kašlat, dostávali tuberkulózu.

T: Mhm.

R: Souchotiny!

T: Mhm.

R: A já si pamatuju, že tak často chodil tatínek na pohřby jeho spolupracovnících, protože vždycky v neděli, protože umírali tak mladý, v pětačtyřiceti letech.

T: Když jste se jako rodina rozhodli přestěhovat, tak to bylo natrvalo, věděli, že je to natrvalo?

R: Ano! Natrvalo. My jsme mysleli, že... Ono to bylo... Tenkrát byla kvóta a my bysme bejvali museli čekat, tak dědeček napsal dopis tam, že tam jedeme jako návštěvníci.

T: Mhm.

R: Ale my jsme tam zůstali, ale NIKDY se o to žádněj nestaral, jestli jsme <tenkrát>... ale já jsem nemohla dostat ee občanský e já jsem nemohla dostat občanský list, jako citizenship, až když mně bylo jednadvacet. Tak 1931 já jsem dělala zkoušku, a tak potom jsem tady byla konečně tady e... citizen. ((smích))

T: Hm.

R: Ale rodiče nikdy to nedostali. No a oni se ani nepokoušeli, a... uměli natolik, že si mohli koupit, co chtěli nebo tak a... anglicky, no ale.

T: Vy jste byla vlastně mladá dívka-

R: Já jsem byla mladá, když jsem se vdávala.

T: Myslím, když jste se stěhovali.

R: Ano.

T: Bylo to pro vás náročný zvyknout si? na nový prostředí?

R: Jak to?

T: Vám bylo jedenáct let-

R: Jedenáct let když jsme přijeli.

T: Vzpomenete si, bylo to pro vás těžký přestěhovat se?

R: Bylo to těžký jenom proto, že jsem nemohla být u rodičů, že jsem musela být u tety. A tam bylo deset dětí a já jsem nebyla zvyklá na takový to... a voni se mně smáli, když jsem řekla něco špatně anglicky, když jsme se... voni to neuznali, že... a já jsem musela tam chodit do školy, protože ee na FARMĚ tam nebyla žádná škola dost blízko, a ta moje mladá tetička byla u svý sestry ve městě, to byla... vona byla nejmladší, se narodila už v Americe, když sem přijeli prarodiče, a tak jsme... A domů jsem se nedostala někdy třeba až měsíc, tak potom v létě jsme byli u dědečka, a potom můj tatínek... jeden Čech mu tam pronajmul jeho farmu a rodiče na ní dělali, že jsme potom mohli být žít sami bez... nemuseli jsme bydlet u dědečka a já jsem byla třináct let, když e když jsem chtěla ještě chodit samozřejmě do školy a na farmě to nebylo možný, tak jsem... já jsem znala jednu paní dole ve městě tam v tom, která vždycky brala děvčata z farmy vopatrovat děti, a mohly tam žít za- zadarmo. Tak já jsem si to zapsala, už jsem neměla strach, už jsem uměla dobře anglicky už, tak jsem jí napsala dopis, jestli bych... jestli by mně mohla najít někde nějakou paní, která by mohla mít farmářskou dívku, která by vopatrovala děti a mohla tam chodit do školy. A ona napsala: hned přijď! Tak mě soused, tatínek ještě neměl s koněm ještě nechtěl jet do města, jeden soused měl auto, tak mě vzal do města, k tý paní a já jsem tam... já jsem pracovala, jak se říká, pro svůj boarding-room, třináctiletá jsem pracovala, abych mohla chodit do školy.

T: Hm.

R: Ale voni byli na mě moc hodný, hodnější než moje teta byla. Moje teta, ona mě vůbec ne... ta mě vůbec... Děti... bratřenci a sestřenice si ze mě dělali blázny, když jsem řekla něco špatně anglicky, a já jsem radši chodila do školy, tam ty děti americký byly dob- hodný na mě, hodnější než to příbuzný. Není to zajímavý? No... dodneška nezapomenu na to, jak- jaký na mě byli.

T: Mhm. A chybělo vám třeba- měla jste kamarádky-

R: Měla jsem kamarádky, v Americe.

T: A v Praze, když jste to opustila-

R: O v Praze! Jejej.

T: Stýskalo se vám?

R: Já mám památník, všechny mně napsaly do toho... já jsem se mohla ubrečet ((dojetí)), když jsme vodešli. ((pláč))

T: Mhm.

R: Odpusťte, ale-

T: Já tomu rozumím.

R: Já to mám ještě (---).

T: Hm.

R: Já jsem si dopisovala s každým. ((dojetí v hlase))

T: To je pěkný.

R: Jo, já jsem- to tenkrát bylo ještě poštovní do Evropy, byly dva centy, tak to mě na to tatínek nemoh- tatínek tady psal. Já jsem tam nechala babičku v Praze. ((dojetí v hlase))

T: Mhm.

R: A... a jeden náš soused jel do Prahy tenkrát na slet, a... když to bylo ještě v Nebrasce. A... tak můj tatínek mu dal mojí babičky adresu, a on tam- on tam jel, a tak potom psal, jak babička ho uvítala. A to všechno možný, no. Babička potom zemřela, zrovna než Hitler dostal se do Prahy. Tak zemřela. Tatínka maminka. A... já tam ještě měla sestřenice v Praze, tak jsme si dopisovaly. Teď každé... když pak jsme tam byli v osmačtyřicátým, tak se tam narodil jedný... jedný sestřenici syn, a von byl... von šel jako kmotr, v evangelický církvi šel jako kmotr můj bratr e můj manžel. Byl kmotr a já jsem byla ta kmotra. A my si ještě pořád dopisujeme, pokaždý, když tam jedu, tak vždycky všechny přijedou z e... z Českých Budějovic a to se vždycky sejdem v Praze. Já jsem byla devětkrát zpátky. Už... když jsme ztratila manžela, tak jsem tam byla znova. No a vždycky jsem... vždycky jsem si vzala hotel. Nikdá jsem je ne- e neobtěžovala. Ale vždycky jsem je vzala na večeři nebo něco, scházeli jsme se a voni mě provázeli Prahou. Tak tam mám ještě teď jednu sestřenici, která... která mně teď gratulovala, že jsem praprabába! ((smích)) Dopisujeme si spolu ještě pořád. Ale...

T: Vaši rodiče si zvykli rychle?

R: Ó jo. Tatínek byl rád, že je v Americe. Rozhodně. No a maminka tady měla bratra a sestry, a tak... že jsme nepřijeli někam do ciziny. Přišli jsme do český... <do českých vesnic.> Tam opravdu v západní, v severozápadní Nebrasce, tam to byli... tam se usadili... už vod... devatenáct set- no jako moje babička s dědečkem 1907. A to tam jeli proto, že jejich jeden soused z Klobuk,

už tam byl asi tři roky a psal: přijďte sem! A pomohl jim zaplatit cestu. Tak voni... voni tam pak dělali na jeho farmě, aby to vodpracovali, ty peníze, co von dal za ně.

T: Mhm.

R: Takže tam voni přijeli jako ke známejm. A jedna ta mladší sestra, byla vo rok mladší než maminka, se tam hned vdala, a hned měla jedno dítě za druhým, eště měla, už když jsme tady byli, tak už měla dvě děti. Deset dětí měla. A teď jsou jenom dva živý. Jedna sestřenice a jeden bratranec. Už je jim osmdesát a ty druhý jsou všecky pryč

T: Za jak dlouho jste se třeba naučila plynně anglicky, když jste sem přišli?

R: Jak mně to dlouho vzalo-

T: Nebo jak jste říkala, že se vám smáli bratrance, sestřenice-

R: No jo, voni mluvili taky doma česky, já jsem mluvila jenom česky-

T: Vy jste mluvili taky česky doma-

R: Ty děti, těch deset dětí mluvilo česky. Teď už- teďkon už to dávno zapomněli, než to, no ale e mně to vzalo jenom pár měsíců!

T: Hm.

R: Já jsem- vlastně já jsem dělala počty, bez t- ta učitelka tam napsala- já tam chodila do pátý třídy mě dali hned, protože moje sestřenice byla v pátý třídě, a ta mně, když něco se řeklo a já nerozuměla, a vona mně to řekla. A já jsem rozuměla natolik, že jsem dovedla poděkovat, já jsem vlastně brala angličtinu, než jsme jeli do Ameriky. Každou sobotu večer tam přišla učitelka a učila mě anglicky. Ale byla to Angličanka. A tak taky měla všelijaký- docela jinak než se tady mluví- než AMERICKÁ češ- angličtina. Ale... e když byly počty, já neuměla ještě dobře anglicky, ale učitelka psala na tabuli všelijaký ty problémy, a já jsem to- já jsem to spočítala hned, vlastně když můj bratranec byl vo rok ve- byl v šestý třídě, a měl domácí práci, a von si neuměl- já jsem mu to vypočítala. Já byla z pátý třídy... já jsem dostávala samý jedničky, v Praze, já mám všecky ty moje vysvědčení, a tak když to přišlo k tomu počítání, tak to jsem byla první. A jednou jsme byli na nějaký- před lety, už jsem byla vdaná, byla jsem v Nebrasce, když jedna moje teta měla nějaký výročí, a měli tak celý to malý město a přišla tam jedna učitelka, kterou jsem měla v pátý třídě tam, a já jsem se jí představila, kdo jsem a vona povídala: oh yeah! A začala mluvit anglicky, protože vona neuměla česky, začala tam vykládat každému u stolu: vona neuměla ještě pořádně anglicky- Anglicky to říkala: vona neuměla pořádně anglicky, ale vo- š- she good in math! She could... work out all the problem s... počty, jsem všecko to... anebo když se spelovaly ty jména, a vona ta učitelka tam napsala ty slova jako lettuce, el í, tý tý ju sí í, a já jsem si to přečetla česky, já jsem to neuměla anglicky lettuce, ale tak jsem se to naučila, a když potom dávali tu zkoušku, já jsem si pamatovala ty slova, já jsem

to v češtině jsem to napsala a voni se tomu divili, já nevěděla, co to je ten lettuce nebo ty druhý slova, ale ee když učitelka dávala potom jako tu ZKOUŠKU na to... na ten spelling, tak já jsem to napsala, protože jsem to uměla, v češtině jsem si to přečetla <a pamatovala jsem ti to.> ((smích)) Ale, tak vokolo pěti měsíců, šest měsíců už jsem rozuměla, co se děje, protože jsem... četla jsem četla si pomalu to, no zkrátka-

T: /Ludmilo/, v Nebrasce jste bydleli- jste říkala, že byla česká komunita?

R: Ano... tam žádný, tady v Americe žádní Češi nebyli komunisti. [...] Všecky, co jsou tady Češi, co utekli před komunismem.

T: Ne, myslím, jak jste žili, měli jste třeba český spolky.

R: Mínilo tady v Americe?

T: No, třeba v tý Nebrasce.

[...]

T: Když jste se setkávali jako Češi, měli jste v Nebrasce Sokol?

R: V západní Nebrasce ne, ale v Omaze byli sokoli. A to mně právě scházelo. Ale když tam postavili tu síň, tak jsme chtěli začít- můj tatínek chtěl začít tam Sokol. A ty farmáři, to byli samí farmáři, říkali: my máme dost ee cvičení v práci, my nemůžeme to dělat. Tak jsem nemohla. Ale jak jsme přijeli 1941, jak jsme přijeli sem, já jsem se dala hned k Sokolu.

T: Mhm.

R: V jednačtyřicátým. A děvčata cvičily dobře, závodily, dcery. Já jsem nezávodila, ale cvičila jsem... PROSTNÁ a JEDINÝ, když jsme byli v Praze, tak jsme měli kolovadla a všecko možný, tady ty kolovadla ne. Ale na bradla jsem nikdy nebyla dobrá. Jenom na na ty... e jak se- tady to taky máme... ty... e kruhy! Já jsem byla dobrá na kruhy. To jsem dělala i somersault. Ale jinak, na tom druhým <nebyla.> V Praze n kolovadla a to- já byla dobrá na prostná. Já jsem tady nacvičovala prostná i na- to jsme měli v Praze, potom jsme tady vodcuď jeli do Prahy, tak já jsem nacvičila ty ci- ty senior citizens, ty... starší! Starší jsem nacvičovala. A pak jsme to cvičili v Praze.

T: Mhm.

R: Tenkrát 1990 to jsme cvičili ještě tam vevnitř.

T: A byla jste ještě v nějakým jiným spolku českým?

R: Českým klubu?

T: Ano.

R: Ano, my máme tady American Czech Women's and Men's Club, a jsou to e American Čech, a tak to máme každý druhý měsíc máme schůzi, na lanče, máme lanče v poledne. A potom ta Západní Českobratrská Jednota, a tady je teď Czechoslovak National Council of America.

T: Mhm.

R: To je taky pojišťovna. Tam někdo mluví česky, a někteří nemluvěj už česky vůbec.

T: Mhm.

R: Jako tady teď máme několik... členek, co přišly sem z Čech, tak ty mluvěj česky, ale e ten pan Zelenka, ten říká, že nemluví česky, ale maj nákou českou školu, ale to jsou... to jsou ee Američani, kteří tady-

T: Se narodili.

R: Žili a teď se učí česky, a nejsou ani z český rodiny. Je to Němec. Klaus a (---)

T: A vy mluvíte moc pěkně česky opravdu.

R: Já pořád ještě čtu, já vodbírám český noviny, ten ee sokolský věstník, co chodí každěj měsíc z Prahy, a mám... vodbírám Americké listy z... z Novýho Yorku, ten odbírám a HOSPODÁŘ z Texasu ((smích)) protože rodiče odbírali Hospodář, ten čtu už vod 1921, a tam vydávali vdycky takový krásný pohád- povídky, ((smích)) ano a zkrátka jako dítě už jsem četla Hospodář. A moje babička- tam když jsme bydleli u babičky ještě, tak ta říkala: DĚTI nemaj číst noviny. A nemaj číst to- Tak já jsem vdycky vzala- ta moje malá teta, vona mluvila česky, ale neuměla e číst česky, a my jsme spolu spaly nahoře na půdě, a já jsem vdycky- a babička nikdá nechtěla, abysme četly, a já jsem tam chtěla číst ty pohádky, co jsem četla v Hospodáři, protože vona se vo to zajímala, tak jsme měly baterku a v posteli jsme- já jsem to <v posteli jí četla. No.> ((smích)) Jak jsem mohla zapomenout česky číst, když jsem si dopisovala s kamarádkama, které všecky už zemřely, naposled jsem byla 1994, tak jsem tam navštívila jednu, její syn měl auto, tak si mě vyzvedl, kde jsem bydlela a vzal mě k ní tam v tom... jak se to jmenovalo... Zahradní Město?

T: Hm.

R: Vona tam měla velikou zahradu, ona byla z bohatý rodiny, a komunisti jí to vzali, tak to dostala zpátky a tak ta mě tam vzala, tam jsem byla u ní, no a-

T: Takže jste říkala... vaši rodiče mluvili tedy česky, nepotřebovali mluvit anglicky, že se nikdy nenaučili?

R: Uměli, naučili se natolik, že si mohli koupit, když šli nakupovat, tak si dovedli koupit všecko. Rozuměli dost, ale když to nemohli říct akorát, tatínek byl takovej, všecko chtěl mít akorát, když to nemohl říct akorát, tak to radši neřekl.

T: Mhm. A vaši prarodiče? myslím babička s dědečkem mluvili anglicky? naučili se?

R: Ne! Ty se vůbec nenaučili, protože byli český... sousedi všecky Češi, voni děti chodily do školy, ty se naučily.

T: Vy jste měla manžela Čecha.

R: Ano, on byl víc moravskej, protože byl vychován e babičkou a dědečkem z Moravy.

T: *Vy jste spolu mluvili česky?*

R: My jsme spolu mluvili česky, protože jsme chtěli, aby ee děti mluvily česky. To je, proč moje dcery vobě dvě mluví česky.

T: *Hm. Hm.*

R: Dokonce i psaly babičce a dědečkovi česky. Já jsem <nedávno> nedávno mně bratr našel v tatínkových věcech dopis vod Milušky, vod mý starší dcery, ona měla děvčátka a já jsme je vezla- jedna byla pět a druhá byla sedm. Jsem je vezla vlakem, jsme jely do Nebrasky k mým rodičům.

T: *Hm.*

R: A... Arlenka, ta mladší, NE, moje starší dcera napsala babičce a dědečkovi do do Nebrasky ČESKY, když budou zlobit, tak si vem plácačku na na na <to> ... na mouchy <a dejte dej každej jednu.> ((smích)) Můj bratr ten dopis našel a poslal mně ho. ((smích))

T: *((smích))*

R: <Tak moje dcera psala česky babičce a dědečkovi, aby vzala plácačky na mouchy na ně.> ((smích))

T: *Vaše dcery mluví česky a-*

R: Obě dvě.

T: *A jejich dcery? vaše vnučky?*

R: Ne. Vnučky už ne.

T: *Mhm.*

R: Dovedou jmenovat jako koláče a buchty a jídlo-

T: *Mhm.*

R: Jablkovej š- e štrudl a takový, co jedí, tak tohle.

T: *Vaše dcery si vzaly Američany nebo Čechy?*

R: Ne, Čechy. Oba dva byli z český rodiny, ale mý starší dcery manžel, ten rozuměl česky z domova, ale když to nemohl říct akorát, tak radši ne to.

T: *Mhm.*

R: Ale rozuměl dost. Mluvil s mým otcem. Když můj otec na něho mluvil, tak... ale von nemluvil česky, jenom to nej-

T: *Ale obě rodiny vašich dcer – tam se mluvilo anglicky.*

R: Obě dvě dcery si vzaly z český rodiny.

T: *Ale mluvilo se anglicky tam. [...]*

R: Moje vnučky už nemluvily. Ne, ne. Jenom anglicky. Ale teď toho lituji! Jako ta Káťa, její manžel byl dentista, a ten mluvil dobře česky, narodil se v Chicagu, z českých rodičů, a mluvil dobře česky. A vona teď říká: why did- proč voni- Anglicky to říká: proč voni nemluvili česky, aby taky se bejvala naučila, no. Já, když jsem je měla, tak jsem vždycky ňáký to slovo česky na ně řekla, když jmenovala jsem věci a tak, ale- A... ten druhý, co měla moje starší dcer- vnučku, tak to byl ten, co když to nemohl říct správně česky, tak radši to neřek. Ale rozuměl dost.

T: Vy když jste se přestěhovali z Nebrasky sem do Kalifornie-

R: Ano?

T: To byl čtyřicátý první rok, vzpomenete si ještě na to období? Kdy byla v Evropě válka, jak to bylo tady? Jaký máte vzpomínky na to?

R: No, no. Jo. My jsme tady- v Evropě byla válka... 1950, čtyřicet osm... v čtyřicátém! Byla válka.

T: Jak to tady bylo? Jaký máte vzpomínky?

R: Tady se... bylo zakázáno používat e gasolín, aby se šetřilo na eroplány, co manžel dělal v Douglas Air Factory, tam dělali ty... dělali ty velký-

T: Stroje.

R: Aroplány, ty velký,, já nevím, jak to jmenovali, já už to zapoměla. Ale... jestli jako žádný nedostatky nebyly. Ne.

T: A vy jste byla v domácnosti?

R: Já jsem pracovala v tom Douglas taky, tam jsem byla inspektorka ((smích)) a měla jsem z toho bolení hlavy, vždycky jsem přišla, měla jsem bolení hlavy, tak jsem toho nechala. A pak jsem dělala v jednom... na radio dělali takový ty... tenkrát takovýstaro- teď už to asi nedělaj.

T: Mhm.

R: No, a pak manžel řekl: budeš doma, protože by musel platit větší taxy, protože jsem dělala. ((smích)) Tak jsem byla doma a vopatrovala jsem moje pravnoučata.

T: Hm.

R: Já jsem vopatrovala- teď už mu je- tenkrát byl maličkej, já jsem ho vozila za školy, vnučce! Jsem pomáhala s dětma, co měla děti.

T: A ještě se chci zeptat. Jak jste ve čtyřicátém osmém přijeli do Čech, poprvé.

R: V osmačtyřicátém, ano. To byly zrovna KOMUNISTI zrovna to měli.

T: To bylo po únoru?

R: To byl ten ee to byl Beneš ještě starostou.

T: Vzpomenete si, který měsíc jste tam byli? Jste přijeli ve čtyřicátém osmém?

R: Kterej měsíc jsme tam byli?

T: Mhm.

R: My jsme tam byli- já vím, že přes čtvrtýho, vokolo- ee byl slet, eště tenkrát jim dovolili v osmačtyřicátým dovolili ten slet. To bylo koncem června.

T: Mhm.

R: A my jsme tam byli na čtvrtého e pros-... e července, co se tady dycky, tak jsme tam byli, a Wilso- Wilsonovo nádraží, tam tenkrát ještě byl Wilsonův, a voni potom vzali Wilsonův e... pryč. Ted' se to jmenuje jinak. Ted' to už není Wilsonův- ty komunisti to zme- pro- proměnili.

T: A vzpomenete si na ten čtyřicátý osmej v Praze? jak to probíhalo?

R: No, my jsme hodně jezdili, my jsme nebyli pořád v Praze. Teda byli jsme na sletě se podívat samozřejmě.

T: Mhm.

R: A... pak jsme jeli do... my jsme nerentovali auto tenkrát, tenkrát jsme... Já tam byla v dvaadesátým a vypůjčila jsem si vod Čedoku auto a jezdila jsem po celým Československu ještě s jednou známou. Vona to nechtěla jezdit, já jsem dostala ten e international driver's licence, tady-

T: Hm.

R: A tak jsem- tak jsme jezdili na Mo- na Moravě jsme byly, na Slovensku, a tam... to jsem si ještě vypůjčila vod Čedoku takový malý auto. A to zajímavý bylo, teda když jsem to vypůjčovala si, tak takovej mladík tam přišel a řekl- představil se jako inženýr a že mě naučí jezdit. S těma... že prej my v Americe nemáme ty ge- ty, jak se to řekne... zkrátka to <a já a já> ((smích)) já jsem si myslela: chlapečku, já jsem jezdila s takovým autem, eště než <ty si se narodil.> Model T [vysl. mádl tý], Model T [vysl. mádl tý] jsem jezdila, když mně bylo šestnáct let v Praze. V Čechách. NE v Čechách e v Nebrasce. ((smích)) A von mě chtěl naučit, jak se s tím jezdí. ((smích))

T: ((smích))

R: No, ale... za války tady... (já už ani nevím.)

T: A váš muž nebyl ve válce.

R: Ne, ne. Rozhodně ne. Von byl starej. Von byl... mně bylo vosumatřicet- no kolik mně bylo 1948. To už bylo po válce. ... Čtyřicet sedm přestala válka. Čtyřicet šest! 1946, protože jsme jeli, to jsme jeli do Omahy autem, jsme měli starej Plymouth a jeli jsme do... do na slet, na sokolskej e... convintion, na konvinci.

T: Hm?

R: Jsme jeli... Za války, to se muselo šetřit gasem, protože gas, to všecko se drželo pro armádu. Maso bylo těžko k dostání za války tady. A čokoláda a takový věci. ((smích)) Ale to nebylo

žádný- nic jako za první války v Praze. Dostali jsme- vajíčka se dostaly, všecko ostatní, chleba a to, mouka a všecko se dostalo. CUKREM se muselo šetřit. (---) Tak se nepeklo. ((smích)) Cukr byl těžko k dostání za druhý války.

T: A vzpomenete si, jaký byl váš dojem ze čtyřicátého osmého? Když to převzali komunisti?

R: Já jsem měla trochu strach z tech- Nám bylo řečeno, abysme si dali pozor, co říkáme, aby nás tam nezavřeli. Tak e... byli jsme v restauraci, jeli jsme vlakem do... e... teď si nemůžu vzpomenout... byli jsme v Prostějově. Já tam měla kamarádku a vona nás pozvala do Prostějova.

T: Hm.

R: Tak to bylo na Moravě. Ale byli jsme v hotelu, kde jsme spali, a teď jsme neměli- moje sestřenice v Praze dostala nějaký kupóny e a měla je dát lidem, který tam přišli jako... jako hosti! My jsme tam byli jako hosti, tak nám dali takový ty papírky na maso a na takový- a já jsem to dala mý sestřenici, a pak jsme jeli na Moravu a nemohli jsme nikde dostat maso v restauraci, protože jsme neměli lístky na to. Za druhý války. No. ((smích)) Za komunistů. Ne za války. Ale za komunistů v osmačtyřicátým ještě všecko bylo na lístky, když jsme tam byli. A my jsme byli v jednom tom hotelu, a pak jsme tam šli večer na večeři nebo na poledne, já už teď nevím, a voni nám řekli. Měli tam jídelní lístek, manžel si tam objednával telecí řízky, a voni mu řekli, že už je nemaj, že nemaj telecí řízky a takový věci. A někdo ho volal z kuchyně a řekl mu, že jsme Američani a von přišel a: milostivá, máme tady telecí řízky, máme todle a todle. Měli všecko, když se dozvěděl, že jsme Američani. ((smích)) Někdo z kuchyně si pamatoval, že jsme tam byli večer na večeři. (smích) a von nám tam začal vykládat, že nic nemají a najednou to měli všecko, když se dozvěděli, že jsme <Američani.> ((smích)) To bylo fakt zajímavý tenkrát my jsme- Můj muž z toho měl legraci, protože von dycky říkal- voni vždycky říkali: máme brambůrky. A on někomu tam řekl: já už mám těch bramborů po krk, já bych taky chtěl kousek masa. ((smích)) A my neměli lístky, když jsem je dala sestřenici, když jsme byli někde (jíst).

T: A paní /Ludmilo/, já bych se ještě chtěla zeptat, vy se cítíte být Američanka-

R: Já jsem Američanka. Já jsem dostala to, když mně bylo jednadvacet let, tak jsem to dostala. Voni to tenkrát nedávali dětem rodičů, musel si každý pro to. Voni tenkrát změnili nákej zákon. Když přijela mamínčina rodina do Ameriky, tak dostali- dědeček dostal citiz- jako občanství, a celá rodina automaticky přišla TAKY, byli TAKY Američani. Když jste se tady narodili, tak jste byla taky Američanka.

T: Mhm.

R: Můj bratr se narodil a von byl Američanem dřív než já.

T: Tak ve čtyřicátém osmém jste byli poprvé v Praze-

R: Já jsem byla poprvně-

T: A kdy jste pak se vraceli do Čech. Jak jste se dál vraceli. A druhá návštěva třeba-

R: Potom jsem tam nebyla až šedesát dva.

T: Šedesát dva.

R: 1962. A to jsem tam byla právě tenkrát s jednou kamarádkou, jsem tam měla to auto z Čedoku, a co jsme jezdily... po Praze. Zajímavý bylo, já nevím, jestli to- Jely jsme domů z Moravy už, skrz Plzeň, z Plzně do- vlastně my jsme byly taky v tom... v Bratislavě, my jsme byly na Slovensku, na Moravě, a pak jsme jely domů a... přijely jsme do Prahy a já jsem chtěla zase dát zpátky to auto. A... jela jsem za elektrický- za elektrikou, protože tam jely a tak se votáčely nalevo, když to zastavilo, tak jsem zastavila a jsem zase jela a já jsem se potřebovala votočit nalevo, do Sokolský, do Sokolský ulice tam, protože tam jsem chtěla dát to auto. A nahoře tam byl policajt, nahoře na takovým tam seděl až nahoře, jak se to řekne, byly tam schody a nahoře a to-

T: Já vím, no.

R: Von tam zapískal a ukázal, že tam musím jít nahoru za ním. No tak jsem tam zaparkovala a nechala jsem tam moji známou, вона byla hezká blondýnka, jí bylo- вона byla vo dvanáct let mladší než já, mně už bylo dvašedesát, mně už bylo dvaapadesát, a вона byla nějak ke třiceti. Zkrátka hezká a já jsem šla nahoru po tech schodech a říkám: co co se stalo? VY jste tam udělala špatnou o- špatně jste se tam otočila. Jsem povídala: no, my se tak otáčíme v Americe. Takhle víte na- A von chtěl vidět můj e původní- e průvodčí list. A já jsem měla ten pro- international, jak se to řekne.

T: Řidičský průkaz.

R: Mezinárodní jako jsem měla, už z Ameriky jsem to měla. Tak jsem mu to ukázala a von řekl: ale to už vypršelo! V lednu! Já jsem povídala: jak to? Tady je napsáno June. No to je přece leden! Já jsem povídala: ne, to je červen. Červen. ... Jo takhle, červenec to byl. V červenci bylo to už... A tak se mýlíte, to je červenec. A von myslel, že to už v lednu vypršelo. Pustil se do mě. A tak mě pus- A já jsem říkala: já zrovna teď chci jít vrátit auto, tak tam jedu do Sokolský třídy. Tak mně teda nedal to- šla jsem dolů, vokolo toho auta bylo <HROMADU mladejch hochů> ((smích)) Všecky obdivovali tam- voni věděli, že je to půjčený auto vod Čedoku a voni prej tam přišli k ní a...: co se stalo? Co se stalo? A вона říkala: já nevím, co se stalo. (Voni jí tam chtěli nahoru.) Tak jsem přišla dolů. Co mu udělali?! Co vám udělali! Jestli vám něco udělali, my tam na něho půjdeme! ((smích)) <To bylo za komunistů.> ((smích)) <Bylo to k smíchu. Vopravdu.> Ale zajímavý bylo, že jak se do mě pustil, že už mně vypršel průvodní list, a vono to vlastně bylo... no zkrátka ukazoval tu jeho... komunista, no. (Ukazoval to, no.) Tak to byla

jedna zkušenost. A my jsme tam pak jezdili na Moravu a moje známá tam měla nějaký vzdálený příbuzný a měla jejich adresu a my jsme to našli a voni zrovna měli žně, zkrátka tam (byla) nějaká mašina tam a to, a voni chudáci neměli čas, aby se tam zastavili, že nám daj nákou svačinu nebo něco, ale my jsme viděli, že jsme je vobtěžovaly, tak moje známá jenom vzkázala nějaký pozdravy, já nevím, něco nějak tam vezla a dala jim to a jely jsme dál... Teď, pak jsme zastavili- kde to bylo... víte, já už zapomínám jména taky... ale byly jsme v nějakém hotelu, potom jsme zastavily- jely jsme zpátky... taky to bylo na Moravě a v tom hotelu a chtěly jsme nechat na náměstí auto a jít do hotelu se najíst (---) anebo tam zůstat přes noc taky. A my jsme tam šly do restaurace a: tam to nesmíte nechávat. Jestli tady chcete být, tam musíte jít skrz takovej tunel tam byl, takovej vjezd do toho hotelu, s autem tak jsme tam jely tam dolů. Voni nám řekli, že prej by to někdo ukradl to auto, kdybychom to nechaly na náměstí.

T: Hm.

R: Kde to bylo? Já si teď nemůžu vzpomenout. Kdybych věděla tohleto dopředu, že jsem měla- tak bych si bejvala vzpomněla, ale- no zkrátka ale my jsme chtěly večeri a že nemaj žádný maso nic (---) a tak jsme si vzaly, já nevím, jestli tam byly nějaký lívance, zkrátka jsme si něco nechaly vzít a zaplatily jsme a šly jsme se vyspat, ráno vstáváme hodně brzy, přijdeme do té jídelny, tam byli... fůra Slováků a všecy jedli ten... hovězí guláš. To měli maso. ((smích)) <Večer neměli maso, a ráno ho měli.> A my jsme žádnéj guláš nechtěly, tak jsme měly jenom nějakéj zákusek a to. Teď jsme vám chtěly vyjet, zajímavý bylo, my jedeme skrz ten (---), bylo to pod střechou a tam byl takovej chodník ee dřevěnej na každý straně, a my jsme vyjížděli a na každý straně byli všecy ty zaměstnanci a voni na nás mávali: šťastnou cestu! <Šťastnou cestu!> ((smích)) Voni asi věděli, že jsme měly půjčený auto, že jsme Američanky. Vlastně my jsme Američanky, těch (-), každej tam byl velice hodnej. Ale ne ty komunisti v obchodech.

T: Takže vy jste sice mluvily česky-

R: My jsme mluvily česky!

T: Ale věděli o vás, že jste Američanky.

R: No asi že jo, protože žádnéj si tam nevypůjčoval auta, jenom Američani. ((smích))

T: Jak teda se k vám lidi chovali. Hezky teda, když věděli, že jste Američanky.

R: No tak se hned chovali... no rozhodně. My jsme měly vopravdu dobrý to. Ale v obchodech, když jsem tam byla s manželem, v osmačtyřicátým, tak jsme šli a on měl takovou chuť na buřty. A my jsme šli vokolo nějakýho obchodu, kde tam vonělo- voněly buřty, a... poprvně, co Emil, můj manžel říkal: poprvně mám peníze v kapse a nemůžu si <koupit buřt.> My jsme neměli lístky, já jsem je nechala u sestřenice, která udělala chybu, že je vzala vode mě, když věděla,

že jedeme pryč, ale vona si myslela: ó, voni si to tam nějak udělaj. Ale dolary nic neplatily, když jsem neměla lístky.

T: Hm.

R: To byli praví komunisti. Voni se asi báli, jestli NEBYLI komunisti, tak se báli, kdyby viděli, že tam platíme dolarem nebo něco radši- manžel (-) by chtěl jim dát peníze, americký peníze, a voni to nepřijmuli. Že musíme mít lístky. No.

T: A máte pouze dobrou zkušenost s lidma, jak jste byli v Čechách na návštěvě?

R: My jsme mluvili s nima česky, samozřejmě.

T: Jesli se k vám chovali dycky jenom dobře.

R: Dobře. Ano. Ano. Tenkrát ještě bylo to Marshall Plan. Marshall Plan jestli pamatujete. A my jsme chtěli, my jsem přivezli hromadu- my jsme koupili v Novém Yorku, my jsme byli dva dni v Novém Yorku, než jsme nasedali. To byla taky taková zajímavá- My jsme přijeli do Novýho Yorku, vzali jsme si hotel a ráno potom jsme šli na ten- když jsme se připravili, měli jsme ject, tak jsme šli na ten... e airport, na to nádraží, co jsme měli letět, a než jsme se spakovali, tak jsme koupili ještě šunku v... té v plechovce a máslo a protože jsme věděli, že to je ještě všechno dost těžko k dostání v Praze, a... co ještě, ještě něco- chtěli jsme koupit rejži, ale bylo by to bejvalo moc těžký, no zkrátka, měli jsme to trochu těžký a jak jsme přišli tam, jak to vážili- my jsme neviděli žádnýho za sebou, věděli jsme, že tam jsou lidi, ale nedívali jsme se na to- tak voni nám chtěli, chtěli sedmnáct dolarů, že to máme přes... to. A za mnou stojí (---) a já jsem se votočila a von povídá: no, no, no, they're with my (trip). Voni jsou se mnou, s naším naším e... turist. Von to byl so- sokolskej- prezident Sokola americkýho. Von nás znal a řekl jim, že jsme... von tam měl s sebou všechny ty sokoly za ním, voni měli tam túru, a my jsme nevěděli ani, že jsme v sokolskej... voni mě znali, ze Sokola, třeba jsem byla v Kalifornii a voni byli v Chicagu, ale my už jsme se všechny znali, a já jsem se vždycky smála, když jsem ho viděla, že nám <ušetřil sedmnáct dolarů>. ((smích)) Mě to nemrzelo, já bych byla těch sedmnáct dolarů dala, ale že jsme byli s jejich túrou, tak jsme to nemuseli platit. My jsme letěli, to byli samí Češi v tom aroplánu do Prahy, samí Češi. A já vám něco řeknu. Někteří tu byli poprvně, jako já jsem jela poprvně vod tý doby... a některý tam byli poprvně- takže my jsme všechny brečeli, když nám řekl pilot, že jedeme- letíme nad Československem. My jsme všichni brečeli. ((skoro pláče))

T: A třeba 1968?

R: My jsme tam byli v dvašedesátým. Já tam nebyla šedesát osm, když tam tenkrát vrazili, to bylo hrozný.

T: Jak na to vzpomínáte, jak jste to odsud sledovala? Víte o tom, co se tam dělo?

R: Ano, my jsme to četli samozřejmě v českých novinách a všude.

T: Jaké jste z toho měli dojmy?

R: Já jsem tenkrát byla- mě poslali na nějakou convention do Chicaga a tam se vo tom jednalo v osmašedesátým. No zkrátka byla to... byla to... HRŮZA vopravdu. Jak tam to rozmlátili. Tenkrát tam Národní di- muzeum, tam něco udělali. To byli Rusové tenkrát, vidíte? No, jo. co tam byla tenkrát Shirley Temple.

T: Jo?

R: ((smích)) To si pamatuju. No... tady vo tom se tenkrát jednalo na tom- na té convention v tom Chicagu. ... Co jsme mohli dělat. Mohli jsme jenom poslat dopisy, že protestujeme proti tomu a to všechno, ale... byla to tenkrát... udělali velikou hloupost ty Rusové. A tenkrát Poláci taky s tím, vidíte, něco Poláci s tím něco měli tenkrát.

[...]

R: A když přišli do Sokolovny... oni obvykle, když přišli do Los Angeles, tak se dozvěděli, že tady je tady sokolovna a hned tam přišli do Sokola, a někteří se dali, někteří ne, někteří se vodstěhovali někam jinam, a... přivedli děti do cvičení a já... ano, my jsme je přivítali, protože jsme věděli, že utekli před komunisty. Ale někteří byli... rejpalové, někdy přišli a byli ještě komunisti, to víte, tak nám tady udělali to, tak ty obvykle se vodstěhovali někam jinam potom. Jako tady teďkon ta dáma, co tam přibyla, tak ty taky vodešli před komunisty.

T: Mhm.

R: Sem... Starousedlíci, ty všichni už jsou pryč, co já jsem znala, co tady byli, tak už tu žádný není živ... žádný nedostal se do devadesáti a já jsem ještě přes devadesát ještě. Všecky moji známí, všecky jsou pryč, co jsem s nima to- co jsem s nima kamarádila. Tady byli Klausovi se jmenovali a měli krásnej barák v Chuchli, nahoře v Chuchli. A měli ten... ledový... (-) Klaus and company, Klaus... měli e měli velkou vilu v Chuchli a von potom se dozvěděl, že ho chtějí zavřít, von měl, voni jim to vzali (---) a Horákovi měli ten... e... jak se to řekne anglicky... air conditioning, ale jak se to řekne česky. Voni zkrátka měli- dyž měli ovoce, tak všechno šo na slet, mrzeli- zamrzli všechno. Jak Horákovi tak- Horákovi měli (-) a Klausovi. Tady se potom seznámili v Los Angeles.

T: Mhm.

R: Tak ty byli moc hodný lidi, byli vopravdu. Ty zemřeli na Havaji. Jejich syn tam začal to dělat e... víte, zkrátka třešně, když přišly třešně, oni je dávali zamrznout, a potom to.

T: Aha.

R: Ten obchod.

T: Mhm, mhm.

R: Tak ty byli tady velice známí.

T: Mhm.

R: Ty se dali to... no a voba dva už zemřeli, no. Syn ještě tam je.

[...]

O L I V I E (nar. 1930)

Rozhovory pořídila Patricie Kubáčková 10. a 30. října 2007 v Sherman Oaks.

První rozhovor

T: Chtěla bych Vás požádat, jestli můžete vyprávět o svém životě.

R: [...]

Druhý rozhovor

R: Tak tys mně připomněla, že jsme skončily v roce 48, čili já bych se měla aspoň zmínit o tom, že došlo k velikým politickým změnám. To jsme byli v oktávě, když se to stalo v únoru a byli jsme na povinném lyžování místo tělocviku, což to my jsme hrozně rádi samozřejmě, tak jsme měli velkou legraci a krásně jsme padali do sněhu, byli jsme někde v Jeseníkách, ale byl tam moc hezkej sníh, ale z rádia jsme se samozřejmě dověděli, co se děje, a tak jsme úplně báli jet domů, protože to bylo od roku polovina 45, konec války byl začátkem května a my jsme začali pociťovat, co to je teda zase svoboda a že si teda každé může dělat v rámci možností, co chce, aniž by ho za to trestali, zavírali, případně, když se mu nepodařilo se narodit trošku z křesťanských rodičů, tak ho strčili do plynu, tak to ale myslím, že už jsem ti povídala. A já jsem se teda těšila, že pojedu, protože já jsem v té době už byla dost vysoko na žebříku v skautské vedoucích a protože jsem mluvila trošku anglicky, víc než vostatní, jsem maturovala z angličtiny, tak jsem musela trochu umět, tak jsem byla pozvaná na Jamboree, to je něco jako Slet, jenomže to je skautský a není to jako národní, ale mezinárodní. A tak jsem se na to hrozně těšila. Za prvé to bylo v Irsku, ne, v Kanadě, ne, v Irsku to bylo. NE, ve Skotsku. ((smích)) Já se omlouvám. A samozřejmě, že mě nikam nepustili, protože se svět už zase zamotal, takže jsme nesměli nic, jenom to, co jako politika dovolila. No tak jsem se na to trošku připravovala na tu zkoušku a byla jsem s našima, teda s maminkou a s dědou v Luhačovicích, maminka se tam jako léčila a já jsem se tam jako nudila, protože jsem tam nikoho neznala. Ale

myslím, že jsem potom druhéj měsíc byla zase... ne, to už nám zakázali, to bylo raz dva zakázaněj skauting. Tak myslím, že jsme jeli na brigádu k naší třídny, která si koupila statek v jižních Čechách. Jsme bydleli na půdě, na slavnících a bylo nás tam asi dvacet a měli jsme jako velkou radost z toho, protože jsme byli společně ze třídy a bylo to už nakonec, už jsme byli po maturitě a... prostě to bylo takový hodně skautský, pracovali jsme a večer jsme měli táborák a zpívali jsme a dělali jsme hlouposti. Tak to bylo fajn. Tak já jsem slíbila, když to půjde jenom trošku, takže přijedeme příští rok zase, ne jako skautky, ale když nás chtějí nechat na tý půdě, takže to je fajn. Můžou ty slavníky skovat. ((smích)) To byly moje prázdniny. Potom na vysoký škole se nezačíná jako na gymnáziu, to víš přece, ale až v říjnu, tak jsem byla měsíc v dětský nemocnici, jako jsem dělala takovou volunteer sestru a jsem se přesvědčila o tom, že nemůžu v žádným případě dělat dětskou lékařku, že by mi to utrhl srdce. Já jsem byla na oddělení, kde byly novorozeňata, nebo velice malinký dětičky, ještě jako pod jeden rok, který přežily hydrocefalus, to nebyla radost, bylo vidět, že jsou velice poškozený, no tak jsem je přebalovala, jsem se s nima trošku bavila jako s panenka, protože oni vůbec nevěděli, o co jde. Tak to jsem si řekla v žádným případě. No tak ještě jsme šli na politickou zkoušku, protože jsme nebyli vzdělaný, tak nás nechali vzdělávat, protože jinak bychom bejvali všichni propadli a my jsme z toho měli-... já jsem předtím, když jsem dělala zkoušku z biologie a z... biochemie a taková trošičku jako somatologie, tak jsme se učili takovou jednoduchou anatomii, v oktávě jsme měli taky, no tak to všecko bylo fajn, ale s tou politikou teda jéžíšmajrá! Z jakých důvodů, soudružko, byla první hospodářská zkušenost dvouletá a nikoliv pětiletá? No já jsem říkala: z toho stejně propadnu, tak co budu dělat. No, protože trvala dva roky. ((smích)) No tak mě hned vyšoupli. Měla jsem ale možnost to zopakovat a příští první otázka byla, počkej, já si to musím vzpomenout přesně, jak to bylo... no, hlavní věc jsem prošla, protože to dělal ňákej, zkoušel ňákej známej, kterej se dal ke komunistům a my jsme se znali, tak mně potom dal ňákou lehkou otázku, ale... víš, tohle nebyly těžký otázky, ale jaks to mohla vědět, proč byla dvouletá. No tak jsem mohla říkat, že jsme s tím neměli zkušenosti a že jsme ekonomicky a tak, ale já jsem to dělala skoro naschvál, víš? No ale tak jsem to nakonec spolkla všechno. Začala jsem študovat medicínu a první univerzitní zkoušku jsme dělali z biologie. A já jsem jako v té době chodila s jedním redaktorem, kterej taky byl hodně načervenalej a naši ho nemohli ani vidět a von to bral hrozně vážně a byl starší než já, no tak mně bylo 18 19 a jemu bylo asi čtyřadvacet, tak to už byl pro mě velkej pán dospělej, že jo, no ale psal mi básně a tak mě zblblnul, že jsem si jako namlouvala, že by to bylo dobrý, že kdybych se vdala, že bych nemusela študovat medicínu. A já jsem, ne, že bych neměla medicínu ráda, já jsem už jako dítě měla panenky, který byly nemocný a který byly zdravý a dávala jsem jim obklady a do hubičky pootevřený

jsem jim tam lila různé kapky, eventuelně jsem je taky sama vyráběla, když jsem byla ještě mladší, babička měla pod jedním stromem takovej velikej kořen a tam rostly houby, a já jsem ty houby rozmačkala a pak jsem babičku poprosila o různá koření, který jsem do toho dala a nakonec jsem do toho plivla, to bylo jako to, co z toho mělo udělat tu výbušninu ((smích)) nevím, proč jsem chtěla vybuchovat ty panenky, voni teda nevybuchovaly, ale páchlo z nich teda ošklivě. Ale tak potom jsem už přestala si hrát na doktora a hrála jsem si na spisovatele, psala jsem jim pohádky a já, teda to jsem moc psát ještě neuměla, jsem nechodila do školy, ale abecedu jsem uměla, tak jsem prostě takovou vlastní azbukou ((smích)) jsem psala pohádky. To jsem tomu řekla azbuka až teďko. A co jsem jim teda dělala, že jsem jim dělala obrázky, aby se nenudily, když já odejdu někam, a tak jsem prostě dělala vláčky a domečky a stromečky, ale bylo to tak mizerný, že jsem se za to styděla i před těma panenkama, takže jsem tam nakonec napsala tou svojí azbukou, že to bylo kresleno nohou ((smích)) tak jsem se prostě omlouvala za svoje neumění. Ale víš, že o tomhlectom píšu zase v mojí nový knížce, to píšu nejdřív vo mamince, jenom trošku, protože vo jejím dětství toho moc nevím až prostě to, co jsem se dověděla od naší mojí nany, vychovatelky, která vlastně byla z rodiny, ale prostě nebyla schopná se vdát, protože byla zkrivená celá po... tuberkulóze kostí a kůže. No něco mi pověděla babička, něco maminka, ale to tě nezajímá asi, vid', ty chceš, abych honem abych...

T: Ne, honem. Vy jste mi to minule vyprávěla o mamince. I o babičce.

R: Tak prosím, to mi vdycky honem řekni... a o pejskovi našem Dendovi taky? Jak to byl můj nejlepší kamarád, protože já jsem nesměla mezi děti, abych nedostala infekce. ((smích)) A teď ještě bych chtěla vědět, jestli jsem ti říkala o mým /Jiříčkovi/, o mým /Jirkovi/, že byl architekt...

T: My jsme skončily, když vám bylo 18 v tom vyprávění, tak jestli jste se mírně zmínila, ale jinak jste o tom nevyprávěla.

R: A o tý lásce s tím Radovanem jsem vám povídala? Teda s tím redaktorem komunistickým?

T: Možná něco.

R: Tak to necháme. Prostě já jsem se rozhodla, to je taková dřina, jsem se musela nadřít na tu tak že se radši vdám a nebudu muset študovat, a tak naši pod vlivem mé lásky velikánský ho pozvali na Silvestra a on přišel o půlnoci, naši hosti už byli pryč a maminka mi koupila nový šaty a byla prostě hrozně hodná, načež Radovan, tak se jmenoval, já to můžu říkat, protože on už je taky na pravdě boží ((smích)) a jeho druhý jméno nebudu říkat, kdyby náhodou ho přežila jeho sestra. Tak maminka šla otevřít: á, maminko, tak veselej a šťastnej novej rok! Vožralej jako... víš co, jo? A maminka: to jste se asi zmýlil v adrese, protože tady /Olivie/ nebydlí. A zabouchla dveře. A říkala: a kdy máš rande? Já jsem říkala: no zejtra, maminko, zejtra. Tak nikam nepůjdeš. Půjdeš s náma bruslit na Vltavu, protože v té době ještě zamrzala Vltava. To

bylo báječný. No tak potom musel jít na vojnu, tak tím to skončilo. A mezitím já jsem se začala... to už jsem byla ve škole.

[...]

R: To už jsem se znala s /Jirkou/ a předtím jsem chodila s jedním medikem, a my jsme se poznali na lyžích a to bylo... na střední škole jsme jezdili... to bylo prima, já nevím, jestli to dřív bylo a jestli to je teďko ještě, že se jezdí na lyže nebo tak všelijak a tak já myslím, že jsem ti to povídala, jak jsme se seznámili s /Jirkou/ na lyžích, ne?

T: *Myslím, že ano.*

R: No taky už je to pár tejdnu- ((smích)) ... No tak my jsme se měli tak moc rádi, že jsme se chtěli vzít, ale rozhodli jsme se, že počkáme, až voba skončíme studia, že by to bylo jako obtížný, mimo to, že teď není vůbec k dostání byt a my jsme nechtěli bydlet s našima, to jsem ti taky říkala. Ale představ si, že jsme oba bydleli na Smíchově, znáš Prahu jistě, ty seš Pražačka, tak víš, kde je Palackýho most, tak mezi Palackým a Jiráskovým mostem jsme bydleli a... /Jirka/ bydlel blízko Arbesovýho náměstí a tam bydlel proto, že tam bydleli jeho prarodiče, tam měli byt, protože můj tchán, kterého jsem nikdy nepoznala, tak... von byl v první světový válce a byl v bitvě u Zborova a prostě dostal nějaký velký vyznamenání a přestože nebyl předtím vojákem nějak jako ve vojenský službě, prostě byl narukovanej, aniž by byl vojákem nebo nějakým důstojníkem, tak se stal náčelníkem... co byli na venkově, tam nebyli policajti, ale četníci, byl náčelníkem četnictva českobrodského a bydleli na okraji Českýho Brodu v takový hezký vesnici... tak mezitím jeho starší bratr už začal chodit na vysokou školu a... protože se nikam jinam nemohl dostat, protože nebyl z komunistický rodiny, tak se šel učit na pana faráře ((smích)) to jediný, kam se dostal, protože to nikdo nechtěl dělat, protože věděli, že stejně dřív nebo později je pozavíraj ty kněze, že jo. No a jemu se to teda taky moc nelíbilo a tak šel učit teda jako... to mohl, když měl maturitu, tak šel učit na nákej nižší stupeň. A mezitím... to bylo už po válce... počkej... já jsem přeskočila několik roků, přeskočila jsem svejch 16, 17 a... 18 roků mi bylo, když jsem šla na medicínu, a to jsem se rozešla s tím Radovanem, protože to teprve začali komunisti. A s /Jirkou/ jsme se... to už jsem byla první rok na medicíně a po prvním semestru, na kterej jsem se učila s Rajou Englendrovou... to byla dívka, jako dítě ji zavezli do Terezína, maminku tam nechali nákej čas a pak ji odvezli někam jinam a jejího tatínka rovnou do Osvětimi. Takže po válce vona se vrátila do Prahy a asi za rok potom se vrátila její maminka, která prostě celou tu dobu, co byla v nějakým jiným koncentráku, to já se nepamatuju v kterým, ale prostě dostala tyfus, a protože včas tam byli po válce, tak ji dali do nemocnice a ona se z toho dostala, ale nikdy se úplně neuzdravila a já jsem k ní samozřejmě měla velikou úctu a lásku, protože ona jako dítě strašně vytrpěla a všechny ty děti tam byly

podvyživený a nemocný a spaly na zemi a měly nějakou roztrhanou deku dycky dvě dohromady a neměly ani slavníky. Hrozný, hrozný. A tak jich to mnoho nepřežilo. Když byly v Terezíně bez rodičů, tak je nezabili. A když přijely s rodičema například do Osvětimi, tam kde byl můj tatínek splynovanej, tak tam byl se svojí sestrou, která měla dvě malé děti a ty šly hned do plynu taky s rodičema. To bylo hrozný. To bylo hrozný. Tak s touhle Rajou jsme se velice spřátelily a učily jsme se, protože ona říkala... já jsem říkala: víš, já si chci někoho najít a chci se vdát, abych se nemusela- to máma si vzala do hlavy, že musím prostě bejt lékařkou a tak. A mě medicína by bavila, ale víš, je toho moc. Já jsem se tak moc už učila, už se nechci učit, nebaví mě se učit. A Raja říkala: podívej, /Olivie/, tak to zkusíme, když to nepůjde, tak se na to vykašlem vobě a budem hledat ženichy. A když to uděláme, tak uvidíme, že jsme dost chytrý, že se nemusíme tak moc učit a budeme študovat dál, tak co říkáš? A já říkám: tak dobře, tak to zkusíme. No maminka byla na vrcholu blaha, že... Začaly jsme chodit do té univerzitní knihovny, protože doma jsme toho vdycky napovídaly, ale tam jsme nemohly povídat moc, jenom dycky jsme se vzájemně zkoušely, když jsme si udělaly přestávku, a jinak jsme to podtrhávaly a dělaly jsme výpisky. No, tak pitomý jsme nebyly, tak jsme zkoušku udělaly, ne, že jsme ji jenom udělaly, ale udělaly jsme ji na jedničku. No tak to víš, tak už jsme tam zůstaly. Pak jsem ještě měla veliký cukání z toho vodejít, když jsem dělala chemii, protože biochemie, to bylo zajímavý, ale já jsem musela dělat taky organiku a anorganiku a ty vzorečky a tak, to bylo hrozný. Tak to jsem strávila většinou bez Ráji a v posteli jsem se učila. Maminka mě zkoušela. ((smích)) A prosila mě proboha ((smích)) ale to už jsem chodila s /Jirkou/, a s tím jsem se seznámila, když jsme byli na lyžích a my jsme byli nad Špindlem, v jedný takový chalupě, kde nebyla elektrika a tam jsme byli medičky a medicí z našeho ročníku a architekti byli v chatičce ještě horší, ale nikomu to nevadilo, víš? V tomhle věku člověk je takovej, aspoň my jsme takový byli a nám to bylo jedno. A chodili k nám na jídlo, protože tam nebyla kuchyň, tak jsme se viděli vdycky na obědě, na večeři, snad na snídani taky, ale myslím, že voni začínali dřív, my jsme začínali pozdějc, aby tam to nebylo přečpaný. A prostě jsme po sobě koukali. Strašně jsme po sobě koukali. Se pamatuju, jak jedna moje kolegyně říkala: tak, /Olivie/, už se sem valí ten tvůj! A říkala to nahlas. Já říkala: neblbni, nemusí to přece vědět, že jo. ((smích)) Ten tvůj FEŠÁK je tu! takhle blbla. Poslední večer jsme měli večeři společnou a zavíralo se v deset hodin, my jsme ale si říkali, nikdo nás tam nebude kontrolovat, tak si pozveme prostě do pokoje, jsme bydleli s touhlectou, jak se jmenovala, Kratochvílová myslím A- Adinou, tak nějak se jmenovala od A. A ona říkala: no tak pozveme toho tvýho fešáka a ještě náký kluky tam pozveme a budeme mít legraci. On taky báječně hrál na kytaru a zpíval. A to víš, to bylo něco pro mě. A já jsem trošku brnkala taky, víš. A teď jsme tam přišli nahoru, teď samozřejmě

lampičku s sebou, oni mu říkali všichni kluci, tam bydleli jenom architekti, ta chatička byla malá, oni mu říkali Aladine, protože on byl jedinej, kterej tu lampičku uměl. A já jsem doufala, že se jmenuje Alan, to se mně moc líbilo, ale Aladin bych byla ochotná mu říkat taky ((smích)) a my jsme tam taky lampičku neměli rozsvícenou, jenom svíčku a on nám to rozsvítil. Tam bylo kluků asi šest osm a my jsme tam přišli první [...] [o seznámení s manželem]

R: Byl konec války a ten jeho tatínek byl nařčenej, že pomáhal Němcům. A to, jak mně to /Jirka/ vyprávěl, nebyla vůbec pravda, byla to jenom závist a tak dále, ale on prostě nemohl to vydržet, že by jeho rodina takhle měla to... tak skočil pod vlak. Takže za dva měsíce už tam byla jenom maminka a pochopitelně to pro ni bylo hrozně těžký, tam bejt v tý vesnici, kde byla šťastná s mým tchánem, kterýho, jak jsem ti řekla, jsem nikdy nepoznala, tak se odstěhovala do Prahy, tam na to Arbesovo náměstí a její rodiče se odstěhovali zpátky do svého bytu tam na Smíchov... Ale prostě se mně to tam nelíbilo, protože my jsme bydleli moc pěkně a tam byl záchodek ještě s jednou partají. No ale babička s dědečkem bydleli tam v tom hezkým domečku a maminka se odstěhovala, aby nemusela tam být a pořád na to myslet. A byl další bratr, starší, kterej tam bydlel s /Jirkou/, protože taky chodil do školy, to už byl na filosofii a /Jirka/ byl na technice jako architekt, teda budoucí architekt, protože hned, jak skončila válka, tak bylo možno jít na vysokou školu, ale ne pro Němce samozřejmě. Ale musím ti říct, že se mně to vůbec nelíbilo. Nevím, jestli jsem ti to povídala, jak to na mě působilo, že tolik českých lidí je tak surovejch, jako byli ty Němci, to jsem ti říkala.

[...]

T: Jak dlouho jste s manželem uvažovali o tom, že odejdete?

R: My jsme vůbec o tom neuvažovali. My jsme byli i za komunismu... jsme říkali: jakmile si votřeme nohy vo rohožku, tak jsme ve svém domově, a jinak to musíme prostě brát tak, jak to je. Věčně to trvat nebude. Ale tady jsme doma a my odejít nechceme. Všechno to začalo Pražským jarem, protože jsme začali pocitovat, že teď se to začne hejbat. My jsme zrovna v té době malovali byt. Teda my, /Jirka/. Já jsem pomáhala trošku, hlavně jako připravovala, uklízela. Měli jsme puštěný rádio a najednou jsem slyšela skautskou hymnu, já myslala, že padnu. Já jsem prostě byla tak šťastná a přitom jsem nevěděla, co se to děje. Voni skončili a říkali: voláme všechny skautky a skauty, který nás slyšej a kterým to můžete sdělit, že ještě dnes odpoledne v tolik hodin, kdo bydlí v Praze 6, sejdeme se tam a tam, kdo bydlí v Praze tak a tak a tak dále a tak dále. Já jsem věděla, že bydlím v Praze 6 ((smích)) tak kde se sejdeme, na Kulatým náměstí, tam byla nějaká restaurace, už to se všechno zapomíná... nejdřív jsem šla hledat košili skautskou, protože jsem si ji skovala. A protože mi bylo tenkrát 18, když... ne, to

mi bylo míň... 48... no tak asi 19, 18, 19, tak jsem měla přibližně stejnou postavu, já jsem nebyla nikdy moc štíhlá a nikdy jsem nebyla tlustá a měla jsem i sukni a všechny vodborcky, to jsem měla skovaný jako VZÁCNOST nejvzácnější. Tady mám ještě skautskou lílii, můžu ti ji ukázat, možná že mám ještě něco jinýho, obrázky... tak jsem tam šla a oni se mohli z toho zbláznit. ((smích)) Přišli jsme asi tři nebo čtyři a bylo tam asi sto lidí, a ty to neměli. Takže my jsme byly pořád na podiu. ((smích)) A pořád jsme vykládali to, co chtěli vědět. Hned jsem byla nahoře. Ale mně nešlo o to jít nahoru, dělat skautku, hrát si a poznávat přírodu, učit se věci, přežívat, i když nemáme krásnej byt atd. My jsme si stavěli stany sami, PODSADY, copak stany, to nic není, ale podsady, postele... dělali jsme si podložky. Ale to nebyly slamníky, to bylo ze suchejch větví, anebo jsme měli ještě radši, který nebyly suchý, ale byly to stromy, který byly vybraný jako na vyhození, protože přerůstaly, nebo... prostě měly nějakou chybu tam v tom lese. [...] Prostě já už jsem to měla všechno v hlavě a už jsem nemohla na nic jinýho myslet. Teď to pro mě VODEJÍT, teďko když už je zase skauting, to nepřicházelo vůbec v úvahu. Ale jak se to pomaloučku rozvíjelo, tak za půl roku na to pozvali vybraný architektky z různých zemí na mezinárodní přehlídku těch urbanistickejch... to jsem ti ukazovala tu knížku. To víš o tom. A než k tomu došlo, tak jsme se seznámili s nějakým Čechem, kterej tady byl v tý bance, v mezinárodních vztazích, ale byl původem Čech a teď si taky nemůžu vzpomenout, jak se jmenoval, ale vono je to lepší, když se nejmenuje. I když už je to taky jedno, protože je tam, kde už odkad' není návratu. Ale... hrozně se mu /Jirka/ líbil... nemyslím, že by byl teplej ((smích)) ale jako architekt a jako člověk, jako mužskej... v rozhodování a tak. Říkal: já to zařídím a my tě pozveme a přijedeš nám pomoci s nějakjma... já to zařídím, aby mohla rodina přijet za tebou na nějakj čas, abyste nebyli tak dlouho vodloučení. A: chtěl by si tam zůstat? A /Jirka/ říkal: ne, ne, ne, ne, ne. Teďko když se to tady ten ráj zase vrací? Ani by mě nenapadlo. No ale přesto, že byl taky nadšenej, tak tomu moc nevěřil a chtěl být na pozoru, co se děje. Byl pozvanej předtím do Polska, do Krakowa a říkal: tam byste měli jet se mnou ještě znova, protože tak krásný město starodávný, že by to mohlo soutěžit s Pražským Starým Městem. No a to už je něco, když to někdo tak řekne. Protože my jsme do Prahy zamilovaný.

R: Takže jsme nechtěli odejít. A hlavně nechtěl odejít /David/. Můj syn. Viděla jsi máho syna? Teda nemohla si ho vidět.

T: *Viděla jsem ho na fotografii.*

[...] [vyprávění o vnucích]

R: Tak to byl rok 47, /Jirka/ vodjel do Kanady.

T: 67.

R: 67. Promiň. A měli tam velkej úspěch. Měli... von tam byl sám. To jsem ti taky říkala proč. A šetřil hrozně, značně zhubnul, ale stejně se najedl, protože neustále byly nějaký recepce. Protože on tam byl jedinej za Československo, byl všude pozvanej a ještě k tomu vyhráli druhou cenu. Velká sláva a nadšení. Vrátil se domů. My jsme byli mezitím s /Davídkem/... /Jirka/ prostě pořád někde byl pozvanej, konference, tam bylo vždycky jídlo, Kanada jako menší Amerika... takže mu zbyly peníze, zbylo mu 100 dolarů mimo to, co nám koupil jako dárky, takže když se vrátil, tak jsme se rozhodli, teda on se rozhodl, že pojedeme, my jsme měli nový auto, který nám dala... nepříbuzná, ale stejně jsme jí říkali tetičko, dala nám na něj, nebo přidala nám, abychom si mohli koupit auto, protože ona byla úplně sama, byla učitelka na piáno [...] Tak ona nás měla jako svý a my jsme jí tak zradili, že jsme ji tam nechali. Nechali jsme tam taky maminku a dědu, ale my jsme je za rok přivezli zpátky. Teda my jsme tam nemohli, nás by bejvali zavřeli, my jsme byli odsouzený k dvou letům. A MĚ odsoudili na tři roky, protože jsem odvěkla sedmnáctileté dítě, že mohl jít za rok na vojnu. /Jirkovi/ by to bejvalo nějak prošlo, protože vlastně oficiálně a tak. ((smích)) Však jsi to všechno prožila. Nebo neprožila. Já myslím, že jsi ještě nebyla na světě. Ale když tak to znáš z biografu, z knížek a z vyprávění, ne? Kdy jsi se narodila?

T: 76.

R: No, tak to jsi nemohla zažít. Tak teďko je ti?

T: 31.

R: 31. No to by jsi mohla bejt pomalu moje vnučka. Mýmu vnukovi je pětadvacet. A už jsem ti ukazovala obrázky? Dneska ne. Až příště ti je ukážu.

T: *Viděla jsem fotografie ve vaší pracovně.*

R: Ale /Seanovy/. Ne jeho syna, uřvanka.

T: *Jednu máte tady u kuchyně. Jste tam na pláži.*

R: No to jsme s /Davídkem/. S /Seanem/. To mně hrozně dycky lidi lichotěj, já nevím, jestli to dělaj schválně.

T: *Ne, je to moc pěkná fotka.*

R: Že se ptaj: to je jeho slečna? ((smích)) Tak vždycky říkám: todle je jeho slečna babička. ((smích)) ... Tak jsme si čuchli teda k světu. Byli jsme v Západním Německu. Byli jsme nejdřív ve Vídni, protože tam máme příbuzný a přátele. Hlavně děda. Protože z tatínkovy rodiny nikdo a mamčiný, ta měla spíš tady v Americe příbuzný, s kterýma jsme se viděli v době Pražskýho jara u nás. My jsme užívali s /Davidem/, a to jsi všechno četla v tý knížce, jak jsme chodili na varhanní koncerty. Taký jsi četla tu básničku, kterou jsem jim potom napsala k svatbě. Tu jsem bohužel nebyla schopná... já jsem ji přeložila, ale to není ono. To nemůžeš, když to není tvůj

jazyk. To bych se tady musela narodit, nebo aspoň tu bejt od dětství. [...] Tak na to jsem pyšná. Já jsem jich psala několik, ale většinou to byly takový říkánky. Spíš na tělo, když někdo měl narozeniny nebo tak. Přiveď mě vždycky ke skutečnosti. No tak /Jirka/ tomu víc a víc věřil, když jel do toho Krakova, protože po cestě zpátky viděl sovětský tanky v zákopech. Říkal: to je jasný. No a /David/ nechtěl a nechtěl věřit... /Jirka/, to už víš, jak nám tam nechal na psacím stole všechny doklady a peníze a všechno, co si myslel. A gazolín ve sklepě. To všechno znáš. Když tak se zeptej na něco, co tě zajímá z toho, protože já se nechci opakovat. V té knížce je to takový souhrnný.

T: Takže nedá se říct, že byste třeba dva roky uvažovali o odchodu.

R: Ne. Ne. Ne.

T: Přišlo to tak, že ta situace se nějak vyvinula...

R: Vyvíjela se. Na jedny straně se nám zdála, aspoň mně a většině lidí dospělejch... náš /David/ o tom nechtěl ani uvažovat, a už byl 17. Jako že cestovat to ano, ale jít z domova, to ne. Jemu se tam moc líbilo. Samozřejmě se mu nelíbilo nic pionýrského, ale on si žil svůj život na basketbalovém hřišti nebo v tělocvičně basketbalový, ve škole a na lyžích, a přestože se moc neučil, tak se moc dobře uplatňoval. Tak neměl důvodu. A já jsem začala vydělávat daleko víc peněz, že už jsme nebyli jako ty poslední závozníci a /Jirka/, ten byl pán situace, takže jsme si mohli ledacos dovolit, co jsme si předtím... například nový auto. My jsme měli auto, to jsem dostala za nejnižší neschopnost v Praze a okolí. To jsem ti ale taky povídala. Mám ti to povídat?

T: No. ((smích)) Co to bylo?

R: Tak co to bylo nebo jak k tomu došlo?

T: Obojí. ((smích))

R: Obojí. [...] To byl... to je jedno kterej rok, ale ještě to bylo v hlubokém komunismu, pracovala jsem v... to jistě taky budeš znát, víš, kde bylo původně žlutenkový oddělení, původně jenom pro děti, potom i pro dospělé... pak z toho udělali interní oddělení Prahy 6 a můj kamarád, podstatně starší, pod kterým jsem začínala u Milosrdnejch bratří... holka, já bych ti toho mohla napovídat.

T: Uděláme to tak, že já si tady udělám poznámku, na to se zeptám příště.

T: Bylo to za nejnižší...

R: Nejnižší pracovní neschopnost v Praze a okolí. Pozvali mě na schůzi, na který mi dali čer-rudý prapor, a jak k tomu došlo? bylo tak, že jsem... já jsem byla u pacientů dost oblíbená, protože já jsem ze sebe nic nedělala a když potřebovali, tak jsem udělala všechno možný. Pro ně i pro rodinu. A je to... jdi se tam někdy podívat. Jmenuje se to Chitusiho ulice, to si asi budeš muset napsat.

T: To mi něco říká.

R: Jo? A tam byla vedoucí, taková ředitelka mimoto u doktora Pavelky, kterej byl primářem a kterému zapáchal komunismus víc než starej nočník. Ta ředitelka byla komunistka jako Brno. Ale voni mě měli rádi! Já jsem byla taková, že jsem jim nenadávala. ((smích)) To bych si netroufla, protože jsem nechtěla do žaláře. A jednoho krásnýho dne mě pozvali na schůzi s-, ne skautskou, komunistickou, a to tam byla tadlecta paní ředitelka a několik sester, který byly komunistky a ještě ňáký zaměstnanci administrativní, který byli ve straně a říkali: vy jste taková přátelská k lidem a... dobře pracujete a my bychom prostě vás měli rádi ve straně. Já jsem říkala: já jsem překvapená! Teď jsem to hrála. Já jsem tak překvapená, to by mě v životě nenapadlo, že vy byste mě mohli považovat, že bych mohla bejt jako vy. Já na to nejsem ještě zralá. Teď jsem jim tam toho napovídala, víš, jak se cítím nevzdělaná po té stránce... a já bych potřebovala ještě několik let, než byste mě vopravdu mohli považovat za svou soudružku. Já jsem byla úplně sama sebou nadšená, jak jsem jim to nakecala, ale voni mi na to nenalítli. Říkali: ano, ano, že to je zajímavý, a nakonec mi řekli: no vono by to skoro bylo lepší, kdybyste šla někam, kde budete víc skutečně mezi komunistama, pracujícíma lidma, než jenom nemocnejma lidma, a nás tady je několik soudruhů. Do dvou týdnů, tak nějak, jsem šla jako závodní lékařka do Bubence, a měla jsem na starost, všechno si to nevzpomenu, ale bylo to jednak Elektrosignál, kterej sám o sobě měl několik tisíc zaměstnanců a mimoto menší podniky jako Pivovary, Pražský pivovary, Rybárny, Barvírny... prostě měla jsem aspoň dobře takovejch osm až deset závodů, samozřejmě nebyli všechny nemocný, ale protože věřili tomu, že tam bude mladá doktorka a že si nechá ledacos nabulíkovat, tak se hrozně těšili, jakou budou mít neschopnost. A vono jim to nevyšlo. ((smích)) A já, když jsem viděla, že to na mě začnou hrát, tak jsem je vyšetřila. Měla jsem ohromný štěstí. To byla ordinace, která původně patřila soukromému lékaři, kterej byl, voni ho nezavřeli, protože on už byl starej a nemocnej a jeho paní tam dělala jeho sestru. A ona byla moc dobrá. Ne komunistka, ale byla opravdu výborná a pacienti ji měli hrozně rádi a přimlouvali se za to, aby tam mohla bejt. A ona uměla rentgenovat a uměla dělat krevní obrazy a moče, takový ty základní věci a já jsem to taky trošku uměla, tak my jsme si prostě daly práci a my jsme tam měly jako takovou maličkou kliniku a my jsme ty lidi, zejména ty, který byli jasně nemocný, tak ty ani jsme moc nevyšetřovaly, prostě jsme jim daly to, co potřebovali a zůstali v klidu, jak potřebovali, a moc jsme toho nepotřebovali. [... 15:15 – 16:35] Prostě starý lidi nemocný lidi mě milovali a mladý lidi, který prostě chtěli do lázní anebo chtěli prostě zůstat doma, tak mě nenáviděli, pokud teda nebyli nemocný taky [...] a jeden dárek jsem dostala, teda dostala, museli jsme to koupit, ale že jsem si směla koupit ojeté auto. A to víš. Můj /Jirka/, ten uměl všechno. Natož potom opravit auta. Na vánoce jsme už jeli do Krkonoš,

vlastním autem, nikoliv tím nákladním, to už byly /Davidkovi/... to už jsem zase moc přeskočila, ale to se nedá nic dělat. [...]

T: Mě by zajímalo, proč jste nakonec odešli do USA.

R: Jednoduchý jako facka. /Jirka/ tady byl ještě na tom šestiměsíčním úvazku, aby dodělal ty projekty... já nevím, jak to bylo, ale potřebovali dodělat projekty na Los Feliz Estate, což je jedno z takovejch těch přepychovejch, aspoň ta vilová čtvrť a /Jirka/, když už teda přišli a my jsme teda hned odešli, a to sis přečetla.

T: A odkdy tady byl na té šestiměsíční stáži?

R: Asi 3 neděle tady byl, než jsme odešli. Voni přišli a my odešli. Voni přišli během noci, prakticky v 6 hodin ráno, aspoň tak se to říká. Voni tady byli už večer, dvacátýho. Bylo to pondělí dvacátýho srpna a voni nechtěli ve tmě, prostě aby nebyl nákej velkej rozruch, nevím proč, prostě začali se... my jsme bydleli blízko u letiště, tak jsme to dostali z první ruky, a tam byla nová ulice, obrovská, ta se jmenovala Stalinova, myslím že Stalinova, nebo Leninova? dyť je to všechno jedno. Jsou to všechno bolševici. V šest hodin ráno nás vzbudil náš soused, kterej byl taky architekt, a kterej /Jirkovi/ slíbil, že když se něco bude, tak že dá pozor na to, abysme se rychle spakovali a jeli. Protože by bylo velice pravděpodobný, že kdybychom váhali, že se už třeba nikdy nevidíme. A to jsem taky já /Davidovi/ řekla. To znáš, jak přišel za mnou do ložnice a přednášel jako do rozhlasu, že vojska Varšavského paktu vjíždějí do Prahy a že je viděl z okna obývacího pokoje. No tak prostě, my jsme odešli, protože voni skutečně přišli.

T: Tak přestože jste měli připravený ten benzín, doklady, peníze, tak to bylo rozhodnutí během několika hodin. Tak to na mě působí.

R: Ani ne. Ani ne hodin. V osm hodin jsme už byli ve Vídni. V šest hodin jsme se to dověděli. Teda ten BENZÍN a ty PAPÍRY a ty PENÍZE, který mimochodem nebyly vůbec nic platný, protože český peníze přestaly bejt platný. Ale nic jinýho jsme neměli připravený. Já jsem si honem honem vzala nový večerní šaty, protože jsem si říkala, když pojedu do Ameriky, my jsme měli jet do Ameriky na šest neděl, to bylo něco, takže jsem něco novýho měla sem tam. Ty večerní šaty. Krátký. Mám je ještě tady. Ty jsem si vzala s sebou. A /Davídek/ si s sebou vzal kytaru a bendžo. Tamhle je bendžo. Kytaru už nemá.

T: Vy jste tedy odjeli oficiálně z Prahy, jako že jedete na tu návštěvu?

R: No my jsme se s nikým nebavili. Protože to jezdili tanky a jiný vojenský vozidla a sem tam jelo náký auto a my jsme měli co dělat, jak říká /David/: mámo, ty seš strašně nervózní, nech mě řídit. Ale to víš, mu bylo 17 roků, ani mu NEBYLO 17 ještě. Kdepak. Necelých 16 17. Tak říkal: víš, že já jedu vopatrně a ty jedeš taky vopatrně, ale seš strašně nervózní, nech mě řídit, prosím tě. A teď jsme měli vzadu dědu našeho, protože ten u nás bydlel tu dobu, protože

maminka měla na návštěvě přítelkyni z New Yorku, protože to bylo poprvé, kdy taky k nám mohli bejvalí utečenci se vrátit. Jinak k nám jezdili už v posledních letech cizinci. Ne zrovna z Ameriky, ale z Evropy. Oni měli hezkej byt, ale malinkej byt. Maminka si udělala z koupelny kuchyň s pomocí /Jirky/, takže se tam buď mylo nádobí, nebo vařilo, nebo se tam vařilo, aby prostě měli dva pokoje.

T: Jaká byla vaše představa o životě na Západě. Konkrétně třeba v Americe.

R: No hodně zkreslená. Hlavně to co jsme viděli na začátku. Protože my jsme jeli rovnou z letiště jsme jeli do Santa Moniky, protože tam byli ubytovaný, měli tam byt, doktorka Oblonská, já jsem byla její posudkářka, se svým manželem, a ten byl jeden z největších znalců kompjůtrů, a byl tady jeho předák, jeho profesor, prostě několik lidí z akademie, kde se vyučovalo kompjůtr, u nás to jenom začínalo, tady už to bylo samozřejmý. V té době, kdy se to /Jirka/ dověděl, že my už jsme ve Vídni.

T: Měla jste nějakou představu o tom, jak se žije na Západě, než jste odjeli?

R: Někakou představu jsem měla. Samozřejmě. Člověk uměl číst, od malička, a nebyly vždycky knížky zakázaný a noviny a lékařský časopisy šly docela normálně, ty byly ale pro mě dost komplikovaný, protože oni tady nemaj latinskou medicínu, oni maj anglickou medicínu. Ale co mě hlavně překvapilo, že ta Santa Monica, jsem si myslela, že to je něco nádhernýho u moře, a voni jsou tam nádherný věci u moře, zvlášť teďko, ale tam, kde bydleli ten Oblonskej, tak než jsme tam dojeli, tak já jsem měla představu, že jsou všude mrakodrapy a my jsme jeli takovou uličkou, kde byl jeden neon vedle druhýho, vypadalo to jak na pouti u svatýho Matěje a vůbec se mi to nelíbilo. Když jsem se poprvé podívala na moře, tak to bylo trochu jiný [...] /Jirka/ byl v tom postavení, že mě nemohli dát na venkov s dítětem, aby mě vodloučili vod manžela. To jako se nesmělo, pokud jsme nebyli nějak politicky úplně nenormální, že nás museli zavřít. Já jsem byla JEDINÁ matka, na celý škole. V celým ročníku. Po mě začali pomaloučku přibývat, zejména v dalších ročnících, ale já jsem promovala už se tříletým dítětem, čili já jsem dělala polovičku medicíny s dítětem. Tak to oni taky museli trochu uznat. Ale dali mě na to nejhorší oddělení, jaký se dalo, do Motola na ozařování, vo čemž jsem neměla ani poněti. [...]

R: Když jsem přijela k těm Oblonskej, který měli čtyři děti a pátý na cestě, ta už se narodila tady, ta pátá... děťátko. Moc fajn lidi, ale já jsem byla překvapená, že bydleli daleko hůř než computer specialist. Voni leželi na matracích, všichni, a ta kuchyň byla zařízená předem, nákej stůl tam měl, ale jinak děti jedly v předsíni, protože v té kuchyni toho moc nebylo na sezení. Proti tomu, jak /Jirka/ bydlel v poměrně velkým bytě SÁM, tak to prostě bylo... A to okolí se

mně vůbec nelíbilo, oni byli dost daleko od moře, tak jsem neviděla tu krásu, která je potom u moře. Tak prostě začínali opravdu jako chudáci. Oni nehladověli. Udělali nám játra, co jsem se dověděla, že jsou jedny z nejlacinějších tady, a my jsme to milovali a málokdy jsme to dostali u řezníka. ((smích)) To víš, člověk má takovej zkrslenej dojem trochu. Ale taky jsem samozřejmě brzo poznala, že jsou tady mrakodrapy někde, ale ty se mi tak moc nelíbily. My jsme se brzo přestěhovali odtamtud'. Takhle. Jeden den jsme si říkali: pojedem zpátky. Druhej den jsme říkali: nepojedem. Furt. A hlavně my jsme byli ta brzda. A /Jirka/ říkal: neblázněte. Neblázněte. Ted' zvláště ne. Až se to nějak vyčábrí. On doufal, že to, co se stalo koncem osmdesátých let, tak že to se stane během roku. A vono trvalo taky asi rok, než já jsem dostala to obžalování a předtím jsem dostala asi dva měsíce, že když se do dvou měsíců nevrátím, tak že můžu zapomenout na polikliniku na Letné, že tam už nejsem zaměstnaná a že náš byt je obsazenej. No takže pak už jsme ani nemohli. ((smích)) Ale dost na nás působili ty lidi, který tady... krajani... my jsme byli jedni z PRVNÍCH, když ne úplně první, který po invazi do Prahy nebo do Československa přijeli bolševici teda varšavskej pakt. Tak jsme viděli, jak rychle NAŠI lidi, který jsou pracovitý... většinou tady byli lidi, který maj vzdělání ňáký, ZKUŠENOSTI. Například Maďaři nebyli na tom tak dobře. Začínali mnohem dřív... například můj gynekolog byl doktor Pasterňak z Budapešti, měl už tady udělaný zkoušky, no ale byl tady od 56. roku. Když byla invaze, nebo co se to tam dělalo, revoluce v Maďarsku. Takže my jsme jako byli takový už zkušenější ve svém zaměstnání. Ale taky tady nejsou samí doktoři. ňáký lidi, který pracovali v Praze u benzínový pumpy, tady měli hned, za chvíličku, za pár měsíců, vlastní pumpu, vlastní zaměstnance. Ohromně rychle šli nahoru, s velice malejma výjimkama. A děti všecky na univerzitě. Pokud byly v /Davidkově/ věku. To jsi četla o /Davidovi/, jak jel na Havaj, jak neuměl, nebudu říkat ani slovo, pár slov anglicky, zatímco mluvil plynně francouzsky, rusky musel, německy od dětství. To jsme měli v rodině, že jak se narodilo dítě, ve čtyřech letech už muselo mít vychovatelku, aby prostě se naučilo... to bylo pro nás mezinárodní jazyk tenkrát, mimina, my jsme byly malý, jsme věděli houby, ale maminka, když se narodila, teda když začala mluvit, tak mluvila německy, maďarsky. A to všecky její sourozenci. ... Tak otázka číslo 15.

T: Když jste sem teda přijeli, tak jste vyčkávali, jak se to vyvine?

R: No, vyčkávali, ale ne že bysme seděli a hovořili. Ne.

T: Byla to vaše představa, že jste sem přijeli natrvalo?

R: Ne. Kdepak.

T: Jaká byla vaše představa?

R: No já jsem si myslela, že tak do dvou měsíců... ne, já jsem si myslela, takhle, kecám, že jakmile bude /Jirka/ hotovej se svojím úvazkem.

T: Mě by zajímalo, pořád se k tomu vracíme, jestli si dnes uvědomíte, nakolik byla jiná právě vaše představa s tím, když jste sem přijeli, o tom životě za hranicemi, na Západě.

R: Tak já bych řekla velikej... například... ale to je široká otázka. Například doprava je tady úplně jiná. Zejména v Kalifornii. Třeba já jsem byla v New Yorku na doškolování, než jsem dělala zkoušky, a tam je prostě veřejná doprava velice populární. Ne každěj má auto, ne každěj umí jezdit autem, je tam spousta taxíků a ty jsou tam velmi levný v porovnání s tím. Za druhý... ze začátku teda tady v poměru k našemu zásobování ohromnej pokrok a i když samozřejmě dolary a koruny zejména tenkrát se nedaly vůbec porovnat, jeden dolar to bylo jmění [...] Tak je tady takovej vztah, bych řekla, skoro soudružskej i když ne politicky, ale že jako si doktoři tykaj, tady vůbec ani vykání není a říkaj si křestním jménem, i pacienti, jsou někteří, kteří se zeptaj, jestli směj ti říkat tak a tak, že si to špatně pamatujou tvoje jméno. Nebo já mám uklízečku, která mi říká křestním jménem, to není, že by tady byla milostivá paní. Některý ty španělsky mluvící ty to maj... ale když už je tady někdo delší dobu, tak to se říká křestním jménem, to je například takový jiný. A že se tady většinou jí v restauraci, taková střední, ale i nižší jdou radši na hamburgera než by vařili nebo na horkej párek a nic jinýho nejedí než to. A že by teda paní, který jsou zaměstnaný, vařily ještě k tomu, to je prostě ne- [...] My jsme se sem nastěhovali v roce 1970. No co mě taky hrozně překvapilo, že tam, kam jsme se přestěhovali, když jsme se teda rozhodli, že tady zůstanem, ale to ještě taky nebylo jistý, ale prostě tam nám to bylo malý, já jsem pracovala v Cedars of Lebanon [...] Obě to byly nemocnice židovský, ale nikdy to nebylo, že by to bylo jen pro židi nebo pro zaměstnance židovský nebo tak, je tam dosti židovských pacientů i zaměstnanců, ale ne teda výlučně, a záleží na kvalitě a samozřejmě záleží na... oni tam maj taky třeba pro utečence z Ruska, maj všechno zadarmo.

T: Za jak dlouho jste začala pracovat, když jste sem přijeli?

R: Za dva tejdny. A... měla bych jí zavolat... kolegyně z Krče, jménem Věra Stanincová, zemřel jí manžel na rakovinu, asi tak čtyři roky předtím, ani ne, dva roky předtím než sem přijela, měla chlapečka šestiletýho a záhy si sem vzala babičku, původně ona pracovala ve výzkumu, v embryologii, a přestože nebyla ve straně, byla považovaná za jednu z odbornic a že to bude prima, když udělá pověst dobrou embryologii v Americe s tím, že je z malinkatýho Československa, tak jako třeba /Jirka/... a já jsem se tady sešla s tou Rajou Englendrovou, s kterou jsem študovala, na první zkoušky a byly jsme spolu v jednom kroužku až do konce prvního... ne semestru, kdepak, do polovičky... z tý teoretický medicíny tě najednou postavěj

k pacientům a učíš se klinickou medicínu, dva a půl až tři roky každá tahlecta část, dohromady to dělá minimálně pět a půl až šest roků. Se to trošku někdy mění. A byli jsme pozvaný za velmi kratičko, ale už tady /Davídek/ nebyl, už byl na Hawaji, tak jsme byli pozvaný k tomu pánovi, co sem to vlastně /Jirkovi/ zařídil. Ale zařídil mu to až potom, co se vo /Jirkovi/ začalo psát, že teda vyhráli druhou cenu. Myslím, že to bylo u něho v domě, kterej byl předtím majetníkem Mickey Ronie. Říká ti to něco? Ne? To bylo za mého dětství strašně ještě, už mi nebylo dávno deset let a už byly americký filmy s dětma a von vypadal moc dlouho jako dítě, což bylo fajn, a byla Shirley Temple, která byla vo něco starší, ne než Mickey ale než jsem byla já, a taky později byla u nás velvyslankyní, nebo konzulkou nebo něčím takovým. A tak jsme byli v tom domě a tam bylo spoustu krajanů a mezi nima byl ňákej pán... na jména jsem nejhorší, když to není někdo, koho nevidím velmi často, ale já si musím na to něco koupit ((smích)) abych se vzpamatovala. My jsme spolu hovořili, oni tady byli o něco dýl, on říkal: my máme dvě děti, mezi dvouma a čtyřma rokama, tak ne že by byly nějak těžce nemocný, ale každou chvíli maj ňákou teplotu, a známe tady jednu doktorku českou, jmenuje se Věra Stanincová. Jsem vykulila voči. [...] Dal mi na ni telefonní číslo. To jsme tady nebyli ani týden. A: zavolejte Věru Stanincovou, doktorku Stanincovou. A ona nám nikdy, představte si, tady jsou doktoři jako byznysmeni, vona nám nikdy nic nepočítala. Takhle mi to říkal nadšeně. Snad bylo víc humanismu v Československu v medicíně, ale že by teda to bylo nějak zvykem dělat zadarmo, to taky ne, i když to nebylo za moc peněz. [...] Tak jsem jí zavolala a začala jsem s ní mluvit anglicky a ona říkala: aha, vy jste z Prahy, vidíte? Já poznám i české i pražské akcent. No dobře, tak jste přijeli. No jo a já bych chtěla začít pracovat. Ona říkala: no to není tak lehký. To musíte udělat zkoušky, a ty lehký nejsou. To musíte na to umět anglicky dobře. Ale ta první zkouška, všechno je to písemný, takže na to máte dost času, máte možnost dycky tři odpovědi, tak vobčas můžete mít štěstí ((smích)) může se vám to podařit. Byla hrozně fajn a říkala: přijďte za mnou, já bych si ráda s váma popovídala. [...] Vona říkala: já tě teďko zavedu do laboratoře a rozhlídneš se, jestli tam někoho poznáš. No a já jsem se rozhlížela a říkám: ježiš, dyť je tady Raja Englendrová. Ona se totiž rozhodla, že bude dělat dětský. A jako soudružka teda mohla daleko více cestovat. My jsme, než došlo k Pražskému jaru, tak jsme byli v Bulharsku, ve Východním Německu a pak jsme byli v Jugoslávii, to bylo jako naše největší. Ale jakmile bylo Pražský jaro, tak už jsme jeli, a to jsme jeli tím naším příšerným autem, totiž já jsem ti neřekla, že to naše auto bylo objeté, ojeté auto, a že to patřilo policii a že tam byly mřížky ((smích)) a bylo to mimoto zhuntovaný. Tak /Jirka/ to nejenom že spravil, ale s pomocí nějakýho odborníka to natřeli [...] a ještě udělal na to takovou přístavbu, která se sklápěla a dala se zase vyklopit, takovou stříšku, na to se postavil stan a tam byl /Davídek/ a my jsme bydleli vevnitř, to sedadlo

zadní se dalo rozklopit a přední, takže jsme měli báječnou postel. A s tímhle jsme jeli nejdřív do Rakouska, to byl šedesátej sedmej v létě, tam jsme byli na návštěvě, to jsme byli poprvé v Rakousku, všichni tři ještě k tomu, pak jsme jeli do Itálie, tam jsme byli mimo jiné v Římě, a všude jsme jezdili s tou naší rachotinou a jak jsme přijeli na hranice rakouský [...] Byli jsme v Benátkách [...] byli jsme úplně u vytržení. Taky jsme byli v Rumunsku v táboře pro mládežníky. A my jsme dávno nebyli mládežníci. Mládežníci byli jenom do 18 let, a mně už bylo aspoň 28 a /Jirkovi/ bylo přes 30. Ale na nás to nikdo nepoznal a on tam měl nějaký známý, ještě z doby, kdy dělal ve vojenském projektovém ústavu, a ještě nebyl věkem zralej... nebo už byl přezrálej na ten, my jsme se dycky tomu vyhýbali, cokoli bylo politický, tak jsme se tomu vyhýbali, jak jsme mohli a taky jsme to nikdy moc daleko nedotáhli. /Jirka/ začal pracovat večer pro nějakýho tajnýho soukromýho architekta, pak jsme byli hrozně rádi, že ho nezavřeli, to se nám pár měsíců lepší to, ale von dělal od sedmi dlouho do večera. No tak to jenom tak mimochodem. Takže jsme taky byli v Rumunsku a to bylo moc hezký, z toho mám moc hezký vzpomínky, ale bydleli jsme ve stanu, žádněj hotel, kdepak. Ale my jsme byli na to zvyklí. /Jirka/ měl chatu, chatičku, a tam se taky spalo všelijak, to měl s klukama dohromady a já jsem zase jela pod stany, takže to mělo zase jenom větší disciplínu, tam jsem nepila alkohol. ((smích)) Musíš mě vrátit zpátky.

T: Vy jste začala pomalu pracovat tady...

R: Rychle. Jak jsem začla pracovat? Takže jsem mluvila s tou Věrou Stanincovou, to jsem tam potkala tu Raju, ta tady byla na nějakou zkušenou několik měsíců na tý embryologii, taky pediatrii. Více než dětský lékařství dělala tu embryologii. No tak jsme samozřejmě se začaly hned stýkat, viděly jsme se společensky. Ale Věra říkala: podívej se, já tě vezmu k doktorovi Gancovi, to je tady velký číslo. On se teda narodil na Slovensku, ale mluví česky. Jako že by mi to mohlo vadit. ((smích)) Jeho paní je Maďarka, ale mluví česky a slovensky a jsou to báječný lidi a on je velkej kardiolog. Tady prostě po šéfovi ten největší kardiolog. Je z Irska, to taky není Američan. Doktor už taky umřel a tenhle je na umření chudinka. To jsou zase jiný takový společenský zajímavosti. Tak ona mě Věra odvedla k tomu doktorovi Gancovi a on byl příjemnej, ale říkal: podívej se, já jsem tady taky utečenec, já jsem sem nepřišel jako Rája třeba, to oni hned věděli o sobě, já jsem prostě hodně pracoval, začal jsem dělat tu katetrizaci srdeční a pulmonální, a ten doktor Swon, kterej je ředitelem, ne že by byl komunista, ale je sice z Irska, ale teď už taky má občanství, už je tady aspoň dvacet roků a prostě je to báječnej kardiolog. Já jsem tady jen dva roky, říkal. Já se teprve vypracovávám. [...] Tak říkal: lepší, když si půjdeš promluvit s ním, protože já to sám nemůžu udělat. Mohla bys tady dělat, seš internistka, ale s pacientama nemůžeš dělat, to je vyloučená věc. Dokud nemáš zkoušky, ani slovíčko

s pacientem. No tak já jsem řekla: dobře, já půjdu. Teď jsem šla s tou Věrou a ona řekla: já budu za tebe mluvit. Protože s Gancem jsme mluvili česky. Všecko mi řekneš a já... Já jsem řekla: no, jen mě nech zkusit. Já zase tak slabá v tý angličtině nejsem. A on se hrozně zajímal, jak jsme se sem dostali. No tak já jsem mu svou zlomenou angličtinou všecko pověděla a co jsem dělala a tak dále. Takže věděl o /Jirkovi/, věděl o /Davidkovi/, že ten si jenom vykoupal v Americe tělíčko a hned jel na Hawaj a hraje tam a učí se anglicky a příští měsíc už přijede, že ho chce vidět předseda basketbalistů, protože on tam všecko vyhrál. Oni jsou malinký ty Hawajani a on mimoto hrál ten basketbal výborně, ale on to nenáviděl, když viděl, jak je krásně všude, říkal: já chci dělat něco venku, a ne v tělocvičně. Tak koukal, jak by se z toho dostal. Ale o tom je tam v knížce taky napsáno. Taky víš, že doktor Swon mi řekl: a kdy byste chtěla začít pracovat? A já jsem šeptem řekla: tomorrow. To se mu strašně líbilo. Říkal: tak zítra v osm. ((smích))

T: Takže co jste mohla dělat?

R: Já jsem dělala na výzkumu a starala jsem se vo pejsky. To jsem tam taky psala, jak se začalo o mě povídat, že pejsků ubejvá, že si je vodím domů. No to si přece taky četla, ne?

T: Já myslím že ne. Nebo mi tadyto muselo uniknout. Ale jinak jsem to četla pečlivě. Takže na výzkumu a při tom jste si dělala...

R: Učila.

T: Učila na ty zkoušky.

R: Jo. Vůbec jsem neměla život. Teda občas jsme někam šli večer. Ale jinak, abych šla k moři, nebo hrát tenis nebo tak, to vůbec nepřicházelo v úvahu. Ale prostě po tomhlenctom, jak to vypadá legračně, že si vodím ty pejsky domů, já jsem skutečně každého toho pejska vobřečela, voni jak kdyby to věděli a jak kdyby si se mnou mohli rozumět a když šli naposled na to lehátko, po celý tý proceduře, tak to si viděla na očích, jak jsou nešťastný a vědí, nějak to věří, si to řeknou tam.

T: Co to bylo za výzkum?

R: Na tu srdeční katetrizaci. Potom je oddělali. A potom je pitvali a dívali se na výsledek tý katetrizace, na to srdíčko. No, byla jsem velice deprimovaná z toho. A doktor Ganc říkal: podívej se, ty se tady ubrečíš, já tě nechám dělat, děláš docela hezky ty grafy, takže budeš dělat jenom ty grafy a půjdeš se mnou vždycky, když půjdeme na ty katetrizace, na LIDSKÝ, který dělám jenom já a jeden.

[zvoní telefon]

R: Jako mladší sekundář.

T: Jako mladší sekundář jste začala dělat po těch 10 měsících?

R: Ano.

T: A jazyk byl v pořádku?

R: Nebyl. Nebyl, ale prostě pacienti mě...jenom jednou se mi stalo a to bylo myslím hned poprvé... Dear Mrs. So-and-so, já nevím, jak se jmenovala of course, už si to nepamatuju, I am doctor /Novak/ and you tell me what is your problem? A vona na mě vykukla voči: what do you talk about? No, what is your problem. Furt jsem to říkala PROUBLEM, víš? Protože tak jsme se to učili ve škole. No a říkala: víte co? přijďte až se naučíte anglicky. To mě teda zdrtilo. No ale pak už jsem neměla nikdy potíže. To byla náká protivná ženská, no. ((smích))

T: A jak to bylo s rodiči, když jste odjeli?

R: No, maminka byla, kupodivu, velice statečná. Já jsem jí tedy zavolala díky tomu strejčkovi Františkovi, vod našeho dedyho, kterej není můj táta, příbuzný, ale prostě všichni mě přijali jako příbuznou a já je zase. Tak tam má ve Vídni kdekdo příbuzný. Maminka tam měla taky příbuzný, jenomže už byli tam, jak já říkám, vodkud se lidi nevracej, protože se mi nelíbí říkat, že je pohřbenej, umřel a tak, tak se mi to takhle lepší líbí. Tak my jsme byli u toho France, von byl poštmistrem v Linzi, takže jsme byli nejdříve v Linzi. Cestu tam popisuju, myslím, že i tuhle návštěvu, jak oni říkali: no ale, /Olivie/, my jsme vás už viděli v televizi a v novinách a my víme, že jste tady a jsme moc rádi, že jste přišli, no tak jsme si začli povídat. Oni říkali: no, můžete tady samozřejmě zůstat do zejťka, ale my už jsme volali další příbuzný, který maj velkej byt a jiný možnosti, takže já myslím, to by bylo lepší pro vás. Já jsem cítila, že to by nebylo lepší, ale že by to bylo vobtěžování, že jsme spali v kuchyni na jednom gauči dva, že to ani nevydržíme ani voni ani my. Strejda Franc říkal: víš, já tady můžu dělat ledacos na poště, pojd se mnou, ty určitě budeš chtít s maminkou mluvit, jestli, jak říkáš, si s ním nemluvila, jen s tatínkem. Tak jsem s ním šla na poštu a on mně zařídil spojení, já jsem zavolala maminku a ona říkala: /Olivko/, já jsem myslela, že už tě nikdy neuslyším. No ale pak se z toho vzpamatovala a říkala: mějte se moc hezky. Já jsem říkala: maminko, my jsme jeli jenom na dovolenou. Nezapomeň, že máme pas a že jsme honem jeli za /Jirkou/, že nevíme, co a jak bude. Říkala: nedělej si se mnou starosti, já tady mám moji přítelkyni z New Yorku a když tak já pojedu k ní s dědou. Já nevím, jak by se bejvali, možná že to šlo! Ale tak jsme si od tý doby psaly... druhej den jsem jí chtěla volat, a už jsem nedostala spojení.

T: A to psaní bylo bez problémů?

R: To psaní bylo bez problémů. [...] Druhý den jsme jeli do Vídně a že ty Vídeňáci byli taky, to jsou zase další příbuzní dedyho, byli taky velmi pohostinný a řekli, že maj statek, kterej nestatkuje, že to nepoužívaj jako statek, že tam jezděj v létě vobčas na prázdniny a že jestli

chceme, že tam budeme mít veškerý pohodlí a budeme tam sami a že tam hned vedle je kupec s potravinama a že to zařídili, že nemusíme mít žádné peníze, že tam můžeme si všechno vzít vod nich, co potřebujeme. No byli hrozně hodný. /David/ byl nadšený, že může jezdit po dálnici, tak jel rychle, já jsem trnula hrůzou ((smích)) ale nic se nestalo a nikdo se nás neptal na řidičské průkaz. Já jsem měla mezinárodní průkaz, /David/ neměl žádný. ((smích)) Von jezdil velmi dobře. Přijeli jsme do statku, neměli jsme žádné potíže to najít, všechno bylo fajn, a tam byl pan starosta s kyticí, nás přivítal, a to tam taky píšu, jak mi říkal, jestli bych byla tak laskavá a převzala ordinaci, že maj těžce nemocného pana doktora. Já jsem mu řekla, že za několik týdnů jedeme do Ameriky [...] A /David/ říkal, že zatím není tak duševně v pořádku, aby mohl hrát. Ale von NECHTĚL prostě, von nechtěl. On mluvil německy dobře, ale on nechtěl se někde zakotvit.

T: Vy jste ale neuvažovali, že byste zůstali v Evropě někde, třeba v Západním Německu?

R: Ne. Vůbec ne. Já jsem byla ve spojení s panem Pelikánem z televize, toho ale taky nemůžete znát.

[přišel její manžel, nahrávání přerušeno]

T: Na pracovní uplatnění se ptát nebudu, to jste už řekla, že jste se uplatnila.

R: Ano.

T: Ve svém oboru.

R: Ve svém oboru. A pak jsem byla na rentgenu, ale to bylo v rámci takový ty rotation, pak jsem byla na chirurgii... a na gynekologii jsem byla... no to bylo asi tak všechno. Zdaleka ne tolik jako normální, já jsem nebyla nenormální ((smích)) ale nevyštudovala jsem tady. Měla jsem nějaký zkušenosti, takže mi to...

T: A jak vás přijali Američani?

R: S překvapením.

T: S překvapením?

R: Protože tady, když já jsem začala, tak tady byla jedna doktorka Američanka, v tomhle, ne! v celým Los Angeles, tam, kde já jsem pracovala a jedna rezidentka, která byla o rok přede mnou, s tou jsem bydlela, protože my jsme každý tři noci spali v nemocnici. Ale když jsem tam byla já, tak tam nebyla on. Tak jsem se moc neužili. Její manžel udělal taky zkoušky na teoretický, na výzkumák, ten byl na UCLA. Dlouho jsme se scházeli, až do ty doby než /Jiříček/ odešel. Od ty doby jsme se neviděli. Ale oni přišli s penězma a ne že by je vytlačily nějaký politický strany nebo politický důvody, nebo rasový důvody, nebo tak. Oni prostě chtěli žít v Americe. Neměli s tím žádný potíže.

T: Takže jste byla jako žena doktorka výjimečná?

R: Výjimečná jsem byla. Výjimečná. Ještě s takovou blbou angličtinou. Když jsem přišla poprvé, to byla hrozná legrace, na tu katetrizační laboratoř, tam pacient připravenej jako na operaci.

R: To byla katetrizace, ale jako operace, když se dává katetr do srdeční arterie a do plicní arterie, to není, jako když se vyčůráš ((smích)) a udělej ti rozbor moče. Tak já jsem... vidíš, už dneska nevím, jak se to pořádně jmenuje, oni nějak to jmenovali, já jsem si to vzala do hlavy, protože jsem to několikrát slyšela, tam mezi nima, že tak mluvili, tak jsem říkala: can I also have the fucking ha- ((smích)) víš, co to je? Tak já jsem prostě myslela, že se to ((smích)) ale oni se všichni začali strašně smát. Tak seděla jsem s těma internama a residentama jako jediná zrovna v tu chvíli, protože tam nebyla ta, co byla americká doktorka už, tak taky měla už svoje studenti a tak s náma nebyla, a tadle zas byla na jiným oddělení než já, takže my jsme se moc neviděly v práci. Jenom na obědě, a tak. Hoši si povídali mezi sebou: bullshit sem bullshit tam bullshit sem bullshit tam. A já jsem říkala: why are you talking so much about bolsheviks? Zase velikánskej smích ((smích)) Budeš mít co povídat manželovi.

T: A tím, že jste byla jako žena výjimečná, tak vás spíš vzali nebo...?

R: Sestry moc ne. Doktoři mladší a starší většinou jo. Jeden doktor dokonce mně dokonce říkal, jak je to možný, že teprv začínám a že umím číst elektrokardiogramy ((smích)) já jsem to tam dělala léta doma, ale mu to nedošlo a dycky jsem vypadala mladší jako moje máma, a tak nevěřili tomu, že už mi bude hnedle čtyřicet, když jsem přišla. Neměla jsem žádný potíže. Ty sestry, ty jako...

T: A teď když nebudeme mluvit o tom pracovním přijetí. Vůbec jako rodinu, jak vás přijali třeba sousedi?

R: Velice přátelsky a jako že jsme emigranti a já jsem říkala: we are not emigrants, we just came here to join my husband because we were starting the war with the bolsheviks and we were afraid if we don't come immediately and my husband is not emigrant, he is here as an architect and he was here in another big Western country Canada. Já jsem jim prostě říkala, co a jak: and we don't know yet what we will do but because they didn't stop us, my husband is still here legally for six months and is continuing his profession and I got something so I can start and in case that we will stay here then I will take exams. To mimochodem, víš jak to bylo přesně? Někdy v květnu mně zavolal doktor Swon, to byl ten ředitel tý kardiologie, kterej mě vlastně přijmul, že budu dělat tam research assistant, medical research assistant a říkal: tell me, /Liv/, ten mi neříkal /Olivie/, you want to be research assistant for the rest of your professional

life? A já jsem říkala: I did't thing about that but I was hoping that once I will be a doctor again. A on říkal: no, I was hoping so too. But you know you have to make some examinations. Já jsem říkala: I am aware of that. Říkal: ok. Why you should wait? I give you some papers, you have to fill in, if you have some questions you know that you can come and I will help you and I'll give you the... references and you'll do the first so called ECFMG [vysl. í sí ef em dží] foreign graduate something, í international, no něco jako mezinárodní... zkouška pro mezinárodní doktory. Já jsem to říkala /Jirkovi/, /Jirka/ říkal: no samozřejmě, nebudeš přece dělat pořád s pejskama nebo dávat pacientům infuze a měřit jim tlaky, na to jsou sestry. Tak já jsem, jak mně řekl, za ním přišla, co mám studovat, ještě to mám tady ((smích)) tak mi dal, nebo nedal, řekl mi, jakou knížku si mám koupit, nebo knížky a tak. Tak jsem si to vzala, ze začátku jsem to překládala si, což dalo velkou práci, ale pak jsem zjistila, že už to nemusím překládat, že jsem se tu angličtinu medicínskou naučila taky.

T: Byli jste tady spíš mezi Čechoslováky, nebo... nacházeli jste si tady americký přátele?

R: My jsme se trochu styděli za to, že špatně mluvíme anglicky. Tak když byl někdo ve špitálu, ale většinou taky cizinci, jako tadlecta z tý Jižní Ameriky a její manžel, tak jsme byli na takový slavnostní události, bylo výročí Cedars, tam byli všecy doktoři a byli jsme tam pozvaný, tak jsme se s některejma... vona se znala, já jsme se znala... ale jsme si byli daleko bližší samozřejmě s Čechoslovákama, ale s těma třeba z Jižní Ameriky nebo tam byli nějaký Orientálci, tak jsme si s nima lepší rozuměli než s Američanama, jsme se trochu báli, že jsme příliš jiný, hlavně tím, že jsme měli tak špatnou angličtinu. No ale to se časem...

T: Za jak dlouho jste přestala mít tenhle pocit?

R: No já mám pocit, že jsem ten trochu pocit měla dosti dlouho, ale rozhodně, když jsem udělala první zkoušku, tak to bylo mnohem lepší a když jsem udělala druhou zkoušku, tak jsem byla moc ráda a to bylo v době, kdy se dělaly americký plesy tady a já jsem neměla samozřejmě šaty černý a paní Gancová, manželka toho pana Gance, říkala, že mně něco sežene, že její sestra je větší, protože ona byla malá a že má hezký šaty a že mně určitě budou slušet ((smích)) Vona byla sice Maďarka, ale mluvila slovensky a česky a byla to hrozně hodná paní. Na tom nakonec vůbec nezáleží, víš? Samozřejmě že člověk v cizině se cítí jinak než doma, ale já ti řeknu, že jsem se cítila rozhodně lepší než s komunistama ((smích)) s Američanama.

T: Dá se říct, je to zase široká otázka, jestli jst- jestli jsi se v něčem přizpůsobila? Anebo naopak v čem se pořád odlišuješ od Američanů?

R: No tak je to strašně minimální. Například to, že nemůžu jíst jenom vidličkou ((smích)) A /Arden/ teda, on je narozenej taky tady, ale z norský rodiny, tak má většinu jeho způsobů je evropskejch, moc hezký, ale taky jí jenom vidličkou, jenom výjimečně, to když mě chce potěšit

((smích)) tak si veme nůž. No a jinak, čím jsem se... No, například jsem nemohla pochopit jejich nábytek, protože tohle je naprosto náš vkus, to se nám líbí a zejména, když jsme přišli, tak to všude vypadalo jako v moderním muzeu, jako v dnešní době starodávný věci, ovšem který nebyly starodávný, ale byly dělaný jako starodávný, a světla takový...

T: Chtěli jste se asimilovat nějak vědomě?

R: Ne. My jsme si mysleli, že co jsme, to jsme a že když se chtějí lidi s náma stýkat, fajn, a moc jsme asimilováni nebyli. My jsme byli PYŠNÍ na to, co jsme tady, že jsme tady, a co jsme dokázali za krátkou dobu a lidi nám taky to dávali najevo, že je to fajn, že jsme se tak rychle ne přizpůsobili, ale prostě...

T: Zařadili?

R: Zařadili. Aklimatizovali. Já nevím, vono je to možná podobný. Ale podívej se, /Jirka/ dělal samozřejmě všechno, co tady jsem ti řekla, to normální mužský třeba nedělaj, ale třeba choděj doma pro uhlí, nebo takový ňáký. Ale já jsem se starala o domácnost a vařila jsem několik let, mimo to, že jsem velmi těžce pracovala v nemocnici a dělala jsem v noci.

T: Tady se chodí do restaurací, moc se nevaří.

R: No my jsme si oblíbili ten vtip: co udělá americká manželka, když chtějí večeři nebo oběd? Tak ta odpověď byla: že zatelefonuje a udělá rezervaci v restauraci. ((smích)) ... Já ti řeknu jednu věc, která mě hrozně tížila, že jsem sem vzala maminku a dědu, že jsme je sem vzali a nejdřív jsme bydleli ve dvou domech těsně vedle sebe v Hollywoodu. Moc hezký prostředí. My jsme tam měli bazén, kam jsme mohli je brát. To víš, na to jsme nebyli ani doma zvyklí, taky tam nebylo moc příležitosti počasí, aby se chodilo koupat do bazénu, to nebyl teplej bazén někde pod střechou, ale... teď jsem chtěla něco říct, ale ono to přijde.

T: A maminka s dedym... lehce se jim přišlo sem?

R: Jí, mamince, velmi lehce.

T: Opravdu?

R: Ano. Děda, ten hubnul, hubnul, že jsme měli strach, že se utrápí, ale my jsme tady dlouho s nima nemohli být, protože maminka to brala tak všechno samozřejmě, že když nemohla /Jirku/ najít, tak za ním šla třeba na záchod. ((smích)) A to ho tak dopálilo, že říkal: my musíme koupit dům. Říkám: kde na to vezem? Vo to se nestarej. Budou blízko, děda už měl řidičák za ňákých šest neděl. Ale já jsem ho to slovo od slova naučila všechny ty otázky a odpovědi. A řídit, to von uměl. On byl výbornej řidič. Tak záhy jsme mu dali moje auto, jsme měli mustanga původně, teda prapůvodně jsme měli takovýho toho německýho... jak se to jmenovalo? takový malý německý auto. To dostal, nebo měl k dispozici /Jirka/, aby s tím jezdil do práce a z práce

a pro svoji rekreaci taky, ale když jsem přijela, tak už tam nebyl jako... už dostal normální plat, ale neplatili mu činži, neplatili mu auto. Benzín byl hrozně lacinej. 30 40 centů. Neuvěřitelný.

T: Dá se říct, z tvého hlediska, jaký je rozdíl mezi Čechy a Američany? V povaze třeba.

R: V povaze. Zase se to nedá říct příliš jednoduše, protože mnoho Američanů... nejsou to Američani, jsou to Američani jako my. A když je tady někdo už jako druhá generace, no tak třeba vůbec ne. Ale v podstatě jsou takoví ležérnější, nejsou tak upjatý jako Evropani. Oni dneska třeba nejsou taky [...]

R: Ale musím říct, že je mi taky... víš, že máš spoustu Čechů, s kterejma třeba se necejtíš tak přátelsky nebo tak dobře jako s jinejma. Ale my, protože máme to hlavní společný, že jsme tady, a ne v Čechách, ne v Praze nebo na Moravě někde nebo na Slovensku. Já teda ti řeknu... já říkám o sobě, že jsem Čech jak Brno a já jsem vlastenka a já když jsem se třeba dověděla, jak se to mění v Praze, já jsem brečela slzy štěstí a nadšení. A pro mě skoro bych řekla: český, to je hezký. Ale zdá se mně to, co ty říkáš, že u mladých lidí to tak není. A já jsem tady tý vlasti vděčná, protože mně dovolila, abych ukázala, jestli něco umím, nebo ne. A že jsem to dokázala. Ale víš, když si někdo stěžuje a myslí, že mu to všechno přijde pod nohy nebo pod nos... ale nenechám jako dopustit na svoji vlast, a když je něco muzika, tak radši Dvořák než někdo jinej. ((smích))

T: Mohli jste se vrátet?

R: NE!!! Kdep- dyť jsme byli všecy odsouzený. Mimo maminky.

T: Myslím, jestli to polevilo po určitý době.

R: Až teprve po tom... jsem tam byla poprvé v roce 90 nebo 91. A ani jsme o tom... my jsme si řekli s /Jirkou/, že pokud tam budou komunisti, že i kdyby nás PROSILI, tak že tam nepůjdem.

T: Takže v devadesátým jste poprvý...

R: 90 nebo 91, kdy to bylo 89 nebo...

T: Listopad 89.

R: No tak to jsme tam honem nemohli. A /Jiříček/ už tady nebyl. Ale řekli jsme si s /Ardenem/, že teda při nejbližší příležitosti já mu ukážu Prahu a já jsem taky každou chvíli jsem brečela, pak jsem se zase smála... ale doma je doma.

R E B E K A (nar. 1952)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 14. dubna 2008 v Pasadeně.

T: /Rebeko/, chtěla bych tě požádat, jestli můžeš vyprávět o tom, jak jste odešli nebo jak jsi odešla z Československa.

R: No, ((smích)) to by bylo jako námět na celou knihu v podstatě. Já se to pokusím nějak zkrátit... Bylo nám... kolem dvacet osm dvacet devět roků, oba dva jsme byli zaměstnaní, manžel pracoval- měli jsme malé dítě, manžel pracoval pro Krajský národní výbor v Brně, měl slušné zaměstnání, ale neustále ho nutili, aby vstoupil do strany, protože byl zaměstnanec- státní zaměstnanec vlastně se tenkrát říkalo. Měl sestřenicu, která odešla do zahraničí někdy v 60. letech, myslím, dostala se posléze do Ameriky, žila tady v jižní Kalifornii, založili si firmu a s mým manželem si psali. Přijela na návštěvu a v podstatě celou návštěvu se pokoušela mého manžela přemluvit, aby emigroval do Spojených států. TO mně ovšem manžel neřekl, protože znal můj názor na emigraci, já jsem cestovala hodně po Evropě díky mým rodičům, kteří byli lékaři a jezdili navštěvovat různé lékařské kongresy. Měla jsem asi představu, jaký je život v zahraničí, že to teda zrovna není tak, jak si někteří lidé představovali, jak se tady říká, že tráva je zelenější na druhé straně plotu. Navíc jsme oba byli úředníci. Můj argument byl: co jako úředníci v zahraničí budem dělat? Kdybych měla nějaké řemeslo, byla kadeřnice, tys byl automechanik, nějak se uживíme, ale v podstatě oba jsme pracovali v cestovním ruchu. Cestovní ruch v tehdejší době se z 99 % orientoval na cestování do zemí Východního bloku. NE na Západ, že jo. Ovšem můj manžel byl jiného názoru, a tak TAJNĚ jeden rok... rok 1981 to bylo, připravoval tajně emigraci.

T: Jeden rok.

R: Asi zhruba. Já details nevím, to by vám řekl on. ... Jak bych to řekla. Měli jsme tetičky ve Vídni. Já jsem teda měla tetičky ve Vídni, takže můj manžel prohlásil, že se pojedeme na podzim roku 1982 podívat na pár dní za tetičkami do Vídně. Já jsem říkala: to je výbornej nápad, samozřejmě, pojedeme. Takže manžel, jelikož byl schopný úředník, měl konexe na... úřadu pro cestování, na policajtech, kde se vydávaly takzvané výjezdní doložky. Zařizoval všecko sám. Jenom mně vždycky přinesl papíry, řekl: tady to podepiš, já to vyřídím. Jako

vízum, výjezdni doložku a tak dále. Takže já jsem podepsala a bylo to. Vůbec jsem... A když se blížila doba, já jsem se pořád vyptávala, co bude, kluka potřebuju zapsat do školky: no, uvidíme. Prostě byly takové známky, ale neměla jsem tušení, co se děje. No a jednoho krásného dne já jsem odjela do práce, vrátila jsem se z práce, manžel nebyl doma, vešla jsem do ložnice, dětské... našemu synovi, bylo to v den 4. narozenin našeho syna, kdy já měla pozváno přátele a rodiče a rodinu na oslavu narozenin, sháněla jsem ještě něco na chlebičky, nebo to už si nepamatuju, přišla jsem a zjistila jsem, že tam nejsou kufry, že tam nejsou peřiny našeho syna, nejsou tam jeho botičky, jeho oblečení, vešla jsem do kuchyně a na kuchyňském stole byl dopis. Dopis s tím, že odešel, že odjel do Vídně, a jestli chci, mám tam pas, mám tam jízdenku na druhý den na autobus a můžu za ním přijet, kdybych chtěla, a že odchází. No... vidíte, i po těch letech... já se omlouvám. Asi... měla jsem hysterickéj záchvat, já jsem se našla za hodinu potom na zemi, na podlaze v kuchyni, probrala jsem se a volala jsem samozřejmě ještě pořád hystericky mojí mamince, kde popisuju, co se stalo, oni přijeli, rodiče, no a tak jsme se teda domlouvali, co bude. Moje maminka říkala: nic si z toho nedělej, nejezdí, my dostaneme kluka přes Mezinárodní červený kříž zpátky. Ovšem já jsem věděla, že to tak není, byly případy, kdy se stalo, že JEDEN z manželů emigroval, vzal s sebou děti a ten druhý z manželů ty děti už v životě nikdy nedostal zpátky. Takže jsem řekla, já tam jedu a pak se uvidí. No, tak jsem prožila bezesnou noc, samozřejmě bylo to teda strašný, nastoupila jsem, přijela jsem do Vídně a šli jsme teda k tetičce přespat a druhý den jsme šli do lágru pro emigranty, kde první věc, co udělali, mi vzali pas, což teda jsem se taky strašně rozbrečela. Byli tam i jiní emigranti, Češi taky, kteří říkali: proč ta paní brečí, má být ráda, dyť ji čeká lepší život! ((smích)) Ovšem pro mě to bylo to něco jako to konečný, že teda odcházím z republiky. Zavřeli nás do vězení v podstatě v tom lágru.

T: To bylo přímo ve Vídni?

R: Přímo ve Vídni. No, u Vídně Treiskirchen. Byla to stará kasárna, která právě předělali na... tenkrát totiž v té době emigrovalo strašně moc lidí z Polska, kde bylo taky protisocialistický hnutí, bylo tam taky hodně Rumunů, Bulharů, bylo to období, kdy teda strašně moc lidí utíkalo.

T: Byl to rok '82.

R: '82. Ano. Podzim roku '82. ... Tam díky mé... já jsem mluvila velmi dobrou němčinou. Já mám státní zkoušky z němčiny, takže byli jsme podrobeni výslechu... při kterém teda já jsem mluvila, tlumočila i za manžela, takže se nám PODAŘILO během TŘÍ dnů z toho lágru se dostat ven, kde nás poslali na takzvaný hotel, protože jsme byli rodina, kde jsme aspoň teda dostali svůj samostatný pokoj. Byly to zase nějaký starý kasárna. Bylo nádherný v horách městečko v Niederösterreich, asi hodinu jízdy autem od Vídně. No a tam jsme teda tak nějak

žili, přežívali, pak se teda ujasnilo, že můj manžel má... existovala organizace, já si teďka přesně nevzpomenu jméno, česká organizace ve Vídni pro pomoc uprchlíkům a protože hodně uprchlíků teda odcházelo do Spojených států, hodně jich odcházelo do Kanady a do Austrálie. Speciálně Kanada, Austrálie tenkrát měli zvláštní programy pro emigranty. Do Ameriky člověk potřeboval takzvaného sponsora, to znamená někoho, kdo přislíbil se o ty emigranty v jejich začátcích se postarat... Já jsem si to měla nějak víc trošku promyslet.

T: To je dobrý.

R: Já se omlouvám.

T: A jak jste tedy dlouho byli v tom Rakousku?

R: V Rakousku jsme byli osm měsíců, kdy teda já... jsme měli problémy s manželem, jsme se neustále teda dohadovali, já jsem CHTĚLA zůstat v německy mluvící zemi, a taky V EVROPĚ, protože anglicky jsem uměla pár slovíček z poslušání písniček Beatles. To bylo asi tak všecko. Měla jsem znalost ruštiny, němčiny a trošičku francouzštiny, ale ta němčina mi šla NEJLÍP. Bohužel ale nebyla práce. Já jsem chodila uklízet, manžel taky tam nějaký kopal příkopy. Měli jsme teda podporu státní, dostali jsme azyl rakouský, takže jsme měli podporu, takže jsme tak jaksi přežívali. Spřátelili jsme se tam s dvěma rodinami, se kterými si píšeme dodneška. Teda dneska už mailujeme. Jedna žije v Kanadě a jedna je v Austrálii. Ale prostě došlo k tomu, že manžel mě přemluvil, že teda odejdeme do Spojených států, že mu sestřenice přislíbila dobré zaměstnání, postarat se o nás tady a bylo by to prostě pro nás lepší než zůstat v Evropě a živořit nějak v Evropě a starat se o sebe v Evropě. Takže po požádání a po vyřízení teda veškerých těch formalit, to bylo asi zhruba osm měsíců, co jsme čekali na Spojené státy.

T: A ten azyl vám byl udělen... vy jste museli dát důvod, proč utíkáte.

R: Ano, samozřejmě všichni jsme se snažili, že to byl důvod politický, ovšem v podstatě v našem případě musím přiznat, že to byl důvod ekonomický. Chtěli jsme... cestovat, protože nám to nebylo dovoleno, JÁ, vzhledem k tomu, že jsem nebyla z dělnické třídy, rodiče nebyli ve straně, takže mně nebylo dovoleno studovat na vysokou školu. Já jsem udělala několikrát zkoušky, chtěla jsem dělat filosofickou fakultu, jazyky, nedostala jsem se díky tomu, takže to byl jeden z důvodů. Našemu dítěti vlastně pořídit lepší život.

T: A vaši rodiče se s tím smířili nakonec?

R: Ne, moje maminka se s tím nesmířila nikdy v podstatě, manželova maminka taky ne, nikdo kromě mého táty, kterej byl takovej kosmopolitně ((smích)) založený, nesouhlasil s naší emigrací. Naše rodina byla teda ZNIČENÁ teda, oboje. Všichni STRAŠNĚ.

T: Měli potíže?

R: Potíže... bratr mého manžela měl velké potíže v zaměstnání. Moji rodiče ani tak ne, protože už byli starší, měli pevnou práci celkem... určitě jim dělali problémy. Byli podrobeni výslechu, všichni byli podrobeni výslechům, to si pamatuji, později jsem se taky dozvěděla, moje maminka mi poslala, že my jsme byli odsouzeni ke dvou letům vězení za odchod ze země a UNEŠENÍ, oni tomu takhle říkali, dítěte. Kdybychom se vrátili... Bylo to VELICE těžké... Když to nahráváte, já bych vám k tomu řekla ještě víc, ale ((smích)) nechci se zabíhat do detailů.

T: No řekněte.

R: Ale musíte mi slíbit, že to teda neuvedete nikde. Tam je příběh ještě na tom lágru. Měli jsme mladou dívku, která učila angličtinu, se kterou si můj manžel začal románek, aféru... no bylo by toho moc, já nechci...

T: Dobře.

R: Nechci to jako... ((smích)) Říkám, byl by z toho úžasnej film, nebo knížka, lidi mi říkaj, že bych to měla napsat, já zase říkám, že dneska už nikoho nezajímá, co prožívali emigranti tenkrát, nevím. ((smích))

T: Já si myslím, že to není pravda. Já úplně jsem měla úplně husí kůži, když jsem slyšela to, že byt byl prázdný a na stole byl pas, musím říct.

R: Ano. To bylo strašný.

T: To věřím.

R: To bylo strašný. Moji rodiče se pokoušeli dostat z toho... protože samozřejmě všechno bylo okamžitě zabaveno, teda okamžitě ne, protože se to dozvěděli, to byl víkend, jak si vzpomínám, takže až v pondělí, když jsem se já neukázala v práci a můj manžel se neobjevil v práci a nikdo nás nemohl sehnat, tak se začalo něco tušit, trvalo to několik dní, než se vlastně zjistilo, že jsme vlastně emigrovali. Takže během té doby moji rodiče se snažili vzít věci z našeho bytu. Oblečení, příbory. Oblečení mi maminka potom pos- protože my jsme měli dva kufry v podstatě.

T: Ted' nevím, jestli jsem postřehla, ty si odjela druhý den hned?

R: JÁ jsem odjela druhý den. Ano. ON mi nechal jízdenku na autobus...

T: Takže tam bylo pevný datum už na tý jízdence.

R: Ano.

T: Takže byl přesný limit na rozhodnutí.

R: Ano. Ano. No ono možná by se to dalo ta jízdenka Brno–Vídeň, my jsme žili v Brně, by se dala nějak změnit, ale já jsem prostě to... nějak emocionálně to se nedá popsat, v jakém stavu člověk je, když se vám tohleto stane. Protože byla šance, že svoje dítě... o manžela jsem tenkrát v tom momentě zrovna nestála, ale to svoje dítě už nikdy neuvidím. A to bylo to jediný, na co

jsem myslela. To bylo asi... matka–dítě, svýho syna vidět ho a být s ním, to bylo jediný, na co já jsem myslela. Nemůžu vám vůbec popisovat to loučení, kde se teda objevila moje babička, můj tatínek, moji rodiče jsou rozvedení, a všichni se tam ukázali, bylo to velmi brzo ráno. Moje babička plakala a říkala: já už tě nikdy nevidím... A měla pravdu... ((pláč)) Protože zemřela asi šest let nato. Já jsem s babičkou byla strašně blízká, protože ona mě v podstatě vychovala. Moje maminka byla lékařka, vědecká pracovnice, která se hodně věnovala svojí práci, takže neměla moc času na mě, i když jako je to výborná ženská, ale v tomhle případě- takže já jsem měla velmi úzký vztah s mojí babičkou, takže to bylo strašně těžký. Oni potom ještě teda... česká vláda dovolila mým rodičům nás navštívit ještě v Rakousku na takzvané přemlouvání, takže i můj tatínek i moje maminka...

T: To jsem ještě neslyšela...

R: Byli dovoleni. Ano. Dokonce i máma mého manžela přijela. Všichni se za náma podívali na týden.

T: To jako že když zažádala rodina, tak to bylo v rámci jako takzvaného přemlouvání dovoleno.

R: Ano, ano, ano. Dostali povolení...

T: A oba dva nebo jenom jeden?

R: Oba dva rodiče tam byli každéj v jinou dobu samozřejmě, ale oba dva rodiče tam za námi byli, strávili tam týden, bylo to dost smutný. Moje maminka se opravdu nás snažila přemlouvat. Já jsem říkala, že uvidím a že prostě... uvidím. Nakonec jsem se teda nechala na základě těch ostatních lidí, kteří říkali: nebud' BLBÁ, budeš tam mít lepší život. Bylo nás tam několik českých rodin, asi pět nebo šest, kteří postupně teda odcházeli, tak jsem se nechala prostě přemluvit.

T: Zajímavá byla ta věc, že jsi znala už ten život na Západě díky cestování a že jsi neměla nějaký iluze.

R: Přesně tak.

T: Jaký země jsi znala?

R: Já jsem byla v Holandsku. Moji rodiče pracovali rok v Holandsku, byli jsme ve Skandinávii, Norsko, Švédsko, Dánsko, byla jsem v Itálii, v Rakousku... to je zhruba asi tak všechno.

T: Čím to, že nebyla ta iluze. Jaký byl teda ve srovnání ten život v socialistickém Československu oproti zemím západoevropským... Nebo proč vlastně tě to nelákalo?

R: Nemůžu říct, že by mě to NELÁKALO, ale viděla jsem, že ty lidi tam žijou naprosto podobným životem, jako jsme žili MY. Ráno vstanou, jdou do práce, nakoupí, jedou domů, NAOPAK jsem viděla, že spousta z nich pracujou mnohem VÍCE než teda MY, kteří jsme měli o sebe v podstatě postaráno. Měli jsme zajištěnou práci, měli jsme zajištěné důchody, měli jsme

možnost rekreace, měli jsme chatu. Měla jsem přátele z Holandska, kteří přijeli k nám na chatu, říkali: proč vy vůbec sníte o Západě a životě, dyť tady je to tak krásný, tak nádherná krajina, máte kam jezdit, máte všechno, pěkné bydlení. I když jsme žili jenom v bytech, ve srovnání na Západě lidi víc měli své vlastní domky, ale ten život BĚŽNÝ se zhruba podobal tomu, čím jsme žili my. Jediný rozdíl já jsem viděla v tom... možnosti cestování, ale jinak v podstatě... měli pěkné oblečení, dosažitelnost potravin, které tenkrát u nás nebyly za socialismu, jižní ovoce a takovéhle věci, ale jinak v podstatě když to srovnám života lidí střední třídy, což v socialistickém Československu zhruba asi tak většina těch lidí žila na určité úrovni. Tenkrát samozřejmě na Západě byla lepší elektronika, možnost osobních vozů, které byly podstatně dosažitelnější. Životní úroveň BYLA, to nemůžu samozřejmě říct, ale v podstatě... to nebylo o tolik růžovější a krásnější, aby to stálo za to, opustit VŠECHNO, co jsme měli a opustit vlastní rodinu, vlastní rodiče, vlastní příbuzenstvo, přátele a pokoušet se začínat úplně nový život od počátku někde na Západě.

T: A jaký byl přístup těch úředníků přijímacích, v tom Rakousku, který s váma vedli ty rozhovory?

R: Velmi nepěkný. TAKHLE. Mohla bych říct, že Rakušané byli v podstatě... Rakušák je ouřada. Všecko aby se vyřídilo. Určité sympatie z jejich strany byly tenkrát, to nemůžu říct. Ovšem byli to většinou muži takže ty tak vyřídít papíry a odsunout nás někam... abychom byli zhruba zaopatrzeni a to bylo všechno. Pokud se týče americké ambasády, chovali se k nám ne moc dobře. Mohla bych říct s nadhledem... v podstatě jako k lidem, kteří slezli ze stromů v pralese. VYŠETŘENÍ například na tuberkulózu, lékařská vyšetření, měli jsme určité školení, kde nám říkali, jak se chovat, jak se bavit, HYGIENA, která jako je ve Spojených státech mnohem na vyšší úrovni.

T: To byl kurz?

R: Ano. Museli jsme podrobit se takovým několika přednáškám.

T: To bylo ještě v Rakousku?

R: V Rakousku na americké ambasádě, kde nás... Největší legrace byla tady s tím- například s tou tuberkulózou, kdy tady v Čechách tuberkulóza byla vymýcena, NEEXISTOVALA. Díky teda perfektnímu zdravotnímu systému. Přijeli jsme do Los Angeles a já jsem zjistila, že tuberkulóza NORMÁLNĚ běžně mezi těmi chudými v jižní části Los Angeles existuje, že je možno se nakazit tuberou. Ale tam se k nám chovali jako, abychom náhodou něco nepřivezli. Takže s takovým jako... velkým nadhledem se k nám chovali. Jako k někomu méněcennému ze socialistické země. Spíš teda když jsme sem přijeli, tak opak byl pravdou, pokud se týče úrovně vzdělání, vůbec životního stylu, jsme si nějak nezadali s Američanama. Pokud se týče té

hygieny, s tím trošku souhlasím, když dneska jedu domů, v Čechách, vejdu do tramvaje, ((smích)) vím, že teda třeba... já nevím... dentální hygiena a to tam teda dodneška neexistuje tak jako tady, ale jinak, jak říkám.

T: Takže v tom 83. už jste se dostali do Ameriky. Bylo to kam přímo?

R: Bylo to díky té sestřenici, o které jsem se zmínila, jsme přijeli ROVNOU sem do jižní Kalifornie do tehdejší Valencie, dneska je to město Santa Clarita. Je to kglomerace čtyř měst, z nichž jedna je Valencie, která nám zařídila nájem bytu, zařídila nám nákup základního nábytku a vybavení domácnosti, protože v podstatě co jsme měli, bylo pár knížek a dva kufry s oblečením. Takže v tom nejzákladnějším nám pomohli, zajistili manželovi zaměstnání, s tím že ho zaměstnali v kanceláři, ovšem to byla dopravní kancelář, jak se to řekne, kamiónová dopravní kancelář, tady se říká trucking company. Řekli, že když manžel chce pracovat v kanceláři, že musí NAPŘED jet na cestu a jezdit nějakou dobu na nákladácích, což oni teda vozili produce... ovoce a zeleninu z Kalifornie na východní pobřeží, tedy New York, Boston, Filadelfie a zpátky. Takže jedna ta cesta je asi tak týden, tři dny čtyři dny tam, tři až čtyři dny zpátky, takže já jsem viděla mého manžela tak dva tři dny z měsíce, byla jsem sama s malým dítětem, anglicky jsem téměř neovládala, neřídila jsem auto, nejezdila jsem autem, takže jsem tam byla tedy velmi osamělá, v podstatě první dva roky jsem probřečela.

T: Manžel uměl anglicky?

R: Manžel měl na škole- ano, uměl anglicky tak, aby se domluvil.

T: A ty jsi byla doma s dítětem.

R: Já jsem byla doma s dítětem. Ano. Pomaloučku mi potom ta sestřenice zařídila, že jsem začala uklízet ty byty, apártnmenty, ve kterých jsme bydleli, abych si trošku přivydělala, pomalinku jsem se naučila jezdit autem, to jsem se bála, tady to bylo něco úplně jiného než v Čechách, ale díky tomu, že jsou tady automatické převodovky, takže mě naučil manžel se dostat do obchodu. Já jsem trpěla depresema. Strašnýma depresema. Bála jsem se, byla jsem ze všeho strašně vystrašená, vyděšená, cítila jsem se neuvěřitelně osaměle, byla tam asi jenom jedna rodina, se kterou- Čechů- se kterými jsem měla možnost trošku jako komunikovat, kteří byli v dosahu, že jsem mohla dojít k nim pěšky. No, ale pomaloučku jsem si zvykala, pak se mně stalo, že jedna známá zjistila, že v květinářství by potřebovali výpomoc, tak jsem začala pracovat tam. Já jsem pořád počítala s tím, že půjdu studovat, že bych si udělala nějakou, já nevím, něco ve zdravotnictví, třeba zdravotní školu, zdravotní sestru, něco takového. No ale v květinářství zjistili, že mám TALENT na... aranžování ((smích)) květin, a v podstatě mě přinutili, abych tam zůstala... a u toho jsem teda zůstala do dneška. Dneska toho trošku lituju,

možná bych vydělávala víc peněz, kdybych pracovala ve zdravotnictví, no ale dělám flower design, jak se tady říká, už přes 20 let.

T: To bylo přímo v Santa Claritě?

R: To bylo přímo v tom městě, ano.

T: Ještě mě by zajímalo k tomu jazyku, za jak dlouho sis začala připadat, že tě ten jazyk moc neomezuje.

R: Hodně dlouho. Původně jsem si myslela, že za půl roku budu mluvit plyně anglicky. Já jsem si vzala, když jsem teda asi po tom půl roce začala trošku jezdit autem, tak jsem si vzala kurzy na místní střední škole, kde byly speciálně kurzy, přímo pro cizince, angličtiny. To mně dost pomohlo nejen v mluvení, ale taky v gramatice, díky tomu, že trošku jsem měla talent na jazyky, když to teda, nechci se chlubit, ale srovnávám s jinými lidmi, že mi to celkem docela šlo. Můžu říct ((úsměv))... tak pět let? Abych si dokázala POŘÁDNĚ POKECAT nebo DISKUTOVAT v anglickém jazyce a nestydět se- po deseti letech, můžu říct. Angličtina, bohužel, se slovanskými... je tak jiná než slovanské jazyky, I třeba ve srovnání třeba s němčinou, což je germánský jazyk, slova jsou stejná, ale způsob skládání vět.

T: To už je ta němčina podobná češtině tady v tom, ne?

R: Ano. Gramaticky je němčina podobnější češtině, nebo evropským jazykům, než teda té angličtině. V té angličtině ÚPLNĚ ten slovosled je jiný, slova- je tolik věcí, která jsou v podstatě nepřeložitelná. Což si tenkrát člověk neuvědomil. Tenkrát bylo o tom, abychom se naučili NEJVÍC slovíček a mluvit v stylu já být masabob, že jo, infinitivy a takhle, což dodneška američtí černoši mluví stejně, že jo. Ale... a navíc jsou na to hrdí ještě. ((smích))... Já miluju český jazyk. Moje teta byla češtinářka, profesorka češtiny a mě jazyky vždycky hrozně zajímaly, takže ráda třeba srovnávám a pokouším se překládat a... srovnávat teda ty dva jazyky. NEDÁ se to. Moje maminka kolikrát: jak to řekneš? Mami, to se nedá říct. Jak je to možný? Dá, musíš to nějak přeložit. Ano, ale musím to opsat. Nemůžu to nějak...

T: Jedním slovem.

R: Jedním slovem říct. V některých oblastech je čeština mnohem bohatější jazyk, má mnohem víc výrazů pro věci, na druhou stranu v některých je zase angličtina... má víc výrazů. [...] Ano, jistě. Jsou některé výrazy... no vůbec dneska, v dnešní době čeština má strašně moc amerikanismů, vůbec z angličtiny, že jo, výrazů, které dřív ani za nás neexistovaly. Někdy je to dost hrozný čist české noviny nebo časopis, to vám teda řeknu. ((smích))

T: Mně to možná ani nepřijde, jak to...

R: Vám NE, protože v tom žijete! Je to živý JAZYK, samozřejmě ten jazyk se vyvíjí. Ale já když čtu tu skladbu věty, což dneska lidi píšou v podstatě v holých větách, je to určitě taky si

myslím tím, že lidi mnohem míň čtou, všechno je přes internet, nemaj tu POTŘEBU číst. Já, když jsem byla mladá, jsme ani neměli televizor, takže já jsem četla, četla jak šílená, jako teenager, jako mladá holka. A tím si člověk nějak rozvíjí ten jazyk, že? I to vyjadřování, všechno, takže to je- je to strašnej rozdíl v tý angličtině. Teda mezi češtinou a angličtinou.

T: Vraťme se k tomu, jak jste se tady uplatnili. Když manžel teda jezdil ze Západu na Východ a zpátky, jak dlouho u toho zůstal?

R: Byl u toho asi dva roky...

T: Nebo kam směřoval, kam chtěl, co bylo jeho cílem...

R: Tenkrát hlavně bylo pro nás se nějak uživit. Nějak... přečkat, přežít, uživit se a... nějak do daleké budoucnosti jsme moc jako neplánovali v té době.

T: Nebo on, myslím jako, když chtěl emigrovat, jestli měl nějakou pevnou představu, za kterou šel?

R: No, bohužel ta jeho sestřenice, která dneska už nežije, mu prostě navykládala, že tady pečení holubi lítaj do huby, jak se říká. Slíbila...

T: Ona chtěla mít tady rodinu u sebe?

R: To možná taky... to možná taky. I když se k nám nezachovala moc pěkně. Vlastně všechny věci, které ((smích)) nám nakoupila a o které jsme nežádali, nám strhla manželovi z platu. Museli jsme jí zaplatit do posledního centíku VŠECHNY peníze, které nám půjčila. I to, o co jsme vůbec nežádali, jako třeba nám nakoupila novou ledničku, novou pračku, my jsme si mohli koupit něco použitého za MNOHEM a mnohem míň peněz... no ale to už je zase další, říkám, z toho by byl příběh do knihy. Ale naslibovala, že tady LEVNĚ dostaneme auto, všechno bude úžasný, budeme se mít báječně, do roka si koupíme dům, budeme cestovat, budeme se mít úžasně. Skutečnost byla... z daleka ne taková, že jo. Prvních několik let jsme se opravdu jenom protloukali. Manžel teda eventuálně zůstal potom pracovat v té jejich kanceláři a během doby se vypracoval tak, že se stal vlastně v podstatě generálním manažerem toho podniku. Pravá ruka jejího manžela. Její manžel se potom s tou sestřenicí rozvedl, takže ten podnik zůstal- ona odešla a ten podnik zůstal jemu a manžel se teda o ten podnik staral až do roku 2001, kdy tam byly nějaké problémy a v podstatě se rozešli oba dva ve zlém. Můj manžel přišel o práci, myslel si, že s jeho zkušenostma a... dostane OKAMŽITĚ práci někde jinde. Byl půl roku bez zaměstnání a potom musel vlastně znovu začít... šel znovu do školy a studoval na... v podstatě pojišťovák a by se tady řeklo česky ((úsměv)) a dneska prodává pojištění a kromě toho se živíme tím, že máme teda tu malou cestovku. Děláme, co můžem, no. Ale vzhledem k ekonomice, která teda asi v podstatě v tomhleto století, v americké ekonomice jde z kopce a je to horší a horší, to určitě víte, tak i ty dopravní kanceláře krachujou jedna po druhé. Můj manžel mezitím

ještě pracoval pro některé jiné lidi, kteří vyhlásili bankrot, protože... vzhledem k cenám nafty a vůbec jiným problémům, tadyty menší dopravní kanceláře vůbec nejsou schopny přežít.

T: Byli jste v kontaktu... nebo měli jste tendenci kontaktovat se s jinými Čechy, Čechoameričany?

R: Ani tak ne. Věděli jsme o existenci Sokola, který ovšem byl spíš v té oblasti na JIH od Los Angeles, což pro nás je HODNĚ daleko, takže- a věděli jsme, že jsou to spíš starší lidé, ne lidé našeho věku. Bylo tam pár lidí, rodin, rovněž okolo toho truckingu, řidičů dopravních, kteří byli Češi, kteří zase pracovali, protože manželova sestřenice byla Češka, její manžel Slovák, takže Češi a Slováci, v podstatě obojí, Čechoslováci. Takže bylo tam několik rodin, se kterými jsme se stýkali, ale abychom navštěvovali nějaké společenství... vím, že v Chicagu je obrovská, byla tenkrát obrovská česká menšina a ty dělali každoročně nějaké srazy, ale my jsme tam jako nikdy nebyli.

T: Tím jsem směřovala k takové otázce, jestli vůbec je relevantní, jestli třeba tady funguje ta komunita tak, že když třeba přijde někdo nový, jestli má tendenci mu pomoci, ta česká komunita?

R: Řekla bych, že nikoliv. Pokud to srovnávám tenkrát... byli tu Rusové, byli tu Maďaři, samozřejmě židovská komunita, všichni tito lidé STRAŠNĚ drželi při sobě, pomáhali si. Češi ani tak ne. Češi spíš každý na tom svém písečku, hlídali si komu se trošku daří lépe a komu ne, spíš ano, taková ta rivalita a trošku závist... dost jako smutná situace... ti lidé, se kterými MY jsme se stýkali, TAKOVÍ nebyli a proto teda s většinou z nich dodneška jsme přáteli, ovšem samozřejmě v té době spousta některých lidí, co tady byli, většinou co tady byli sami, tak se vrátili do Čech, i několik rodin, o kterých víme, tak se po revoluci vrátili... A DAŘÍ se jim tam lépe dneska než nám tady! ((smích))

T: Kdy jste se vy podívali poprvý po odchodu do Čech?

R: My jsme oba teda... vzhledem k době, kdy jsme ještě NETUŠILI, že bude sametová revoluce, a že se to všechno obrátí, tak jsme si vyřídili americké občanství, právě proto ABYCHOM se mohli podívat domů do Čech a za svými rodinami, rodiči a tak dále, přáteli, se kterými- máme spoustu přátel, se kterými neus- i dodneška jsme v kontaktu. Lidi, který známe ze střední školy anebo já ze zaměstnání. Já jsem pracovala pro Cestovní kancelář mládeže. BEZVADNEJ kolektiv. ÚŽASNEJ.

T: CKM?

R: CKM.

T: Tam jsem byla na brigádě.

R: ÚŽASNEJ kolektiv. A LONI- oni se dodneška ta parta, což je 30 let nebo ještě dýl, se scházejí, co jsme tenkrát pracovali a oni se dozvěděli loni, že já tam budu před Vánoce, takže se sešli, oni si dělaj takový vánoční večírek, zjistili, že tam budu, tak se sešli všichni, bylo nás tam přes 30, i můj bývalý teda šéf, který- kterého teda bohužel málem vyhodili... musím teda říct, pokud- ze zaměstnání, kde MANŽEL pracoval, tak vyhodili asi tři lidi kvůli tomu, že manžel odešel. Ty teda měli velkej průšvih. Můj šéf se nějak udržel, ale taky teda měl dost velké problémy kvůli mojí emigraci. Takže ten už mi odpustil, no a tak jsme se sešli. Bylo to teda úžasný. ((úsmev)) Večírek jsme měli báječněj. ((smích))

T: Ted'ko o Vánocích?

R: Minulý prosinec.... To bylo ale... to jsem odbočila.

T: Ne, já jsem se ptala, kdy jste se poprvý podívali do Československa.

R: Tak já jsem se podívala v devětaosmdesátým, myslím poprvé se synem.

T: 89.

R: 89.

T: Ještě před revolucí...

R: Ještě před revolucí a potom v devadesátém druhém. A od té doby se pokouším tak každé dva tři roky tam jet, mezitím zase si pozvu moji maminku sem, takže to tak nějak střídáme.

T: Takže to bylo po takových šesti letech, že jo, jste se tam podívali.

R: Ano.

T: Po pěti letech člověk dostane to občanství.

R: Ano. No, může začít žádat...

T: Nedostane automaticky.

R: Vyjednávání s emigračním oddělením to je taky další zoufalá záležitost, to bylo teda... mně se stalo- můj manžel dostal právě občanství dřív než já, vzhledem k tomu, že na emigračním oddělení MOJE papíry ztratili. Takže já jsem musela žádat znovu... a tím pádem jsem dostala občanství až po březnu- vlastně ne... my jsme přijeli až do Čech asi až v 90. 91., protože já jsem dostala občanství po 27. březnu 89, což byl... vidíte, tady je ten... deadline, jak by se to řeklo česky?

T: Uzávěrka?

R: ČEŠI si ustanovili určité datum, nevím, proč je to zrovna 28. březen, určitou deadline, KDY emigrantům udávali zpět- protože my když jsme sem přišli, jsme automaticky nabytím amerického občanství, jsme automaticky pozbyly českého občanství. Vzhledem k jakémusi zákonu, který ještě ustanovil prezident Masaryk za první republiky, udělal se Spojenými státy, je to NAPROSTÁ výjimka, žádná jiná země to nemá, že jo, Kanadani, Australani, Němci,

všichni teda emigranti si mohli ponechat české občanství, já jsem ho pozbyla. Vzhledem k tomu, že moje máma je starší osoba a bude v budoucnu, v nejbližší budoucnosti potřeba, abych já tam jezdila čím dál tím častěji, starala se o ni, chtěla jsem získat zpátky české občanství, bylo mi odmítnuto, vzhledem k tomu, že jsem nabyla americké občanství o tři měsíce později, v květnu 89, ne v březnu tedy. Takže to byla další věc. Já jsem posílala odvolání k prezidentu republiky, moje maminka se odvolávala tady přes český konzulát, kde všechny známe, ale... Takže teďka jsem slyšela, že snad se to trošku uvolnilo a že bych měla ŠANCI znovu požádat a získat české občanství. Když tam člověk pobývá delší dobu, vzhledem k tomu, že bych si mohla začít znovu platit zdravotní pojištění, kdyby se mi něco tam stalo a tak dále, je to určitá výhoda. Ale, zase jsem odbočila...

T: Takže to byla ta první návštěva.

R: První návštěva byla, ano, hned potom, co jsme dostali tedy americké občanství, tak jsme tam jeli.

T: Jak jste vnímali tu sametovou revoluci tady?

R: Tak my jsme byli v kontaktu telefonicky s přáteli, s rodinou, volám domů v podstatě každý týden, později i přes internet... no STRAŠNĚ jsme byli nadšeni. STRAŠNĚ nadšeni. Mysleli jsme... koukali jsem na zprávy NEUSTÁLE, jsme to sledovali, jak přes internet, tak co ukazovali v televizi, já si bohužel nevzpomínám už jak... psalo se o tom dost, my jsme tenkrát odebírali Time, časopis Time, HODNĚ se tady o tom psalo. Hodně. Jako pozitivně, ve Spojených státech. No vůbec že jo, pád berlínské zdi a tady tyhle události v Evropě se hodně prožívaly, že jo, konec Sovětského svazu a tadyto... a to bylo ÚŽASNÝ, úžasný.

T: Kdybyste se zeptala, uvažovali jste někdy, nebo jestli jsi uvažovala o tom vrátit se natrvalo...

R: Uvažovala jsem o tom... ale... po několika návštěvách, ne po té první, protože po té první to byl takový zmatek, úžas, vracím se domů, že ano, jenom vidět- člověk dostal volna, já jsem měla asi 14 dní volna, tady to není jako v Čechách, že každý má měsíc, šest týdnů dovolené, že ano ((úsměv)) pokud pracujete pro malej byznys, malý podnik, tak vám nechtěj dát dovolenou vůbec žádnou, a spousta Američanů si dovolenou ani nebere. Anebo když tak vám daj týden, což na cestu do Evropy je málo. Takže vidět se se svou rodinou, vidět se s těmi nejbližšími, přáteli a člověk tak ani nevnímal, co se děje okolo, ale po několika návštěvách jsme si uvědomili, že by to bylo... co bychom tam- nám bylo už, že jo, po čtyřicítce, pro nás by to znamenalo tam začínat znovu, už jsme ztratili kontakty, všechno se změnilo, ten systém už tam nebyl, kde bychom si hledali práci, ubytování. Znamenalo by to úplně se... prodat vše, co máme tady, abychom měli nějaký finanční základ, začínat znovu. Pro nás by to znamenalo začínat znovu. Pro nás už ten domov byl tady. Navíc, já jsem se naučila to tady mít ráda po těch...

těžkých začátků, jsem si tady zvykla a zařídili jsem si svůj vlastní život, měli jsme tady dítě, který by se s náma asi nikdy nevrátilo, ten si zvyknul tady a stal se z něj Američan, i když teda česky mluví, ne dokonale, ale mluví... a samozřejmě DODNEŠKA máme určitý výhrady k Americe a k životu v této zemi, ale po několika návštěvách v Čechách máme samozřejmě i výhrady ((úsměv)) k životu tam a ke způsobu, prostě asi není to ideální nikde.

T: Mě by to zajímalo ((smích)) jaký jsou ty výhrady.

R: No, tak dneska, že ano, kriminalita v těch Čechách to je horší než tady. Je to opravdu o strach. Já si vzpomínám, já jsem mohla uprostřed noci, vo půlnoci jít pěšky po ulici, jako děti jsme si tam hrály bez problémů, že jo, udělaly jsme úkoly a máma řekla: buď v sedm hodin doma na večeři. A nevěděla o nás. Dneska to neexistuje. Je to... no, to je právě, kdybych měla víc času popřemýšlet to srovnání...

T: Vůbec třeba životní styl...

R: Mohla bych říct, že... dneska jsou tam taky obrovské rozdíly... ňáký... třídní rozdíly bych řekla. Tenkrát za socialismu to bylo všechno v podstatě kromě pár komunistů, kteří si žili jako milionáři, v podstatě to bylo všechno střední třída. Dneska jsou tam obrovské rozdíly. Vidím to i na svých přátelích a na příbuzných, jak si žijou. Kdo má firmu, daří se mu báječně. Ale kdo je třeba profesor a kandidát věd, žije v paneláku tak, jak žil dříve, protože finančně na tom není tak dobře, že ano. A ty ceny tam stoupají, životní náklady stoupají, pro mladý lidi je tam teda absolutně strašně těžké třeba získat vlastní bydlení, jestli se mnou teda souhlasíš... za nás to nebylo jednoduché, ale taky se bydlelo s rodiči dlouhou dobu, ale mám pocit dneska, že to je ještě horší, než to bylo. Dneska... máte tam tu elektroniku, že jo, přístup ke zboží, pomalu větší... když tam člověk přijde do těch obchodů, tak je tam větší výběr zboží než tady. Definitivně.

T: Elektronika?

R: VŠEHO. Potravin, oblečení, elektroniky. Všeho. Protože vy tam máte dovoz ze všech zemí Evropy i z Ameriky i z Japonska a zámoří, z Koreje, když člověk vidí třeba jenom těch jogurtů, tak jich tam máte TŘIKRÁT tolik než my tady. Výběr sýrů, uzenin... i té elektroniky, i toho oblečení, těch butiků a to... to je úžasný, já teda vidím, srovnávám města, že jo, Praha Brno, severní Čechy, odkud je manžel, Teplice, nevím, jak se žije na venkově. Vidím... přestože teda tady je průšvih, pokud se týče zdravotnictví, tak si myslím, že ta ÚROVEŇ je trošku vyšší. Že tam zase například ve městech jsou úžasné nemocnice a zdravotnictví je na stejné úrovni jako tady, ale pokud půjdete do menšího města nebo na venkov, tak je to dost horor. Jo? Jsou tam VELKÉ rozdíly. Kdežto tady je to spíš všechno jako vyrovnáno. Pokud se týče mě jako hospodyně, manželky, kdybych mohla říct, je tady asi TROŠIČKU pohodlnější život pro mě vzhledem k přístupnosti... uvedu takovou blbost, jako třeba praní prádla. Mám tady pračku,

vyperu prádlo, hodím to do sušičky a během dvou hodin mám prádlo nadejchaný suchý a můžu si ho voblíct. Tam ještě třeba ty sušičky nejsou. Jsou tam sušičky, sušičky kondenzační, což má třeba moje maminka... který jsou k ničemu. Tady jsou sušičky plynové s vývodem- vzduchové. Kdy vám teda opravdu to oblečení usuší během půl hodinky nebo tři čtvrtě hodinky, což je OHROMNÁ výhoda. Je to pohodlný. Pohodlí, že jo, pro mámy s děckama. Tím že... no dneska taky už tam skoro každéj má dvě auta, že jo, manžel manželka má, ale člověk si nějak takhle jako dojede, nakoupí rychlejc než tam... Nevím přesně, jenom víc lidí tady žije v domech, v osobních domech, kde máte teda víc soukromí. Já nevím, co bych tak jako ještě přiznala. K těm potravinám, je tady větší možnost získat polotovary, nebo si nakoupit... že jo, Češi vždycky říkaj: ty vaše hamburgry. Já už jsem neměla... já jsem u McDonalda nebyla 10 let. To NEJÍM prostě. Ale jsou tady JINÉ možnosti si nakoupit. Zavolám do restaurace a objedná si jídlo... pak si ho vyzvednu, anebo mi ho i dovezou. Což ještě TAM například není. Třeba tam máte pizzu nebo něco, ale není to tak jako, že jo, třeba někdo zdrží se v práci nebo něco a potřebuje rychle večeři, je to jednodušší pro tu ženu tady než třeba pro tu ženu tam. Si myslím. Asi. Jinak zase, musela bych trošku víc přemýšlet... uvést víc příkladů.

T: Takže syn žije na východě ted'?

R: Náš syn se rozhodl, že má plné zuby Santa Clarity, což je město v podstatě jak se tady říká bedroom community, báječné místo pro rodiny, bezpečný, ale ne pro teenagera a mladé lidi. Když chtěl za zábavou, tak musel jet na Sunset Boulevard do Hollywoodu nebo prostě někam... a chtěl se tak jaksi osamostatnit, tak si řekl: půjdu co nejdál od rodiny, co můžu, takže půjdu do New Yorku. ((smích)) Takže žije v Brooklynu. Samozřejmě na Manhattanu by si nemohl dovolit žít, tam je neuvěřitelně draho. Žije v Brooklynu, ale dojíždí na Manhattan, dělá... něco jako počítačovýho programátora, opraváře programů počítačů, něco takovýho asi. Dost na to, aby se uživil, ale ne tak aby si žil na velké noze.

T: Takovou jednu otázku. Ty znáš obě dvě země, a jestli se dá říct, jaký je rozdíl mezi Čechy a Američany. Vím, že jsi řekla, že Amerika není jedna země. To jo. Ale jestli se to vůbec takhle dá říct. V těch povahách.

R: Hm. Slovanská povaha. No, Američani, to je těžký, protože oni jsou pomíchaní absolutně ze všeho. Zhruba tak bych řekla, že Američané jsou... otevřenější, přátelštější... veselejší, mohla bych říct, že se třeba umějí líp bavit... v určitým smyslu toho slova a... jsou otevřenější i cizincům. Benevolentnější. Na druhou stranu jsou takoví v určitým smyslu naivnější... méně zodpovědní. Řekla bych, nejenom Češi, ale Evropané mají trošku jako větší smysl pro disciplínu. Například šetření peněz. Američan dostane kredit kartu a začne rozhazovat prachy. Američané spíš žijou momentem, dnem, dnešním dnem. Neplánují do budoucnosti. Proto jsou

dneska takové problémy s takzvanými babyboomers, lidmi mého věku, co jsou okolo padesátky, kteří nemají našetřeno- že jo, tady nemáte... státní důchod jakýs takýs tady existuje, říká se tomu social security, ale je to takové minimum, že vám to zajistí tak žít pod mostem a pít vodu a jíst chléb. Asi tak. Protože je to asi jenom zhruba pár stovek, maximálně tisícovka dolarů, z čehož tady člověk nepřežije. Měsíčně. Ale Američani... zase ne samozřejmě všichni, ale... tak jako neplánují do budoucna. Jako třeba Evropané, kteří jsou spíš zvyklí si na něco napřed našetřit než si to koupit, že ano. Zase je to možná dáno tím, těma možnostma, že v Čechách člověk nemůže si koupit auto nebo barák v podstatě bez ničeho jako tady, že ano. My jsme si... tady můžete dát, já nevím, tisícovku složit v bance a koupíte si nové auto, které stojí 30 000. A prostě ho splácíte. Stejně tak jako dům. V Evropě to tak nejde. Musíte dát, zaplatit téměř polovinu, když si chcete koupit nový dům nebo banka vám tak jako zdaleka zlehka půjčku nedá, já vím, mám přítelkyni, která je finančně VELMI solventní, žije v Praze, má produkční firmu, natáčí filmy a kupovala dům, několikamilionový dům v Praze. Nemohla... nechtěli, odmítli jí dát půjčku v bance, vzhledem k tomu, že je žena a že je sama, že není vdaná, že tam není... nevím, mohla dát jako záruku svoji FIRMU. NE. ŠÍLENÝ problémy jí dělali. Musela se zaručit prostě vším možným, aby... nakonec se teda stalo, přes právníky, jí to trvalo dva roky, než teda dostala půjčku. To je jenom takovej příklad. Na druhou stranu... já bych jako nechtěla pomlouvat, abych nepomlouvala, nebo nevyzdvihovala Američany...

T: Jen je vyzdvihni...

R: Američani jsou jak děti. Ano? Do daleké dospělosti milují sporty, baví se, oni si poříděj... jezdí každé víkend s loděma chytat ryby, prostě jenom se co nejvíc bavit, si užívat... no, srovnat to s českou povahou... no, já říkám, jsem už skoro pětadvacet let pryč, takže dneska nevím, jak to tam vlastně chodí. Lidí jsou jiní. Než byli tenkrát...

T: Ještě... jak jsme mluvili o tom odchodu... jestli se můžu vrátit spíš jakoby na začátek a něco krátce o době, než jste odešli. Třeba nějak stručně ten život do té doby než jste odešli... třeba kdy a kde ses narodila... teda v Brně. Já mám z Brna bráchu.

R: Hm. Já jsem jediný dítě. Moje maminka už neměla další děti, protože se rodiče rozvedli, když mi byly asi 4 roky. Moje maminka se eventuálně znovu vdala... my jsme si POMĚRNĚ žili dobře, protože rodiče byli lékaři a díky tomu, že moje maminka dělala určité výzkumy, dělala, specializovala se na alergologii a tenkrát to byla v Evropě v podstatě taková věda v plenkách, takže ona měla možnost se- moji rodiče ovládali také několik jazyků, takže mohli, byli schopni studovat, objednávali si zahraniční časopisy, knihy, byli v kontaktu s lékaři z jiných zemí, takže díky jim potom dostali možnost teda i vycestovat do zahraničí... takže nemůžu říct, byli jsme- nedařilo se nám špatně, že jo, měli jsme pěkný byt, posléze jsme si

pořídili chatu jako tenkrát každý ((smích)) nebo chalupu, že ano, nemůžu říct, že se mi dařilo špatně... já jsem teda studovala humanitní střední všeobecně-vzdělávací školu ještě tenkrát, to byl myslím poslední rok, potom to změnili na gymnázium, po roce 68, 69. Zažila jsem osmašedesátý rok, když mně bylo 16 roků, taky jsem si hodila pár šutrů na sovětské tanky, ((úsměv)) což bylo teda vzrušující. ((úsměv)) Vůbec to byla úžasná doba pro mě! Protože tenkrát, že jo, takzvané Pražské jaro se tomu říkalo v roce 68., se to tak jako začalo uvolňovat, začaly být diskotéky, takže jsme chodili na diskotéky, sledovali jsme zahraniční hudbu, západní hudbu, poslouchali jsme rádio Luxemburg, což byla v podstatě tajná stanice, která vysílala pro východní země a pak Hlas Ameriky, který byl vysíláný myslím z Londýna... říkám, milovali jsme- byli jsme blázni do Beatles, do Rolling Stones, poslouchali jsme v podstatě všechno to, co poslouchala mládež na Západě. Chodili jsme na diskotéky, jezdili tam i zahraniční disdžokejové a... takže ty léta, kdy já jsem... to nejvzrušující mládí mezi 14.–18 rokem života, byly úžasný roky. Úžasný roky. Já jsem pak po střední škole šla na jazykovou školu a poté jsem se teda pokoušela dostat na vysokou školu, zkoušky jsem udělala, ale nepřijali mě vzhledem k tomu, že taky přijímali strašně malý- třeba dejme tomu 50 lidí udělalo zkoušky a vzali jich 10. Takže tam potom se bralo v úvahu... rodiče byli ve straně, nebyli ve straně a tak dále. Dvakrát jsem se pokusila, nešlo to, tak jsem se přihlásila, nebo v podstatě moji rodiče mě PŘINUTILI, abych šla na střední školu cestovního ruchu v Karlových Varech...

T: To znám. Tam jsem byla taky.

R: Jo?

T: NO.

R: Na cestovce?

T: Jak je ta ulice... jsou Rybáře, ne?

R: Ano.

T: Ve čtvrti Rybáře to bylo... za řekou, ne?

R: No bylo to nad... ne, v Rybářích ne, bylo to v CENTRU ta střední škola, to byla ekonomická škola kousíček za Thermalem.

T: Ano...

R: Jako nahoře.

T: Tak teď je tam obchodní akademie.

R: Ano, ano.

T: A ten cestovní ruch, aspoň v těch 90. letech, odsunuli do Rybář.

R: Tak to je možný. Další takováhle věc, když jsem si vzpomněla... je to pro mě hrozný, já si jména ulic, názvy ulic pamatuju, jaký tam byly za mě. Takže například tam, kde jsem bydlela,

byla ulice Jednotných odborů. Že jo, LENINOVA... Revolucionářů, to jsou pro mě výrazy, který já jsem znala celej život do mých 30 let života, a dneska se to VŠECKO jmenuje ÚPLNĚ jinak. A lidi už si nepamatujou, jak se to dřív jmenovalo. Takže pro mě se tam- vůbec do Karlových Varů- vůbec bych tam neznala ty názvy ulic. V Brně, vzhledem k tomu, že už jsem tam byla několikrát, tak už vím, že je to Masarykova, a ne Odborářů, nebo jak se to jmenovalo dřív. Ale je to- bylo to hrozný pro mě se tam orientovat v těch městech PO revoluci, protože všechny ulice byly přejmenovaný.

T: Ve Varech byl grandhotel Moskva, ne? se jmenoval ten největší.

R: Pupp. Teďka je to Pupp. To se VŽDYCKY říkalo Pupp.

T: Jo?

R: Tomu se vždycky říkalo Pupp. Neříkalo se tomu jinak. Tak jako některý ulice moji rodiče jmenovali tak, jak byly za první republiky, jako například ta Masarykova, takže se Masarykova říkalo i za socialismu, ale... ano, grandhotel Pupp ten je dodneška, ano. V těch Varech je to- to je zase další smutná záležitost, že teda ty Vary, tenkrát, byly plný Rusů a dneska, jak vím, jsou v podstatě vyloženě okupovaný Rusama.

T: Hm, jsou vlastně majiteli...

R: Absolutní horor. Ano, to je horší, než když to bylo za socialismu, kdy se to tak ještě jako udržovalo. Je to smutný. Protože to je nádherný město. Město, který má obrovskou historii. Kde... Žilas tam ve Varech?

T: 2 roky.

R: 2 roky. A tys chodila taky na cest'ák?

T: No.

R: JO? Vážně?

T: Oni to udělali po... já jsem tam byla v 94.

R: Jaký jsi měla jazyky?

T: No, angličtinu, němčinu... no a to byly dva roky prostě úžasný.

R: ÚŽASNÝ, že ano! Já jsem se tam právě seznámila s manželem a...

T: Vlastně Teplice...

R: My jsme byli- to právě byla ta sranda, že to byla PARTA lidí, kteří... takový ztracený duše, který se taky jako já nedostali na vysokou školu nebo OPAKOVALI něco... věkově jsme tam byli- chodili jsem tam do jedny třídy, ale bylo nás tam ve věku mezi... já nevím, mezi 19 až 25 lety děcka, že ano. A... takový prostě... trošku anarchistický ((smích)) povahy, takže jsme okamžitě udělali teda ohromnou partu... my jsme tam byly jenom tři třídy a dodneška... já nevím, jestli vy jste to měli, ale na konci toho prvního ročníku se jelo na takzvanou letní školu,

jo? kdy my jsme museli sami si průvodcovat, všecko zařídit si to a průvodcovat. A teď byly akorát dvě možnosti, jedni si jeli po západních Čechách a jedni jeli do Tater. Do těch Tater jezdili takoví ti moulové, takoví ti nafoukaní a my všický takový ty... ta SPODINA jsme se sešli, co jsme jeli na to putování po těch západních Čechách. No a my se dodneška stýkáme. Založili jsme klub Bartoníček, to už by zase byla další knížka. Ale... dodneška se prostě stýkáme. Jeden kamarád emigroval ještě před náma do Filadelfie, tak s tím se dodneška taky stýkáme, ten je úžasnej muzikant. Hraje taky v irské skupině. Hraje na flétnu... no ale to odbíhám, no prostě to byly báječný léta. Protože my jsme jak zažili ještě, než to stáhli to uvolnění, to Pražské jaro, takže...

T: Počkej, ty jsi byla v těch Varech v kterých letech?

R: Já jsem tam teda byla až potom, co se to už zase trošku utáhlo, já jsem tam byla sedmdesát... pokud se dobře pamatuju, 72, 73, 74, tak nějak.

T: A to jste bydleli na tom internátě?

R: Bydleli jsme na internátě, ano, ano, bydleli jsme na internátě, právě na třídě Jednotných odborů. Jak je ten park, jak je Thermal, tak to údolí, jak je Thermal, že jo, tam je park a naproti jsou takový starý asi pětipatrový... teďka jsou to asi lázeňské domy, předtím to byly lázeňské domy, tenkrát to byl teda internát pro dívky...

T: Aha, tak to ne. My jsme... nahoře pod Třemi kříži měli ubytování.

R: U nás hodně děcka potom v tom druhém ročníku už bydlely samy, že si pronajímaly jako pokoje, ale mně rodiče teda vnutili na internát, kde teda byly děvčata právě ještě pod 18 let z té ekonomické školy, z normální ekonomky a takže my jsme teda měli jako šíleně přísněj dozor. My jsme měli VYCHOVATELKY, to bylo hrozný. Mně už bylo 19 roků nebo kolik mně bylo 20 a já se musela podrobovat vychovatelce. Měli jsme jakousi Bulharku a ona měla takovej těžkej aksent a vdycky jsme měli jako shromáždění každej tejden a ona říkala: děvčata, vy z cestovní ruchu, musíte se chovat slušně a být vzorem všem, protože vy jste jelita. Ono bulharský E se čte jako JE, takže vona chtěla říkat ELITA, ale říkala jelita. Jmenovala se Jordána. To si dodneška pamatuju. A na ni si VŠICHNI pamatujou. Ta byla METR teda. Ta byla metr... No ale byly to krásný roky, to jsme si jako vopravdu užili. Já jsem se pak vrátila do Brna a začala jsem pracovat na CKM, Cestovní kanceláři mládeže, můj manžel šel na vojnu...

T: On tam taky studoval?

R: Ano, my jsme se tam seznámili na tom cest'áku. V tom druhým roce jsme se seznámili, začali jsme spolu chodit, mezitím jsme se několikrát rozešli a zase sešli, on řekl: já půjdu na vojnu, nemá cenu, abys na mě čekala nebo něco takového. No ale na vojně mu bylo smutno, tak mně

začal psát, no ((úsměv)) takže jsme se jako zas tak nějak dali dohromady. Potom on si našel místo v severních Čechách v nějakých lázníčkách jako kulturní referent u... jak se to... u Jablonce.

T: Tam je Liberec...

R: Ano, Liberec, Jablonec a pod Libercem malé lázně Kunderatice na pohybové ústrojí, tak tam von začal pracovat jako kulturní referent... já jsem tam za ním napřed jezdila, pak jsme se vzali, no a díky tlačence mých rodičů ((úsměv)) získal pak na odboru cestovního ruchu v Brně... na národním výboru... No a další třeba ((úsměv)) já nevím, jako bonbonek by byl, že vzhledem k tomu že můj manžel byl velkým teda... zvířetem v cestovním ruchu v Jihomoravském kraji, on měl například možnost... nebo jedna z náplní práce schvalování výstavby cestovního ruchu v Jihomoravském kraji, jako nové hotely, motely, parkoviště, vše, co mělo něco společného s cestovním ruchem. Takže si například postavil hraniční přechod, přes který potom emigroval. ((úsměv))

T: Fakt?

R: Ano.

T: Tak tomu říkám opravdu příprava.

R: Ježiš, jak se to jmenovalo... Kdybyste chtěla jméno toho hraničního přechodu, já mu zavolám...

T: Máme tady internet... teda to je příprava...

R: ... Tam hlavní hraniční přechod byl Mikulov, že ano, na Vídeň, na jih do Rakouska byl Mikulov, a tendleten se jmenoval- takže on když tam přijel, i když tam jel s děckem a s peřinama, tak: DOBRÝ DEN, soudruhu Kleinu! Jak se máte, soudruhu? Pojd'te na skleničku, soudruhu! A kampak jedete? Aha, no dobře, no tak až pojedete zpátky, tak se zase zastavte a takhle. Takže oni ho ještě s otevře- protože ho tam všichni znali, protože on tam jezdil za nima, když se ten přechod stavěl.

T: Dobrý. ((smích))... To mi připomnělo, ty tady používáš příjmení /Stein/?

R: Já jsem si to změnila. To mě... nebylo to nutný, ano, říkám, změnili jsem to místo /Steinová/, říkám si /Stein/, protože jsme si mysleli, že to bude jako jednodušší... pro Američany to vyslovovat, no. Američani většinou- většina z nich nedokáže vyslovit jméno R...a.

T: Jak to říkají?

R: Říkali mi ze začátku Gr...a, Ramáda, což je hotel, a tak... v práci potom mě přejmenovali na R...e, ale i TO někteří neumí vyslovit, takže když třeba někde jdu a jak se jmenuješ? Tak já říkám: já jsem R...é. ((smích)) TO umí vyslovit. To je jediný, co oni umí vyslovit. R...é.

T: A když člověk promluví, tak má ten akcent, že jo... jak člověka přijímají?

R: BEZ PROBLÉMU. Američané bez problému. TO mám například možnost srovnat s Evropanama, Švédi, Holanďani, kde když otevřete pusku a vidí, že máte akcent, tak se s váma vůbec nebaví. Speciálně jsem to slyšela o Švédsku, kde emigranti VŮBEC nebyli přijati do společnosti, kdežto Američané vzhledem k tomu, že jsou tak zvyklí, že je tady TOLIK cizinců, kteří tady žijí, nejenom z Evropy, ale z Asie, Korejci, Vietnamci, Japonci, Číňani a z Mexika, to vůbec nemluví, že ano, Jižní Amerika, Mexiko, Kuba... jsou na zvyklí. NAOPAK mně dokonce říkají: ty máš krásnej akcent. Já říkám: no sorry, lituju, mám aksent, ale ráda bych ho ztratila, ale nemůžu se ho zbavit. A oni mně řeknou: NE, NE, NE, to ty máš krásnej aksent, jenom si ho nech, to je pěkný. Takže jako to jim tady VŮBEC nevadí. NAOPAK vždycky: odkud jsi? AHA, no můj PRADĚDEČEK byl z Čech! Každý má nějakýho příbuznýho z Čech nebo ze Slovenska. SKORO každéj. Anebo dneska už hodně tam lidi cestujou, tak říkají: ah, já jsem byla... Praha beautiful. Umí říct... dokonce řeknou Praha, ne Prague, ale Praha. Hodně lidí- dřív ne, ale po revoluci, kdy teda se to uvolnilo to cestování, hodně lidí si bere ty cesty po Evropě, že jedou Praha-Vídeň-Budapešť, takže jako už mají i geograficky představu, kde ta Praha existuje, ta Česká republika... takže jako se to zlepšilo.

T: To je pravda, já jsem taky přišla do baru koupit tričko, protože ten název byl zajímavý, v Bostonu, a ten barman říká: vy nejste odsud, že? A taky říká, že jeho babička byla z Čech.

R: No, SKORO každéj má někoho. Nebo se přiženil, manžel, nebo někdo. Je to... jsme teda všichni tady ohromně rozlezlí. Kolikrát se stalo... legrace, že jsme někam jeli, do města, do Disneylandu nebo někam a najednou slyšíme: do prdele, tady je horko! A já se otočím a říkám: no to teda máte pravdu. A paní: ježišmarjá, já jsem netušila, že někdo tady rozumí česky! ((smích)) Musíme si dávat pozor a říct třeba jako: podívej se tamhle na tu tlustou bábu. Musíme si dávat bacha, protože by to mohla být Češka! ((smích)) Tak češtinu slyšíte všude. Dneska i ty turisti. My jsme byli s manželem v Yellowstonském národním parku loni na malinké dovolené kratičké, že jo, těch pět dní nebo kolik my máme, i tam byli Češi, všude. Teda jako turisti.

T: No a vy jste asi doma mluvili česky, takže jako syn uměl česky, ale zařadil se...

R: SYN. S ním to bylo těžké. Já jsem si nechala samozřejmě poslat český slabikář, že ho budu učit a tohle. On mě ze začátku odmítl. Nechtěl. Chtěl se prostě co nejvíc zapojit mezi ty americký... připadal si jinej a asi mu to vadilo... takže... doma jsme mluvili česky, ale on před dětmi se styděl americkými... až... on ale ovládal, ale velice omezený jazyk, že jo, to je: pojd se najíst, běž do postele, vyčisti si zuby. Nediskutovali jsme v češtině, že jo. Takže angličtina je pro něj v podstatě jako rodný jazyk. Nemá žádný přízvuk, mluví dokonale anglicky. Potom se ale...

T: Jo NEMÁ přízvuk.

R: Nemá přízvuk v angličtině vůbec. Bylo mu 4... no 4 a půl skoro 5 roků, když...

T: Takže on třeba když založí rodinu, tak už to bude asi...

R: Anglicky mluvit, samozřejmě. OVŠEM zajímavý je, že potom jsme začali jezdit do Čech a v těch 16 17 letech, že jo, přijeli jsme do Brna, šli jsme do Prahy, moje kamarádka tam má dvě dcery, jeho věku, zalíbilo se mu tam, zjistil, že v Čechách jsou KRÁSNÝ holky a najednou začal mít STRAŠNEJ zájem se naučit česky. ((úsměv)) Pak tam byl dva měsíce tam jel na prázdniny sám, vrátil se a mluvil PERFEKTNĚ česky. Ne teda DOKONALE, ale podstatně, podstatně líp. Potom se tady ještě seznámil s českými děvčaty, který tady pracovaly v jednom baru a tak se s nima stýkal, jednu si dokonce vzal za ženu ((úsměv))...

T: Jo tak on už...

R: Takhle, vzal si ji za ženu ale v životě... vzal si ji, aby ona tady mohla zůstat, protože on je Američan a aby teda získala tu Zelenou kartu a později občanství. Jinak byli v podstatě jenom přátelé, nikdy jako manželé spolu nežili. Takže vzhledem ke komunikaci s nimi se naučil velmi dobře česky. Jsou lidi, kteří teda mají děti, kteří VŮBEC neumí ani slovo česky, lidi našeho věku a věku našeho syna, ani slovo a jsou lidi, kteří mluví lépe česky, ale většinou je to jenom ta konverzace, neumí číst a psát, protože pro Američana, on si to speluje, takže A pro něho není A, ale EJ a E není E, ale I, takže pro ně je to dost těžký se to naučit česky... česky psát.

T: Renato, já jsem vyčerpala zásobu svých otázek.

R: No, tak nechceš jet třeba na lunch někam?

T: No.

R: No, tak jedem.

V I O L A (nar. 1940)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 11. září 2008 v Pasadeně.

Respondentka neposkytla souhlas s přepisem nahrávky, s níž souhlasila.

V L A S T A (nar. 1934)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 2. října 2007 ve Woodland Hills.

T: Chtěla bych vás na začátek požádat, jestli můžete vyprávět o svém životě?

R: No, vyprávět o svém životě můžu, ale není to NIC tak zajímavého. Já už jsem starší paní, narodila jsem se v roce třicet čtyři, 1934 v Praze, kde jsem vyrůstala, kde pak jsem chodila do školy, kde jsem vystudovala, kde pak jsem poznala manžela, kde jsme se vzali a ee měli děti a po určité době potom jsme odešli, v roce 68 jsme odešli e z Československa do zahraničí.

T: Jak byste zavzpomínala na dobu, ještě než jste odešli. Ještě v Československu. Jak vzpomínáte.

R: Já vzpomínám docela hezky na to období tam, já nemůžu říct, že bysme byli nějak... s- že bysme se měli špatně, já jsem e učila na škole... e v Resslově ulici, na škole mezinárodního obchodu, a manžel potom ee učil na Vysoké škole ekonomické na katedře zbožíznalství, ee bylo to všecko překrásné, ovšem... potom jsme viděli, že děti vlastně vyrůstají v období, kdy ee jsme nemohli mluvit docela pravdu, a tak jsme začli uvažovat, že bychom mohli odejít. Chtěli jsme nejdřív nějakou legální cestou, to bohužel nešlo, tak pak jsme se snažili si hledat, jestli můžeme jít jako na STÁŽE do zahraničí a študovat, to také se nám nepodařilo, tak jsme v roce šedesát osm se dostali do- do Vídně, ale bohužel děti jsme museli nechat doma, tak jsme se těsně... předtím, než přišli Rusové, vrátili, to bylo na začátku srpna v roce šedesát osm. No ale potom se otevřela přece jenom cestička, jak odejít, tím že lidi začali odcházet a utíkat vlastně, v té době my jsme nemohli hned odejít, protože manžel onemocněl a trávil delší dobu ve Vinohradské nemocnici, až do e do druhé poloviny října v roce šedesát osm celou tu dobu. Ale když přišel z nemocnice, tak už jsme si říkali, jakej by byl možný způsob odejít. No a podařilo se nám to a dostali jsme se do Vídně. Ten začátek byl... velice nepříjemný, protože jsme nevěděli vůbec, co budeme dělat a jak budeme žít a... a co bude dál. Tam, my jsme neměli vůbec PONĚTÍ, jak to na Západě může vypadat. Manžel byl... PŘEDTÍM ještě odjel do Západního Německa, do Hamburgu, protože pracoval na programu přepravy <obilí> z Kanady a z Ameriky do Čech po ee po Labi. A opačně. Je to, co si vymyslel, bohužel zase mohl vodjet

jenom on, a tak zase se vrátil a pořád jsme hledali způsoby, jak se dostat ven... No... já nevím, co teďko jako, čím pokračovat.

T: Jak jste byli ve Vídni?

R: Ve Vídni jsme nejdřív nevěděli, co budeme vůbec dělat, protože jsme neměli PONĚTÍ, kam se podívat, kam odejít, ale... někdo nám řekl... <vlastně> moje tchýně byla v té době na návštěvě tady v Americe. U svého bratra. A... už měla se vrátit zpátky do Čech, když byla na nějaké párty a tam plakala a voni se jí p- oni se jí ptali: no, proč pláčeš? a vona říká: no, můj syn by chtěl- by rád vodušel, ale nemůže nikam odejít. A co potřebuje? No, NEVÍ kam a NEVÍ jak. Tak jeden pán, byl to také Čech, KTERÝ původně byl e ve Svobodově armádě v Rusku, ale pak odešel sem do Ameriky, říká: Já mu pošlu pozvání pro celou rodinu. Což také pozval, ale bohužel my jsme neměli... neměli peníze na to si zaplatit cestu. To nebylo možné. A... e americké <vyslanectví>, ještě v Čechách, nám řeklo: Ne, když nemáte východ- e výsledné vízum a nemáte letenku, tak nemůžete ject! No tak jsme hledali jinou cestičku. A zjistili jsme, že... e bychom mohli možná ject do... Rakouska a z Rakouska pak sem! A v té době my jsme měli- my jsme měli... e my jsme byli asi před 14 dny, než jsem vodjeli, v Rakousku, tak jsme posílali domů mé matce e nějaký dopis a tam byla adresa, obálka se zpáteční adresou, se vším, a e my jsme si tam vložili pozvání od nějaké paní z Rakouska, bývalé Češky, že nás zve do Rakouska. No a tak jsme šli na <rakouské> na rakouské vyslanectví a ty nám dali TRANZITNÍ vízum. Jenom do Rakouska. A to se nám podařilo, takže jsme mohli project do Rakouska, ale co dál. A tam jsme se dověděli, že jsou různé organizace, které pomáhají utečencům. Ať to byli katolická organizace nebo jiného náboženství organizace, a my jsme se... dostali do té jedné organizace a ty nám řekli: Dobře, tak si požádejte. A my jsme si teda požádali, jestli můžeme JECT KAMKOLI. Nám bylo jedno, jestli je to Amerika, jestli je to Austrálie, jestli je to Kanada, kamkoli. V té době ee brala- přijímala e žádosti Amerika, Kanada a Austrálie byla velice obtížná. Můj manžel měl názor, že bychom měli odejít, pokud možno dál, než je Evropa, a pokud možno do anglicky mluvící země. Tak proto jsme šli na americké vyslanectví. Bohužel tam jsme dlouho museli, PRO nás dlouho, museli čekat, protože to bylo od konce října až přes Nový rok a my jsme si říkali: My musíme pracovat, nemáme peníze, z čeho budeme žít, a DĚTI musej do školy. Chtěli jsme už někde začít nový život. Mezitím jsme se dověděli: Kanada taky přijímá. Tak jsme šli na kanadské ((smích)) vyslanectví a tam by nás vzali bez problémů. Jeden týden jsme byli na pohovoru a hned další týden jsme mohli ject do TORONTA, ale my jsme už neměli pasy, nic, české pasy, protože jsme je dali v té organizaci a ty to zařizovali pro AMERIKU. A tak jsme museli se vracet do té organizace a tam jsme říkali: Podívejte se, my máme možnost příští týden odject do Kanady, do Toronta. A ten pán říkal, nám říkal: Vy jste

se asi zbláznili. Vy asi nevíte, co to je, když máte sponzora, který je z Kalifornie a vy můžete ject do Kalifornie a vy chcete ject do Toronta. Kdybyste měli ject do Ameriky, jenom do New Yorku, tak to je na stejném pobřeží- ne. Kalifornie je asi o patnáct roků před východním pobřežím. Já vám pasy nevrátím. A my jsme poslušně řekli: Dobře. A čekali dál. DODNEŠKA tomu člověkovu blahořečíme, co pro nás vlastně udělal. Protože on věděl, o čem mluví, a my jsme nevěděli, o čem mluví. Tak jsme čekali. Bohužel... až do- přes Nový rok a po Novém roce, hned na začátku roku šedesát devět ee byly problémy mezi- v Rakousku s tím- ze strany Ruska problémy, protože byl nátlak ze Sovětského svazu tehdejšího, že Rakousko e přijímá příliš mnoho utečenců z Čech. Tak nás tato organizace odvezla do Říma. Do Itálie. Kde jsme zase museli čekat delší dobu, asi měsíc jsme tam museli čekat, protože jsme odjížděli z e Říma přes Madrid do New Yorku a z New Yorku <potom do Kalifornie> v únoru e roku 1969 e... my jsme se ale zároveň dověděli, že v té době, když nás odvezli do Říma, vlastně přišlo nám vízum <do Ameriky> do Rakouska. <Ale to trvalo další měsíc>, než to za námi poslali do Říma, takže jsme mohli odject až teprve ee začátkem nebo v polovině února toho roku 1969. No a přijeli jsme do Ameriky, neuměli jsme- my jsme mohli číst. My jsme rozuměli psa- TROCHU psanému slovu, ale domluvit jsme se nemohli, protože to bylo pro nás úplně cizí. Takže jsme dostali VYPŮJČENÝCH pár peněz, několik asi já nevím... ne moc, ne moc... asi padesát dolarů jsme dostali, abychom e mohli nějak začít. A... tak jsme si šli do restaurace na jídlo, protože děti musely jíst, nic jsme neměli, tak jsme tam šli do té restaurace, říkáme: Co si vobjednáme? Tak jsme si pamatovali ještě z dřívějška HEMENEX. Tak jsme si dali ham and eggs: Hemenex. No... přiletěli jsme... v New Yorku jsme přespali jenom jednu noc a hned druhý den jsme letěli do Kalifornie, a tady už to bylo lepší, tady už na nás čekal ten náš sponsor, měl pro nás připravený byt a... e hned jsme šli jako do svého bytu, dal nám ze začátku peníze, že byla zaplacená renta a... najednou jsme se cejtili, že zase začínáme nový život. Skutečně se nám to podařilo, já jsem začla hledat práci hned druhý den, našla jsem práci jako uklízečky v motelu, e tehdy nejnížší minimální mzda byla dolar šedesát pět na hodinu, což bylo... velice... pro nás najednou dost, protože hned jsme měli na já nevím, my jsme to všechno přepočítávali, kolik kuřat můžeme <mít> a kolik jídla můžeme mít, a to jsme mohli za hodinový plat mít jídlo pro celou rodinu v té době. A můj manžel, my jsme se dohodli s manželem, že manžel si začne hledat práci ee nějakou lepší, on byl učitelem na Vysoké škole ekonomické, na zbožiznalství, ee študoval na Ph.D. [vysl. pí ejdž dý], měl ho téměř hotové, když jsme utekli, tak jsem řekli, že on musí nejdřív najít práci. Tak si našel potom práci jako chemického... technician, chemical technician in... v jedné... chemické laboratoři a já jsem dělala tu uklízečku. Nejdřív v motelu, kde... protože... tam mě nechali jenom, na jak dlouho oni potřebovali. Třeba tři hodiny denně,

což nebylo moc, tak jsem hledala JINOU práci, až jsem se dověděla, že HILTON potřebuje také uklízečky, tak jsem si zažádala a tam jsem málem udělala velkou <kariéru>, protože tam už nám dávali- tam už jsme mohli pracovat osm hodin denně, taky za minimální mzdu, dolar šedesát pět, a e měli jsme omezený počet pokojů, jako normu, což myslím, bylo v té době asi čtrnáct pokojů udělat a když někdo jich udělal víc, tak dostával ee to zaplacený jako extra. A... navíc v té době i... cestující, když byli spokojený, tak třeba nechali nějaký TIP pro uklízečky, což- na což já jsem nebyla zvyklá, tak jsem byla nejdřív šokovaná, co se to vlastně děje, ale... člověk si asi na to zvykne. A tam se začínalo pracovat, uklízečky vod nejvyššího patra pokojů. A já jsem se dostala, pak až do toho nejvyššího patra, kde vlastně nebyly pokoje pro normální lidi, ale pro e byly to jako takové samostatné apártmenty pro... například majitelku, tenkrát bývalé May Company, Mrs. May, nebo tam byla- nebo tam měli odnož e Kennedyovců, tady v Hiltonu, kteří měli taky tam celý apártment, a tak jsem tam chodila uklízet. A pak po určité době ovšem jsem říkala, musím hledat práci taky jinde, tohle není možný. Tak jsem tam byla asi... já bych řekla takové... možná čtyři měsíce, a pak jsem hledala práci a našla jsem si práci jako technic- jako chemického technika v e... ve farmaceutické e... továrně e v Glendale [vysl. glendejl]. A... takže jsem tam přešla a začala pracovat. Pak jsme se přestěhovali z toho apártmentu původního, který byl blízko beverly buledváru [= Beverly Boulevard] a férfexu [= Fairfax], do Glendale [vysl. glendejl]. Snad bych měla ještě podotknout, že peníze, které jsme dostali půjčené od té e organizace, která pomáhala uprchlíkům, jsme od roka, včetně letenek a včetně cesty a to, co nám půjčili, vrátili, protože jsme od začátku skutečně šetřili, jak jsme mohli a říkali jsme si, že tady bude určitě další vlna uprchlíků, kteří to budou potřebovat. A to se nám skutečně podařilo. Přestěhovali jsme se do Glendale [vysl. glendejl], tam jsme žili v tom apártmentu, ten nebyl veliký, ten byl jenom ee dva pokoje a kuchyňka, nezařizený, ale koupili jsme si POSTUPNĚ starší nábytek a zařizovali to tak. No a jak se nám začalo dařit trošku líp, tak jsme uvažovali: No, měli bysme mít větší byt. A tak jsme... tak jsme našli takový... apártment, který už měl TŘI pokoje, dvě koupelny, kuchyň, byl umístěný v patře, takhle e... dole byla jenom kuchyň, obejvák a jeden pokoj a velké patio a nahoře pak byly pokoje, ložnice, tři ložnice, takže každej- děti měly každou svou ložnici, my jsme měli ložnici, tak se nám- skutečně bylo vidět, že se nám začíná dařit vo něco líp, tak jsme přikoupili další nábytek, a tak to šlo dál a dál. Setkali jsme se tady s jednou paní, to byla Češka, e byla to lékařka, doktorka Stanincová a ta nám říkala: Tady v Americe musíte uvažovat vždycky se zvyšující se životní úrovní. Nemějte vobavy. Protože my jsme se báli ze začátku, jak- ze začátku jsme se báli, jak to s námi bude vypadat, jak to přežijeme. Vona říká: Přežijete dobře. Když pracujete, tady každej může přežít. A skutečně se to tak stalo. Tak to šlo dál. Tak to šlo dál, až pak... moje...

moje práce, můj zaměstnavatel se přestěhoval z Glendale [vysl. glendejl] do Orange County [vysl. orindž kaunty], do ervajnu [= Irvine], protože tam postavili úplně novou továrnu a my jsme se s manželem rozhodli, že teda pojedeme tam. On sice jezdil kus do práce, ale my jsme si říkali, že v Orange County [vysl. orindž kaunty], to byla ÚPLNĚ nová oblast, to se zase nedá srovnat s Los Angeles a s touto oblastí, tak jsme šli tam, že i pro děti to tam taky bude lepší a skutečně bylo. No a tak... tak to šlo dál.

T: Hm.

R: V roce... manžel se pořád snažil dělat NĚCO jiného. Ale... až jsme přišli na to, že bychom měli začít dělat v real estate. Tak jsme si udělali oba zkoušky, manžel šel nejdříve pracovat- a já jsem pracovala stále e v Irvine [vysl. ervajn], v té chemické továrně, kde z mého platu, skromně, ale mohli jsme vyžít jako celá rodina a manžel mohl začít dělat byznys a tak začal e... dělat... v real estejtu ještě u jiného broukra a postupně se potom osamostatnil a vybudoval- otevřel v roce sedmdesát devět potom svůj byznys tady v San Fernando valí [= Valley] a dojížděl vlastně z Orange County [vysl. orindž kaunty] až sem. V té době děti už šly na... byly na high school posledních pár roků, anebo dcera už dokonce začala na univerzitě v Irvine [vysl. ervajn], tak jsme si říkali: Děti už jako přece jenom jsou na tom líp, už nebudou mít problémy. No, tak manžel začal ten svůj byznys. Začátky byznysu byly strašný. Peníze jsme neměli do těch začátků. Museli jsme si vypůjčit za... trpkých podmínek, kdy interest byl velikej, no ale pár roků jsme to přečkali a musím říct, že se nám to podařilo. Že jsme asi taky byli hodně, tady se říká, lucky, že jsme měli velký štěstí a asi jsme měli to štěstí. No, nevím, co...

T: Vysvětlíte mi, kdo to byl sponzor?

R: Kdo to byl? Byl to nějaký pan Šimon, Simon [vysl. sajmon], e ten už bohužel, všichni jsme starší, a... ten už taky asi nežije, já vím, že on zemřel. Nevím, jestli jeho dcera- pak jsme se dlouho s ním neviděli, scházeli jsme se několikrát ze začátku, ale pak každý šel svojí cestou a každý měl svoji práci.

T: Jak to fungovalo. Že se za vás zaručil, že vám půjčil peníze nebo-?

R: On se za nás ne- nepůjčil nám TAKHLE peníze, on se za nás zaručil, že KDYŽ bychom nemohli- nevydělal na sebe, tak že nám e nějaký peníze půjčí. Ale my jsme nechtěli, my jsme si vždycky říkali, že musíme být soběstačný a že musíme žít z toho, co vyděláme, takže ze začátku to bylo skutečně velmi málo. Děti byly velmi... velice spolupracovaly, nebyly nijak náročný v té době, takže to šlo, no.

T: Mhm.

R: Oni chápali, my jsme jim říkali: podívejte se, jdeme do jiného prostředí, musíte si zvykat, my si musíme taky zvykat, PRO ně to bylo obtížné, protože e dceři bylo asi deset roků a synovi

bylo... osm roků, když jsme odešli z Čech. ((smích)) Dcera... poprvé, když šla do školy, hned-my jsme přijeli, tak asi hned... hned ten další týden začala školu a... já jsem pro ni měla přijít ke škole, trošičku jsem se opozdila a škola už skončila a ona odešla. A netrefila domů. Šla úplně na druhou stranu, ale pak ji napadlo: Já půjdu teda zpátky ke škole, kudy jsem přišla. A tam já na ni čekala. Já ji viděla celou uplakanou, jak jde: JÁ jsem se ztratila. Takže... no, ale přečkali jsme to. A syn ((smích)) ten přišel první den ze školy a říká: Já už do školy zpátky nepůjdu. My jsme se zhrozili a říkáme mu: Prosím tebe, proč? Von říká: Všici tam jsou pitomí. NIKDO nemluví česky. Tak my jsme mu horko těžko vysvětlovali, že NIKDO není pitomej, jenom on, protože tady se mluví anglicky a že on se musí naučit angličtinu. Což se taky stalo. První... Dcera byla myslím v páté třídě nebo š- NE ve třetí třídě a syn byl... ve čtvrté- v páté třídě, a syn byl myslím ve druhé nebo třetí třídě, takže do třetí třídy oni chodili, anebo do páté chodili jenom na matematiku, ale na angličtinu chodili do první třídy vždycky, a podařilo se to, že asi po půl roce už byli každej ve stejným ročníku, takže to jim potom šlo. Kamarády si udělali a ee jejich spolužáci velice spolupracovali, protože je začli zvát do rodiny, aby... mohli s nimi mluvit anglicky a to jim pomáhalo.

T: Mhm.

R: A pomáhalo to nakonec nám taky, protože ty rodiče pak pozvali i NÁS a MY jsme se zrovna tak museli SNAŽIT mluvit anglicky. No.

T: To se zeptám, vlastně ten jazyk, vy jste uměli jako pasivně?

R: Pasivní. Pasivní angličtinu. No. Pasivní angličtinu.

T: Za jak dlouho jste vy cítila, že už s tím nemáte problém?

R: Já mám problém eště do dneška, já si myslím. Já nejsem nadaná na řeči. Manžel na tom byl mnohem a mnohem líp. Ale... když jsem se začala domlouvat, když mě ZAČLI LIDI... nejdřív jsem... nerozuměla, co říkaj lidi a lidi naprosto nerozuměli mně. Pak jsem já začla trochu rozumět lidem, ale LIDI mi nerozuměli, co říkám. A tak to šlo pořád dokola. No a pak když už jako jsem si myslela, že se víceméně domluvím, no tak jsem se začala cítit mnohem a mnohem líp.

T: Za jak dlouho to tak bylo?

Já si m-... to trvalo pár roků, já si myslím. Někdo, kdo je nadaný jazykově a mnoho Čechů tady JE, a mnoho Čechů se taky tomu věnovalo, že chodili do... třeba večerní školy. My jsme začli chodit- chodit do večerní školy s e manželem, ale brzo jsme toho nechali, asi po měsíci, nebo po dvou, protože jsme pak museli nechávat děti samotný doma a to ee jsme taky nechtěli a nemohli.

T: Mhm.

R: A... učit se? No, učili jsme se postupně... já třeba když jsem začala pracovat... v té chemické továrně, tak jsem si brala vždycky předpisy a e všechno možný v angličtině domů, protože ze začátku jsem jezdila tam autobusem a to trvalo taky HODINU cesty se někam dostat, tak jsem si to v autobusu překládala, četla, co mám dělat, tak takhle jsme se učili. Takle jsme se učili. A pak jsme museli mluvit s lidmi. My jsme měli to štěstí, že jsme nepracovali pro Čechy. Lidé, kteří šli a pracovali pro nějakého českého zaměstnavatele, tak mluvili česky potom s ním. My ne. My jsme museli začínat- my jsme si našli práci, kde Češi nebyli a kde jsme MUSELI mluvit anglicky, abysme se... nebo se museli SNAŽIT mluvit anglicky, abysme se nějak dorozuměli. Takže to nám pomáhalo taky.

Já se teď vrátím ještě trochu do minulosti, vy jste neřekla, čím jste byla v Praze.

Jo, já jsem v Praze... já jsem v Praze studovala prvním rokem na Vysoké chemické a manžel začínal na Vysoké ekonomické v katedře vnitřního obchodu. A bohužel, tenkrát jsme spolu chodili a neměli na sebe moc času, protože každý jsme měli jiný obor, tak jsme se dohodli, že budeme studovat NĚCO společně, a že to bude zbožiznalství na Vysoké ekonomické na katedře vnitřního obchodu. Zbožiznalství kde je trochu chemie a kde je taky ekonomie, co dělal manžel a chemie, co jsem dělala já. Takže jsem druhým rokem přešla na Vysokou ekonomickou na zbožiznalství, manžel taky, vyštudovali jsme zbožiznalství, dostali jsme titul inženýr ekonom, nevím proč, ale tak jsme vyštudovali, manžel pak šel dělat do Zbožiznaleckého ústavu v... ee... a já také. Já jsem dělala potravinářství a manžel dělal... potahování ee... nádobi a zkoušky tohoto typu. No. Manžel potom přešel ze Zbožiznaleckého ústavu na Vysokou ekonomickou UČIT na katedře zbožiznalství a já jsem přešla učit do Resslový ulice zbožiznalství... v Resslově ulici pro zahraniční obchod.

T: Mhm.

R: Učit to zbožiznalství. A takhle jsme vlastně končili- byli na těch místech až do té doby, než jsme odešli.

T: Mhm.

R: No.

T: A takže ten důvod k odchodu?

R: Důvod k odchodu nebyl určitě finanční. Protože oba jsme měli slušný plat a mohli z toho vyžít. Důvod k odchodu byl, že se nám zdálo, že musíme... e vychováváme děti... nebo SYSTÉM vychovává děti ve škole způsobem, kdy ee... my třeba s tím nesouhlasili a UČILI jsme je mluvit NEpravdu. Nepravdu... Bylo to- například co se stalo, že dcera přišla ze školy domů a říkala: My jsme se učili básničku vo našem milovaném a drahém prezidentovi Novotným. A manželovi ujelo z úst a řekl: O tom ee člověkoví? A teď jsme se najednou zarazili

a říkali jsme si: A my říkáme něco, co kdyby děcko řeklo ve škole, tak to není správný. Tak jsme řekli: Nic. Tak proto, aby děti e... děti jsme vychovávali tímto způsobem nechceme. Tak to byl hlavní důvod, proč my jsme ee proč my jsme chtěli odejít, protože jsme nechtěli, aby děti začaly mluvit nepravdu, lhát a takhle mluvit, no.

T: Jak dlouho jste o tom uvažovali, než jste odešli?

R: Než jsme odešli? Já myslím, že takový dva tři roky jsme vo tom uvažovali. Uvažovali a snažili se. Ale nikdy to jako nevyšlo, asi to snažení nebylo tak usilovné, protože možná že někdo by mohl odejít dříve, ale pak když se uvolnila tadle cesta v tom roce šedesát osm, tak jsme se skutečně snažili, až jsme v odešli, no.

T: V tom šedesátém osmém, mluví se o uvolnění, neříkali jste si, teď už se to tady změní?

R: Ne, ne, my jsme si mysleli, že komunismus NEMŮŽE padnout za- e v době našeho života ještě. My jsme nevěřili, že by mohl... že by se ten systém mohl změnit. To jsme URČITĚ nevěřili a taky jsme byli sami překvapení, že se tomu stalo... vlastně za doby našeho života. Nakonec my v době ee v roce šedesát devět, že jo, byl ten- ten listopad, že? to bylo sedmnáctýho listopadu, kdy... my jsme byli v Praze. V té době my jsme přímo byli v Praze. A v té době osmnáctého listopadu, jsme se vraceli vlastně z Prahy zpátky sem do Ameriky. A sedmnáctého listopadu večer už jsme nikam nešli, protože jsme si říkali: Brzo ráno odlítáme. Pustili jsme televizi a teď se díváme na televizi a tam jsou zprávy: Pár studentů se svíčkami v ruce se sešlo a pochodují po Národní třídě. Tak jsme si říkali: A co se- co se děje? A... NIC. Druhý den ráno, v sobotu ráno, jsme přišli na letiště, asi v osm hodin ráno a teď tam vidíme... my jsme měli takovou nepříjemnou... nepříjemnou e zážitek na letišti, když jsme odjížděli, jako vždycky člověk si chce přivízt nějaký dárek z Prahy a já jsem začla sbírat cibulák v té době. Tak vždycky když jsme tam byli, nebo někdo přijel a tak, tak přinesl jeden kousek tohodle cibuláku. A když jsme odjížděli, tak teď se mě ptali: Vežeš nějaký... něco tady z Prahy? A my jsme řekli: Ano, tadydleten cibulák. A oni nám hned řekli: A to si myslíte... todle nesmíte provážet. A my jsme říkali: No my tady máme všechny doklady, že jsme to koupili, účty a tak. No- ee tady je to zakázaný vyvázet... My jsme říkali: No tak... A oni říkali: No, můžete to tady nechat. A já jsem říkala: Ne. V žádném případě to tu nenecháme. A oni říkali: Tak to dejte někomu, kdo vás PŘIVEZ na letiště. Říkám: Nikdo nás nepřivezl na letiště. No, tak co s tím budete dělat? Já říkám: Tak to rozbijeme. Když si to nemůžeme provízt, tak to rozbijeme. A manžel, protože viděl, že jsem začla být velice ee nervózní z toho a ochotná to udělat, tak říká: Dej mi to. A vzal ten cibulák, zabalil ho do novin a on ho rozbil. V novinách, že se NIC neroztříštilo, protože věděl, že ještě když by se rozpadly střepy, že možná že bychom měli PROBLÉMY, jo? V tu dobu se začli sbíhat lidi, celní úředníci: Co se tu děje? co se tu děje? A ta paní z toho celního

úřadu, co nás obsluhovala, řekla: Oni tady rozbíjej CIBULÁK. A za mnou stál... jeden, v té době študák, a říkal mi: Paní... paní e nic si z toho nedělejte, za pár roků, až sem přijedete, to tu všechno bude jiný. A já jsem si neuvědomila, proč mně to ŘÍKÁ. A teprve když jsme přišli a nastoupili do panamu [= Pan Am], v té době ještě, tak si tam sedneme a dostali jsme New York Times do ruky a teď tam vidíme fotografie, co se dělo v Praze. Den- a večer předtím. Tak jsme řekli: Ó, možná že to byl š- A ten odjížděl taky někam do zahraničí, ten študák. Takže ten asi věděl, ten tam možná byl a ten věděl asi, o co se jedná a o co jde. Takže to byla taková zajímavá historie, a my jsme vlastně byli nepřímými účastníky ((smích)) velvetové revoluce v Praze.

T: ((smích))

R: Aniž jsme to tušili.

T: A mě by zajímalo, než jste odešli, jakou jste měli představu o životě na Západě nebo v Americe?

R: My jsme si říkali, že pro nás to asi nebude lepší. Že my budeme asi... naše životní úroveň že spadne. Že bude horší, než jsme ji měli v Československu. Ale věřili jsme tomu, že naše děti ji budou mít lepší. A to jsme chtěli docílit. Takže my jsme si nebyli jistý, že my budeme mít takový postavení, jako jsme měli v Československu, a ee... jak finanční, nebo na společenským žebříku s ostatními lidmi. Tak my jsme si mysleli, že na tom budeme hůř. ALE že děti budou vyrůstat v lepším prostředí a to byl náš cíl a to se nám podařilo. A podařilo se taky nám to, že my jsme se tady měli i líp, jak jsme se měli v Československu.

T: Mhm.

R: I když v Československu my jsme měli auto potom, koupili jsme si i garáž, VŠECKO. Ale tady? Tady už každej z nás jsme měl auto a garáže a svoje vlastní domečky. Nebo DOMEČEK. Protože my jsme nikdy nevlastnili víc než ten svůj domek. Takže v tom jsme byli spokojený a šťastný.

T: Měli jste představu, když jste uvažovali o odchodu, co budete dělat?

R: NE. Naprosto ne. My jsme si říkali, že budeme dělat COKOLI, jenom abychom se uživili a že když budeme dělat poctivě a tak, takže se nám to podaří. Proto jsme šli taky dělat hned jako ee třeba... ee... ty chemický technician jako- chemical technician, protože jsme si říkali: No tady je anglický slovo, kde my pasivní angličtinu známe. Tak musíme využít tohoto způsobu.

T: Hm.

R: Nena- nikdy jsem nevěřila, že bych mohla jít učit na školu a NECHTĚLA jsem taky učit na školu. Protože dobrý učitel, ten musí reagovat na to všechno, co si žáci řeknou a já jim nerozuměla. Takže to nepřichází v úvahu. To jsme věděli, že v tom oboru, kde já jsem končila v Československu, nemůžu pracovat. Protože jsem to NEUMĚLA. Neuměla jsem jazyk.

T: Hm... Zajímalo by mě taky, co vaši rodiče a rodiče vašeho muže?

R: Já jsem měla- to bylo vobtížný. To bylo skutečně obtížný. Protože moje matka TUŠILA, protože my jsme žili společně, ve společné domácnosti v Československu, ona žila s námi v té době, a byla nemocná a byla... MNĚ bylo velice těžko. Co my jsme udělali? Že ještě než jsme odešli, tak jsme jí zařídili platný pas. Aby měla platný pas. A my jsme si říkali s manželem, že kamkoli se dostaneme, tak že hned jí pošleme pozvání a zaplatíme letenku, v té době to bylo možný zaplatit letenku e zpáteční, tam a zpátky letenku, aby mohla přijet za námi. Mojí matce, když jsme přišli, tak skutečně ani to nebylo ani ne do roka, jsme jí tu letenku asi za tři č- za devět měsíců, tři čtvrtě roku, jsme jí tu letenku poslali, bohužel, moji příbuzní jí to rozmluvili, aby za námi přiletěla. Moji vlastní příbuzní jí to rozmluvili, aby přiletěla. Takže ona nepřiletěla, poslali jsme jí letenku z- e zpáteční, do Ameriky a zpátky do Československa, protože jsme si říkali, že ona možná... pro ni to bude taky těžký pře- e... přesadit sebe do země, kde nezná jazyk, NIC, ale že by byla aspoň s rodinou, protože nikoho jinýho kromě mě neměla, jenom... jenom sestry a bratry v Čechách. A ti jí to rozmluvili. A než s- Ona pak zemřela. Takže ona zemřela v roce šedesát tři, a to já jsem do Čech nesměla ještě vůbec ject.

T: Sedmdesát tři.

R: Sedmdesát tři.

T: Mhm.

R: Ano. Sedmdesát tři. Takže já jsem nemohla ještě do Čech vůbec ject. Já jsem žádala tam ject a vždycky mi přišlo oznámení: Váš pobyt je v Československu nežádoucí. Takže se nám to podařilo s manželem asi až po... já bych řekla asi po... ee já nevím teďko přesně po kolika letech, možná sedmi, osmi letech. A to jsme nejeli, to jsme nejeli do Čech ještě, to jsme jeli jenom do Švýcarska, kde žila manželova sestra. A jeho matka- on měl taky- jeho matka tam přijela na návštěvu, takže my jsme se s jeho matkou setkali ve Švýcarsku. Tak to byl tenhle případ.

T: A nevíte, proč to vaší mamince rozmluvili?

R: Voni nevěřili, že se tady máme dobře. Můj <strýc> mně poslal výstřížky z českých novin, že ee Američani se e ozbrojují ee... pistolemi a zbraněmi a chodí do lesa <střílet veverky>, aby si je mohli udělat... uvařit z nich guláš. A maminka... no zkrátka ji přemluvili, aby tam nechodila. Že to, co my posíláme, OBRÁZKY, že to není pravdivý. Protože taky poslali, že e každý... e jak to bylo... že nevěří tomu, že když jsme poslali obrázek třeba, když jsme si koupili auto, tak že to je naše auto, že to je falešný. Že jsou tady AGENSIE, který dovozej lidem vyfotografovat se u auta a že to pošlou jako jejich auto. Manžel mu na to odepsal: To nemusí

chodit a platit za to do agencie, to si může stoupat na jakýmkoli rohu vedle jakýhokoli auta chce a může se vyfotografovat u toho, že to nemusí ani VLASTNIT to auto.

T: Hm.

R: No zkrátka jí to rozmluvili, no. V tomhle případě maminka byla nemocná už, ona měla roztroušenou sklerózu, a tak se to projevilo, no.

T: A vaše děti? Jak jste to s nima probírali? Jak oni to přijaly?

R: Děti nevěděly do té doby, než odcházíme, že odcházíme. My jsme jim to řekli, až teprve když jsme jeli směrem na hranice, seděly za námi, tak jsme jim říkali, že nesmí, že vodjíždíme a že nesmí vo tom s nikým vůbec mluvit. A voni v tomhle byly velice poslušný. Když jsme odjížděli na české- odjížděli z domova, tak nám skutečně nebylo dobře, protože jsme viděli, že tam zanecháváme rodiče, a bylo to něco- jsme jeli vlastním autem do Rakouska a my jsme ZABLOUDILI. Hned. Bydleli jsme na Spořilově a hned tam jsme nějakým způsobem zabloudili, protože naše myšlenky byly úplně jinde, než na to, abysme dávali pozor na cestu. No a jeli jsme směrem na Brno, a tam jsme přespali ještě, našli jsme si nocleh a druhý den jsme přejížděli hranice, a už nepovím ani, kde to bylo, protože to je pro mě všechno tak zamřžený, a tam byla další příhoda, která se nám přihodila, asi tři kilometry před českými hranicemi najednou tam byla... ee byla hlídka ee ruských vojáků, která nás zastavila. My jsme byli PŘEKVAPENÝ. V té době, ovšem můj manžel, já, nakonec každý jsme museli študovat ruštinu, tak jsme mluvili docela dobře rusky, a manžel jenom se votočil na děti a říká: Vy vůbec mlčte a nic neříkejte. A když nás zastavili, tak manžel na ně spustil skutečně dobrou ruštinou: Proč nás tady zastavujete? A v té době nikdo, ani ty ruský vojáci nevěděli vlastně, kdo je KGB [vysl. kej dží bí] a kdo je kdo? Jak to že nás- na ně někdo začne takhle mluvit rusky, a tak arogantně říká: Co si to dovoluujete, nás tady zastavit? A ono to pracovalo. Oni nás pustili. No a pak jsme přijeli na českou, asi po těch třech kilometrech, na českou hlídku a před námi tam jel nějaký lékař, kterého také zastavili a prohlíželi a vyvedli z auta a vedli tam do té... e do té budky zahraniční, do toho jejich úřadu. A ten voják, který tam byl u těch závor, otevřel závory a říká: Jed'te. Takže my jsme skutečně měli štěstí. My jsme měli štěstí, že jsme přejeli. Ale nevěděli jsme, DO čeho jedem, jak jedeme, KDE budeme spát, nic. Jsme si říkali, přespíme v autě. Když jsme jezdívali na dovolenou do Bulharska, tak jsme taky spali v autě. Nebo na autě. A to bylo- to zrovna nebylo špatný počasí, takže to šlo, NEPRŠELO, tak nám nic nevadilo.

T: To jste jeli do Vídně, že?

R: To jsme jeli do Vídně.

T: A vy jste tam jako jeli pracovně?

R: Ne. Ne. <Manžel-> to bylo taky složitější. Protože manžel si říkal, jak by- Já jsem jela vysloveně na návštěvu do Ameriky a na svojem... na MĚM pase jsem měla napsané děti. A jeli jsme na návštěvu do Ameriky sem na návštěvu. Tak to bylo napsaný.

T: Oficiálně jste jeli přes Vídeň do Ameriky na návštěvu.

R: No, MĚLI jsme ject jako do Ameriky.

T: Mhm.

R: Jeli jsme do Vídně. Manžel ten jel na stáž DO IZRAELE.

T: Mhm.

R: Na stáž e na univerzitu v Izraeli. Ale... a řekli jsme, že jedeme společně do Vídně a že tam se rozdělíme. Takže to bylo takhle udělaný, no.

T: Uvažovali jste o tom, že byste ve Vídni zůstali?

R: NE. To už na začátku, my jsme- jak jsem říkala, manžel říkal, že nechce zůstat nikde v Evropě, že je to moc blízko ee k tomu, co se stalo v Čechách- v Československu a že pojedeme někam dál, do anglicky mluvící země.

T: Mhm.

R: My jsme nechtěli do německy mluvící země, my jsme nechtěli být v Evropě, my jsme chtěli dál. My jsme nechtěli zůstat ve Švýcarsku, I KDYŽ tam měl sestru, ale ta ještě nebyla občanem švýcarským.

T: Tak to bylo k té době ještě vlastně v Československu. Mě by-

R: Mohla byste to zastavit?

T: Pro to období, kdy jste odešli- kdy jste sem přišli čerstvě, jestli si vybavíte, co pro vás TEHDY po příchodu do nové země znamenalo velkou změnu?

R: Já nemůžu- nemůžu teďko říct, protože... to je překvapivá otázka PRO MĚ teďko jo. Pro mě byla změna vůbec, že jsme vodešli. To byla ta hlavní změna ee my taky když jsme přišli sem do Kalifornie, já jsem zapoměla říct, že my jsme měli všechno vybavený, že jedeme jako na stáž a že se budem vracet do Československa. Čili my měli možnost se VRÁTIT do Československa. Takhle manžel to všecko dělal, že jako když by tady sme skutečně ZKRACHOVALI, takže máme možnost se vrátit. A dokonce e těch prvních pár dnů, když jsme přišli sem, jsme uvažovali: Co- Jestli se nevrátíme. Teď jsme říkali: No jo, tak než se vrátíme, tak musíme si tady něco udělat, co bysme mohli pak třeba v tom Československu dělat a zlepšit si naši situaci. Takže jsme ee si hledali knížky různý, buď ee na vyrábění, co by se dalo vyrábět, a tady na Západě bylo toho hodně, co by se dalo třeba V DRUŽSTVECH potom v Československu dělat a vydělat na tom peníze a zlepšit ee všechno, ten obchod, protože jsme

dělali taky jako v obchodě pod e Ministerstvem vnitřního obchodu, tak jsme věděli- lidi maj ZÁJEM vo nový věci. Tam EXISTOVAL v Čechách TUZEX, ale to bylo jenom pro vybranou skupinu lidí a nemoh si to každý dovolit, že? Tak jsme si říkali: Dobře, tak je spousta takových zlepšováků, který by se tam mohly udělat. Tak jsme si to začli dávat dohromady a pak jednu noc, já vím, že jsme voba nák nespali a říkali si: A chceme se vlastně vracet? Chceme se vracet? Dyt' my tadydle... ee my jsme si koupili auto asi po třech měsících, to jsme jezdili před tím ee před tím autobusama, jak manžel tak já, nebo jeho spolupracovník ho vozil sem a tam, a pak jsme koupili laciný ee auto, a NE ojetý auto. My jsme koupili NOVÝ auto, který stálo v té době, já nevím, asi dva tisíce dolarů, což byla obrovská SUMA, ale měli jsme to našetřený BRZO, tak jsme měli první auto- TADY, v Americe. V Čechách jsme měli emběčko. Ale- tak jsme si říkali: A chceme my se vlastně vracet? ee protože když se nerozhodneme do určité doby, já nevím, na jak dlouho jsme to měli, tak ee spadla klec. A ona taky spadla. A tak jsme se rozhodli. Vlastně ne. Jeli jsme po fríveji takhle někam směrem sem na výlet s dětma, tak se díváme, v Kalifornii svítlo krásně sluníčko, vod tý doby, co jsme PŘIŠLI, všecko bylo usměvavý, a vono když svítí sluníčko ee ten život je mnohem hezčí, než když prší, je zamračeno. Tak jsme si říkali: Co nám vlastně tady chybí? Neděláme to, co jsme měli v Československu, NEMÁME takové sociální... sociální zabezpečení jsme neměli žádný v té době, ale byli jsme mladý, tak jsme si to nějak NEuvědomovali a našťestí ee celkově zdraví. A ee peníze jsme vydělali, I KDYŽ to nebylo moc, ale my jsme neutráceli. Skutečně ne. My- jsme se snažili ušetřit, abysme si mohli e buď zařídit dovolenou jednou za rok s dětma, jsme jeli někam na dovolenou, NE na dlouho, na týden, ale jeli jsme. A- tak jsme říkali: To přece nebudeme- MÁME se vracet? A to nám leželo skutečně v hlavě. Chceme- a hlavně chceme se vrátit? Pak když jsme takhle uvažovali, tak jsme řekli: Ne. Tady je to ještě lepší, I KDYŽ, i za těch okolností, že nemáme to- POSTAVENÍ, jako jsme měli v Čechách, protože on učil na škole, já jsem byla učitelkou na škole, e to bylo hezký. To bylo hezký.

T: Mhm.

R: No, takže to jsme si řekli: Ne. Tak to byl ten důvod. To bylo... To byla taková- takový poslední rozhodnutí, že jsme pak tady zůstali.

T: Mhm, mhm.

R: Pak jsme dělali všechno proti- e PRO TO, abychom si to ještě vylepšili.

T: K těm změnám, vedle jazyku, bylo ještě něco z oblasti společenské, kulturní...?

R: E... kulturní... to jsme postrádali ze začátku, protože jsme si mysleli, že tady se KULTURNĚ nežije. Ale to všechno bylo jenom v naší mysli. Protože jsme NEVĚDĚLI, kde- kam se vobrátit, kde co najít. Jsme tápali. My jsme se učili jako malý děti vod začátku. Děti se učeť chodit, tak

my jsme se učili VNÍMAT ten život tady. To bylo pro nás nový. My jsme šli na nějakou výstavu, když jsme NÁHODOU to viděli někde. My jsme neuměli to NAJÍT. Tady když si koupí člověk Times, tak že tam má, já nevím kolik stran a kolik sekcí toho, kam může JÍT, do jakých kin může jít. My jsme ani nevěděli, kde kina jsou. Movie a theatre to- to no to je divadlo a to je e kino, ale vono to není pravda! Theatre je zrovna tak movie, tam se jde dívat. Tomu jsme vůbec nerozuměli, to je pravda. Ale ee to jsme si řekli: To se nedá nic dělat, my se to musíme postupně učit. Připadali jsme si v něčem jako... jako ee neznalci nebo ee lidi, který... dyť e v Praze jsme chodili do divadel, na koncerty. To najednou tady všechno pominulo a všechno to stálo peníze. Takže jsme si říkali: Nebudeme na todlencto zatím chodit. Ee Jezdit na lyže. Ne. My jsme koupili lyže pozdějc DĚTEM, ale ne nám. Čili my jsme už vůbec tady na lyže nešli. Protože jsme si říkali: To je- to je velký VYDÁNÍ, to si nemůžeme dovolit. Nebo když si dovolíme todle, nemůžeme si dovolit něco jinýho, že?

T: Hm.

R: Nejde dělat všechno možný. Takže to nám- to nám taky chybělo, to je pravda. PŘÁTELE jsme neměli. My jsme tady žili jenom pro sebe a pro naši r- ee MY ČTYŘI vlastně, my čtyři. Později potom jsme poznali nějaký jiný Čechy, tak jsme se začli stýkat. A začli jsme společně jezdit třeba na výlety. Což nám ee pomáhalo navzájem. Jeli jsme do Death Valley [vysl. des velí] jeli jsme támhle se podívat, na různý místa. A e většinou potom jsme našli přátele, který měli stejně starý děti jako naše, nebo přibližně starý, takže i oni našli další přátele.

T: Umíte říct- ne přesně, ale- vy jste to vyjádřila, že jste žili vy čtyři, jak dlouho vám to trvalo, než jste se začali víc stýkat s ostatními?

R: Já myslím, že to bylo takových možná půl roku. Ale mezitím potom, co jsme říkali, tak tady začal Sokol. Sokol tady byl. Tak jsme řekli: Hele, děti by měly- mohly chodit do Sokola. Tak jsme je vozili večer do Sokola po práci. Tak tam jsme se vlastně seznámili s dalšími Čechy a postupně, no.

T: Stýkali jste se také s americkými rodinami?

R: Americký rodiny byly VELICE příjemný. Tady jsem NESLYŠELA vod nikoho třeba: My ti nerozumíme. Nebo: Co si říkala? co si tím myslela? Naopak, každý říkal: Kéž my bysme uměli druhý jazyk, jako ty umíš tu angličtinu. To NEEEXISTOVALO. S kýmkoliv jsme se setkali, jsme se cítili velmi dobře. S NIMI. Až na to, že my jsme jim- nemohli reagovat na to, co oni říkaj tak rychle. Takže to nás trošku drželo zpátky. Proto asi taky jsme ee pak se snažili být s Čechy. Protože ee s lidmi, Američany jsme byli v práci pořád. My jsme nebyli u českýho zaměstnavatele. My jsme- já jsem tady znala rodiny, pak naši nejlepší přátelé, oni přišli po půl

roku po nás sem, a on začal dělat u českého zaměstnavatele, čili mluvil jenom česky a nenaučil se ani tak špatně anglicky, <jako jsme mluvili my.> ((smích))

T: Jak Vás Američani přijali?

R: Nádherně. To bylo... to- S KÝMKOLI skutečně jsme se setkali, ať se šlo do krámu- a já jsem nerada chodila třeba nakupovat, pak. Já jsem šla jenom do samoobsluhy, protože jsem nevěděla, jak jim mám říct, co chci. Tak jsem se naučila nakupovat jenom v těch samoobsluhách tady, že? Nebo e do ee krámu e do depártmentstóru, třeba eee tenkrát jsme chodili do Kejmártu, Tárgetu ee nakupovat. Tak jenom co jsme viděli. Ukázat a vzít si to. Že se nemuselo moc mluvit, že. Ale teďko postupně, a tam když jsme říkali: Já nevím, jak se to řekne. Říkali: To nevádí, to je v pořádku, dyť ty se domluvíš. A skutečně to bylo tak. Američani v tomhle nejsou jako- jako lidi, co nám říkala třeba moje švagrová v tom Švýcarsku, kde je veliký odstup mezi ee mezi cizincem a Švýcarem. To je tam ještě do dneška, co říká. Kdežto tady každej přijmul. Každěj. Protože Amerika, to nejsou jenom Američani, to je směsice národů, to je melting point těch národů a my jsme to tak skutečně viděli. Tady jsou všechny možný rasy, všechny možný... národnosti i nenárodnosti, ((smích)) je to- je to neuvěřitelný. V tomhle je Amerika... vynikající. Až někdy moc liberální. ((smích))

T: A v práci-

R: V práci jsem neměla problémy taky. ONI akceptovali to, že nemluví anglicky, naopak říkali: To je dobře. Tak když ne, tak já jsem dělala podle těch předpisů ty zkoušky, manžel taky dělal zkoušky podle toho e a tím, že jsme si to četli a VLASTNĚ PŘEKLÁDALI z angličtiny do češtiny, sme se na- ee to e učili.

T: Mhm.

R: Takže my jsme si- my jsme to nemohli číst jako anglicky, že to člověk bere jako anglickou knížku. Jako teďko čte člověk anglický knížky, je to v pořádku. Možná že některým slovům eště do DODNEŠKA nerozumíme, ale smysl víme, jaký JE, že, kdežto tam jsme si to museli překládat. Todle je- tak tadle věta je todle, tak si to přeložíš do češtiny a všecko si v tom mozku jsme si překládali do češtiny, no.

T: Vaše děti si rychle zvykly?

R: Ó, děti si zvykly během asi... půl roku, tři čtvrtě roku, to šlo velice rychle. Kamarádi to dělali. Kamarádi- voni pak po škole museli mluvit s nima, jinak by se nedorozuměli, I můj MŮJ SYN teda přistoupil na to, že ee češtinu tady neuslyší, my ze začátku, i když jsme MY nemluvili anglicky, tak kvůli nim jsme se SNAŽILI mluvit anglicky, že můj syn pak po určitý době přestal mluvit česky.

T: Hm?

R: A najednou my jsme pozvali manželova otce sem, tomu bylo- manželově otci bylo sedmdesát tenkrát, já už si nepamatuju, to bych musela počítat, v kterým roce to bylo, a e syn nám říká: maminko, tatínku, jak já budu s dědečkem mluvit, anglicky? A manžel mu říká: no <musíš se naučit česky!> Tak von začal mluvit zase česky, tak jsme zase začli mluvit s ním česky doma a on mluví česky dodneška, dcera taky- já s dcerou a se synem mluvím jedině česky. S vnoučatama NE. Ty znaj akorát: knedlíky... e pivo, takovýdle věci. DŮLEŽITÝ věci z češtiny, že.

T: *((smích)) Uměla byste říct, v čem jste se vy přizpůsobila, změnila a přizpůsobila se podmínkám, kam jste přišli, do Kalifornie?*

R: Já jsem byla velice nepřizpůsobivá. Já jsem viděla všecko- a to mně manžel vždycky říkal, né vyčítal, ale říkal: ty vidíš všecko buď bíle, anebo černě. Ty nevidíš NIC mezi tím. Já jsem měla lidi buď ráda, nebo jsem s nima nemluvila. Ale tady jsem se naučila, že MUSÍM, a zejména potom, PO LETECH, když jsme začli svůj vlastní byznys, že musím bejt... přátels-SNAŽIT SE s lidmi hovořit, snažit se e MLUVIT... vo všem a vo ničem třeba. To já jsem se musela vždycky do něčeho nutit.

T: *Mhm.*

R: Já NIKDY nebyla na to, abych si někde stoupla a řečnila. To nebyl a dodneška není, ale přece jenom todle mně dělalo problémy, že musím VOSLOVOVAT lidi, že nemám přátele a že teda musím se s někým setkat a musím začít hovor a musím se do něčeho, jak se říkalo, vyhecovat, abych udělala. Takže to mně dělalo veliký problémy tady a do dneška možná dělá. Já nevím, teď už je to snad lepší na ty starý kolena, no ale.

T: *Že ta aktivita musela být od vás?*

R: No, musela přijít...lidi, lidi... eště do dneška, lidi se SNAŽEJ. Voni jsou velice zvědaví: vodkuď jsi přišla? a jaký to tam je? A já třeba jsem mluvila: no já jsem byla v Praze. A najednou voni řeknou: já jsem tam byl před třemi lety. Teďko v neděli jsem se setkala s jedněma, s nějakými lidmi a ty říkali: já jsem byl v Praze před třemi lety. A já jsem tam měla jet s přítelkyní, ale vona vonemocněla, tak jsme tam nejely. A tak se začne potom hovor. Většinou to byli právě ty Američani, který do něčeho takhle člověka pušovali, viděli, jako že... se cejtím DIVNĚ, stranou, tak to byli oni, který mě do toho vyhecovali, abych-

T: *Že vás nenechali, třeba když jste izolovaně, že vás...*

R: No, že zatáhnou do diskuze sami o sobě a přijdou: hele ty jsi tady tak sama, pojd' mezi nás.A to je jako... to je jiný, protože v Čechách přece jenom člověk se stýkal jenom se svými přáteli. Jinak jako ne, že? A tady najednou nikdo tu nebyl. Nikdo jiný tu nebyl. To byl asi jeden taky velký problém tady, že najednou se člověk cejtí tak osamocený.

T: Mhm. A naopak? V čem si myslíte, že se odlišujete ještě pořád...?

R: Angličtinou. Angličtinou, protože já votevřu, já jsem votevřela pusu a řekla: yes. A už se mě ptali: vodkuď jste? ((smích)) To kamkoli člověk přijde a řekne: a vodkuď vlastně jsi? To jak promluví, jak votevřu pusu, řeknu yes nebo no, <tak určitě každéj se mě zeptá>: hele, ty nejsi vodcuď a vodkuď tu jsi a jak jsi tady dlouho? A tak to jde kolem. Takže v tomhle jsem vodlišná. Určitě.

T: Ještě něco? Třeba v práci?

R: Vono je to nakonec dobře, že člověk kolikrát nezná dobře anglicky. Zejména když jsme vlastně byly ZAMĚSTNAVATELÉ. Takže ty zaměstnanci musej <mnohem víc poslouchat, ((smích)) aby rozuměli, co jim člověk chce říct.> To je taky takovej rozdíl. V práci už si zvykli na mě, na můj způsob jednání, na moje ee vyjadřování... a musej... a poslouchaj, říkaj, poslouchaj, CO člověk tím myslí, co třeba řekne a není to, jak by to správně anglicky mělo být a to je dodneška, určitě. U /Helenky/ to bude rozdíl. U /Helenky Johnsonový/, protože ee ta jako mluví velice dobře anglicky a její manžel taky a mají velikou slovní zásobu. To já nemám. A já to nikdy mít nebudu. Já skutečně nejsem talent na řeči. Já jsem byla spíš blíž k technickým věcem. K chemii, matematice a tak, ale NE na řeči. To byl problém. A JE. Dodneška.

T: Kdy, za jakých okolností... připadáte si jinak než třeba Američani? Když pomíneme jazyk.

R: Já už si nepřipadám teďko jinak. Po tolika letech ne. To už si nepřipadám teď jinak po tolika letech. Naopak si připadám jinak, když přijedu do Českos- do Čech. Tam si připadám jiná. A nevím proč. Přitom jazyk, tam mluvím... nemám problémy s jazykem, ale ee

T: Proč se cítíte tam jinak?

R: Já se tam cejtím dobře po jazykový stránce, ale nemám tam v podstatě rodinu už. Takže to ee tam není a pak některým věcem, třeba teďko když jsem tam byla, tak jsem se dívala na televizi a říkala jsem si- normálně mezi lidmi tak slyším: no, Američani, no todlencto. Ne nic bůhvíjak pochvalnýho právě teďko o Američanech. A dívám se na tu televizi a teď tam vidím, mluvěj tam o školkách, ukazují tam člověka, který převádí děti přes ulici ze školky a dívám se na něj a říkám: mně je něco povědomýho na tom člověkovi. Ó, dyť vlastně tady jsou ty dobrovolníci, co když končí škola a převáděj děti na druhou stranu, voni maj tydlencty oranžový uniformy. To je to samý, jako je v Americe. A tady to v Čechách předtím nebylo. V Československu. Říkám: no tak tady vlastně je něco, co přišlo z Ameriky. Pak tam třeba mluvěj: v Americe je tohle. A zase to tam vidím na televizi. A říkám si: proč je ta Amerika teda tak špatná, když se v televizi uvádí příklady z Ameriky a uváděj se tam hezký příklady, ale to se úplně opomine. Tak to mě jako překvapilo a snažila jsem se o tom mluvit se známými, ale nedostala jsem celkem žádnou vodpověď na todlencto. Asi se to taky vžilo. Už si asi na to

zvykli. A já si vzpomínám, my jsme přijeli do Čech, po tom osmdesátém devátém roce, setkali jsme se tam se švagrem, šli jsme na lodičky u... Národního divadla a teďko voni chtěli nějaký průkaz nebo NĚCO, aby měli v ruce, jako byla... jak se tomu říkalo... ta knížka, ta-

T: Občanka?

R: Občanka. No my jsme neměli občanku, tak jsme jim dávali pas. A voni říkali: americkéj pas. A každěj jako byl takhle. A švagr říkal: no vidíš, americkéj pas něco znamená. Já říkám: hele, Pepíku, počkej, počkej, doteďka tady byli Rusáci, tak jste nenáviděli Rusáky. A až tady budou dlouho Američani, začnete NENÁVIDĚT Američany. Říkal: kdepak, kdepak. A nakonec se to projevilo tak. Já neříkám, že všichni lidi nemaj rádi, ale celkově to člověk nějak vycítí. Možná že to souvisí teďko s politikou, nebo jak, ale já vím, že když je NĚKDO DLOUHO ee na území jinýho státu, a já jsem to tak cejtila, když tam byli Rusové, že tam vlastně nepatřej. Že tam chybí nějaká ta suverenita toho českýho státu, a tak nerada bych to viděla, aby teďko v Čechách bylo něco podobnýho, protože Česko, Čechy jsou moje mateřská země. A Amerika je teďko moje země tady. Já bych nerada viděla nějaký takovýdle-

T: Hm, hm, hm.

R: Nenávist- nebo nedorozumění. Těžko tohle snáším. Já vím, že když jsme utekli, tak byla zrovna olympiáda, zimní olympiáda, a byli jsme ve Vídni a děti se tam dívaly na zápasy mezi Amerikou a Československem. Komu maj fandit? Voni chtěli fandit voběma. Dobře, tak když nebylo protivníkem Československo nebo Amerika, tak to šlo, protože byli buď na straně Československa nebo Ameriky, že, ale jakmile byly ty dva státy vedle sebe, těžko to snášely, a my taky. Komu fandit? To je vobtížný.

T: No opravdu, komu fandíte?

R: No, já sem teďko už tady. To je moje země teďko. Já jedu do Čech, že se mi tam líbí, že je to moje mateřská země... ale já bych se tam už nevrátila. Jednak tam nikoho nemám, moje rodina je tady a to je to důležitý. A když tam mám rodinu, tak to jsou jenom vzdálený. Nejsou to moje děti anebo vnoučata.

T: Podle vás je v Čechách vůči Americe negativní nálada?

R: V něčem jo. Aspoň v některých projevech, co se to objevuje v tisku. Já co mám přátele, tak ty jsou velice příjemný, ale ty jsou stejných názorů, jako jsem já. Ale to, co je v tisku a tak, to je trošičku jiný kolikrát. Kolikrát trochu jiný.

T: Říkala jste, že jste z Československa odešli proto, že se vám nelíbilo prostředí, ve kterém by vaše děti měly vyrůstat. Když jste přišli sem, rozplynuly se všechny vaše obavy? Bylo to všechno tak, jak jste si představovala, že to má být?

R: Bylo. Bylo. Bylo, skutečně bylo, protože děti- jednak tam jsem si říkali: dobrý, tak my v Československu v TEHDEJŠÍ době jsme říkali- a nevěřili jsme, že by mohl ten komunismus tam padnout. Že by mohlo dojít k drastickým změnám. Tak jsme si říkali: co děti budou dělat? My jsme na školách, vystudovali jsme, děti budou mít problémy dostat se na školu. V té době, když my jsme tam ještě byli, tak to byl problém, aby děti se dostaly na školu. Tak jsme říkali: co z nich budou, co z nich bude, kam půjdou, co budou dělat? Všecko se trochu změnilo po tom šedesátým devátým roce tam taky, protože pak už jsme tam nevyrostali, že jo. Viděli jsme všecko jenom zdálky. Ale byli jsme velice překvapení, že skutečně došlo k té revoluci. To jsme netušili.

T: Zajímáte se tady o politiku?

R: Ne moc. My chodíme teďko na ten konzulát, český konzulát tady, ten docela teď dobře pracuje... co se tady založil ten konzulát... kolik je to asi šestnáct, patnáct- nebo dvanáct roků, co tady jsou konzuláty, tak tam se dovídáme- vídáváme umělce, anebo lidi z Čech, kteří tam přijdou, teď tam má- zrovna dneska jsem dostala e-mail, že tam bude teď e dvanáctého, v šest hodin večer na konzulátě ee ta. česká operní zpěvačka Urbanová? nebo Urbánková? bude na konzulátě. A voni nás informují, když někde nějaký pořad a... Takže žijeme s tím. Chodíme několikrát do měsíce, aspoň dvakrát do měsíce na český konzulát, tam dávají různé filmy, máme pletařský... ne pletařský, kroužek ručních prací, který vede paní- e manželka generálního konzula. No, skutečně je to hezký teďko. Ty styky jsou velice fajn.

T: Mhm... a vy se tedy s Čechy stýkáte...

R: Vždycky jenom určitá skupina. Známe víc Čechů, než s kterými se stýkáme. Člověk to má vždycky nějak omezený.

T: To jsou ty spolky, cvičení v Sokole...

R: No jo, cvičení a pár eště mimo takhle. Ale ee každé bydlí hodně daleko, takže vono se dát dohromady je problém. To musí někdo organizovat vždycky.

T: Mhm.

R: A to je dobře, že to dělá teda ten český konzulát, že tam dělá určitý akce, a to dělá několikrát do měsíce, aspoň dvakrát, třikrát někdy, do měsíce. Buď na konzulátě přímo anebo na jejich rezidenci, což je hezký prostředí, skutečně hezký, možná že byste se tam měla jít podívat někdy.

T: Uměla byste říct, co si, nejen s odstupem prostoru, ale i času, myslíte o Češích? Žijete v jiném státě, v jiné kultuře.

R: Já si myslím, že Češi jsou báječní, že skutečně jo, že oni... vždycky byli vynalézaví. VŽDYCKY byli vynalézaví. V jakémkoli smyslu. A to... nemá být nějaká pomluva, skutečně jo. Já jsem se tam cejtla velmi dobře, teď co jsem byla, s kýmkoliv jsem se setkala, promluvila

s lidmi, tak v tomhle jsem neměla vůbec žádný problémy. Já skutečně si myslím, že je to fajn. A já fandím, když něco dokážou udělat. A oni dokážou udělat. Oni dokážou.

T: Je nějaký rozdíl v povahách?... Mezi lidmi, které jste znala v Čechách, které znáte tady...

R: No, <národní rozdíl je možná to pivo.>

T: Třeba v práci, pracovala jste tam i tady... jestli vás něco napadne...

R: No, já jsem takhle vo tom nikdy neuvažovala, ale... já myslím, že... že Američani jsou víc vtevřený. Když se jim něco nelíbí, tak voni to hned řeknou. To možná Češi nejsou. Že to neřeknou tak. Udrží odstup, ale neřeknou to. Kdežto Američan: hele, to se mi NElíbí, to takhle neříkej. To dokážou říct, v tomhlenctom jsou vtevřenější než Češi. Ale to je národní povaha.

T: Mhm. Jste taky taková?

R: Já myslím, že jo. Já myslím, že teďko klidně to řeknu: hele, todle se mi nelíbí, já nemyslím, že máš pravdu. Protože jsme tu dost- no dlouho jsme tady žili a možná že... Československo bylo víc takovej potlačovanej národ. Že jako: ok, tak já udělám teda todle a... A umlčenej národ. Ta svoboda tam byla vidět. Třeba... jak ta svoboda se... ta svoboda nakonec se projeví, že Češi můžou teďko jezdit kamkoli. Což je fajn. To je VÝBORNÝ, všechno. Že můžou dělat... já nevím, jak bych to měla říct... třeba... grafiti. Tam je hodně grafit, teďko co jsem viděla. Tady BEJVALY. Ale to už není. Třeba tady se potlačuje kouření, například, vehementně se to běžně v televizi, všude, všechno je proti tomu, aby se kouřilo. Dokonce jsou, že v restauracích se nesmí kouřit. To není... nejenom v Čechách, to není v Evropě. Tam naopak je to svoboda kouřit cokoli... všude je to všechno zakouřený. To mně třeba... to je velkej rozdíl, možná že jsou to maličkosti, že se k tomu dospěje, ale já myslím, že je to taky projev svobody. Projev svobody je, že se mi zdá... nebo já taky tomu víc rozumím, že mluví víc vulgárně v něčem. Asi proto, že já vím, některý ty vulgární názory v Čechách, kdežto v angličtině mně to nepřipadá tak vulgární, protože to není můj mateřský jazyk. Možná že to je důvod. Takže mně se to zdá, že se to tam víc používá. To jsou ale NEGATIVNÍ věci, který jdou asi se svobodou, s PROJEVEM svobody. A co jsem tam viděla: exotik city, všude se ukazuje v Praze teďko exotik city. To tady není tak vidět.

T: Co tím myslíte?

R: No, já nevím, já jsem si exotik city, já nevím, co v tom je, ale mně to připadalo něco takovýho... možná vo sexu. Já jsem bydlela v hotelu a podívám se z vokna: exotik city. Šla jsem tamhle kousek dál, za dvěma rohama bylo exotik city znova, já jsem si říkala: proboha. Já tam nikdy nešla, ale možná že si to nedovedu vysvětlit, co to je. Ale říkala jsem si: to je asi projev svobody, že každěj tady si může udělat, co chce. To za komunistů nebylo. Tak jsem se ptala švagra na to, von říká: no to je projev tý svobody tady. Asi všechno, jak se to uvolnilo, tak všechno

se to takhle projeví, ale na druhou stranu jsou tam krásný věci, to se změnilo, když se jede po tom venkově, to není už, co to bylo, ten špinavej venkov, to je teďko tak čistý, kudy jsme jeli. Ty domečky tak krásně upravený, každej si to tak zařizuje, každej to má tak nabarvený, já jsem jenom koukala, jsem si říkala: ježiš, to je tak krásný tady. Já jsem předtím byla pořád jenom v Praze. To je nádhera se podívat. Ty zámky jak se vobnovily, Praha a ten vnitřek Prahy, jak se udělal, to je kouzelný, skutečně jo. Čistý. Kromě Václaváku, Václavskýho a Vodičkovy ulice, tam je špína. A to nemusej bejt Češi, naopak, tam je nejvíc cizinců, takže to cizinci tam vhodili. Tomu já věřím, protože tam domorodci tak nechoděj, aby chodili takhle jenom po Václaváku tam a zpátky. Ne. To jsou cizinci.

T: A ty mezilidský vztahy? To jsem někde četla... myslíte si, že jsou Češi hrubější, méně zdvořilí?

R: Možná že... já nevím. Já to takhle neznám. Protože... já se tady stýkám s tou starší generací. Já vím, jak já jsem byla vychovávána, že my jsme neměli říkat nic sprostýho a takovýho. Já jsem se snažila vychovávat v tom moje děti. Ale moje děti taky dokážou říct něco vulgárního...

T: Spíš jsem měla na mysli třeba, že se miň usmívaj, že jsou miň zdvořilí... máte taky takový pocit? ((smích))

R: Možná... já nevím, já zatím nemám. Já nevím. Já nemám tenhle pocit... To je ten problém, já nemůžu srovnat třeba public transportation tady a public transportation tam, protože public transportation tady nejezdím.

T: Mhm.

R: A tam jsem jezdila a tam se mi zdálo, že lidi přijdou do té podzemky nebo do tramvaje a každej jenom si myslí to svoje, ale to je- možná že jsou unavený, že jdou z práce, nebo čím to je, já NEVÍM. Já nevím. Todle nevím. A tady jsem nejela. <To byste spíš mohla srovnat vy, jak to vypadá public transportation, já todle neznám.>

T: Ptají se Vaši vnuci na Československo?

R: Celkem... je zajímavý, že moje vnučka... moje poslední dvě vnučky, ty dělaly... voni je vedou tady ve škole k tomu, aby ukázaly tu svou národní heritage. Vona třeba psala esej na to, odkud její prarodiče jsou. Takže ona psala o nás, jak jsme utekli, měla se mnou interview taky, takže tady je ta škola vede k tomu, aby ukázaly děti, odkud vlastně přišly a jaká je jejich heri-...

T: Jako původ.

R: Původ. Ano. Jaký je jejich původ. Takže tady je k tomu vedou. V tomhlenctom voni se ptaj. Tydle dvě nejmenší vnučky, ty jedny je osmnáct, ty druhý je patnáct a půl, ty byly v Čechách před třemi lety a STRAŠNĚ se jim to líbilo. Strašně se jim Praha líbila. Moje další, ty starší, ty tam byly několikrát, když byly malinkatý, dcera tam s nimi jela, a vnučka tam byla letos a cestovala po Evropě a zajela do Prahy na jeden den. Ráno přiletěla, šla po Praze, a večer

vodletěla a jela někam jinam. Takže je to taky zajímavá, ale přece jenom voni chtějí vidět svět. Chtějí vidět další a další věci.

T: Vaši vnuci tedy znají slova, ale nekomunikují s rodiči v češtině.

R: Ó ne, naprosto ne. My jsme se ani nesnažili, protože jsme říkali, že čeština není jazyk, kterým by se nějak dál domluvili, než v Československu a tenkrát jsme ani netušili, že se tam bude moct jezdit. Takže jsme je ani k tomu nevedli. Ale doma pro mě bylo jednodušší s nima mluvit česky, třeba se zeptat: chceš mlíko? Tak voni vědí mlíko, že je milk, ((smích)) voni znají knedlíky, že dumplings jsou knedlíky a ty mají strašně rádi. Ta nejstarší vnučka, když jsme tam byli před iks lety, tak vobjednávala ráda jídlo: svíčková a jedno pivo pro tatínka, prosím. TO se naučila tam říkat, ale... jinak nic. Ne. A teď už nic.

T: Hm, hm.

R: My jsme je nevedli ani k tomu, aby tohle znali. Některý lidi, je zajímavý, i Češi, vedli k tomu, a i když ty děti nežily v Čechách a narodily se třeba tady, tak mluvěj česky, ale to je taky tím, že bejbisitovala vždycky babička a ta je Češka. A ta nemluví anglicky, takže musely mluvit. Kdežto já jsem takhle, abych POŘÁD bejbisitovala svoje vnoučata nebyla, to měli bejbisiterku a ty mluvili zase jinejma jazykama, takže možná <španělsky by vodpověděly.>

T: Říkala jste, že trvalo několik let, než jste se dostali na návštěvu do Československa. To jste už měli americké občanství?

R: S americkým občanstvím to bylo taky trošičku zamotaný, a sice proto, že byrokracie je všude. Byrokracie byla v Československu a <byrokracie je v Americe taky.> Co se nám stalo s americkým občanstvím. Po pěti letech má člověk- my jsme sem přišli a dostali jsme hned grýnkartu. Po pěti letech jsme žádali vo americký občanství. Všecko jsme to vyplnili ale nikdy to... nepřišlo. Tak jsme to začli urgovat, hledat, a my jsme se mezitím přestěhovali, my jsme bydleli tady v Glendale [vysl. glendejl] a přestěhovali jsme se do Orange County [vysl. orindž kaunty] a to bylo už asi, já nevím, osm deset let a pořád jsme nemohli mít občanství a manžel říká: mně už je to jedno, já nebudu po těch úřadech chodit. Já jsem tam šla na ten úřad a oni mně řekli: no jó, vy bydlíte tady v Orange County [vysl. orindž kaunty], ale vaše žádost asi je v Los Angeles. No tak jsem jela do Los Angeles, vystála jsem si to tam po době a oni mně řekli: no jó, vy jste se přestěhovali do Orange County [vysl. orindž kaunty], my to tady nemáme, vaše žádost je asi tamdle. No a šla jsem tam, a pořád jako říkali- protože jsem to neudělala jeden den. Jeden den jsem šla sem a pak třeba za dva dni, když jsem měla volno, šla jsem do tý Orange County [vysl. orindž kaunty]. Tentokrát jsem si řekla: nic, já pojedou jeden den, to stihnu a ráno už jsem byla tady před osmou hodinou, už jsem stála velikou frontu venku a dostala jsem se na řadu a oni mně řekli: ne, my tady vaši žádost nemáme, ta je v Santa anně v Orange County

[vysl. orindž kaunty]. Tak jsem se hned sebrala, tam jsem byla před dvanáctou hodinou, jdu tam, oni říkají: ne, to je v Los Angeles. Jsem říkala: já tam odtamtud jsem přijela! Tak voni se podívali a voni skutečně tam moji žádost měli. Takže to je byrokracie. Tak jsem tam hned dostala občanství. A říkám: a co můj manžel? To vy nemůžete vyřizovat, to von musí vyřizovat sám. No můj manžel, ten na to nebyl. Ten říkal: ne, já tam nepůjdu. Tak nakonec si vzal advokátku, advokátka to našla a zjistila, že jeho dokumenty už jsou asi, já nevím kolik let, vyřízený, jako že občanství dostal a že už všechno je zařazený nebo zafajlovaný ve Washingtonu DC [vysl. dý sí]. Tak to musela vyžádat vodtamtud', a pak dostal občanství, ale všude byl vedenej, u nich že má občanství a von ho vlastně ještě neměl <v ruce.> Takže to je byrokracie jako tady jako tam... A poprvé, když jsme jeli do Evropy, tak jsme neměli občanství, to jsme jeli jenom to Švýcarska. Pak teda už jsme měli vobčanství.

T: Do Československa... nejdřív vás odmítali a pak vám to dovolili?

R: Ano. Dovolili nám to- mně to vodmítali vždycky, když jsem zažádala, to bylo asi dvakrát nebo třikrát, protože manžel řekl: já tam nepojedu. Já jsem chtěla ject ještě. Hlavně ze začátku, že jsem chtěla matku vidět, když to bylo před tím rokem... kdy vona to... sedmdesátým třetím rokem. A to jsem nedostala. A pak říká: já to zkusím a pojedeme spolu. A když zažádal von, tak nám to dali. Povolení, že jsme mohli ject do Prahy.

T: Do té doby, než jste dostali americké občanství, tak jste měli české?

R: Tady my jsme neměli vobčanství. My jsme jeli do Říma a tam nám vystavili bílý pas a na ten jsme vlastně přijeli sem. Protože tady bylo, kdybysme něco provedli, tak voni by nás neodvezli do Čech, ale do Itálie, protože vodtamtud' jsme vlastně vodjížděli do Ameriky. My máme taky na- já vám to pak ukážu, na jednom místě tady pověšenej náš rozsudek. Jak jsme byli odsouzený. ((smích))

T: Když jste se dostala do Československa, ještě před rokem 1989, neměla jste třeba obavy, že vás nepustí zpátky?

R: Měli jsme velmi smíšený pocit. Poprvé, když jsme přijeli do Ruzyně, tak jsme přistáli a říkali: no, eště jsme pořád na americký půdě. V letadle. Máme vylízt z toho letadla? ((smích)) Nebo nemáme. Protože ee nevěděli jsme, co a jak. Když jsme vycházeli, to bylo poprvé, když jsme tam přijeli, tak ten PanAm přistál úplně na Ruzyni tam úplně na jednom konci, že pak jsme museli jít pěšky, do tý hlavní haly, starý, tam byl kordon vojáků, který takhle stál, měl pušky, my jsme procházeli tím e všici z toho letadla jsme procházeli mezi nima takle a voni nás, že jsme nemohli ani krok tam ani krok zpátky, že skutečně voni hlídali, kudy jsme se tam dostali, tak jsme prošli. To byl nepřijemnej pocit. To byl nepřijemnej pocit, protože jsme viděli, každej má zbraň, já nevím, jestli by ji použili nebo nepoužili, to nevím, ale to byl nepřijemnej

pocit. My jsme pak byli u příbuzných, takže jako to bylo v pořádku. Museli jsme se vždycky hlásit, když jsme přijeli, tak jsme museli jít na Žižkov, tam byla ta bezpečnostní správa a tam jsme se museli jít hlásit.

T: Jak se k Vám chovali?

R: Chovali, možná že my jsme se nechovali tak, jak bysme měli. ((smích)) Protože já si vzpomínám na jednu příhodu. Mně se zdálo že už tam stojím- manžel nechtěl chodit takhle po úřadech, říkal: já nikam nepůjdu. Tak já jsem tam šla a na tý chodbě jsme stáli, a tam byly takhle dvoje dveře... a to TRVALO, strašně dlouho to trvalo, a teď já jsem to pozorovala, jak to je. Jedněma dveřma se šlo dovnitř a tady seděla ta ee ta úřednice a ptala se otázky, a teďko tady byly druhý dveře, ty měly spojovací dveře semhle. Teď já jsem viděla, že tamty lidi vedešli vodtamtud a teď tam NIKDO dlouho nejde. A tydle dveře byly vtevřeny a nikdo tam nebyl, tak já jsem tam šla, přišla jsem k ní a říkám: my jsme sem přijeli a já se jdu hlásit. A ona říkala: paní, jak jste se sem dostala! Tadle otázka mě trošičku zarazila, říkám: budete se divit, ale dveřma. A vona se na mě podívala a všechno bylo v pořádku. Dala mi, co bylo zapotřebí, zapsala si to, co bylo zapotřebí, já jsem byla hotová, hned jsem vedešla. Protože tam jsme stáli dlouho a nikdo tam nebyl, a každej tam stál venku, no... Manžel říká: já už tě samotnou nikam nepustím. ((smích))

T: Bydleli jste u příbuzných...

R: My jsme bydleli nejdřív v hotelu, nebo co to bylo. Poprvé, když jsme tam přijeli, tak jsme bydleli ve... Strašnice? Střešovice... ne, Strašnice jsou <na jedny straně a Střešovice na druhý.> Tak my jsme bydleli za Vinohradama tam. Tam byla Solidarita, já nevím, co to bylo, něco jako kolej, tak tam jsme poprvé bydleli, protože to bylo blízko k manželově matce bytu, kde ona měla jenom jednu místnost a nic jinýho, takže tam jsme nemohli být, tak tam jsme bydleli. My jsme byli asi už zhýčkaný taky a todle bylo, že se muselo na záchod přes chodbu, sprcha byla támdle... zkrátka byli jsme zhýčkaný. Tak jsme si řekli: pokusíme se najít nějaký hotel. Tak jsme zavolali Flóru, tenkrát ještě Flóra existovala a říkáme jim, jestli bysme- a mluvili jsme česky, jestli bysme mohli dostat pokoj tam. Voni říkali: samozřejmě, přijďte. Jsme si řekli: tam je nějaký háček. A říkáme: no víte, my nebydlíme tady v Československu. Dal nám cenu, kolik by to stálo. Jsme si říkali: to byla velice přijatelná cena, moc dobrá, až moc dobrá cena. ((smích)) A jsme říkali: podívejte se, my nejsme tady vodcud', my jsme ze Západu. Von říká: to nevádí, tak budete platit tolik. To bylo větší. No a tak jsme tam najeli na Floru, podáváme mu pasy a von nám říká jinou cenu. Zase větší. Říká: no já jsem nevěděl, že jste z Ameriky. ((smích)) No ale tak jsme to vzali, protože jsme tam měli pokoj a byla tam hned i koupelna u toho. Tak tak jsme bydleli ve Flóře. Pak jsme bydleli zase v jiným hotelu, a pak všechno už bylo

dost drahý, tak jsme si udělali deal s mojí... tetou, která měla pokoj a kuchyň a dcera bydlela nedaleko na Letný a tak voni šli k dceři spát a pronajali nám jejich byt. My jsme jí pak zaplatili, bylo to pro nás výhodný i pro ně výhodný. Ale teď když jsme tam jezdili, tak vždycky jsme bydleli v hotelu.

T: Poprvý jste se do Československa dostali ve druhé polovině 70. let?

R: No, tak nějak ano, protože sedmdesát tři možná sedmdesát čtyři nebo tak jsme byli v tom Švýcarsku a pak za pár roků jsme byli v Čechách.

T: Na co se vás třeba příbuzný ptali, na Ameriku, když jste se s nimi setkali, co pro ně bylo zajímavý?

R: My jsme se setkávali s příbuznejma hlavně teda... u tý tety, co jsme bydleli, to byli starší lidi, to byli lidi už v důchodu, takže neměli žádné problémy. Bylo zajímavý, že jejich dcera anebo její manžel, zeť, kterej pracoval na ministerstvu financí tenkrát, v osmdesátech letech, za námi nikdy nepřišel. S tím jsme se prakticky nikdy neviděli. Až teprve to bylo TĚSNĚ před osmdesátým devátým rokem, protože pak jsme tam jezdili většinou tak jednou dvakrát do roka, protože manželova matka byla velmi těžce nemocná a otec taky, tak jsme je chtěli vidět. Tak jsme ho potkali, on přišel do toho apártmentu, kde my jsme bydleli u tý tety, a manžel to tak zná, tak se na něho podíval a říká: Petře, jestlipak si byl hlásit, že nás jdeš vidět? On říká: samozřejmě. ((smích)) Jo, já jsem jim to ohlásil, že vás dneska uvidím. Jinak, s příbuznejma my jsme mluvili vo všem, s tou tetou a tak.

T: Měl někdo z vaší rodiny problém, že vy jste odešli?

R: Moje maminka. Moje maminka, když... když my jsme vdešli... my jsme bydleli v družstevním bytě, kterej jsme si MY koupili, zaplatili, a moje maminka tam bydlela, protože bydlela vod začátku s námi. A tam přišli prohlížet, a vyndávali všechno, co jsme tam nechali, šuplátka a tak. A maminka jim říká: prosím vás, proč tohle děláte? Von říká: nás se neptejte, to se zeptejte vašich dětí. Jo? No a pak ji vystěhovali z toho, my jsme měli družstevní byt na Spořilově, v těch cihlovejch domech, co tam postavili, tenkrát je stavěli věžňové, e... My jsme měli jeden, dva, tři pokoje, kuchyň a jídelničku, tak ji přestěhovali dolů, do jedné místnosti. To musela vdejt.

T: Pošta, korespondence, to nebyl problém?

R: No, to šlo dlouho, možná, ale... a bylo něco přeškrtaný, to vím, že byly třeba začerněný nějaký věci, maminka mně psala, já jsem nemohla všechno přečíst. Já jsem jí psala dost často, jsem se cejtla velice špatně, že jsem vdešla a maminku jsem tam nechala.

T: Její i vaše dopisy byly cenzurovaný?

R: No naše, naše hlavně. Protože maminka celkem nic... ((slzy))

T: Vy jste se tady docela dobře chytli. Vy jste dělala nejdřív v hotelu...

R: Jo, uklízečku, ano. Ne v hotelu, v motelu. V motelech. V několika motelech. Pak v hotelu a pak jsem přešla jako na chemical technician, tam jsem dělala, než manžel začal tendle byznys a když už pak se byznys trochu rozeběhl, tak já jsem skončila a šla jsem mu pomáhat a-

T: A baví vás to, tahle práce?

R: Baví. Já tam chodím ještě do dneška. Ne proto, že bych musela pracovat, ale mně to dává náplň života. Co bych jinak dělala...

T: Cítíte se být spíš Češkou nebo Američankou?

R: Asi Američankou. Je mi líto, že to říkám. Ale v Čechách jsem se cejtila báječně. To vím. Já jsem tam přijela sama, ale... já se cejtím víc Američankou.

T: Co to obsahuje, když řeknete, že se cítíte být Američankou?

R: Já nevím. Já si myslím, že teď můžu dělat, co chci, jak chci, kdežto když jsem byla v Československu, tak jsem se- přece jenom se člověk cejtíl utlačovanéj. Ve škole, když jsem učila, tak jsem musela dávat pozor před šťudákama, až do osmnácti let jsem je měla, tak jsem musela dávat pozor na to, co řeknu. Protože člověk nikdy nevěděl, to dítě z jaký rodiny JE. A já jsem tam měla z rodiny, který byli členů vlády, tenkrát, děvče, ale bylo výborný, já jsem si s nima rozuměla, se všema. Já na ně vzpomínám do dneška, děvčata, to byla jenom dívčí třída, děvčata za mnou chodily do bytu a my jsme spolu jezdily na výlety na konci školního roku, stanovat jsme spolu jezdily. Báječnou třídu jsem měla, kterou jsem vedla ty čtyři roky, jako třídní učitelka až do maturity. Takže to bylo krásný.

T: Amerika je pro vás svoboda. Vy jste i za ní šli a vy to i tak cítíte.

R: Ano. To je pravda.

T: /Mlasto/, mockrát děkuju za vyprávění a za čas... a za veškerou péči. ((smích))

R: ...nesplyneme s tou zemí.

T: To bylo zajímavý, vy jste se rozhodli vědomě, že se chcete...

R: Vědomě, že se musíme asimilovat, že musíme přijmout zvyky a všechno týdlenctý země, protože jinak se tu nebudeme cítit dobře. Kdybysme se cítili pořád Čechy, tak nikdy nedospějeme ani k tomu, co se nám teďko podařilo.

T: Jako stýkat se pouze s Čechy, udržovat si češtinu...

R: Nebylo to možný, protože tím, že děti, moje děti, nebo naše děti, si vzaly Američany, tak mezi sebou mluvily anglicky, jenom. Takže s dětmi, s vnoučaty, jejich dětmi mluvili jenom anglicky. Vnoučata ty přišly k nám jenom na návštěvu, nebo na jeden den, dva dni pohlídnání, no tak my jsme se snažili s nimi mluvit česky, ale to vždycky nepomáhalo, protože pak třeba

nerozuměly. Ale kdyby člověk je měl CELÝ dny a hlídal je vod rána do večera, tak mluvěj potom česky, ale-

T: A zvyky rodinné jste si tady udržovali?

R: Zvyky? Jo, Vánoce. My držíme Vánoce, ee Štědrý večer. To VŠICI přijdou sem. Štědrý večer. Američani ty většinou si dávaj dárky na druhej den, to je Hod Boží, že jo. Tak ty to dávaj ráno Hod Boží. Takže večer přijdou k nám na večeři, našťestí bydlej všecky poměrně blízko, to se sejdeme tady, tady si dáme dárky, voni pak se rozjedou domů a ráno si daj dárky ve svý rodině a pak se třeba rozjedou za rodičema těch druhejch. Takže my si udržujeme voboje svátky... Třeba ee Thanks-giving, americký svátek velký, tak to udržujou... to my jim tolerujeme, že třeba jdou k rodině těch Američanů, že s těma držej svátky, ale...

T: Vy je nedržíte?

R: Jo, držíme. My jsme vždycky drželi. Ale teďko já to držím s dcerou, protože vona zve... vono je to složitý, nemůžeme dát celou rodinu dohromady. Takže já většinou jsem u dcery na ten den a vona pozve rodinu jejího manžela. A syn vodjede, my máme ranč v (Mohávi), tak většinou vodjedou na ranč a tam pozve rodiče jeho ženy a sestru jeho ženy a ty to držej tam. Takže to takhle držíme. Ale VÁNOCE, to voni VĚDÍ, to ani si nevodvážej, že by už vodjeli někam na dovolenou, to jedou až druhej den na dovolenou. Ale Vánoce, Štědrej večer je Štědrej večer. Stromeček tady, to my držíme takhle.

Z D I S L A V A (nar. 1959)

Rozhovor pořídila Patricie Kubáčková 12. listopadu 2007 v Pasadeně.

R: Já sem se narodila v roce 1959. Kolem pětadvaceti, když se nám narodila dcera a když jí byl 1 rok, tak můj muž přišel a jestli bych souhlasila, že bysme mohli bydlet někde v zahraničí. To bylo někdy v září. Zpět. Narodila se v září a von přišel někdy v listopadu. My sme přišli sem v roce 86, takže minus dva, protože skorem rok sme byli v Rakousku, takže osmdesátej čtvrtěj. Takže přišel a že bysme třeba mohli bydlet někde jinde, já sem říkala: no dobře, tak jo. Tak sem se začala učit trochu anglicky, ale po dvou měsících mě to přestalo bavit. Protože ten jazyk naučit se není zrovna moc jednoduchý pro mě. A tak sem neviděla tu budoucnost bydlet někde v zahraničí, takovou aktuální. Takže sem se přestala učit. Pak byl asi březen, když přišel s tím, že teda pojedeme. A když nepojedu, tak von jede. Našel cestu, jak se dostat do Rakouska. Tak sem si říkala: mám malý dítě, mám rodinu, chtěla sem zůstat se svojí rodinou, rodiče a dvě sestry, ale už sem měla novou rodinu, tak sem si říkala: no tak pojedu. Na jednu stránku to bylo takový zajímavý, dobrodružný, ale na druhou stránku teda ta představa, že už se nikdy nevrátím, trošku naháněla hrůzu. Ale když je člověk mladej, tak nepřemejšlí moc dopředu a nevidí to nebezpečí. Takže sem si říkala: situace se vždycky může změnit, a víc sem myslela na tu budoucnost se svým mužem.

Takže sme vodjeli na dovolenou do Jugoslávie. Mýho muže bratr, po leta, deset let, každej rok si dával žádost o vízum, chtěl utýct, a nikdy nedostal vízum, až tehle jeden rok. Můj muž říkal, když by chtěl někdy vodcestovat, tak tohle je rok, kdy musim vodcestovat, protože pak už by mě nikam nepustili. Proto bylo všechno tak unáhlený. My sme vodjeli na rodinnou rekreaci s Čedokem. Mužův bratr odjel se svým kamarádem a s jejich přítelkyní, jeden z nich vodjel do Rakouska, dva vod nich do Německa. Pak sme se všichni setkali v Jugoslávii. Jirka říkal, že se setkal s nějakým přítelem, a že musíme utýct dneska. My sme přijeli v sobotu a tohle bylo v sobotu vodpoledne. Tak sme byli u moře. Jenom jedno vodpoledne. Druhej den v neděli ráno sme si sbalili polovinu věcí, dali všechno do batohu a už sme utíkali. Takže sme si 3 týdný v Jugoslávii u moře moc neužili, protože tu sobotu přšelo. Ale my sme byli mladý a plný očekávání, a tak sme s batohem utíkali asi dva kilometry na ten autobus. Protože sme se báli,

kdyby nás viděli. To už sme tehdy měli tu malou holku, naši první dceru, skorem rok jí byl, takže sme ji měli v sedačce. Vepředu sedačku, vzadu batoh.

Proč sme utíkali? ... My sme ani jeden z nás nebyl tak moc nějak politicky aktivní, ale viděli sme tu budoucnost a možnosti pracovní, i možná kdybychom se chtěli politicky zúčastnit později, tak viděli sme víc možností v zahraničí než doma. Chtěli sme se taky podívat do světa. Kdybysme se mohli podívat do světa a pak se vrátit, tak... bych dneska bydlela v Praze.

Takže sme se dostali do Rakouska. Trvalo nám asi čtyřadvacet hodin než sme se z té rekreační oblasti v Jugoslávii dostali k hranicím Jugoslávie a Rakousko. Vlákem, autobusem. Samozřejmě ta osoba, která nás měla převzít přes hranice, se nedostavila. My sme tam na něj chvíli čekali a pak sme si našli, jak se dostat přes tydlety vlaky a autobusy a dostali sme se až k hranicím, kde sme chtěli být. My sme byli tak vyčerpaný. My sme měli s sebou celkem tři děti. Kamarádka měla pětiletýho hlučnýho kluka, pak desetiletou dceru, a my sme měli to malinký miminko, ještě jí nebyl ani rok. My sme šly spát do hotelu a chlapi šli najít cestu, jak utíkat přes hranice. Tak jak je to v tradičním americkém filmu. Teď si nemůžu vzpomenout na ten film. Takže my sme vodpočívali a voni šli hledat tu cestu a zastavila je taková malá vojenská jednotka a ptali se: co tady děláte tady blízko u hranic, zastavili je, vyslychali je a jeden je chtěl uvěznit a druhej ten náčelník se rozhodl, že jako turisti by sme tam neměli bejt a propustili chlapy. Takže my sme museli opustit náš plán. My sme měli zdokumentovanou cestu, jak přeběhnout přes hranice po turistický cestě. A to nevyšlo. Takže sme zase sbalili naše batohy a cestovali sme vlaky do nějaký rekreační oblasti, kde sme přespali sedm nocí v malinký chatičce, dvě dřevěný postele, nás tam bylo sedm, neměli sme příkrývky a přemejšleli sme: plán číslo dvě. A dodneška nezapomenu, jak sme byli šťastný z naší budoucnosti, jak to krásně může dopadnout. Sme byli naivní, věřili sme. Ta víra a ta neznalost osudu, nebo neznalost nebezpečí, vůbec zatím neexistovala v našich hlavách ((smích)) naivní mladý lidi. Ani sme nijak nepřemejšleli vo hladu. Hlad sme měli, ale jako že bysme mohli zemřít hlady, to nepřicházelo v úvahu. To se nás netýkalo. ((smích)) Za celý týden sme měli jenom chleba, vodu a asi půl kila salámu, toho nejlacinějšího. Každěj dostal kolečko, a to sme se měli. ((smích)) Dodneška nezapomenu, jak dobře ten salám chutnal. Pak sme přišli na možnost číslo dvě a sehnali sme známýho, kterej nás převezl blízko k hranicím, naložil batohy a vzal na sebe nebezpečí a převezl to přes hranice. A my sme utíkali přes hory. Když sme byli na kopci, tak zrovna hlásili poledne. A byly to takový sirény, nebyly to zvony z kostela, ale sirény, tak sme si mysleli, že už nás chytli ((smích)) ale furt sme neslyšeli žádný psy anebo neviděli sme nikoho nebo neslyšeli, že by někdo utíkal nás zatknout. Tak sme se furt rozhlíželi a čekali a když nikdo nepřišel ((smích)) tak sme zase pochodovali. To už sme teda utíkali. Nakonec sme přišli do města, kde nás zavřeli

do budovy, kde byly vopravdu mříže a zamknuté dveře, protože nás museli nejdřív vyslyšet. Ale nám to bylo jedno, protože sme každej z nás měli svoji vlastní postel a příkrývku a teplý jídlo třikrát denně a hrnek a talíř a my sme byli šťastím bez sebe a jako v nějaké pěkné pohádce to všechno dobře dopadlo. Tam byli lidi, který přišli z jiných částí Evropy, většinou z Čech a Slovenska, který byli zvyklý na jiný životní podmínky a trošičku byli zaskočený situací, že nemají jejich volnost a že nemají jejich řízek a brambory a dva druhy salátu, a tak si stěžovali, ale... my sme byli spokojený. Jeden z nás s náma ještě nebyl, ten dorazil z toho Německa, našel to město. To bylo zase jako v pohádce. Já nevím, jak mohl nás najít. To byla velká část města, všechno to bylo ohražený zdí, von našel tu budovu, kde my sme byli, čekal za tou zdí dole a volal na nás, my nahoře v čtvrtém patře a... setkali sme se. To byl Treiskirchen. Město v Rakousku, kde lidi z celý Evropy se tam scházeli a hledali možnost, jak vycestovat do jiných částí světa. Takže tři skupiny lidí, který odešli z jedný částí jednoho města přes jiný státy Evropy se zase někde setkali, všichni sme vodcestovali do stejného města v Rakousku, kde sme museli čekat, ne čtyři měsíce, co bylo zvykem, ale 9 měsíců, protože tam byly nějaký problémy, kdo by nás sponzoroval a politická situace a peníze a tak se to všecko protáhlo. Náš přesun z Evropy do Ameriky trval devět měsíců.

V Rakousku sme byli na velice laciný dovolený. My sme nesměli pracovat. Ale, tak jako tady v Americe lidi z Jižní Ameriky přicházejí a hledají práci, tak my sme tam byli, naši chlapi tam byli laciná pracovní síla pro místní podnikatele. Aby se chlapi nezbláznili nudou, tak chodili někam pracovat, přinesli trochu peněz na zmrzlinu. A my sme čekali. My sme museli jenom čekat. To bylo dlouhý čekání.

My sme byli umístěný do budovy. To byl penzionát, kterej byl zmodernizovanej. Každěj z nás měl vlastní koupelnu. Jeden pokoj, jedna koupelna. Bylo to jenom pro rodiny s dětma. Seznámili sme se tam s několika lidma, s kterejma ještě dodneška udržujeme styky. Každěj z nás skončil někde jinde. V Kanadě. Východní nebo západní pobřeží Ameriky. Všichni měli malý děti a po těch dvaceti letech, co sme tady, děti dorostly, vdávaj se, žení se.

Chtěla bych porovnat život v Evropě a život tady. Tak já pocházím z chudobný rodiny. Z proletariátu. ((smích)) Moji rodiče přišli ze Slovenska. Měli jenom malý vzdělání. Řidič a moje máma byla takzvaná salátka, vyráběla saláty, něco jako kuchařka. Moc sme necestovali, ale z dětství si pamatuju... střechu sme měli, voblečení sme měli, jídlo sme měli. Když sem se vdala, ty první dva roky, sem měla vlastní domácnost, sem musela nakupovat, bydlela sem na Žižkově, pak sem měla malou holku, takže sem měla čas, byla sem doma, takže když sem chtěla pivo, tak sem musela v 10 hodin, pak sem chtěla chleba, to sem musela v 11, a když sem chtěla eště něco jiného, tak sem prostě musela vdycky v tom obchodě bejt na určitou hodinu. To bylo

trošku komplikovanější nakoupit na Žižkově. Kdybych jela do Prahy, do centra, tak tam sem mohla přijet kdykoliv a mohla sem si koupit cokoliv. Takže výběr zboží byl trochu limitovaný. Ale zase porovnání tady s kvalitou zboží, co se tak pamatuju, všechno bylo průměrné kvality. Kdežto tady můžeme koupit velice laciný voblečení, ale za týden je pryč. Takže mi to přijde, že život tady je daleko složitější, už i s tou kvalitou. Co koupit, potraviny? Tři druhy kvality. Velice laciný, ale moc kvalitní to není. Je to plný chemikálií. Přijde mi, že tady teď je strašně moc možností a ten život může bejt velice komplikovaný pro člověka. Ale možnosti kde pracovat nebo vzdělání zase... když je člověk důsledný, tak může se propracovat. Říkám to správně? ((smích))

Z Treiskirchenu sme museli mít pohovory: proč sme vodešli, jaký sou naše plány, koho známe, koho neznáme. A po mnoha pohovorech usoudili teda, že sme zcela průměrná rodina, která neohrozuje ani jednu ani druhou stranu, komunisty nebo kapitalisty. Takže sme prošli. Dali nám na výběr tři státy, který přijímali uprchlíky. To byla Amerika, Kanada a Austrálie. Nový Zéland měl velice limitovaný počet míst. My sme z nějakýho důvodu prošli, takže sme mohli zůstat i v Rakousku. Naše rodina. Ale my sme byli mladý a chtěli sme víc zajímavější místo, tak sme se rozhodli pro Ameriku. A proč pro východní pobřeží? Protože mého muže strejda odešel do tohodle místa. Takže se nás snažili umístit rodiny dohromady, proto sme skončili v Los Angeles. A nemůžu si stěžovat. ((smích))

Druhá možnost, naše přání, by byl Nový Zéland. Ale čím víc znám vo Novým Zélandu a kde je, tak sem ráda, že sme skončili tady. ((smích))

Já nejsem člověk, kterej moc plánuje... já sem velice... teď sem zapomněla to slovo... prostě teprv teď se učím plánovat. ((smích))

Můj muž má všechno promyšlený, takže ten to všechno plánoval, vymyslel a promyslel, ale zase není člověk, kterej se... kterej by řekl o svých plánech.

T: Jakou vy ste měla představu, že budete dělat v zahraničí?

R: Žádnou vlastně představu. Zase zpátky k tomu... mladý lidi maj nějaký nápad a jdou a až tam přijdou, zas něco vymyslí, zas nákej jinej plán přijde.

T: V Československu jste dělala co?

R: V Československu sem dělala... já sem chtěla jít na vysokou, ale furt sem se nemohla rozhodnout jakou vysokou a to plánování už tehdy chybělo, tak sem si říkala, tak půjdu na gymnázium, tak to budu mít čtyři roky si to ještě promyslet, ale furt sem se nemohla rozhodnout. ((smích)) Pak sem skončila jako sociální pracovnice. A když sem přišla sem, tak: co znám o společnosti v Americe? Tady je tolik společností, tolik skupin lidí, že sem naprosto neměla žádný vzdělání pracovat jako sociální pracovnice tady v tom místě. Tak sem se rozhodla, že

když sem chtěla být tou zdravotnicí, tehdy když mi bylo patnáct, že to možná ještě zkusím. A tady se může studovat jeden předmět, přestávka, druhý předmět, než se člověk dostane do té zdravotnické školy. Když sem byla doma s dětma, tak sem si tak hezky studovala. Během toho, co sem vychovávala děti. Pak když děti trochu povyroستly, tak sem šla do zdravotnické školy na ty odborné předměty. Takže sem začala úplně od začátku, když sem sem přišla, protože sem zjistila, že bych si musela zažádat vo papíry, vo dokumenty, nějaká speciální společnost by je musela přeložit, poplatky, zdržování, a uznali by mi pouze 60 procent z mého vzdělání.

T: Jak dlouho jste přemýšleli vo odchodu?

R: Já? Vůbec ne. Protože já sem si žila takovej spokojený... průměrný... nebo malý život, jak já tomu říkám malý život. Já sem neměla žádný velký ambice, v tehdejší době. Do práce, mít trochu peněz, rodinu, společnost... a že bych musela organizovat... to ani dneska ne, to nejsem já. Takže mě tam docela ten život vyhovoval. I za tech komunistických podmínek. Protože sem byla taková: dělej si na svém vlastním písečku ((smích)) takže sem zapadala do toho režimu... Ale to bylo tehdy! Teďka, jak já sem se prostě dorostla, vyrostla nebo ((smích)) zmoudřela, teď bych, kdybych žila v Praze pořád za tech podmínek, tak bych byla velice nešťastná. Protože bych byla omezovaná... režimem. A můj muž? Co von? Voni chlapi vo tom přemýšleli dlouho. Od dvanácti, třinácti... patnáctiletý kluci... jeho bratr přemýšlel vo tom dlouho, protože oni to měli trochu v rodině. Opouštění republiky. Ve čtyřicátým osmým, jeho strejda utekl do Německa. Takže se dozvěděli trochu víc, jaký to je bydlet v zahraničí

T: Jaká byla vaše představa o tom životě v zahraničí, v USA?

R: Já sem věděla podle toho, jak to dopadne, štěstí nebo neštěstí, člověk může žít stejně jako v Praze tady v Americe, nebo může bejt teda daleko hůř, jako bezdomovec někde, když se neuchytí, třeba nemoc když přijde, to mi bylo jasné, anebo když bude mít štěstí, propracuje se, bude znát ten jazyk, získá nějaký zkušenosti, bude mít dobrý lidi kolem sebe, tak se může propracovat nahoru. Ale o tom vzdělání, jako chodit do školy, podrobnosti, to sem nevěděla, protože sem neměla vůbec čas, nebo zájem to nastudovat, protože to bylo takový překvapení pro mě. Jak sem říkala, jeden strejda utekl ve 48. druhý utekl asi v 84. a my sme pak utíkali v 85. Takže když se můj muž a jeho bratr dozvěděli, že ta možnost zase existuje, dozvěděli se víc podrobností jak, tak to zkusili dostat se do zahraničí trošku důsledněji... nebo jak se to říká... přemýšleli vo tom víc a našli cestu, jak to uskutečnit, kdežto pro mě to bylo takový jako... voni si jenom tak přemýšlí vo tom. Protože o strejdovi mi neřekli.

T: Jak ste se připravovali na ten odchod?

R: No, zase naivní mladá holka, paní. Já sem si zabalila kufr a jela. Batoh vlastně. ((smích))

T: Jako na dovolenou?

R: Jo. A teďka, skorem je mi padesát a když to vidím, že moje děti anebo děti mý kamarádky, kluci, je jim patnáct, šestnáct a voni si myslí, že jedou do Afriky, až jim bude osmnáct a budou pomáhat lidem v nebezpečí a zlepšovat kvalitu života lidí, ale nemaj vůbec potuchy, JAK to budou dělat, tak teďka mně to teda v mým věku mně to nahání hroznou hrůzu, protože mám životní zkušenost. Ale když si představím, že to samý sem udělala já, že sem vodošla z Čech do Rakouska, kde sme měli zaplacený pobyt a jídlo, z Rakouska sme vodošli s minimálním počtem dolarů v kapse, který sme si přivezli, kdyby náhodou se potřebovaly... a ty peníze se utratily velice rychle za cestování.

První noc při tom cestování vod toho moře k hranicím, ta malá holka, když sme čekali na nádraží na vlak v 1 hodinu v noci, tak nám upadla hlavou na kovovou tyč a rozsekla si kůži kolem oka, těsně vedle oka, to mohla přijít vo oko, a samozřejmě všechno to krvácelo. To sme byli v Rakousku, ne, v Jugoslávii, jedna hodina v noci, už sme byli unavený a devítiměsíční dítě má rozbitou hlavu, pár peněz v kapse. A báli sme se? Trochu. To je zajímavý. ((smích)) Dneska mně tluče srdce, když vo tom tak přemejšlím. ((smích))

T: A co vaši rodiče, věděli o tom?

R: Ne. A nejsmutnější na tom bylo, že když sme byli v Rakousku, tak asi po třech čtyřech měsících sme se dozvěděli, že naše rodiče za náma klidně můžou přijet. To mi vyrazilo... dech a dodalo mi to hroznou důvěru, naději a přidalo mi to radost k životu a dokonce i moji sestru pustili za námi. Jenže moje sestra nevěděla nic lepšího než mi přivízt moje vysvědčení. A když přijeli na hranice, tak se přes hranice nedostali, protože je prohledávali. Prohledávali jim auto, asi tři čtyři hodiny a rozšroubovali jim, co se dá a to vysvědčení bylo někde schovaný, se našlo. Po třech po čtyřech hodinách. Hrozně dlouho čekali. Proč jim takhle prohledávali auto? Nevim. Jestli to bylo náhodou, nebo... nevim. Nikdy se nedozvíme. Takže moji rodiče nikdy za náma nedojeli. Nemohli nám zavolat. Hned byli vyslýchaný. To sme se pak dozvěděli s opožděním, po několika mnoha hodinách. Že se museli vrátit. Tak to byl pro mě šok. Protože dodat nám naději, že se zase uvidíme... když sem si myslela, že utíkám a už je v životě neuvídím, a po půl roce najednou sem je mohla vidět, potřást si rukou, obejmout je... a voni nedojeli. A pak měli výslechy... tak to sem si říkala: tak to už je neuvídím. Jenže po tom roce... kdy to bylo... v Evropě... v Německu, situace... všechno se to rozpadávalo... kdy to bylo? v 89. My sme přišli v 86. a v 89. najednou rodiče zase by sem mohli přijet, což pro mě prostě bylo citově hrozně divný. Když někomu řeknete, že už se v životě s ním neuvídíte, a pak ho uvidíte a pak ho zase neuvídíte... tak sem si říkala: už se nebudu raději těšit v roce 89, že bych ty rodiče někdy mohla vidět, protože se to zase může votočit.

T: Jak to dopadlo?

R: No vopravdu sem mohli přiletět. Takže sme se setkali v Americe a babička, moje máma, nemohla očím uvěřit, že se TAKY ve svém životě ještě mohla podívat do Ameriky... vo tý zemi, vo který se tolik mluvilo a viděla, že to není tak nejhorší, jak se vo tom tedy v Čechách mluvilo. ((smích))

T: A jak se o tom mluvilo v Čechách?

R: Noviny přece říkaly vždycky: ó, v Americe tam je ta chudoba, tam se střílí, hlavně v Los Angeles, tam to nikdo nepřezíje. A babička si tady chodila po ulicích a hrozně se jí to líbilo. ((smích))

Ale babičku sme teda raději do míst, kde ty bezdomovci leží na zemi a ta špína, všechno to, to sme jí radši nešli ukázat, přímo, protože to by z toho mohla mít srdeční... ((smích)) příhodu? mrtvici?

T: A vy jste se podívala zpátky?

R: Jo. Jo, jo, jo.

T: A kdy poprvé?

R: Možná po sedmi deseti letech. A pak sem jezdila tak možná každé třetí rok... a proto si pořád ještě rentuju. Protože veškerý peníze se utratily za cestování.

T: Jak to bylo s jazykem, když jste sem přišli?

R: No, když sme čekali v Rakousku, tak tam už mi docházelo, že bych se přecejenom anglicky měla začít učit a hrozně sem se na sebe zlobila, že když sem chodila na němčinu, tak že sem se neučila, protože sme byli v Rakousku devět měsíců. ((smích)) Tak sem honem si začala vzpomínat na ty slovíčka německý, rakouský... tak to sem byla našťvaná na sebe, ale jak už sem říkala, mně se jazyky moc dobře neučily, takže mi trvalo dlouho, než sem se naučila, ale tam sme chodili na výuku jazyků v Rakousku.

T: Uměla jste anglicky?

R: Když sem přijela? Ne. Zase nechápu, jak sem si mohla dovolit sem přijet ((smích)) Ale když je člověk mladej, tak si myslí, že to nějak dopadne. Můj muž chodil na jazyky častěji než já, protože já sem musela bejt v Rakousku s dítětem doma, takže von chodil třikrát čtyřikrát častěji. Takže když sme sem přišli, von si našel práci a mohl chodit do práce. A tam byli dva asi padesátiletý pánové, který se rádi opakovali a rádi učili, takže von se docela rychle naučil anglicky, protože mu všechno řekli třikrát. Tak to bylo dobrý. Já sem byla doma s dítětem, takže mně to trvalo moc moc dlouho.

T: Jak jste se teda učila?

R: Jak sem se učila?... a hlavně sem byla stydlivá. Takže sem si říkala, že když se nezměním, povahově, tak se nikdy ten jazyk nenaučím. Takže náhoda mě přinutila, že sem se dostala

k práci chodit do úřadů a zalejvat kytky. Na to nemusíte umět anglicky. Takže kdykoliv sem přišla do toho úřadu, tak sem si řekla, že musím promluvit na někoho, překonat svoji stydlivost a každé den říct aspoň jednu větu. To byl můj začátek. Jednu větu anglicky.

A než sem našla tuhle práci, to se ještě vracím časově, tak sem seděla v tomhle domě měsíc a vono furt pršelo, chladno a každé přijede autem tady a rovnou do garáže, takže sem nikoho vůbec nepotkávala. Tak sem si nakonec řekla, že musím překonat svoji stydlivost a jít k sousedům a zaťukat na dveře a představit se. Ale že bych k někomu přišla jenom tak, to mi přišlo divný, tak sem si říkala, že když aspoň budu mít důvod, tak že mi aspoň ty dveře otevřou. Tak sem si zažádala o hrneček mouky. Mouky sem měla spousty doma. ((smích)) A myslela sem, že mně rozumí, ale dodneška se vždycky tak smějeme, že říkali, že mi nerozuměli ani slovo. ((smích)) Protože mám hrozně těžký přízvuk. Teď sem tady byla měsíc... tam nás učila Polka anglicky, takže moje angličtina, ty slovíčka měly velice evropský přízvuk. Pak říkám, že trošičku německy. Tak sem čekala na švagra, švagr přišel a mluvil na mě německy s anglickým přízvukem a já na něj německy s českým přízvukem. ((smích))

T: Kdy jste to překonala?

R: Kdy sem se naučila mluvit? Já nevím, asi za pět let. Ruce mně pomohly. Já sem se teda hodně učila slovíčka slovíčka. Neuměla sem to říct. Tady se všechno hláskuje. Jenže hláskování je jiný v angličtině než v češtině. Tak já sem si to vždycky napsala, a když mně nerozuměli, tak sem jim to ukázala. Takže sem musela překonat takový ty pocity blbosti: ty se to nikdy nenaučíš, ty si blbá. Já sem si říkala: no tak, musím to zkoušet.

T: A když jste sem přijeli. To jste vlastně ještě nevyprávěla.

R: Když sme sem přijeli. Jak sme našli tedle dům. Dům je krásnej. Strejda mého muže sem přišel rok před námi. S rodinou. Čtyry kluky. A ty byli odkázaný na křesťanskou společnost, najít jim bydlení. My když sme přijeli, tak ta organizace TAKY by nám pomohla, ale strejda ten dům už našel. A říkal si: je to v dobrý čtvrti, ale za ty peníze to bude asi barák na spadnutí a ani se sem nepřišel podívat. My sme se sem nastěhovali, a strejda byl velice překvapený velikostí toho baráku, protože on se svými čtyřmi děti bydlel v malinkatým domečku. Takže my sme měli štěstí. Nás sem přijelo sedm s těma dětma. Ale známejm se tady nechtělo bydlet, v Pasadeně, protože tady neviděli budoucnost pro jejich podnikání, takže vovedli do Hollywoodu... kde se jim ještě líbilo míň než tady, protože teda skončili někde v apártnentu... v malý čtvrti a žádný stromy, hodně vybetonovaný, tak nakonec vovedli do New Yorku.

T: Jak vzpomínáte na ty začátky?

R: Na začátky? První... to pořád vidím nebo prostě mám ten pocit, to si pamatuju, že jedeme po dálnici a já vidím strašně moc stromů, různých exotických stromů... a zase to, že sem

neplánovala... kdybych začala chodit do knihovny a pročítala knihy, tak bych věděla, jak to Los Angeles vypadá, ale... já sem nevěřila, že se to uskuteční. Tak jak sem jela po té dálnici, tak sem si říkala: tak kde sou ty kaktusy. Já sem si myslela, že to bude víc v dezertu. Písek, sucho a takový ty polokaktusy, sakulenty, ale že to byla jako botanická zahrada, to mě nenapadlo. Že by to tak mohlo být. A pak sem myslela, že tu budou nějaký ty mrakodrapy, vysoký baráky, ty byly v downtownu, a pak spousta domků. Můj muž byl velice fascinovaný těma dálnicema. Tolik proudů. A mně to nějak nepřišlo. Já sem vo tom nepřemejšlela. Von furt: jéžíš, tolik proudů a furt si dělal fotky. A já sem říkala: no, cement, beton. ((smích)) To mě nezajímalo. Mě zase spíš ta příroda. No a ty obchody že byly plný jídla, no ale to sme viděli v amerických filmech, nebo v německých filmech, to mi nějak nepřišlo, že by mě to nějak šokovalo. A peněz sme moc neměli. Neměli sme teda vůbec žádný. Dostali sme přisun peněz z té organizace, která nás měla v začátku podporovat. Na letenku sme si museli půjčit peníze, ty sme pak vrátili. Ale ty první poplatky, za ten pobyt, to sme dostali vod společnosti, která se vo nás postarala, ale dávali nám hrozně málo peněz a snažili se sehnat práci pro mýho muže. Ale můj muž byl velice průbojný a našel si jinou práci, lépe placenou a víc zajímavou.

T: Jakou?

R: Našel si práci přes univerzitu. No a já sem byla doma. Do obchodu když sem šla, to sem se velice rychle naučila, jak maj katalogy, co je na slevě. Na to moc anglicky nemusíte umět, tam je vobrázek, tam je cena, různý druhy obchodů, tak sem si to porovnála, tam sem si vdycky došla, protože sem měla čas, to sem dostrkala kočárek a v jednom obchodě sem koupila maso, který bylo na slevě a v druhým obchodě sem koupila něco jinýho, co bylo na slevě. Takže sem to dala hezky dohromady. Kamarádka se mi snažila poradit, co vařit, říká: to musíš mít tudle konzervu a tudle konzervu a já sem říkala: ale to my nemáme. My sme pořád vařili špagety s kečupem ((smích)) a takovýdle jídla laciný.

T: Jak vás přijali tady?

R: Samozřejmě sem se cítila osamostat-... ne osamocená. Protože vždycky, když sem přišla k Američanům, tak říkali s úsměvem: jak se máte? a když sem jim odpověděla, tak je to vůbec nezajímalo, protože to byla vlastně jenom otázka taková frázovitá. Takže mi trvalo dlouho než sem se s někým seznámila, koho vopravdu zajímalo, jak se mám. Ale začala sem chodit kvůli mý dceři do různých klubů jako... to byl klub matek. A tam se mě ujalý dvě ženy, jedna byla z Peru a jedna byla z Čile. Měly dvě dcery, věkově k mý dceři. Já sem tam stála v koutečku a voni mě vzaly k sobě a někam mě vozily a tak sme se staly kamarádky. A pak sem začala chodit na angličtinu do školy, takže sem měla víc známějch a tak sem si připadala, že sem někam zapadla, protože byli stejní jako já, taky přistěhovalci, taky neuměli ten jazyk, ale často sem se

cejtila trošičku víc osamostat-... ne, osamocená, protože voni měli víc přistěhovalců ze stejný skupiny, španělsky mluvící z jiných zemí, ale mohli se domluvit. Pak tam byli Poláci, ale velká skupina Poláků. Rusové – větší skupina. Češi – já. ((smích)) Tak to bylo někdy takový... někdy smutný. Ale tím, že sem byla takovej samotář, tak zase mi to tak nějak nevadilo. Kniha mi stačila.

T: A krajanský spolky?

R: Ty tady byly, ale my sme neměli auto. Neměli sme peníze na autobus. A když sme někam jeli na vočkování, tak tam sme jeli autobusem, a zpátky sme šli pěšky. Protože to stálo 75 centů a to se nám zdálo hrozně moc na to, co sme měli, na ten týden. Ale my sme měli čas a byli sme zdraví, tak aspoň sme se podívali. Člověk víc toho vidí, když jde pomalu.

T: Umíte říct, v čem jste se přizpůsobila?

R: Jé! Ve spoustě věcí. Například mi vadilo, že nejíme... furt sem dělala teplý vobědy. Na to sem byla zvyklá z domova. Maminka vařila. Anebo sme chodili – byli sme zhýčkaný – chodili sme na vobědy. A mně vždycky chutnaly teplý vobědy ve škole, ve školní družině, nebo ve školních jídelnách. Takže já tady vyvážím teplý jídla, jenže vono je tady 90 stupňů Fahrenheit. To je kolik... to se blíží ke čtyřicítce ((smích)) tak to bylo horko a to pak už člověku nechutná, když je horko, takže vím, že mi to trvalo děsně dlouho, než sem si zvykla jíst chleba se salámem, k vobědu. Nevím proč... jiný lidi by to asi nepovažovali za problém. But pro mě to byl problém. A vím, že když sem šla někam na procházku, dva ulice, dvě ulice mně to přišlo, jako že jdu padesát kilometrů. Hrozně velký oblasti, vzdálenosti. Poštovní schránka, tam na rohu ulice... pamatujete si to? vod Nezvala ((smích)) tam my sme taky měli modrou schránku tady. A jenom tři ulice a mně to přišlo jako že vopravdu jdu... dlouho mi to trvalo, než sem tam došla s tím kočárkem a dlouho zpátky, ale hlavně to bylo všechno takový nový, takže všechno trvalo dlouho. Hrozně se mi tady líbilo, ale po dvou letech sem si říkala, kdy už půjdu domů z tý dovolený. Pak mi začaly chybět zvyky, tradice, lidi... naše prostředí, to kde sem vyrůstala, i když třeba bylo zakouřený a špinavý, tak to bylo moje prostředí. Tohle bylo všechno takový... dočasný. Takže ty zvyky a tradice mi potom po třech, po čtyřech letech začaly hrozně chybět.

T: Který?

R: Takový ty... rutina. Třeba výlov kaprů na Vánoce, ten chaos [vysl. kaos], zima... nebo na jaře, když začíná pršet, pak vystrkuje... sluníčko začíná vylejzat a vidíte, jak ta příroda se mění... tak tady ta příroda furt byla taková stejná, protože je tady teplo. Takže sem se musela naučit najít si stromy, který mění barvu listů a na podzim sem se tam chodila dívat. ((smích)) A do hor je to kousek, tak sme mohli jet lyžovat, takže tu zimu sme taky měli. Ale ty čtyři roční období mi chyběly. To je tradice. Jdete do obchodu a ten malinkej obchůdek... tady jdete do velkého

molu... tady hnedka k vám někdo přiběhne a co chcete a teď je tam spousta věcí, a teď to nemůžete najít. Taková ta znalost, prostě že víte, kam si jít koupit boty... tady, tady sem obchod boty, to se pamatuju, nemohla sem najít prodejnu s botami. Všude sou samý benzínový stanice na rohu ulice, všechno je orientovaný pro auta. A já sem měla malý dítě a nevěděla sem, kam jít boty. Kam jít koupit boty. Tak se dívám do telefonního seznamu... boty... neuměla sem pořádně anglicky, ale tam to najdete pod department store. Jak může cizinec vědět department store. ((smích)) Žádný boty tam nebyly under shoes. Anebo když sem chtěla jet někam vlakem, tam to není pod vlakem, train, tam je to pod A, Amtrack. To je společnost, která... pro vlaky. Takže takovýdle s- malý věci, to mně začalo potom hrozně chybět, že se nemůžu orientovat. Furt sem musela někomu volat: hele, jak bych to mohla najít. A když je člověk stydlivej a nemá tolik známých, tak si připadá jako blbeček. Takový je to... chybí ta rodina, chybí ty kamarádi, s kterými ste vyrůstali. Když je člověk dospělý, tak si jen tak kamaráda nenajde. Trvá to delší dobu.

T: Bylo něco, v čem ste se opravdu přizpůsobila?

R: Vodkládala sem voblečení, móda ((smích)) nebo takový... tady je to všechno ležérní, neformální, tak to mně hrozně vyhovovalo. Máte jeden druh bot a běhají tady lidi v takovejchtech teplákách do vobchodu. Třeba moje švagrová byla učitelka, ze školy ta se byla zvyklá oblíkat, límeček, kdežto já mám ráda tričko a džíny a jedny boty, tak mně to tady hrozně vyhovovalo. To jídlo taky, že kam jdete... nikdy nezapomenu, když sem šla do italský restaurace, tam dávají jako český řízek a je to políty červenou omáčkou a sou k tomu špagety. To mi přišlo: to je hrůza. ((smích)) Ale zase na druhou stránku, každá ta země má jiný tradice a to se mi tady hrozně líbilo, že můžeme jíst autentický jídla, který sou vopravdu uvařený lidma z Asie, s Italama, Španělama, Mexičanama... že vopravdu to jíme to klasický jejich jídlo. Protože mě hrozně baví poznávat různé druhy národností.

T: Je naopak něco, v čem ste se nepřizpůsobila?

R: Hm, já nevím, já sem docela přizpůsobivá, si myslím.

T: Nebo, jestli jsou situace, ve kterých se chováte jinak.

R: Jé! Každou chvíli. ((smích)) To sem tu byla asi pět let a ve škole, tam se učíme anglicky, tak na konci toho školního roku máme... jak se tomu říká... potlak. Takže každej přinese něco z domova, tak tam vidíte jídla z Jižní Ameriky a tam je něco zabalený v... husk [vysl. hask], to je kukuřičná... jak se tomu říká... kukuřice má ty takový listy tvrdý. Tak v tom je to zabalený. Ale je to těsto, je to docela pracný. Je to speciální těsto smíchaný a do toho dávají třeba maso nebo brambory a to všechno zabalej do toho hasku, aby to drželo pohromadě, vhodí to do vařící vody, uvaří to, a von ten hask se ale nejí. ((smích)) To já sem nevěděla, voni moji kamarádi

někam vodešli a teď to tam leželo, tak já si tam nandávám jídlo a teď do toho kousám a vono to bylo takový tvrdý to jíst, tak sem se snažila a pak sem si řekla: já to radši nebudu jíst todleto. A pak přišli kamarádi a řekli mi, že to se jí jenom to, co je vevnitř. ((smích)) A protože nejsem vedoucí typ, že sem follower, následuji, tak mi tak nevadí, že sem... sem se vždycky přizpůsobila, naučila. Třeba sem si to dělala po svém zase, ale zapadla sem... neměla sem žádný problémy, že bych měla pocit... jako že tady nemůžu žít, protože tady nezapadám.

T: Vůbec, napadlo vás, že byste se vrátila?

R: Vůbec sem o tom nepřemýšlela jako o možnosti, až maybe možná před pěti lety? Když moji vrstevníci a lidi, který sou starší, začali mluvit vo tom, že pojedou zase zpátky domů. A já si myslím: KAM domů? Já sem doma. Todle je MŮJ domov teďka. A teď je to přes dvacet let a stárnu a... člověk začne trošičku tak... zase by chtěl žít tím životem, co předtím. Jako, není tolik přizpůsoblivý, po tech dvaceti letech. Tak mi připadá, jako že domů by... taky možná by mohlo bejt domů, zase vodjet přes ten oceán a jet zpátky. Ale kdykoliv přijdu do Evropy, tak mi to připadá, že už to není můj domov. Vždycky, když se mě lidi ptaj, tak říkám, že sedím mezi dvouma židlema. Sem úplně nezapadám a tamto, to už sem ztratila. Ten život. Protože když tam přijedu, už sou tam zase trochu jiný tradice a... už mi přijde, že tam nepatřím. Lidi se mě ptaj: jé, vy máte přízvuk. Když přijedu domů a mluvím česky. Tady eště pořád mám taky přízvuk. ... To je takový... pro tu první generaci je to, že člověk nepatří ani tam ani tam. Tak trochu mezi.

A proč je to pro vás tak jiný, v Evropě, zpátky?

Jo ... já nevím... tak... já sem ráda, že mám DVA životy vlastně. Já sem to prožila tam i tady. Takže já tady klidně problém jet autobusem někam, protože to sem tam vyrůstala. Tam by to bylo teda jednodušší kvůli tomu, že vzdálenosti sou mnohem menší a člověk je tam víc soběstačný, protože nepotřebuje auto. ... Teď sem zapomněla tu votázku. ((smích)) Jak to bylo?

T: Vy jste říkala, že když přijedete do Evropy, zpátky, tak že je to tam už jiný. v jakým smyslu?

R: Já nevím, možná je to jen můj vlastní pocit, že tam nepatřím. Vypadá to trochu jinak, ale myslím, že to by mně nemělo vadit.

T: Tak co vám vadí? ((smích))

R: ((smích)) Já nevím, nevím. Neumím to přizpůsobit, neumím to popsat. Neumím to popsat. Už se tam necítím doma. Třeba jako z tohohle důvodu, veřejná doprava, na jednu stránku je to dobrý, ale na druhou stránku já sem zvyklá na moje auto tady, a na prostor, takže ty apártnmenty sou tam takový malý. A když jedu tramvají, tak ty lidi stojej vedle mě hrozně blízko a já nemám svůj osobní prostor. ... A teď už sem zase zvyklá určitý koření, takže když bych se tam vracela zpátky, tak už bych se zase musela přizpůsobovat. A jak sem říkala, člověk už stárne a tvrdne

a už se těžko přizpůsobí. Už si myslím, že přesazení toho starýho stromu, což sem já, by bylo daleko horší.

T: Cítíte se být Češkou?

R: Češkou? No naprosto. Češka, Američanka, moje rodiče byli Slováci, tak já sem vlastně Slovák taky. Všichni moji příbuzní byli Slováci, bratřenci... tak vlastně mi připadá: kdo vlastně sem. ((smích)) Ztracená existence. Ze Slovenska... my sme tam jezdili za babičkou, za dědou, za příbuznejma.

T: Mě by zajímalo, vaše děti – mluvíte s nima česky?

R: Když sem sem přijela, tak sem na tu první dceru se snažila mluvit česky, a zjistila sem, to je velká práce. Tím, že to dítě neslyší ten jazyk neustále, je to cizí jazyk. Od jedny osoby to poslouchat, jako vod mámy, to nestačí... takže moje dcera se nemohla pořádně naučit česky. Byla malá a jenom jedna osoba, když na ni mluví, kerá je ještě stydlivá a nemusí tolik mluvit... to dítě nemělo moc exposure. A teď sme šly do parku a vona nerozuměla anglicky. Tak sem si říkala: to taky není dobrý pro tu dceru. Tak když sme byly venku, tak sem na ni mluvila anglicky. A já sem taky se chtěla naučit anglicky, takže nakonec někdy z toho byly takový... napůl česky napůl anglicky, Teďka většinou mluvíme anglicky, tak to and *a*, ty často používaný slova, najednou se nutí do tý český věty. A vím, že rodiny některý vopravdu UDRŽELY ten jejich jazyk, slovenštinu nebo češtinu pro jejich děti. Že je naučili velice dobře. Ale oni se hodně stýkali s dalšími Čechy a Slováky. Což v našem případě nebylo, protože my sme nebyli takový společenský. A můj muž je velice kompetetivní a teď nechtěl se s nikým přirovnávat, pak si myslel, že ho budou pomlouvát, že není dost dobrý, protože nemá dobrý auto a znáte to, takže se NECHTĚL stýkat s lidma ze stejného... jak se to řekne? ... pozadí? To není to správný...

T: Původ?

R: Původu. Děkuji. Původu ((smích)) pozadí ((smích)). No a já teda sem si říkala: já tam sama nepůjdu, já se stydím, po asi po sedmi letech sem najednou začala vyhledávat ty možnosti, dokonce sem i někam jela, do kostela, a teď sem tam přišla, a teď sem nevěděla, jak s těma lidma mám navázat hovor. Takže sem tou místností prošla, vyšla sem druhejma dveřma a jela sem zase domů. A to sem jela do San Diega. ((smích)) Nevěděla sem... teď už bych věděla prostě. Teď už se nestydím, takže zavolám, nebo přes e-mail, pozvu se, ale tehdy prostě mi to nešlo, takže sem to zase vodložila. Pak sem se seznámili s nějakajma lidma, to už sem si říkala: už to nevzdám, budu tam chodit. To sem se dostala do Sokola. ... Ale to bylo taky těžký, protože všichni ty sokolové, těm je sedmdesát, osmdesát, a teď tam přijde čtyřicet-, třicetpětiletá žena... tam to nějak nešlo.

T: A teď zpět k otázce: mluví tedy vaše dcery česky?

R: Já sem si říkala: teda když NECHTĚJ se naučit doma, když sem na ně mluvila, tak voni vždycky ty děti, kde vyrůstaj, odpovídaj tím jazykem, té země. Tak já sem si říkala: tak já se nebudu s nima pořád dohadovat a hádat. A voni mi odpovídali: my na tebe nebudeme mluvit. Když nebudeš mluvit anglicky, tak my s tebou nemluvíme. Takže to vznikaly takový dost problémy. Tak sem si říkala: to nevádí. A posílala sem je do Čech. Každý dva roky. A byli tam na měsíc. S babičkou. Takže to nebylo jednoduchý. Ale naučily se. Naučily se česky. Nejstarší dcera tam jela nazpátky na svatbu svý sestřenice, a už mohla pít, podle evropskýho...

T: Pravidel?

R: Pravidel, a tak ji vzali do nočního klubu, protože jí už bylo osmnáct, ale v Americe ještě vlastně nemohla, tak najednou se cítila... důležitější a říkala si: no, možná bych se ten jazyk mohla víc naučit. Mladý lidi ji tam vzali do toho baru. Přijela domů a rozhodla se, že se dobře naučí česky. A před týdnem mi poslala e-mail, který posílá do Čech, jenom tak abych se na to podívala, a úplně sem jí rozuměla, to je hrozně těžký pro cizince psát česky. Spoustu Čechů sem znala, který mluvili ten jazyk, ale neuměli psát. Tak to mě velice překvapilo, že moje dcera udělala jenom dvě chyby v celým tom dlouhým e-mailu.

T: A vy s nimi mluvíte anglicky?

R: Většinou jo. Většinou jo. ... Proč? Protože po tech letech života tady člověk začne zapomínat tu vlastní řeč a za druhý některý slova ani neexistovaly. Česky. Technologie kolem nás.

T: A vlastně, zajímají se o to, odkud pocházíte?

R: Hodně se zajímají. Můj syn, kterýmu je teď devatenáct, tak ten furt, jak já říkám stavěl zdi, nechtěl se mnou mluvit, nechtěl, abych mu připomínala, vodkud' pochází, tak najednou se začíná vo to sám zajímat. Před dvěma lety šel na eBay a koupil si český oblečení, nákou sportovní uniformu, tepláky a bundu s nápisem Česká republika, tak si to koupil přes eBay. A chodí na univerzitu a setkal se tam s dvouma holkama, Čechama, a mluvěj spolu česky. Začal se zajímat. A říkal: byl bych moc rád, kdybych uměl lépe česky. Ale nechce zase moc komunikovat v češtině. Protože je to složitější. Je to cizí jazyk. Když člověk, jak sem říkala, nevyrůstá kolem lidí, který tím jazykem mluví, nebo televize... teď už ty možnosti existují, že se dá televize nebo noviny číst přes e-mail, ne, internet. Rozhlas se dá poslouchat přes internet, takže se člověk může dobře naučit ten jazyk

T: Sama jste řekla, máte dva životy, znáte to v Československu, znáte to tady. Uměla byste říct, podle vás, jestli je nějaký rozdíl mezi těmi zeměmi, mezi lidmi, kteří tady žijou, tam a tady?

R: Já si myslím, že lidi sou na celým světě stejný, že záleží, z jaký... třídy pocházejí. Protože i v Čechách byli některý lidi, který si mysleli, že sou lepší než ty VOSTATNÍ. Protože třeba měli lepší auto. Nebo bydleli na Vinohradech. A tady je to to samý. Děti chodí do soukromý školy

a většina těch rodičů je velice sympatických, ale s některými se vůbec nedá mluvit, protože si myslej, že sou naprosto... jinej druh lidí. ((smích)) To je to samý. No a já sem hrozně ráda, že žiju tady, protože mě zajímá, jak lidi bydlí, bydleli, jaký maj tradice, zvyky, a tím, že pracuji v nemocnici, a EŠTĚ v jiným městě než tady... je to tady vocaď asi 40 mílí, takže tam je jiný obyvatelstvo, kerý chodí do tý nemocnice. A proto tam zůstávám jako zdravotnice, protože já si vždycky příjdu, že jedu na dovolenou. ((smích)) Tady v Pasadeně je to hodně Causacian [vysl. kokejžn], běloši, a je to vyšší střední třída a bohatý. Tady v tý oblasti. V týdle oblasti sou teda chudší. A když jedu tam, do tý nemocnice, tak tam sou... židové, černoši a bezdomovci a trochu Španělové, takže to je zase jiný. A teďka každá ta rasa vyrůstá jiným životem, tak některý si myslí, že ty zdravotnice pro ně můžou běhat každejch pět minut, a že maj nárok na nejlepší zmrzlinu, kterou si normální člověk ani nemůže normálně koupit, a voni to vyžadují, aby jim to nemocnice poskytovala. Tak vidím ty rozdíly v požadavcích. Lidi, který sou z takový průměrný třídy, nebo chudý, sou velice vděčný a trpělivý... takže sou rozdíly mezi lidma, ať je to tahle rasa nebo tahle rasa. Záleží na tom, jak byli vychovávaný.

T: Zajímáte se o politiku?

R: Ne moc.

T: Sledujete i dění v Český republice?

R: Jo. Sledujeme. Tím, že se teďka scházím s lidma, který maj víc času, vyrůstali za jiných podmínek a maj víc času všechno víc sledovat. Takže si rozšiřuju své... horizonty? Učím se třeba věci, který mě tolik nezajímají, protože PRO MĚ je to takový moc vzdálený ta politika. Voni vdycky slibují, a potom ten průměrný člověk... často jeho život se vůbec ani tolik nezmění. Takže mě to v podstatě ani moc... nevím, no, prostě.

T: Jak jste vnímala, co se dělo v 89.?

R: Noviny a všechno mně to přišlo jako pohádka, jako že: je to vůbec pravda? Člověk někdy... tím že prostě, když sme vyrůstali v Čechách, tak říkali vo Americe jenom to nejhorší. Vo Rusku se říkalo všechno nejlepší. Teď přijedeme sem a ta historie, vocaď z Ameriky, je napsána trochu jinými slovy. Kdo vyhrál jakou válku. To mě docela mrzelo, že sem tu historii tolik neznala, abych to mohla porovnat. Jak historie byla viděná z komunistickýho pohledu a z kapitalistickýho pohledu. Tam byly velký rozdíly. A to samý je v politice. Jestli je to demokratická strana nebo republikánská strana. Někdy si myslím, že sem víc s touhle stranou, potom zase s touhle. Ale zase, jak to říkaj buddhisti, že člověk musí jít tou middle prostřední cestou, balancovat všechno v životě. Všechny ty velký odchvy... nejsou dobrý.

T: Vaše jméno je /Zdislava Stanek/, vy jste si jméno upravila?

R: Upravila. Když sem sem přišla, tak sem nechtěla, aby všichni věděli, že sem přišla z Východní Evropy, protože ou ví ej, -ová, to je typický pro Čechy, may be možná Poláky a Rusové. Tak sem si to hned změnila. Pak sem přemýšlela, změnit si svoje křestní jméno, ale to sem se nemohla rozhodnout jaký, tak sem si řekla: ne, žádný takový, takže to sem si nechala. A tom musím říct, že dělá hodně lidem problémy.

T: Jak vás vyslovujou?

R: Voni neumí říct: zd, zd, zd. Protože to neexistuje v angličtině. Zd, together, dohromady v angličtině neexistuje. Á, to z je silent, to se neříká! A já už říkám: ne, to se neříká. ((smích)) /Dina/. Je to /Zdina/, ale voni maj problém, většina Američanů neumí říct /Zdina/. Lidi, který přišli vodněkad' vodjinud, a naučili se anglicky, přistěhovalci, ty to umí říct, ale typickej Američan, co tady vyrůstal, ten má s tím problémy.